10, 11 3 12 (24)

2805/1911

LITERATURĂ ȘI ARTĂ-ROMÂNĂ

IDEI · SIMȚIRE · FORMĂ

ANUL XIV 1910

No. 1, 2 şi 3.

PROPRIETATE LITERARĂ ŞI ARTISTICA

CUPRINSUL

NUMĂRULUI DELA 25 IANUARIE, 25 FEVRUARE ŞI 25 MARTIE 1910

TEXT:

1. SCRISORI INEDITE . . . . . de D. C. OLLĂNESCU.
2. SOCIETATEA ROMÂNĂ DE ŞTIINŢE DIN BUCUREŞTI. » DR. C. I. ISTRATI.
3. VALOAREA MORALĂ . . . . . » N. ZAHARIA.
4. DELAVRANCEA . . . . . » N. I. APOSTOLESCU.
5. JALE, poezie. . . . . » G. TUTOVEANU.
6. DIMINEAŢĂ DE VARĂ. . . . . » VASILE G. MILITARU.
7. PANTOFUL, versuri . . . . . » MIHAIL IORGULESCU.
8. CRONICĂ LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ: Ateneul Român. » A.
9. CĂRŢI ŞI REVISTE STRĂINE . . . . . » AUR. FULGA.

ILUSTRAŢII:

10. PALATUL DE JUSTIŢIE. . . . . de I. MINCU.
11. PALATUL POŞTELOR ŞI TELEGRAFELOR. . . . . » SĂVULESCU.
12. PALATUL CASEI DE DEPUNERI . . . . . » GOTTEREAU.
13. PALATUL ATENEULUI ROMÂN . . . . . » BALLU.
14. ŢĂRANCĂ LUCRÂND, INTOARCEREA DELA TÂRG etc. » N. GRIGORESCU.
15. LA BÂLCIU, INTOARCEREA DELA CÂMP. . . . . » »
16. PĂSTORIŢĂ DE VIŢEI, NĂSTUREL-HERĂSCU, portret. » »
17. CIOBAN CU OILE, OVREIU CERÂND DREPTURI . . . » »

Revista LITERATURĂ şi ARTĂ ROMÂNA

APARE LA 25 ALE FIECĂREI LUNI (Afară de lunile Iulie şi August)

DIRECTOR: N. PETRAŞCU

DIRECŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA, BULEVARDUL COLŢEA No. 1, BUCUREŞTI

Abonamentul la Revistă e de 30 lei pe an în ţară; în străinătate. 40 lei

Un număr lei 2,50

— COLECŢIA PE 13 ANI 390 LEI —

2805
1911

SCRISORI INEDITE [1]

BIBLIOTECA ACADEMIEI

Dragă. . .

Nu-ţi faci idee cât de mare bucurie mi-a făcut scrisoarea d-tale. Am trăit câtevà bune momente în umbra cea: «groasă, plină de răcoare şi de fete, trei surori mai ales, cari ţi se jucau în preajmă şi dintre cari una aveà nişte ticăloşi de ochi de te sfredeleau nu altcevà...» şi m'a cuprins un bine, un senin mi s'a coborît în suflet par'că aş fi fost faţă. . Aşà, dragul meu, eram bolnav în pat când mi-a sosit scrisoarea d-tale, bolnav de un afurisit de ischias de care nici până acum nu sunt încă bine cotorisit. N'am avut nici anul àsta parte să mă bucur de vilegiatura mea, căci 1) a plouat 15 zile, din care pricină am căpătat ischias; 2) de atunci + zile 10 de când e vreme frumoasă seara, nu am eşit din casă, şi seara aici e prilej de fel de fel de sfredelușuri şi de petrecanii..... Înţelegi, prin urmare, în ce bethâmlâk mă aflu, fără speranţa nici de a te vedeà, nici de a strânge în braţe pe o d-şoară I... oarecare, nici de a da mâna dragului D. sau bravului nostru N. Intru aceasta, ca în multe, d-ta eşti om mai norocos decât mine. Cel puţin petreci, când şi unde petreci, sănătos, solid, şi cu adâncă — de astă dată — convingere că nu toate pe lume sunt cum zice Schopenhauer: bune de aruncat la câni.

Care va să zică ai venit la plecăciune, în breasla pesimismului, hai? Şi a trebuit ca Bellagio, cu fetele, cu minunăţiile naturii şi gâdilitura ce simţeai la inimă să facă metamorfoza aceasta? Apoi nu am eu dreptate să zic şi să cred că numai constipaţii, bilioşii şi monomanii se închid în cercul strimpt al unei idei, se confinează într'o simţire din ce în ce mai sclerotisată; iar voinicii cu pulpa fierbinte, cu pieptul des-

---

[1]) Dintr'un mare număr de scrisori adresate de către mult regretatul nostru Ollănescu unui amic şi din care cele mai multe au un caracter prea intim prin termenii şi francheţa cu care sunt scrise, începem astăzi publicarea unei prime selecţiuni, din care se va vedeà o parte sufletească nouă a neuitatului Ollănescu şi anume sentimentele lui prieteneşti pururea vii, dragostea de a-şi îndatorà totdeauna amicii şi mai presus de toate iubirea lui de literatură, de poezie şi de tot ce răsărea şi creşteà în câmpul frumosului pe pământul ţării sale scumpe. **N. R.**

chis şi cu vâna puternică se bucură de ce a făcut D-zeu şi oamenii ca de dreapta şi cuvenita lor proprietate... Te concentrezi pasă-mi te prea de istov — din norocire nu tot mereu — de îţi pare că în lume nu e nimic alta decât combinaţie şi raţionament, analiză ori cântărire, pe când în adevăr ochii d-tale cei negri, mari şi gânditori, primesc mai bucuros în ei icoanele plăcute ori strengăreşti după care umbli, cel puţin în viligiatură, cu o nostimă şi demnă de râvnit, lăcomie. Aşă da..... altfel ţi se albeşte părul prea de grabă, cată-te în oglindă şi vezi.

Dat'ai cu mâna de D.? I-am scris o lungă panahidă, trimiţându-i şi scrisoarea d-tale din Bucureşti, care mi-a plăcut cu deosebire, şi cu bucata literară, dar drept să spun, nu am până acum decât portretul lui — ce mi-a făcut mare plăcere şi la care din Paris voiu răspunde idem, dar tot aştept răspunsul, deci sunt nerăbdător. Cum o duci cu amorul? Sosit'a Y dela Milano? In al câtelea cer te-ai aflat în primele seri şi după dânsele la ce strat pământesc te afli? Le spui şi le nimereşti toate aşà de bine, încât mi-ar fi tare cu drag să cunosc şi în această parte evoluţiunea d-tale psihico-corporală. Nu uitá, de altfel, că aştept scrisoarea făgăduită — «pe aşezate» — afară numai dacă aşezându-te pe traiu şi berbantlic, nu m'ai uitá pe mine, cum le uiţi pe toate..... cele ce suspină.

OLLĂNESCU.

Viena, 26 Noembre.

Dragă...

De ce mi-ai vorbit de Racine şi de alte bazaconii literare şi nu mi-ai spus nimic despre minunatele d-tale «Incercări Critice», pe cari nu le citisem, deşi aveam *Convorbirile*, şi numai D. mi le-a descoperit ca fiind de d-ta. Să trăeşti şi să scrii tot astfel. Dumnezeu să te lumineze neîncetat tot pentru aşa treburi şi rosturile binelui, adevărului şi frumosului să le aşterni şi să le împleteşti tot cu atâta merit şi dibăcie precum le-ai împletit pentru a combate pe aşà poreclitul D... Bine, dar niciodată n'am râs atât de cu poftă, de când sunt aici, ca azi, citindu-ţi criticele, şi fiindcă d-ta ştii, din cele ce vorbeam astă vară despre acest om, îţi poţi închipui ce plăcere, ce satisfacţiune deplină mi-a dat odată, în faţa unei turme de guri căscate, rolul Justiţiarului, carele cu biciul de foc al adevărului flagelează pe acel ce se screme de atâta vreme a ne face să credem că omida cea verde cu punte galbene ce lucesc, este un vierme de mătase. Aştept cu nerăbdare să citesc urmarea, căci fără de îndoială vei trece acum la partea a doua — pe care el îşi sprijină tăria, la meşte-

şugul, la farmecul pretins ce-l are *mai presus de oricine*, la modul cum a îmbrăcat într'un noian de vorbe goale acele atât de ofticoase iasme ce-şi zice singur că sunt tipuri ori caractere vii şi vrednice de viaţă. Sper că vei continuà a luà la refec pe fiecare şi că duşmani ori prieteni personali pe toţi îi vei înşirà pe firul criticei, unii semănând a struguri pârguiţi şi dulci, alţii a te miri ce buruianà, puţini a ardei roşi, de cari numai doar cu rezervă te poţi apropià. Imi pare, nu-ţi poţi face idee cât, bine că te-ai apucat cu burta pe pământ de lucru şi că atâtea preţioase observaţiuni şi folositoare învăţăminte pe care le ţineai ca un avar la fundul sufletului, azi se aştern mândre, demne şi mai ales curagioase, cu capul sus şi cu vocea tare, în şirul cel plin de o amicală ospitalitate a coloanelor, de unde Eminescu, Şerbănescu, Slavici au răsărit cu atâta lumină şi cu atât talent. Nu căutà în vorbele mele decât o prietenească încurajare şi judecată şi păstreaz'o ca o dovadă de iubirea şi de stima ce-ţi port de când te cunosc şi te am cunoscut bine. Să ne vedem sănătoşi, când ne va sosi ceasul de întâlnire.

OLLĂNESCU.

Imbrăţişează pe D. şi-i spune că-i voiu răspunde fără să-l fac să aştepte cât am aşteptat eu răspunsul lui. Bre, da mascară a mai ajuns *prehistoricul* nostru amic...

Qu'on le lui dise....

Scrie-mi ce mai nou, ce mai bun şi ce mai interesant pe acolo?

21 Noembre. Légation de Roumanie à Athènes.

Dragă...

Ca să-ţi spun că *aşteptam* scrisoarea ce mi-ai trimis, ar fi poate un ce pretenţios din parte-mi, dar că o *doream* şi că mi-a făcut *mulţumire*, de asta cred că eşti sigur. Nu prea am înţeles, ori am înţeles prea mult, din cele ce-mi spui în privirea *aşteptării ceasului*. Ce, erà să te mazilească, ori vroiau să-ţi facă vre-un neajuns aşà încât să te pună în măsură de a te demite singur? Ii cred vrednici, de aceea în viitoarea ce-mi anunţi să mă lămureşti mai cu deamănuntul. Eu pe d-ta, pe D. şi pe vre-o doi, trei încă vă considerez (dar pe d-voastră doi cu osebire) ca carne din carnea mea şi în tot cazul ca naş ogurliu în cariera diplomatică; vezi dar că mă doare chiar când priceperea mea se rătăceşte poate în mai rău — c'aşà e zidit omul întru ispita întunecatului —, decât, să-mi fie vorba în plin, la bine. In orice caz *acum* îmi pare peste poate să ţi se clătească fie chiar un păr din cap, deşi după Trepetnicul cel mare «părul în cap când ţi se clăteşte, veste de noroc aratà». Hairullah!

Cu mare dragoste şi băgare de seamă am citit cele eşite în No. din Noembre al Convorbirilor asupra lui Eminescu, de către d-ta. Ai, după mine, darul — pe care nu l'am observat încă la criticii noştri — de a fi nu ca T. M. *diferenţiar*, dacă pot zice astfel, adică cercetător de deosebiri şi de analize a priori, nici ca G. unilateral sau subiectivist, nici ca B. (vezi Alecsandri) polilog fără trebuinţă şi scop, nici ca H. atrabilar şi pasionat, nici ca I. dogmatic şi realist quand même, nici în fine ca G. gallomaniac şi pescuitor la suprafaţă. D-ta eşti aceea ce neamţu numeşte «ein natur fovscher», adică un scrutător al naturii. Prin modul de a judecă, de a împărţi observaţiunile şi de a insumă rezultatele lor, bagi cum s'ar zice, pe cititor în pielea creştinului, astfel că-l faci fără să simtă, să trăiască, să creadă şi să gândească în tocmai ca dânsul. Drept aceea şi potrivit principiului Horaţian, «*Si vis me flere dolendum est primum ipsi tibi*». D-ta eşti cel d'întâiu carele te întregeşti cu *simţirea*, cu *corporalitatea* şi *firea* celui pe care-l cercetezi, aşă că de multe ori — şi mai ales în cazul lui Eminescu — ţi-e milă par'că să dai într'însul, căci te-ar dureă poate pe d-ta întâiu. Zic aceasta nu pentru a scormoni vre-o înclinare de parţialitate — Dumnezeu ferească — de altfel nici nu are nevoe un aşă subiect de asemeni mici mijloace de analiză — bune cel mai mult pentru noi, *profanii vulgului* —, dar pentru a te face atent că prea te fereşti a-i scoate şi inversiunile multiple ale ritmului, a formelor sintactice în făurirea versului şi mai ales a unor mai multe duzini de cacofonii, atât ritmice cât şi rimice, la cari marele poet ţineă, sacrificând forma, fondului. Puţină socoteală. Şi cum poezia e o muncă alcătuită din cuvinte (altfel nu ar aveă nevoe să fie *adstricta numeris*) e cel mai puţin nevoe să se ţie socoteală de pustia de armonie, atât de slabă şi de simplă totuşi în limba noastră. Ştiu că ai atins ceva întru aceasta, dar în treacăt numai, nu cu dinadinsul, pentru a combate odată pentru totdeauna pe detractorii cari zic că Eminescu e un poet *obscur*, fiindcă-şi îmbracă idea în formă întunecată şi e *greoiu*, din cauza puţinului avânt natural ce are versul sub condeiul lui. In adevăr, pentru câteva incorecţiuni cu totul nevinovate şi de care nu se poate legă nici un om cu cunoştinţă a cauzei, nu este permis a lăsă asupra unui atât de mare poet o greutate care face — crede-mă — mai tot fondul judecăţii celor mai mulţi dela noi. Ştiu că ce-i ce-l cunosc şi-l înţeleg s'en fichent pas mal, dar cum aici nu e vorba de noi, ci de dânsul, ar trebui să iei lucrul mai dela roată şi să-l liberezi şi de această învinuire. Acum poate că nu vezi tot astfel lucrul d-ta, de aceea nici că ai stăruit într'însul. Eu îţi spun însă aceea ce de mult m'a impresionat: obscur, pedant şi greoiu!!! E o datorie, de nu o facere de bine, să le dai în cap celor ce vorbesc aşă. Iţi mulţumesc foarte de făgăduiala ce-mi dai de

a consacrà un număr din *Convorbiri* pentru Horaţiu al meu. Văd însă din păcate că d. Socec nu se grăbeşte a-mi trimete măcar o slovă din atâtea coli ce i-am dat să tipărească, aşà că sunt silit să aştept şi să-mi fac sânge rău.

Pe aici, ca şi pe la d-voastră, e când vreme bună, când ploaie şi noroiu. Noi o ducem aşà şi aşà. Petreceri nu avem de loc şi ne facem seamă singuri mai cu câte o carte, mai cu un scris cevà, mai cu visări cari mai de cari mai felurite. Dela D. nu am primit *de mult* nici un semn că-şi mai aduce aminte de mine. Dacă-i scrii spune-i cât de rău îmi pare că m'a uitat.

Spune familiei Caporal complimente şi Şefului d-tale amiciţii. Asemenea lui C. Ce e cu d. Ghica? Dela Martie aştept răspunsul *favorabil* ce mi-a făgăduit. Să auzim de bine şi să fii sănătos. Nevasta îţi strânge mâna, eu te îmbrăţişez.

OLLĂNESCU.

Atena, 8/20 Maiu.

Iubite...

Până azi, din pricina mânei, n'am putut scrie. Azi însă am scris lui V. Alecsandri în privirea rugămintei ce mi-ai adresat. Iată ce i-am scris, ca să ştii adică-te cât şi ce fel de *capitol* ai din parte-mi către Coconul Babilică. «De curând ţi s'a trimis un alt Secretar în locul lui N. Eu îl cunosc bine şi de aceea ieau îndrăzneala de a-l recomandà binevoitoarei şi simpaticei d tale atenţiuni. Pe lângă cultura necesară trebei ce este chemat a îndeplini, P. e înzestrat cu un simţimânt ales şi cu o nemeritá putere critică filosofică şi literară, cari l'au pus foarte repede în evidenţă în Cercul Junimii şi a făcut pe d. M. să-i dea o preferinţă evidentă asupra multor altora. Călăuzit de d-ta întru ale lumii, va face nu se poate mai bună figură. Are şi cevà mijloace proprii, astfel că pierzând pe N., nu ai perdut decât poate o persoană gingaşă şi simpatică din toate punctele de vedere, dar în locu-i îţi recomandez pe P. *care sub mâna* d-tale, va fi tot, de nu şi mai mult decât N.» Am scris aşà, fiindcă ştiu că atât către şeful cât şi către colegul d-tale, ai să lupţi cu multe şi bine întemeiate simpatii pentru N. Fii, prin urmare, levent cum te arată chipul şi-ţi promit eu reuşită deplină. Acum ştii cum eşti notat şi Coconu Vasilică are dragoste în destulă pentru mine să-mi ia vorba în deaproape ocrotire.

Cum ţi se pare Parisul, Expoziţia şi ce faci în haosul acesta al lumii civilizate. Sper că nu te vei uimi până la atâta în cât să mă uiţi

de *islov. Dacă nu voiu fi măturat* (vorba lui C. C. Lascarake) sper să plec în congediu. Ce mai ştii despre D., eu nu mai ştiu absolut nimic, deşi i-am scris aşă cevă de când sunt aici.

Poate că după reuşita băilor să ne repezim şi noi la Paris. Iţi voiu da de ştire ca să ne vedem şi să petrecem împreună.

Cu dragoste şi cu rugăminte a-mi spune cum ai petrecut la Constantinopoli, ce ai lăsat politiceşte şi altfel în urma d-tale la Bucureşti, şi ce iei în întreprindere de a lucrà la Pariggi ?...

Din inimă.
OLLĂNESCU.

Dragă

Am tot aşteptat scrisoarea ce-mi făgăduiseşi prin cartea de hiritismos a anului nou.

Neprimind însă nimic, m'a mâncat foarte dorinţa de a şti despre d-ta ce faci şi cum petreci în noua capitală a explorărilor de *tot felul*. la care de sigur ai început a te da. Ce-ţi face *amica* cea duioasă care te doreà atât de ferbinte când erai la Bucureşti, ce face Şeful şi camarazii dela Legaţie, ce fac toţi cei ce de aproape sau de departe m'ar puteà interesà sau îţi pricinuesc vre-o vinovată sau nevinovată impresiune?

Noi aici stăm calmi de tot.

Influenţa ne cam ofilise într'o vreme, apoi o boală a băiatului ne-a împiedicat a eşi în lume, aşà că aproape izolaţi mi-am petrecut timpul revăzând şi corijând pe Horaţiu pe care l'am găsit *acum* destul de slab tradus şi m'am pus a-l traduce din nou — cu nouă putere — căutând cât mai mult a mă apropià de textul latin şi de a da chiar forma şi numărul versurilor din text. Pe lângă aceasta profit de prietenia ce am legat cu Directorul Bibliotecii (foarte însemnate) de aici pentru a mă adăogà ca nouă isvoară în privirea unui studiu critic, cu care voesc a însoţi viaţa poetului şi care mărturisesc mi-a deschis orizonturi absolut necunoscute mie până azi, cari mi-au dat îndatorirea de a preface mai toată lucrarea mea poetică de până acum şi a o pune pe un privor mai demn decât acela pe care jucase până în prezent.

Acestea însă nu mă împiedecă de a adunà un bogat material asupra unei cărţi ce voesc a scrie asupra Greciei (antică şi modernă) şi de a ascuţi când şi când condeiul pentru Thespis, care mă gâdelă cu nostimadă, cu râsul ei sarcastic ori cu gemetele sale duioase. Iată pentru ce te rog chiar a-mi trimite illico volumul din Emile Augier, ce am la d-ta, voind a mă feri în o nouă lucrare asupra lui Socrate şi Platon

de asemănări ori aluziuni involuntare ca acelea ale lui Eminescu, traducând la Ciguë.

Ce mai lucrezi d-ta? De sigur nu vei fi stat în Paris, mai ales, şi acum în Bizanţiu, fără să nu fi pus cevà pe hârtie? Scrie-mi despre cum ai trăit la Paris şi de cum trăeşti acum şi de ce gânduri te bat asupra acestor ambe Capitale.

Arată d-lui M. şi d-nei omagiele mele de amicie şi ale nevestei, fiului complimente şi aplauze pentru succesele ce aud cu plăcere că culege în Societatea dela Pera.

Aflata-i că D. s'a însurat la 8 Martie (stil nou) cu d-ra Henriette A., fiica Senatorului şi Director al Băncii Generale A. dela Roma? Acum se află la Nizza tânăra pereche...

Ce mai ştii din Bucureşti şi, după cum auzi şi înţelegi lucrurile, ce crezi că va resultà din cele ce se petrece fie în ministerul nostru, fie în politica de azi a Guvernului? Să fii sănătos, dragul meu, şi să nu mă pui la uitare. Aştept cu nerăbdare o lungă şi cu miez, ca în totdeauna, scrisoare dela d-ta şi te îmbrăţişez cu dragoste.

OLLĂNESCU.

26 Aprilie.

Dragă...

Am primit buna d-tale scrisoare acum şi acum chiar îţi răspund spre a-ţi mulţumi de toate cele ce cu drag îmi spui şi-mi prezici, deşi ai greşala de a crede că eu n'am răbdarea cuvenită de a mă întoarce şi de a stărui asupra unui lucru odată eşit din condeiu, mărginindu-mă a-l da astfel cum a isvorît din pana mai mult sau mai puţin din Toledo. Se poate în versurile mele să fie multe greşeli, să fie anomalii sau alte păcate, (cine oare e lipsit de dânsele) însă după mine — şi pentru noi Românii — eu cred că este o destul de mare poznă să scrii chiar versuri bune, da-mi-te să mai scrii şi ca vai de capul lor. De aceia credincios maximei Horaţiane: *Scribendi recte, sapere est et principium et fons,* mă adoperez, cum ar zice bunăoară fraţii de dincolo, să fac cât mai bine... Acum, dacă nici după aceasta, treaba nu e bună... se vede, firește, că nu pot s'o fac altfel.

De o camdată, şi presimţind dorul ce-ţi încolţeà în suflet, pentru 10 Maiu, am scris o odă de 36 de versuri (3 strofe) la adresa Regelui, pe care, pe lângă că îi voiu trimite-o personal împreună cu o scrisoare,

dar apoi o voiu publică-o, pecât posibil, în toate ziarele din ţară, plus în foi volante pentru a se distribui gratis în timpul serbărilor. Poema despre care ţi-a vorbit ministrul d-tale există, dar nu e terminată, căci mă ocup acum cu arta poetică ce vei citi-o în Numărul *Convorbirilor din Maiu,* sper.

Socec abia la jumătatea cărţii a ajuns dela Noembre până acum (pag. 250); sper că până la Iulie, când doreşti a plecă în concediu va terminà. Atunci cartea va fi pusă în vânzare la Septembre si primul exemplar îl vei aveà d-ta.

Văd că Academia a blacbulat pe G. şi pe C.; de G. nu-mi pare rău ca de Luca al nostru, căci tipurile lui vor rămâneà vii, pe când acelea ale lui D. (cine mai e persoana aceasta?) li se bate coliva în piept. Am aflat că eşti bine şi că petreci bine. J. mi-a adus veşti bune despre toţi de acolo şi mi-a părut rău că n'ai ştiut mai din vreme, căci ai fi mai scris câte cevà.

Aflu, în acest moment printr'un bilet dela D. însuşi, că dela 1 Maiu el va fi numit Secretarul General al Ministerului. Imi pare bine de asta, cu toate că el ar fi meritat o numire mai avantagioasă în serviciul de afară. Ori cum însă, el e bine ales şi mai bine, pentrucă într'însul vom aveà cu toţii un bun şi devotat amic.

In scrisoarea ce voiu trimite mâine ministrului nostru, îi voiu sugerà ideia de a decorà nu numai pe D., dar şi pe d-ta, căci amândoi aveţi aceleaşi drepturi, deşi ţi-a plăcut să recunoşti pentru Făt frumosul nostru, merite superioare celor ce ţi se cuvin. Modestia Deorum numus vorba lui Marţial .. (nu al lui Urechiă). Iţi mai anunţ că am început a schiţà o comedie, pe care ieri am conceput-o cam de năravuri dar... nu-ţi pot garantà să şi le păstreze intacte până la fine, căci prilejul e mai amarnic decât telalii, îţi stârneşte fel de fel idei şi de porniri, înainte de a da sfârşit unei întreprinderi încheiate. In fine, comedie va fi, dar frumoasă, asta d-stră veţi vedeà-o. Mie în deobşte nu prea-mi place ceea ce fac... fericit fiind totuşi când găsesc pe alţii că nu-s de părerea mea.

Acum o sfătuire amicală înainte de a terminà: când scrii să nu scrii aşà de rar şi mai ales scrisorile să aibă rânduri mai dese şi slove mai mici, că mare mult mi-e drag să le citesc. Dar cu Eminescu ce faci, nu văd sfârşitul? Complimente amicale tuturor dela şeful d-tale şi până la L. care m'a uitat de tot şi pe care să-l ferească D-zeu să-mi cadă în mână.

Cu dragoste şi la revedere cu bine.

OLLĂNESCU.

Arhitect: I. Mincu

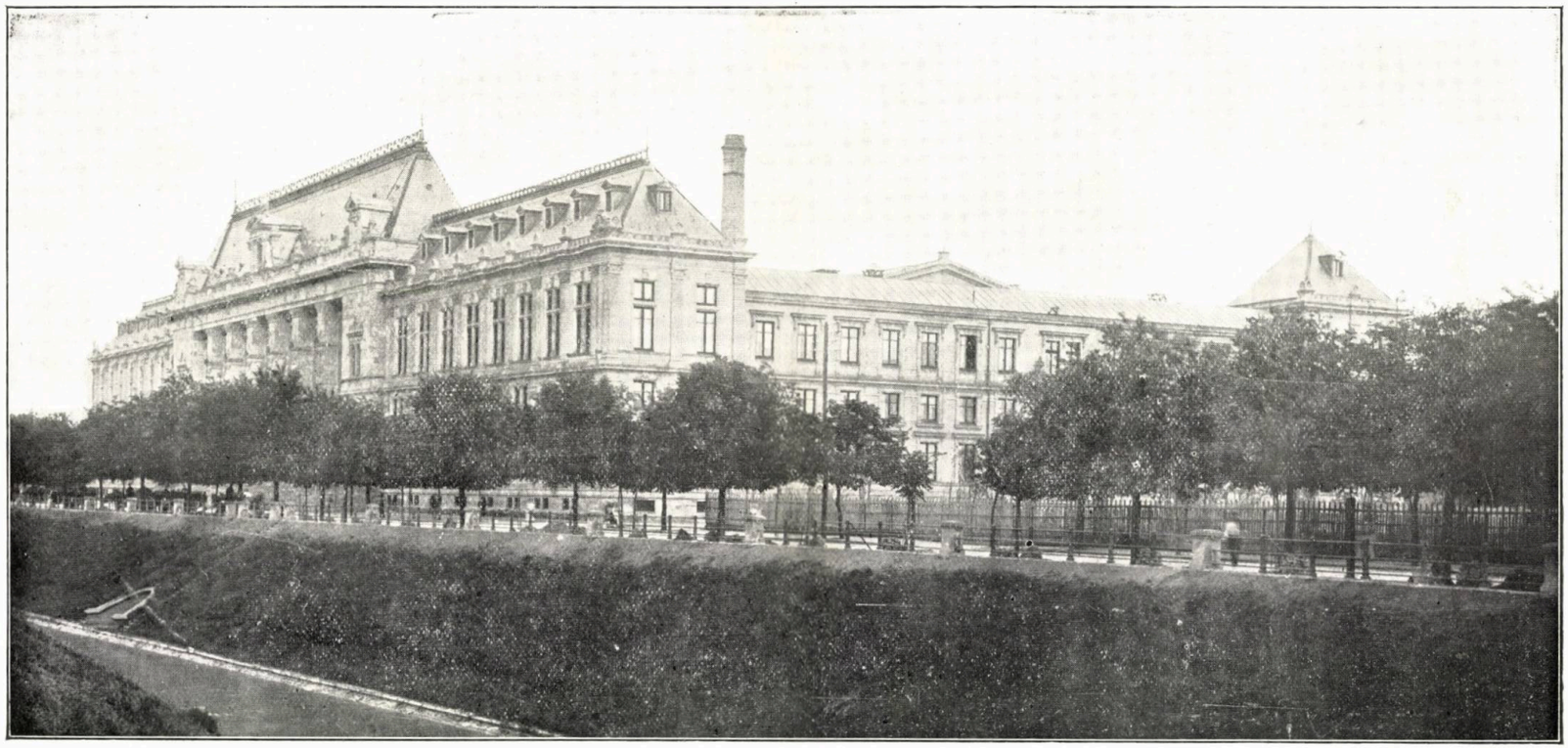

Monumente din Bucureşti, Palatul de Justiţie.

Iubite Amice,

Mai întâiu îmi pare foarte rău că ai fost bolnav şi că ai fost bolnav de „boala Tzarului". Iţi vei fi făcând poate mai multă spaimă, căci albuminuria nu se încuibă în rinichii fiecăruia, aşă numai doară pentrucă ai dat de urmele ei în.... cine ştie ce. In tot cazul te sfătuesc să nu laşi lucrul necercetat de istov şi mai cu seamă netămăduit dela început, când e atât de uşor de a-l tămădui. Chiamă un medic bun — îţi recomand pe Stoicescu — care te va face sănătos, căci el a scăpat pe Apostoleanu din Focşani, de acelaşi lucru. Şi eu sunt bolnav, dragul meu, bolnav de piciorul cu pricina, la care Clement mi-a făcut două operaţii până acum, osândindu-mă a stă în pantof de casă larg şi cald..... ceeace mă împiedică de a eşi *comodamente* din casă, cu toate că am fost silit eri a eşi pentru un examen la minister. Stau deci pe scaun şi caut cât mai puţină mişcare să fac chiar în casă. E un supliciu, mai ales pentru mine care mă mişc necontenit din loc. Ştiam vai, că iubitul nostru amic e bolnav şi serios de astădată. Imi pare foarte bine că e mai răcorit, însă după cum mi-au spus şi amicii noştri comuni şi medici cunoscători, nu se va face bine până ce nu se va hotărî să-şi facă operaţie, care e mai uşoară decât s'ar puteă crede şi absolut fără de pericol, când ai de a face cu un hirurg esperimentat şi mai ales «pas poseur».

Ce să-ţi răspund asupra dedicaţiei? Nu pot nimic alt răspunde decât că mă simt foarte onorat şi mândru de a vedeă numele meu pus în fruntea paginelor ce coprind atâtea minunate lucruri, scrise cu un deosebit talent şi nemurind opera celui mai iubit şi celui mai întreg român, cu sufletul şi cu inima pline de dragoste şi de frumuseţi. Orice şi ori cum vei chibzui rândurile dedicaţiunii, ele îmi vor fi scumpe prin îndoitul cuvânt că-mi vin dela d-ta şi că ţi-au fost inspirate de admiraţiunea noastră comună pentru Alecsandri. Dulcele nostru D. — în inima căruia a înflorit mai plină, dragostea şi prietenia noastră, de astădată — cu un drăgălaş cuvânt a tălmăcit toate, aşă cum ele şi-au găsit în noi, câte trei, deodată răsunet şi preţuire.

Fă-te repede sănătos, vino de mă vezi căci te doresc, şi primeşte dela nevasta mea şi dela mine urări de fericire pentru sărbători pe care ţi le doreşte pe atât de plăcute cât şi de bogate în îndeplinirea tuturor dorinţelor.

Te îmbrăţişez
OLLANESCU.

24 Decembre.

Cetatea lui Cecrope (?) Idele lui Aprilie.

. . . . . .

«Amour de femme, baiser gentil,
«Espoir, envie, serment subtil
«Passent en caprice le faux Avril!»
Chant d'amour du Languedoc.

Iubite . . .

Hristos a înviat! şi cele ce-ţi încălzesc inima să dee Zeul binevoitor tuturor berbanţilor, să-ţi fie peste marginele vieţei îndeplinite. Iar eu să mă bucur de fericirea voastră (d-ta şi D. care îmi sunteţi de când vă cunosc, dragi) precum un amator de lucruri bune şi frumoase şi *rare* se bucură când norocul îi scoate vreunul înainte!

Bine, nu e vorba să cultivezi, fie chiar prin putere atractivă de *lupă* marină, zânele fugace care-şi pleacă obrajii rumeori spre florile frumoase, pe ţărmii străluciţi ai Cornului de aur, dar după sfatul meu practic şi *sinalagmatic* (cum ar zice bunioară amicul Genoiu dela Tecuci, răpit de grăsimea înţelesului acestui neologism), ţi-ar da mai cu temei blagoslovenia dacă ai supune vreuna sau mai multe din acele duioase ţaţe, care-şi apără abia fortificaţiile prin scris (vezi dela Walter citire), ori îşi deschid porţile raiului prin convorbiri serale cu al-de tinerii leventi cari fluturează în jurule. Ascultă-mă pe mine. Bună e fiica Beiului de Samos, dar de dânsa nu te poţi lipi făr'de Isaia dănţueşte. Deci, dară nu e pentru d-ta..... ar fi păcat să te laşi mai pe jos de D. care, după informaţiile ce mi s'au dat de oameni siguri şi serioşi aici, a făcut o foarte bună căsătorie din toate punctele de vedere.

Am citit cu plăcere cele câtevă foi de visuri ce ai avut la Prinkipo şi deşi eu nu le aş fi făcut astfel nici odată, totuşi mi-au plăcut ca stil, ca fantazie, ca duioasă mişcare a sufletului nesigur de dânsul şi sigur de această îndoială în care ar căută par'că să-şi înece, dacă nu să-şi scuzeze slăbiciunea (obiectiv vorbind)! Dacă însă cinevă le-ar luă la citit pentru ca să tragă vreun învăţământ ori să-şi scoată o întrupare de idei mai aproape de firea omenească, nu totdeauna vagă şi perdută în uimire, cu greu i-ar fi, căci lasă că mai întâi l-ar luă unda curată a stilului atrăgător ca o bolboacă, dar încă, — acel de pildă care nu ar aveă aceeaşi conplesiune nervoasă şi opathică ca cum aveai când ai scris, n'ar înţelege mai nimic, deşi ar rămâneă sub o netălmăcită astfel de scuturare morală. C'est étourdissant mais non convainquant! voilă mon mot! D'apoi nu te ştiam boerule atâta de pravoslavnic platonician sau platonist în ale dragostei? Ori numai când iubeşti umbre şi încă umbre neîntrupabile eşti astfel? Aşi dori să te citesc (un scriitor ca şi un bun muzicant, trebue să fie meşter a-şi spune sufletul pe toate tonu-

rile) şi când vei iubi o persoană cu carne, cu oase, cu ochi şi cu buze fierbinţi, de pe marginile cărora să fi sorbit frigându-te sărutarea, care să te facă să tremuri şi să asuzi totodată. Aceasta fiind mai aproape de vita omului, de interesul acestui *coprins* fără măsură, deşi măsurat prea mult pentru a-l gustà deplin şi după pofta inimei, de cele ce se sbat în mine şi mă fac să cred, să tresar, să râd, să plâng şi să mă bucur, dacă nu să-mi pară şi rău, mi-ar da poate mai mult prilej de a te pătrunde cu dinadisul pân'la adânc şi să te gust — poate nu cu atâtea rafinerii cum te-am gustat acum — ci cu mai mult saţiu, după cum în sufletul celui mai sătul, încă este necontenit loc de umplut în această privire. Şi apoi nu ştiu dacă aceasta provine din faptul că te-am socotit până acuma tot cu *scalpelul* în mână, să tai mai mult decât să vindeci; cu lupa curioasă şi crescătoare cercetând, comparând, judecând, condamnând, decât lăsând liber şioiul din piept să curgă fără zăgaz, fără grije, cu furie precum şi cu valuri line, în care luna, stelele, floarea de pe malurile verzi şi pasărea din sbor se reflectează ca într'o oglindă, pe care doar socoţi că nu o va încreţi decât adierea primăvărateculuì zefir. Spiritul şi judecata d-tale de critic, pân's'o deprinde lumea şi cea mai altfel, te va pune în carantină către mulţi, nu către mine însă carele în acest lazaret te-ar opri fără zăbavă la dragoste pentru mulţumirea mea sufletească, mai mult decât pentru proba concretă ce ar trebui să dai, despre complecta bună stare a organismului bănuit..... Deci înainte, e frumos ce faci, fiindcă faci bine, fie critic, fie poet.

Să trecem acuma la cele ce-mi spui asupra simboliştilor şi decadenţiarilor cari, pe cât mă tae capul şi-mi dă ton diapazonul inimei, îmi par nişte perde-vară, cari voind să *epateze* la bourgeoisie, dela pose conventionnelle, recurg la dificultăţi şi la raritaţi, întocmai ca clovnii cari în loc să amuzeze lumea cu strâmbături şi vorbe cu sare groasă, se apucă să cânte Carnavalul de Venezzia, dându-se de-a tumba, ori să producă gâşte şi epuri de casă ce ştiu să citiască ori să facă socoteală. Sfârşitul secolului al 19-lea în literatura franceză, poate să fie foarte strălucit ca efect, ca privelişte, ca sclipiciune, nu însă ca câştig moral, ca folos înaintemergător al unor nouă cunoştinţi de progres, nu ca un apostol al statornicirii fie măcar a celor câtevà bune principii de cari s'ar bucurà cea mai mare parte din lume, când i-ar fi vulgarizate de oameni de talent tocmai cum sunt acei domni, ce s'apucă de gimnastică literară şi de ortopedia simfonică, măsurând şi cântărind cantitatea perioadelor ori valoarea silabelor şi a literilor pe cursul posnaş al năsdrăvăniilor ce le biciuesc creerii. La finele secolului al 18-lea nu erau iar nişte astfel de ipochimeni, cari puneau le suprême du chic, *le dernier râle*, pour parler l'argot littéraire qui a cours aujourd'hui, întru a

scrie stihuri în forma de cruci, de chipuri de om, de flori, de vite şi de alte năsbâtii. Ceeace a făcut pe Voltaire să zică: «C'est drôle, voilà un tas de gens qui s'amuse à écrire des vers en formes biscornues. Ils imitent avec une suprême adresse les bêtes avec leurs écrits, est-ce donc parce-qu'ils s'y retracent leurs images, car le style c'est l'homme, a dit Buffon. Et c'est maintenant seulement que ces gens là nous le font pratiquement savoir! «Poate Jean Moreas *Şeful* (en fait de chef j'aime mieux P. P. Carp moi, au moins avec lui on sait à quoi s'en tenir!) şi Réné Ghil, apostolul sandalier al noilor doctrine să cânte cât vor pofti culorile şi sunetele în slove, că lucrul nu se va prinde, căci nu are o rădăcină raţională, nici în geniul limbii, nici în natura omului. Fantezie, vorbe goale, sforţări de a prinde ochii şi a ameţi capul ca să vorbească lumea de ei şi să-şi facă cale la nemurire. Lucrul le e comod d-lor când îi critică, îi înjură sau îi urmăresc cei cu judecată vechie şi sănătoasă, ei răspund că prostia e de domeniul omenirii şi că cei proşti nu intră în rândul socotelei d-lor... cei drepţi. Apoi, nenişorule, mai bine vreau să fii prost ca Lamartine, Victor Hugo şi Musset de cât om de duh ca grecul Moreas şi ca scopitul de Réné Ghil. D-ta nu-i cunoşti? eu îi cunosc din păcate şi să nu crezi când vei sta cu dânşii la vorbă o oră, casci de-ţi rupi fălcile. En ce cas j'aime mieux dormir ou me promener que de lire leurs *expériences* littéraires.

Imi dai îndemn de a traduce vre-o câtevà ode în metrul antic şi mai ales în cel întrebuinţat de Horaţiu. La grea muncă mă trimiţi, frate. Horaţiu a întrebuinţat mai bine de 22 de forme de versuri, dintre cari cel alcaic, cel acataleptic, cel anapest, cel bachic şi cel saphic (nu mai pomenesc despre cele imitate dela Pindar, căci acelea încai sunt ca păpuşile de Tanagra, rari, scumpe şi grele de imitat foc) nici că s'a încumetat vreun condeiu omenesc să le scrie până acum în vreo limbă azi vorbită, în care să se fi tradus operele Apulianului genial. S'au tradus doară cele evlavioase hexametre, cele pentametre, iambii, asclepiazii şi altele mai mărunte, din acestea am chiar eu multe traduse în noua mea învestmântare a Flaccului în chestiune. Insă pentru mine, versuri în limba română, franceză şi chiar italiană şi germană (cu tot Dantele, Tasso, Goethe, Schiller şi alţii), când sunt fără ritmi, cesură şi mai ales fără rimă, nu fac multe parale. In special, limba noastră e compusă din vorbe flexionare fără articol, deci naturalmente cântăreţe, armonioase şi dulci, în cât voind să le condensezi într'altfel de cât le este natura, faci legături silnicite, inversiuni pocite, tăieturi de frază obscure şi, în genere, o producere greoae, ostenitoare şi lipsită de acea curgătoare şi blândă poezie care-ţi merge la inimă, încântându-ţi urechile. Iacă un exemplu luat chiar din Horaţiu: tradus în versuri rimate asclepiade, oda XIII din Epodon liber:

Erà noapte, pe seninul cerului, eşind din stele
Palide şi mărunţele
Luna 'şi aprinsese focul.
Tu cu braţe mlădioase mă strângeai cu drag la pept
Aşà cum stejarul drept
N'are 'nvăluit mijlocul
De-ale iederii reţele... şi Olympului sperjură
Gura ta lânga'a mea gură,
Pe toţi Zeii înfruntând
Imi făceà, furându-mi mintea, jurăminte dulci de-amor!

Acum ascultă şi în forma latină şi vezi dacă-ţi vor plăceà.

Noapte erà pe ceruri senină lună, lucise
Printre mici stele,
Când tu majestatea dumnezeească ai înfruntat'o
Jurând după vorba-mi
Cu moile-ţi braţe mai strânsă lipită de mine, cum nu e
Stejarul de iederi:

Ca şi cum ai tocà bureţi. Poate să aibă favor pentru cei cari găsesc un ideal în «quadru pedante putrem»... al lui Virgiliu. Al meu nu este, nici va fi. Imi propun chiar în *prefaţiunea* Artei poetice a da indicări asupra prosodiei române, şi voiu susţine că versul românesc fără rimă şi cesură nu are absolut nici un caracter, ca şi *Mihaida* lui Eliade; acele ale lui Eminescu sunt giuvaeruri frumoase, dar cari nu se poartă, se ţin închise în scrin. Ia vezi D. ce bazaconie neînţeleasă a făcut cu Sonetul hexametric? Aş fi venit cu dragă inimă la Prinkipo, dar nu-mi pot lăsà liota singură şi nevestei nu-i aminte de a merge pe mare acum pentru nimic în lume. Arată, te rog, lui Nea Guţă P. afectuoasele mele urări de fericire şi îmbrăţişări, D-nei P. respectuoase omagiuri. Lui Coconu Mihalache cordiale îmbrăţişări şi nu voiu da greş la vară (dacă mă vor lăsà Başbuzucii dela Externe încă aici) să stau la Constantinopoli o săptămână, poate. Lui L. complimente. D-nei Zarifi respectuoase şi afecţionate omagiuri. Ai făcut cunoştinţa familiei Caporal? Fă-o, căci sunt oameni foarte bine. (ah! da uit că-i cunoşti). Spune-le complimente din parte-mi. Lui Démètre G. qui est un brave et charmant garçon, mii de îmbrăţişări. Pe d-ta te strâng la pept cu dragoste şi te doresc foarte. Am primit comisioanele. Nevasta 'ţi mulţumeşte şi ţi-a şi expediat cei 81 lei 79 parale prin un banchier.

OLLANESCU.

Iubite...

Da simbolist ai mai fost, nenişorule. Eu nu sunt de părerea d-tale. Titlul aşă cum e nu e nici pretenţios, nici liric, nici absurd. El rezumă, întrupează chiar fiinţa noastră. E un program şi un titlu în acelaş timp. Toate nomenclaturile d-tale sunt bune ele, dar nu se lovesc cu ce vroim noi; lasă că pentru lungimea lui, românul o să-l scurteze că aşă e făcut el şi o să-i zică: mă duc la *Amicii literaturii* şi nimic mai mult, dar apoi cine n'ar vrea să vie, nu va veni fiind el astfel, ori botezat *Sirius, intim* ori *vârf cu dor* sau *fără* (ceeace există dejă: Societatea vârful cu dor). Să nu-ţi pară rău de titlul nostru, căci a început aşă să pătrundă în public şi n'ar fi bine să-l mai circoncidem; operaţia ar fi pe lângă dureroasă şi nebine primită, că statutele noastre sunt puse pe bazia asta. Dunque dixi.

Să venim la tipar. E cam bocciu. De ce n'ai pus aceleaşi litere şi la Artei Române, ca la Amicii literaturii? De estetică ori înadins, reducând la strimtele-i proporţii arta românească? Hapsân eşti, de va fi fost aşă? Hârtia, cum observaşi d-ta tipografului, e mică şi foarte proastă. Te rog dar să alegi d-ta coala mai mărişoară şi să fie impresia mai convenabilă. Te las liber a face cum crezi mai bine întru aceasta. Am şters cuvântul Castele pentru a aveà mâna liberă şi pentru altă localitate. Să faci 200 cu şedinţă extraordinară şi 200 cu ordinară.

Eu azi la $2^1/_2$ mă duc la o nuntă — a lui Kornea — dacă la 4 punct nu-s acasă, te rog să fii d-ta şi să primeşti pe amicii noştri, căci eu sosesc numai decât. Aceasta în supoziţia că nu voiu fi la 4 punct.

Deci dară cu dragoste.

OLLANESCU.

Marţi seara. Lamalou-les Bains (Herault).

Iubite...

Răspund scrisoarii d-tale primită aici (te-am anunţat că nu mai merg la Gastein, din Viena) şi iată că aveam dreptate de a nu-ţi da articolul asupra Teatrului aşă în pripă, căci tot s'au strecurat greşeli. Ai drept, Paraponisitu în slujbă e de Millo închipuit, dar e scris de Alecsandri. In privirea complimentului către Comitet, dacă nu mi ar fi sărit la tipografie 6 feţe, ai fi văzut că aveà noima ca critică, ce acum zici că se uită chiorîş la laudă. Ca să nu fie deci, în starea de azi a arti-

colului, nici o pocitanie poţi suprimă ce crezi dintre cele 2 lucruri, mai curate. Iscăleşte-mă Ollănescu.

Ce mai nou pe acolo? Nu uitá să ceri, iscălindu-mă, vreo 3—4 exemplare din Teatrul la Români, tipărit de Academie, să opreşti unul şi să-mi trimeţi pe celelalte aici Mă vei îndatorá foarte. Nevasta e la Plombières cu băiatul, eu aici cu fata. A trebuit să schimb itinerariul din diverse cauze şi mai ales ca să facă şi fata băi de fer, cari sunt minunate aici. După terminarea curelor respective ne vom întruni la Paris, de unde ne vom duce să ne plimbăm, după chefut nostru. Te vom ţine în curentul deplasărilor noastre, cu condiţia ca şi d-ta să-mi spui unde şi când te duci, peste hotar.

Pe aici călduri mari. Eu mă scol la 7 dimineaţa, mă duc la bae, apoi sunt liber toata ziua, afară doar că la 5 ore iau 2 pahare de apă caldă, bună pentru stomac şi băşică. Dela D. ce mai ştii? Dacă îl vezi să-i spui că nu m'aş fi aşteptat să mă uite şi mai ales să mă trateze astfel, cu toată ţinerea în seamă, ce de mult am dat zevzeclicului şi uituceniei d-sale. Nu asvârli în focul dragostei un Român, dacă nu te bizui a-i întreţine căldura lui şi a-l împedică să nu se transforme în fum ori în palalae? Enfin... diplomat, fasonat, manierat şi... stricat! neiculiţă, şi pace bună. Ama... Cum o mai duci cu amorul? şi nu mă pune la uitare.

(urmează).

Cu dragoste
Al d-tale
OLLANESCU.

Societatea română de ştiinţe din Bucureşti

Dare de seamă, cu ocaziunea aniversării sale de 20 ani, în ziua de 28 Martie (10 Aprilie) 1910

Domnilor,

tiinţa se află la baza fericirii omenirii moderne. Mai mult, ştiinţa este singura sorginte dătătoare de viaţă ţărilor sau popoarelor care o înţeleg, o cultivă şi care ştiu trage foloase din nesfârşitele şi neînchipuitele ei puternice aplicaţiuni.

Şi dacă acestora le serveşte drept pavăză de apărare şi armă de propăşire şi fericire, relativă, în lupta dintre ele pentru existenţa modernă, — luptă pe cât de neevitabilă prin permanenţa ei, pe atât şi de neiertătoare în sancţiunea ei neînlăturabilă — pe atât ştiinţa devine fatală acelor ce o nesocotesc, sau care nu-i cunosc încă neţărmurita ei putere!

Istoricul modern, faţă cu condiţiunile vieţii actuale, nu rămâne numai un povestitor al faptelor trecute sau un critic, când voeşte a pătrunde în destăinuirea cauzelor întâmplărilor ce au avut loc, dar poate, cu certitudine să ne arate, în mod hotărît, faptele ce vor aveà loc în viitor.

El nu are decât a plecà dela raportul dintre starea fiziologică, în înţelesul larg al cuvântului, şi natura ţării ce locueşte un popor, ţinând seamă, în acelaş timp, de gradul de cultură în care se află şi de aptitudinile ce pot sta în el, în stare latentă, spre a ne arătà, cu siguranţă, ce viitor poate aveà un astfel de organism social, în lupta sa cu popoarele împrejmuitoare, de cari diferă adesea prin origina, prin situaţia sa prezentă, prin mijloacele naturale de cari dispune şi prin starea culturală în cari se află, faţă cu cea posibilă a momentului dat.

Totdeauna, popoarele au luptat între ele cu arme inegale: în epoca bronzului, cei mai culţi au distrus sau au dominat pe cei ce aveau, ca armă, numai piatra cioplită sau lustruită; la rândul lor, cei cu armele de bronz fură îngenuchiaţi de acei dintre ei care găsiseră metalurgia ferului; iar de

Arhitect : Săvulescu

Monumente din Bucureşti, Palatul Poştelor şi Telegrafelor.

atunci încoace, fiecare secol ne arată triumfând pe acei ce au arme mai bune şi sunt mai bine organizaţi.

Dar arme superioare nu pot să producă de cât acei ce cultivă ştiinţele şi superioritatea stă tocmai în raport direct cu progresele acesteia, în orice epocă. Generaţia noastră a văzut cele mai extraordinare arme de distrugere. Acestea s'au produs odată cu atingerea celor mai înalte descoperiri ştiinţifice cunoscute.

Neînchipuitele progrese ale chimiei, cu deosebire, cari au produs atâţi corpi numeroşi şi neaşteptaţi şi atât de surprinzători şi de indispensabili, ca factori ai civilizaţiunii însăşi, par a fi cea mai luminoasă dovadă a geniului creator al omului.

Omul transformă tot, omul domină tot pe pământ. Produs al forţelor terestre, el le utilizează, acum, în serviciul nevoilor sale naturale sau factice.

Graţie acestei transformări, datorite ştiinţei, luptele dintre popoare tind, din ce în ce mai mult, a înlătură ciocnirile cu armele, violente şi dramatice, prin luptele economice. Acestea, dacă nu sunt însoţite de bubuitul tunului şi de atrocităţile câmpiilor de luptă, cu zecimi de mii de victime, sunt însă cu atât mai teribile, prin tăcerea şi liniştea aparentă cu care se dau, şi cu atât mai dezastroase, pentru cei învinşi, cu cât, la sfârşitul acţiunii lor, nu e vorba numai de zecimi de mii de victime, de armate sau imperii sdrobite, dar de neamuri întregi ce dispar, zi cu zi, şi pentru care campania nu ţine o lună sau un an, dar atât cât e necesar ca o regiune să fie cucerită cu desăvârşire, iar poporul cel mai slab să dispară, în întunerecul lipsei sale de cultură, lăsând locul său liber, spre a se revărsà în el prisosul de viaţă al popoarelor înaintate cari-şi luminează calea prin facla puternică a ştiinţei ce au ştiut să cultive şi s'o exploateze pentru puterea şi fericirea lor !

Acum aproape două mii ani, când luptele se dădeau între popoare mici, când starea socială şi politică a acestora erà atât de umilitoare şi împilătoare, pentru cei slabi mai ales, omenirea produse prin partea ei genială şi sufleteşte înălţătoare, s'a zis chiar divină, o fiinţă extraordinară, pentru toţi timpii, pe Iisus Christos. Acesta, schimbă prin cugetarea şi fapta sa, mentalitatea omenirii întregi, căci desigur, preceptele lui, bazate pe bine, pe frumos şi adevăr, în serviciul iubirii aproapelui, deci a fraternităţii universale, influenţară în urmă şi asupra eticei neamurilor ce nu se dau încă de creştine.

Şi dacă acei ce au venit după el, ar fi fost la înălţimea divinului premergător, desigur că, arătându-le crucea, semnul martiriului pentru credinţa desăvârşită, şi spuind omenirii, cu inima curată şi fără interes de castă: In hoc signo vinces»..., omenirea ar fi luat de sigur o altă îndrumare !

Popoarele civilizate contimporane, sunt însă creştine în formă ; lupta

ce-şi dau pentru supremaţie, dacă mai totdeauna nu e scuzabilă, ea însă e reală şi hotărîtoare.

Conducătorii actuali, oricât ar fi ei de morali şi culţi, în: «In hoc signo vinces» nu mai cred, însă, în înfrăţirea generală. Ei cred în ştiinţă, ca armă de înaintare, ca putere de păstrare a individualităţii lor etnice, ca mijloc teribil, căci preservându-şi neamul lor, se impun restului lumii şi adesea se desvoltă în prejudiciul celorlalte neamuri. Apucaţi pe o astfel de cale, ei merg chiar până la absurd.

Ori cât s'ar părea de paradoxal, de cumplit şi de neînchipuit, lupta actuală a popoarelor celor mai culte, este pe viaţă şi pe moarte, lupta nu se mai dă cu baioneta, pe câmpul de întâlnire militar, dar pe căi economice. Increderea, cu trufia, ajung aşà de departe, în cât vedem cum, nu numai poeţii şi visătorii, nu numai patrioţii necumpătaţi sau sectarii, dar economiştii şi patrioţii iluştri ai unui mare popor european, au ajuns să spue pe faţă că: «Patria noastră este pământul, hotarele imperiului nostru nu vor există nicăeri!» Deci: cucerirea lumii, distrugerea celorlalţi, sau îngenucherea lor, unui singur popor!

In astfel de împrejurări, staturile majoare ale armatelor devin din ce în ce, ca şi armatele înseşi, un rău necesar încă, dar de care popoarele tind a se desface.

Statul major al ştiinţei, însă, iea importanţă din ce în ce mai mare! Astăzi, în statistică, nu se mai pune în frunte numărul baionetelor şi tunurilor, sau numărul regimentelor ce se pot ridică la un moment dat. Nu! Vaza şi viitorul unui popor, în prezent, cu drept cuvânt, se judecă în prima linie după starea lui culturală, după forţa lui de producţiune, după rezultatul schimbului în balanţa sa comercială.

Câte şcoli sunt la mia de locuitori, câte institute de cultură superioară se află în ţară, câte lucrări originale se produc de cercetători, câte uzine făuresc, zilnic, pentru lumea întreagă, cele aflate de oamenii de ştiinţă în laboratoarele lor; ce întrebuinţare raţională se face din materiile prime, aflătoare în ţară, sau pe suprafaţa pământului; ce organizaţie superioară au pentru răspândirea cu câştig a celor produse în industrie, ce avânt are acest popor, în litere, în arte şi în tot restul culturii generale, şi după aceste premise puse şi răspunsuri căpătate, se va puteà cu uşurinţă trage concluzia despre ceiace se chiamă: vitalitatea şi civilizaţia unui popor!

Statul major al acestor armate cumplite, conştiente, hotărîte şi sigure, este alcătuit prin societăţile de ştiinţă, în care se concentrează, se discută şi se făuresc mijloacele technice şi aplicaţiunile noi. Acolo se indică utilizarea rezervelor de energii naturale, importanţa noilor creaţiuni, etc., totul însă pentru acelaş ţel: ridicarea economică a neamului, menţinerea influenţei lui, asigurarea nu numai a existenţei, dar şi a necontenitei sale desvoltări în viitor!

O societate de ştiinţe, deci, nu este cevà artificial şi cu atât mai puţin fără înţeles. Ea nu este un soi de produs al ambiţiunii, al vanităţii, sau de laudă, pentru o preamărire închipuită, pentru o gloriolă de moment, sau ca o condiţiune calpă a unei voite dovediri de progres şi civilizaţiune.

Nu! O societate ştiinţifică, trebue să fie rezultanta reală, utilă şi indispensabilă, a unei stări culturale de moment a ţării.

Ea trebue să existe şi cu deosebire trebue să-şi înţeleagă misiunea, dacă voeşte a existà.

Pentru popoare mici, ca cel românesc, misiunea sa este înălţătoare şi sublimă! *La aceste popoare, ea e arma sfântă a apărării şi nu arma criminală a cuceririi.* Viitorul neamului nostru nu va fi nici odată asigurat prin arme, ori cât de superioare ar fi ele, cumpărate însă dela alţii ce pot sau să ni le refuze, la un moment dat, şi care, în orice caz, vor aveà totdeauna pentru ei prioritatea celor mai bune şi superioritatea celor mai din nou aflate.

Viitorul unui popor e asigurat numai prin conştiinţa misiunii sale, prin voinţa fermă de a voì să se păstreze şi de a-şi realizà idealul ce urmăreşte. Acestea nu se pot desăvârşì, de cât prin o muncă încordată în serviciul unei culturi desăvârşite, beneficiind de tot ce pot luà din comoara generală a culturii omeneşti şi căutând a produce cel puţin, atât nou şi propriu, cât să-i servească mai bine pentru întărirea existenţei sale, pentru emanciparea sa economică şi pentru a trage cât mai mare profit din materiile prime şi energiile de cari dispune şi din situaţiunea geografică ce ocupă.

Popoarele ce nu vor înţelege acest lucru, fie ele cât de mari, n'au viitorul asigurat.

Reprezentanţii factorilor de cultură şi în special profesorii universitari şi membrii societăţilor ştiinţifice cari nu vor fi pătrunşi de aceste condiţiuni, indispensabile progresului, şi vor luà societăţile acestea drept numai o imitaţiune sarbădă a celor ce au înţelesul lor în străinătate; specialiştii ce muncesc puţin, uneori mai de loc, sau numai din punctul de vedere al curiozităţii sau al satisfacerii egoiste a unui sentiment personal de ambiţiune sau de vanitate, şi nu în legătură constantă cu problemele şi nevoile aflătoare la ordinea zilei şi cari pot în special interesà ţara lor, dovedesc că nu-şi dau seamă de loc de misiunea lor. In astfel de împrejurări, totul e o păpuşerie, adesea costisitoare pentru moment, ruinătoare, de sigur, pentru viitorul ţării, şi acţiunea lor teatrală, de formă numai, joacă rolul calmantelor, cari liniştesc bolnavul, inconştient de progresele mortale pe cari boala sa le face, în acele momente de falşă încredere în sine.

* * *

Suntem întruniţi astăzi, să serbătorim două-zeci de ani de existenţă a Societăţii române de ştiinţe.

Trebue dela început, ca în numele celor bătrâni, dintre D-voastră, să aduc cu recunoştinţă, cu adâncă recunoştinţă sufletească, prinosul nostru sufletesc de laudă şi mulţumită memoriei scumpe a acelora dintre noi, trecuţi din viaţă, în acest răstimp de vreme, precum şi acelor păstraţi încă bucuriei noastre şi nevoilor ţării, care în timp de două-zeci de ani, în ţara noastră şi în condiţiunile puţin prielnice în care am trăit, au ştiut — odată înfiinţată această Societate — să-i asigure viaţa regulată până în prezent.

Şi aceşti oameni de bine nu au pus umărul lor, înfiinţând această Societate, pentru a da naştere unui făt-frumos de paradă; n'au făcut aceasta pentru satisfacerea unei dorinţi vane, n'au făurit cevà, ca să corespundă numai unei forme; dar, încrezători în puterile şi virtuţile neamului, încrezători în viitorul ţării noastre, cunoscându-se destoinici şi hotărîţi la muncă, au înfiinţat această Societate, cugetând existenţa ei ca cevà nu numai indispensabil, dar fatal, în rostul evoluţiunii noastre, ca o unelţă de civilizare şi progres şi ca un mijloc, singurul mijloc puternic, ca înălţând starea noastră culturală şi economică, să putem rezistà puhoaelor ce ne-ameninţă şi să putem încă şi mai mult făurì, cu încetul, mijloacele necesare pentru realizarea idealului nostru naţional.

* * *

Astăzi, după douăzeci de ani, când ne uităm înapoi, constatăm cu mândrie că, dacă nu am ajuns acolo, unde calda noastră dorinţă ne atrăgeà cât mai curând; dacă rezultatele obţinute nu sunt, nu numai cum am fi dorit, dar chiar poate cum ar fi trebuit să fie; dacă mulţi nepregătiţi şi fără de miez, nu au dat roadele ce erau ţinuţi a produce; dacă, în mare parte, ne-am resimţit prea mult de mediul în care trăim şi de lipsa de continuitate, în munca noastră de specialitate, prin nevoile generale şi imperioase ale ţării; dacă, mijloacele de cari dispunem, intelectuale şi băneşti, sunt aproape tot aşà de restrânse ca la început; dacă unitatea în acţiune ne lipseşte încă, falşa cultură făcându-ne adesea egoişti şi fără orizonturi largi, totuşi, am câştigat cu siguranţă din două puncte de vedere şi anume:

S'a născut un curent ştiinţific în ţară; se află printre fruntaşii lui oameni de o superioară valoare şi mulţi încep să-şi dea seama despre rostul misiunii lor, ca oameni de ştiinţă ai neamului românesc.

Am reuşit, al doilea, să facem cunoscută, în mod modest, desigur, dar hotărît — de oarece străinătatea nu se aşteptà nici la atât cât am produs noi — mişcarea noastră ştiinţifică, să facem ca de această Societate să se intereseze în mod simpatic şi ca lucrările noastre să fie primite cu încredere.

* * *

Cum mulţi, din fericire, sunt tineri în această Societate, să-mi fie iertat,

ca pe scurt, să arăt fazele mai importante din această perioadă de douăzeci de ani.

La 24 Martie (5 Aprilie) 1890, s'au întrunit următoarele persoane, sub preşedinţia bătrânului profesor, Alexe Marin, în amfiteatrul Institutului de Chimie, ce se mutase dela spitalul Colţei, în str. Pensionatul, în o casă închiriată de Minister şi dărămată în urmă.

Se alese acea dată, fiindcă Academia, având şi ea sesiunea sa anuală, generală, colegii din Iaşi, puteau să se afle cu siguranţă în Bucureşti.

La această primă şedinţă, au luat parte următoarele persoane:

A. Marin, E. Bacaloglu, P. Poni, Dr. Sergiu, A. O. Saligny, A. Trausch, N. Athanasescu, L. Edeleanu, Dr. Camner, Maxim Popovici, George I. Popp, Dr. M. Minovici, P. Rădulescu, A. Urbeanu, I. Petricu, Gr. Pfeiffer, Dr. C. Istrati, C. Mincu, V. Grindeanu, M. Georgescu.

Se numì o comisiune, compusă din domnii:

E. Bacaloglu, Gr. Cobălcescu, P. Poni, Dr. C. Istrati şi A. O. Saligny cu însărcinarea de a face un proect de statute, pentru organizarea acestei societăţi.

In şedinţa a doua, dela $^{15}/_{27}$ Aprilie, comisiunea şi-a depus proectul, care urmând a fi imprimat şi distribuit, a şi fost în urmă votat la $^{4}/_{16}$ Iunie, în şedinţa a treia.

In acest timp, d-nii: Grigore Ştefănescu, Ştefan Mihăilescu, N. O. Popovici-Lupa, Negreanu, Colorian, Dr. A. Babeş, C. Roman, Brociner, Gustav Adolf Thois şi Dr. Zaharia Petrescu, precum şi Ştefan Hepites şi Cârnu Munteanu, se înscriseră ca membrii.

In şedinţa a patra, dela $^{10}/_{22}$ Februarie 1891, se alese următorul comitet, iar numărul membrilor crescù cu mai multe persoane, printre care şi d-şoara A. Sterian, care fu prima membră a Societăţii.

Comitetul fu compus din:

Preşedinte: *A. Marin,*
Vice-preşedinte: *Gr. Ştefănescu,*
Secretar: *Dr. C. Istrati,*
Vice-secretari: *Dr. Athanasescu* şi *St. Niculescu,*
Casier: *Maximilian Popovici,*
Arhivar şi bibliotecar: *I. Petricu.* D-nii: *E. Bacaloglu, P. Poni, A. O. Saligny, Dr. C. Istrati* şi *D. Negreanu,* fură aleşi ca membrii ai comitetului:

Prima şedinţă a Societăţii, în care s'au făcut comunicări, a fost a cincea, dela $^{3}/_{15}$ Martie 1891, adică un an numai după constituirea ei!

Ordinea de zi a acestei şedinţe, a fost următoarea:

1. O nouă metodă de iodurаţie în seria aromatică, de d-l *dr. C. Istrati.*
2. Apa minerală dela Govora, de d-l *dr. A. O. Saligny.*

3. Acţiunea iodului în prezenţa acidului sulfuric asupra fenil-sulfonatului de calciu, de d-nii *dr. C. Istrati* şi *Mihail Georgescu.*

4. O nouă metodă de sinteză a acizilor aromatici nesaturaţi, de d-l *dr. Edeleanu.*

5. O nouă metodă de cloruraţie a compuşilor aromatici, în prezenţa staniului, de d-l *I. Petricu.*

6. Acţiunea clorului asupra benzenului, în prezenţa acidului sulfuric, de d-nii *dr. C. Istrati* şi *I. Petricu.*

Vedeţi dar, că prima şedinţă fusese destul de bogată în chimie, Societatea fiind restrânsă numai la fizică, chimie şi mineralogie şi purtând numele de «Societatea de ştiinţe fizice».

In aceiaşi şedinţă, se votează ca membrii de onoare, următoarele somităţi:

D-nii: Berthelot şi Charles Friedel din Paris, Hoffman din Berlin, Profesor Baeyer din Münich, Prof. S. Cannizzaro dela Roma şi Prof. Emmanuele Paternò, din Palermo.

Ţin să adaog, de asemenea, că buletinul nostru, nu apărù decât la 1 Ianuarie 1892.

* * *

Să vedem acum, dacă Societatea noastră şi-a îndeplinit misiunea sa, faţă cu ştiinţa şi faţă cu interesele ţării noastre.

Buletinul nostru, este dovada modestei, dar constantei sale activităţi.

Avem astăzi 18 volume şi prima fasciculă din anul al XIX-lea. Cele 18 volume, reprezintă în total 8.162 pagini şi cuprind 499 lucrări originale, datorite cercetătorilor dela noi şi unor binevoitori străini, cari s'au ocupat, alături cu noi, cu chestiuni relative la ţara noastră, sau care, ca un omagiu adus tinerii Societăţi, au trimes spre publicare, cercetările lor proprii.

S'au ţinut în total 149 şedinţe, din cari 17 ale secţiei matematice, în ultimii timpi, când aceasta a dat dovadă de multă dorinţă de muncă.

Buletinul nostru, încă dela început, a fost bine văzut în străinătate şi anunţat în marile publicaţiuni speciale, între lucrările după cari urmează să se facă dări de seamă.

El e adesea cerut în schimb şi se trimet astfel Societăţii mai toate publicaţiunile importante din marile centruri universitare.

Buletinul e trimes în prezent la 31 membrii de onoare, la 135 învăţaţi străini şi la 122 buletine şi reviste străine de ştiinţe. Deci ne supunem voluntar, la un control sever şi general.

O transformare a urmat, în urmă, prin faptul că la $^{13}/_{25}$ Ianuarie 1897, Societatea noastră, contopindu-se cu Societatea: «*Amicii ştiinţelor matematice*», şi-a lărgit cadrul activităţii, numindu-se dela acea dată: «*Societatea*

de ştiinţe din Bucureşti» şi deschizând astfel porţile sale, graţie, în prima linie, regretatului C. Gogu şi colegului N. Voinov, matematicienilor şi naturaliştilor, ce se ocupau cu Zoologia, Botanica şi Geologia.

In anul 1903, Societatea de ştiinţe din Bucureşti, în urma creării *«Asociaţiunii generale române, pentru înaintarea şi răspândirea ştiinţelor»*, care erà o emanaţiune directă a ei, este transformată în *«Societatea română de ştiinţe»*, ridicând-o, astfel, dela o Societate locală, a Capitalei, la o Societate cu caracter general românesc.

Aceasta n'a împiedecat însă, ca Buletinul nostru să-şi păstreze, prin o deprindere tipografică, ca să zic astfel, până în prezent, tot vechea denumire, de: *«Buletinul Societăţii de ştiinţe, din Bucureşti»*, în locul celei de: *«Buletinul Societătii române de ştiinţe»*, cum ar trebuì s'o aibă.

Schimbarea însă trebueşte făcută.

* * *

Manifestările publice mai importante, ale Societăţii noastre, au avut loc în următoarele împrejurări:

In anul 1893, s'a sărbătorit a 4-a aniversare a înfiinţării Societăţii de ştiinţe fizice, la 26 Aprilie (8 Maiu), alegându-se tocmai această zi, fiindcă se împlineà cu ea 99 de ani, dela perderea celui mai mare om de ştiinţă ce a avut Franţa, Lavoisier, şi unul din geniurile cu cari se glorifică omenirea!

S'a hotărît atunci, ca la aceiaşi dată, în anul următor, 1904, să aibă loc o serbare solemnă în Bucureşti, cu un serviciu religios la catedrala catolică şi cu o şedinţă publică, la Universitate, când să se facă şi biografia marelui dispărut.

Acestea au avut loc şi, cu această ocaziune, regretatul Gion s'a alăturat pe lângă noi, ţinând o cuvântare importantă din punctul de vedere al evoluţiunii ştiinţelor la Români.

S'a decis în acelaş timp, în şedinţa din 1893, şi facerea unui bust lui Lavoisier, care să fie pus în faţa viitorului Institut de Chimie.

Pentru aceasta, o sumă bună de bani ni s'a trimes de către profesorii şi colegii noştrii din alte ţări.

Iniţiativa laudabilă a acestei serbări, a avut răsunet peste hotare. La Praga s'a celebrat aceiaşi aniversare, şi la Institutul Franţei, s'au luat imediat măsuri pentru ridicarea monumentului ce se află pus, la Paris, în dosul Madelenei.

Bustul dorit de noi, a fost făcut şi expus la 1906, dar aşteaptă până în prezent, fără nici o nădejde, o spun cu adâncă părere de rău, cu toate inzistenţele puse, zidirea viitorului Institut, în faţa căruia să fie aşezat definitiv.

Nu credeţi însă că Societatea a uitat pe ai noştrii. Primul căzut, dintre cei ce au pus bazele existenţei sale, fu neuitatul Gr. Cobâlcescu, marele

entusiast din generaţia primilor oameni de ştiinţă ce se ridică din sânul neamului nostru, cu începerea jumătăţii a doua a veacului trecut.

Societatea adună banii necesari şi-i ridică un bust pe mormântul său, cu ocaziunea congresului din Iaşi, dela 1902.

Cu ocaziunea începerii secolului al XX-lea, Societatea iarăşi, la $^{15}/_{28}$ Ianuarie, s'a întrunit în şedinţă publică extraordinară, când s'a făcut din punctul de vedere general şi din cel românesc în special, o încercare de caracterizare a secolului trecut şi de probabilităţi pentru secolul în care intram.

* * *

Tot astfel, cu ocaziunea şedinţei a 100-a dela înfiinţarea Societăţii, care a avut loc la $^{4}/_{17}$ Februarie 1902, s'a ţinut şedinţă publică, extraordinară, sub preşedinţia colegului Ştefan C. Hepites, care a făcut şi o «schiţă istorică asupra lucrărilor astronomice în România.»

Secretarul d-voastră general, declarat perpetuu cu această ocaziune, v'a făcut cunoscut şi la acea dată, rezultatul noilor sale cercetări, relative la desvoltarea noastră culturală din trecut.

Trebue să recunosc, că în Buletinul nostru, dela întâia dare de seamă, din 1892 şi până la cea din anul trecut, nepublicată încă, mai totdeauna s'a căutat a se face cunoscut cele petrecute, din vechime până în prezent, pe terenul cultural în genere şi pe cel ştiinţific în special, astfel, că cu cele ce se vor mai puteà adunà de acì înainte, s'ar puteà tipărì un frumos volum, peste cinci ani, cu ocaziunea aniversării noastre de un sfert de secol şi în care s'ar puteà uşor găsì, toate datele mai importante relative la această chestiune, care ne interesează aşà de mult din cel mai adânc trecut şi până în prezent.

Bine înţeles, că şi toate biografiile făcute dejà, ale scumpilor noştri dispăruţi, ar intrà şi ele, de drept, în această publicaţie.

In această şedinţă excepţională, Maiestatea Sa Regele, iubitul nostru Suveran, a fost aclamat, în unanimitate, de membru protector şi Preşedintele nostru de onoare.

O comisiune compusă din d-nii: Ştefan C. Hepitis, ca Preşedinte şi Profesorii: David Emanuel, dr. Em. Riegler şi M. Vlădescu, ca vice-preşedinţi, dimpreună cu Secretarul perpetuu, fură primiţi de Maiestatea Sa Regele, la $^{10}/_{23}$ Februarie, acelaş an, când I-se prezentă adresa Societăţii şi când avuserăm din nou fericirea a constată, cât Maiestatea Sa Regele are credinţă în rostul Societăţii noastre, conform împrejurărilor de cari v'am vorbit la începutul acestei cuvântări.

* * *

O altă manifestare, escepţional de importantă, a Societăţii noastre, a avut loc la 1902, când a reuşit, ca înfrăţindu-se cu Societatea sororă de

Arhitect: Gottereau

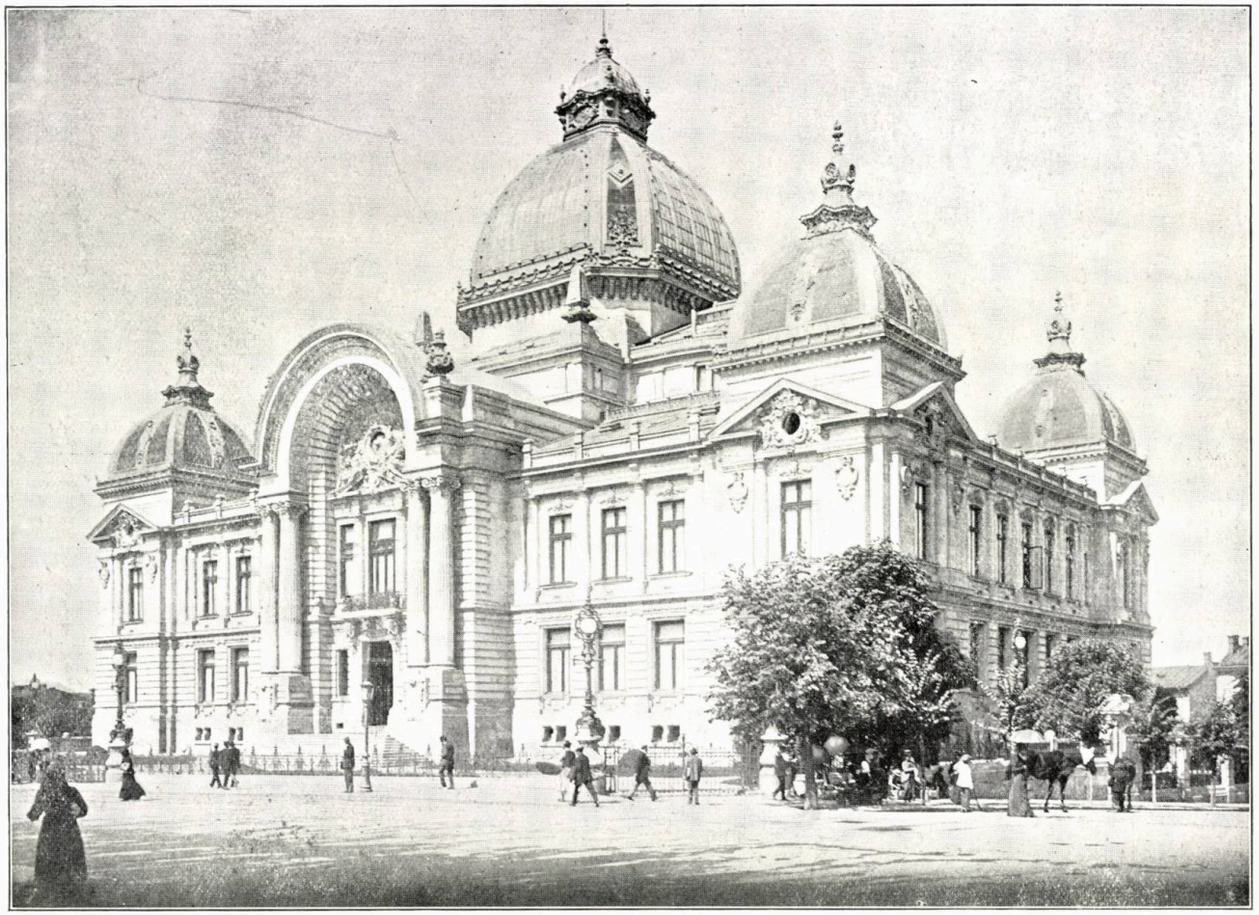

Monumente din Bucureşti, Palatul Casei de Depuneri.

ştiinţe din Iaşi, cu vechea Societate a medicilor şi naturaliştilor, din acelaş oraş, precum şi cu cei grupaţi în jurul Archivei, tot din acea localitate, societate literară şi ştiinţifică, făcută la 1888, să organizeze frumoasa manifestare din Iunie 1902, a Congresului dela Iaşi, după ce a creat *Asociaţiunea română, pentru înaintarea şi răspândirea ştiinţelor.*

Dornică de a lărgì cadrul activităţii sale, conform menirii ce o are de alt-fel, Societatea căută a-şi alipì industria chimică şi organizează cu ocaziunea Congresului Asociaţiunii din 1903, ce a avut loc în Bucureşti, cea întâi adevărată manifestare culturală şi economică, prin organizarea primei expoziţiuni cu rost, în ţara noastră.

Această manifestare dela 1903, face cea mai mare cinste Societăţii noastre. Ea constitue un popas hotărîtor în drumul nostru tot înainte.

Ea a fost o surprindere pentru ţară, o binefacere pentru ideia urmărită şi un îmbold spre muncă nouă, cu mai multă încredere în noi înşi-ne.

Starea noastră culturală din trecut şi prezent şi situaţia noastră industrială actuală fură bine prezentate.

Ţara întreagă, în frunte cu M. S. Regale, au fost fericiţi a constată deplina reuşită a năzuinţelor noastre, şi efectul cel mai apropiat a fost organizarea, pe o scară cu mult mai largă, a acestei mari manifestări, tot pe terenul cultural şi economic, care fu expoziţiunea din 1906, cu ocaziunea căreia se cimentă, mai presus de toate, unitatea sufletească pe vecie, a întregului neam românesc.

Adăogaţi încă, larga parte ce aţi luat astă toamnă, cu ocaziunea frumoasei primiri a Francezilor la noi, cu care împrejurare, ţara noastră fu mai bine şi mai avantagios cunoscută şi raporturile noastre cu fraţii latini mai strânse, astfel că s'a putut naşte: *Liga Franco-Italo-Română.*

Iată dar, opera d-voastră de care puteţi fi mândri; iată ceeace pot puţinii, dar bunii, adunaţi la un loc şi trageţi singuri concluziunea despre ce aţi puteà desăvârşì, dacă veţi aveà pricepere, voinţă şi încredere.

* * *

Urmează acum fatal, pentru noi, ca în evoluţiunea noastră şi în condiţiunile, încă atât de puţin prielnice, în cari ne aflăm, să ne inspirăm numai de ceia ce există şi de cele ce se pot face la noi, pentru a lărgì nu numai cadrul activităţii noastre, dar a asigurà cu deosebire două importante fapte, fără cari nu putem merge hotărît înainte:

Trebue asigurată posibilitatea ca toţi specialiştii, unei anumite ramuri, să poată lucrà separaţi, după nevoile lor proprii şi după modalitatea ce vor crede-o mai nimerită.

Al doilea, a se face astfel ca mijloacele noastre să se înmulţească şi să asigurăm în mod regulat eşirea buletinului nostru.

Mai este nevoe, pentru demnitatea acestei ţări, ca specialităţi care nu sunt încă organizate, să ia fiinţă ca Societăţi, cu ori câţi membrii s'ar află în prezent, căci astfel este orice început, dificil şi incomplect. Nu se încape, în această privinţă, teamă şi nehotărîre!

Când s'a creat Societatea noastră, la 1890, câţi oare nu cobeau la fel? Şi neîncrederea erà în mare parte justificată, căci aţi văzut că abià după un an a putut aveà loc o şedinţă, în care să se facă comunicări ştiinţifice.

Şi atunci eram puţini; şi atunci eram nepregătiţi; şi atunci greutăţile erau mari, cu siguranţă mai mult ca acum, dar toate au fost înlăturate prin voinţa noastră de fier şi desigur, că rezultatele obţinute ar fi fost şi mai puternice, dacă cu toţii, cei de drept, se înfigeau de o potrivă.

Nu ceream dar imposibilul, căci condiţiunile actuale sunt cu mult mai prielnice, ca în trecut, când doream să păşim înainte, lărgind, dar întărind şi asigurând, în acelaş timp, mersul nostru înainte.

Proectul de statute, ce am supus acum câte-và zile, în acest scop, comitetelor Asociaţiunii şi Societăţii noastre, pe lângă care convocasem şi pe foştii Preşedinţi ai Asociaţiunii, dar care a avut soarta tristă de a nu fi convins pe cei mai mulţi, nu cereà lucruri extraordinare şi cu atât mai puţin imposibile. Aceste statute, erau călăuza ce ne trebue în viitor, spre a face mai mult, mai sigur şi chiar mai uşor şi mai plăcut ca în trecut, răspunzând şi celor două condiţiuni de cari vorbeam mai sus, ca singurele prielnice desvoltărei noastre ulterioare.

M'am înşelat, de sigur, căci se vede că noi trebue să copiem numai lucrurile cum sunt în streinătate şi nu să se facă, ele, cum ar urmà, după firea stărei locale dela noi.

M'am înşelat, de sigur, când am crezut că cultura noastră este mai adâncă şi vederile generale, isvorâte din nevoile neamului, mai mari, de cât chestiunile de ambiţiuni personale şi de vanităţi locale.

M'am înşelat, de sigur, în credinţa mea, că trebue să fim mai hotărîţi, mai cutezători chiar, când e vorba de a ne servì ţara, şi în orice caz mai încrezători în propriile noastre puteri.

M'am înşelat, desigur, când am arătat posibilitatea creărei unei vieţi universitare, a unui cerc, mai mult: a unui templu ştiinţific, în care pasiunile personale şi urile politice să se stingă la intrare şi unde să ne lumineze numai scânteia adevărului şi făclia intereselor mari ale ţărei!

Vizionarii au avut totd'auna rolul lor premergător; sunt fericit a constatà, că sunt şi eu, se pare, numai un vizionar, dar, vă rog şi eu, de astă dată ca o răsplată a muncei ce am depus timp de două-zeci de ani în sânul acestei Societăţi, să fiţi buni a admite, ca acest proect de statute, produs al convingerilor mele, să fie publicat în Buletinul nostru, ca anexă a cuvântărei mele de astăzi, pentru ca d-voastră, toţi, să luaţi cunoştinţă

de conţinutul lui şi să vedeţi dacă prin el se puteà întâmplà vre-un rău Societăţii noastre, sau din contră, că ne-ar fi îndrumat mai sigur în o direcţiune mai înălţătoare şi mai rodnică.

* * *

Inainte de a încheia, Domnilor, să trimitem salutul nostru de respect şi recunoştinţă Maestăţei Sale Carol I, marele Rege, primul şi singurul nostru membru protector şi Preşedintele de onoare, care priveşte cu atâta interes, năzuinţele şi activitatea noastră.

Aceiaşi salutare afectuoasă şi recunoscătoare, să o trimitem tutulor membrilor noştri de onoare din streinătate şi în special d-lor *Baeyer* dela Münich şi *Cannizzaro* şi *Paternò* dela Roma, care, din fericire, sunt singurii în viaţă, din acei proclamaţi ca atare, acum 19 ani, în prima noastră şedinţă ştiinţifică.

Să trimitem un salut special d-lor Profesori, *Lozanich* şi *Petrovich Michel* dela Belgrad, care ne-au trimes spre publicare din lucrările lor.

Avem o datorie încă de îndeplinit, faţă cu iluştrii colaboratori, cari au binevoit, într'un mod aşà de larg, să contribue la cunoaşterea unei părţi din fauna ţărei, descriind mai multe varietăţi noi.

Voi cità pe d-nii :

Maurice Jaquet, actualmente la Geneva, după ce a părăsit cu regret ţara, cu 36 memorii relative la fauna noastră.

Dr. Bachmetjew, 2 note relative la lepidoptere ;

Prof. I. Rouban, dela Praga, 1 notă relativă la coleoptere ;

Fer. Pax, 1 notă relativă la lepidoptere ;

Dr. Petav Kempny Gutenstein, niederösterreich, 1 notă asupra neuropterelor ;

Paul Born, Herzogenbuchsee (Schweiz), 5 note relative la coleoptere ;

E. Poncy, dela Geneva, 2 note relative la coleoptere ;

Dr. Costi, 1 notă relativă la arachnide ;

Dr. Mosi, 4 note relative la ostracide ;

Dr. Sack, Frankfurt a/M., 1 notă relativă la lepidoptere ;

H. de Saussure, 1 notă relativă la ortopede ;

Dr. G. Stierlin, 1 notă ;

Dr. Godet Paul, 1 notă relativă la conchilii ;

Von Carl Verhoeff, 1 notă relativă la chilopode şi diptopode ;

Dr. A. B. Griffiths, Londra, 2 note de chimie ;

L. v. Aigner-Abafi, 1 notă relativă la lepidoptere ;

Aimé Pictet ;

Berget Alphons, cari toţi, în specialităţilor lor, au contribuit la cunoaşterea Faunei noastre şi luminarea multor chestiuni ştiinţifice.

Printre aceştia, voi face o deosebită menţiune despre studiile d-lor *Dr. F. de Martonne,* cu 3 studii importante şi d-l *Pittard*, dela Geneva, graţie monografiilor căruia, în număr de 18, avem aproape singurele studii etnografice, mai precise, făcute relative la ţara noastră şi în special relative la Dobrogea, unde numai asupra ţiganilor a şi făcut peste o mie de determinări.

Printre persoanele autodidactice dela noi, specializate în diferite ramuri, voi cită pe d-nii:

Aristide de Caradja, dela T. Neamţului, cu 4 note relative la lepidoptere,

Dr. E. Fleck, dela Azuga, cu 11 note relative tot la lepidoptere,

Regretatul *Licherdopol*, cu 3 note relative la gasteropode,

Dr. Eug. Botezat, din Cernăuţi, cu 2 note de zoologie,

D-l Hurmuzache, din Cernăuţi, cu 2 note relative la lepidoptere şi în fine d-nii specialişti streini, aflători în ţară, sau în trecere:

Oettinger şi *Gh. Bourki*, chimişti,

Teisseyrre şi *Reinhard Max*, geologi,

Dr. Suchar, matematic,

Dombrowski, zoolog, cari toţi ne-au arătat încrederea şi stima lor, asociindu-se la munca noastră.

Nu pot însă a nu face o menţiune specială pentru un mare şi modest muncitor, d-l *Montandon*, care în decursul acestui timp, a publicat în Buletinul nostru 35 note, relative la Fauna ţării şi la diferite Hemiptere, ce i se trimet din toate părţile lumii.

Constatăm cu bucurie, că studiul Faunei noastre începe să se facă şi de tinerii noştrii naturalişti şi voi cită în prima linie pe d-nii *Zottu* şi *Popovici-Băznoşanu.*

Despre activitatea celorlalţi membrii activi ai noştrii nu pot a vorbì in detaliu, căci ar trebuì să fac gradaţiuni şi jigniri. Mă mulţumesc numai, ca în numele d-v al tuturor, să le aduc cele mai sincere mulţumiri, ca o închinăciune, unora, pentru locul de onoare ce au ştiut să-şi creeze,prin munca lor stăruitoare, între noi, şi ca un îndemn şi încurajare, pentru ceilalţi, pentru ca activitatea lor să fie şi mai spornică în viitor. Mulţi, dintre primii, sunt astăzi recunoscuţi în streinătate, ca maeştrii în specialităţile cu care se ocupă.

Ţin însă a constatà, cu fericire, că din punctul de vedere geologic, petrografic, paleontologic, mineralogic şi chimic, ţara noastră este astăzi bine studiată în ce priveşte natura şi compoziţia, cu desebire, a principalelor sale roce şi că studiile făcute asupra sării, marnelor pentru varuri, petroleului, ozocheritei, succinului, apelor mineralizate, etc., sunt numeroase şi unele temeinice.

Premii s'au pus, de asemenea, încă din 1897 şi s'a studiat astfel Cromatica poporului român.

Tot astfel s'a discutat chestiunea reformei calendarului, numindu-se o comisiune specială, care s'a pronunţat categoric pentru această schimbare încă din 1900.

Ne mai rămâne o tristă datorie: aceia de a vă reamintì şi numele scumpilor dispăruţi: *Berthelot, Friedel, Moissan, Kékulé, Hoffman* şi *Béchamp.*

Toţi aceştia au fost dascălii noştrii în streinătate şi au fost binevoitorii noştrii, întorşi în ţară. Toţi aceştia sunt luceferi ai ştiinţei şi scumpi ţerii noastre, pe care mulţi au iubit o şi la a cărei îndrumare ştiinţifică, cu toţii s'au interesat de o potrivă.

Din acei ce au constituit Societatea noastră şi cari la acea dată eraù dejà oameni în toată firea, avem adânca părere de rău de a fi perdut pe mulţi, ca: *Alexe Marin, Gr. Cobâlcescu, Em. Bacaloglu, dr. Z. Petrescu, dr. Sergiu* şi *dr. I. Felix*, iar pe alţii prea de timpuriu, ca pe: *C. Gogu, Ştefan Mihăilescu* şi *A. O. Saligny,* cu deosebire, care erà aşà de temeinic în pregătirea sa şi aşà de serios în lucrarea ce întreprindeà.

Toţi aceştia, dimpreună cu: *A. Vitzu, I. Petricu, Ghibaldan, Ganea, Mateescu, E. O. Kessler, Licherdopol, Trausch, Vaschide* şi *Negreanu,* s'au dus dintre noi. Fie-le la toţi memoria scumpă, căci fie care din ei au lăsat în brazda muncii naţionale, urma năzuinţelor şi faptelor bune îndeplinite!

* * *

Nu pot însă încheià cuvântarea mea, fără îndeplinirea următoarelor două datorii din parte-mi: Dintre profesorii noştri, cari au luat parte la prima şedinţă de constituire, se află în viaţă şi în depline puteri de muncă încă, un om, care prin curăţenia sufletului său, prin corectitudinea sa în şcoală şi în societate, prin seriositatea lucrărilor ştiinţifice, ce a realizat în lunga sa carieră, este pentru noi astăzi o pildă, de onestitate, de corectitudine, de muncă conştientă şi de patriotism luminat. Acesta e P. Poni, primul Preşedinte al Asociaţiunii dela Iaşi, din 1902.

Bătrân astăzi şi eu, sunt fericit să-l dau ca exemplu, întregii noastre mişcări ştiinţifice, eu, elevul său, de scurtă durată, din liceul dela Iaşi, din toamna anului 1869.

Al doilea, din foştii noştrii profesori, care încă de la a doua şedinţă s'a unit cu înfiinţătorii Societăţii de ştiinţe şi care urmează să presideze la anul congresul Asociaţiunii la Târgovişte, e d-l Gr. Ştefănescu. Intreaga sa viaţă a muncit pentru a studià ţara din punct de vedere geologic şi numele său va fi legat, de o potrivă, în viitor, şi de harta geologică a ţerii şi de marile mamifere cari au locuit această ţară şi cu descrierea cărora s'a ocupat.

Sfârşesc acum cu partea ultimă, adresându-mă în special celor tineri, din această Societate, cărora să-mi fie permis a le reamintì următorul pasaj, datorit lui Lavoisier, pe care l'am expus încă şi la 1893, adică, exact 100 ani de când fusese pronunţat de el:

«Cetăţeni reprezentanţi, soarta Republicei franceze este în mâinile voastre. Organizaţi instrucţiunea publică în toate părţile sale, daţi impul-

siune artelor, ştiinţelor, industriei, comerţului. Vedeţi cu ce adorare toate naţiunile, rivalele noastre, se ocupă de mijloacele de a îndeplini prin industrie ceeace le lipseşte din partea puterii, populaţiunii, avuţiei teritoriale. O naţiune, care nu ar puteà participà la această mişcare, o naţiune la care ştiinţele şi artele ar lâncezì, în o stare de stagnaţie, ar fi în curând întrecută prin naţiunile, rivalele sale. Ea ar perde, puţin câte puţin, toate mijloacele sale de concurenţă; comerţul său, forţa sa, avuţiile sale, ar trece în mâini străine!»

Această profetică vedere, a marelui geniu, s'a realizat în mare parte, în ce priveşte Franţa faţă de Germania! Numai industria chimică în Germania, produce anual peste 1 miliard 600 milioane, pe când în Franţa ea e aproape în decădere. Populatiunea Germaniei creşte cu 800.000 oameni anual; a Franţei a avut un mic deficit anul trecut!

Acestea sunt fapte cari ar trebuì să ne facă să ne gândim serios, căci noi nu avem nici trecutul măreţ al Franţei, nici avuţia ei colosală, nici chiar forţele ei producătoare actuale, nici superioritate geniului seu!

Şi totuşi, Franţa se resimte în lupta cu Germania!

Ce să mai zicem noi, aflaţi între atâtea popoare, superioare nouă ca număr, ca avuţie naturală şi chiar adesea ca muncă şi cultură!

Avem dar datorii mari, enorme pot zice, de îndeplinit, dacă suntem în realitate şi noi în mod hotărît, din statul major al neamului nostru!

Nu căutaţi, Domnilor, că sunteţi puţin numeroşi!

Nu vă uitaţi în jurul vostru şi la dificultăţile ce aveţi a întâmpinà! Inarmaţi-vă cu hotărîre şi voinţă şi lucraţi cu convingerea că viitorul şi fericirea ţerii se făuresc, mult mai puţin prin legile create în corpurile legiuitoure, de cât în mod hotărît, prin munca d-v. neînduplecată, prin regenerarea muncii şi cugetării compatrioţilor noştrii!

Numai prin cultură serioasă, ştiinţifică, se schimbă în bine mentalitatea unui popor şi se făuresc mijloacele de preservare şi propăşire a neamurilor!

Iată care vă este misiunea nobilă!

Pătrundeţi-vă de sfinţenia ei! Aruncaţi-vă în luptă cu toată bărbăţia şi încrederea, muncind fără răgaz şi veţi rămâne nemuritori în o ţară fericită şi cu viitorul asigurat!...

Dr. C. I. ISTRATI
Secretarul perpetuu al Societăţii.

VALOAREA MORALĂ

I.

Dacă ar există un paralelism între valoarea morală şi valoarea intelectuală a oamenilor, atunci probabil că omenirea ar fi mai fericită. Din nenorocire, pe când inteligenţa s'a desvoltat tot mai mult, moralitatea n'a urmat aceiaş progresiune. De altfel se ştie, că acesta este problemul cel mai interesant, care preocupă pe cei ce se ocupă de educaţie.

Această disproporţie dintre una şi cealaltă la mulţi dintre oamenii mari, este cu mult mai pronunţată, decât la simplii muritori. Cărei cauze se datoreşte ea? Nimeni nu o poate spune.

La oamenii mari de acest fel se observă un fel de dedublare a personalităţii şi poate că nimic nu este mai uimitor, decât deosebirea dintre personalitatea lor artistică şi personalitatea lor morală.

«Am avut ocazia — spune *Lombroso* — să observ oameni de geniu, când atinseseră abia vârsta pubertăţii; fără îndoială că ei nu manifestau duşmăniile adânci, caracteristice nebuniei morale, dar am remarcat la toţi o stranie nepăsare pentru tot ce nu-i priveà. Ca şi cum ar fi fost cufundaţi într'o stare ipnotică, dânşii nu luau de loc în seamă suferinţele altora, nevoile cele mai grabnice, de cari sufereau persoanele, cari le erau persoanele cele mai scumpe. Dacă le remarcau, ei se înduioşau şi chiar se grăbiau să le ajute îndată: dar aceasta erà numai un foc de pae, care se stingeà numai decât; iar milei îi urmà curând nepăsarea şi plictiseala» [1]).

Această *insensibilitate morală* ne surprinde şi ne displace cu atât mai mult, cu cât ea contrastează cu simţirea rafinată, ce se observă foarte adesea în scrierile lor.

Imi amintesc de un cunoscut, care făceà şi poezii din când în când. Intr'una dintre ele vorbià cu o tandreţe nemăsurată despre mama sa, cu toate că în realitate erau într'o veşnică ceartă.

---

[1]) Lombroso, *L'homme de génie*. Paris, Alcan, 1889, pag. 84.

Lombroso citează cazul ciudat al lui *Fontenelle*, care nu s'a turburat de loc, când un comeseam al lui a fost lovit de un atac de apoplexie; ba cevà mai mult, a profitat de ocazie, ca să schimbe sosul sparanghelului.

Tot dânsul spune despre *Goethe*, că atunci când se află la masă şi i se anunţă moartea ducelui de Weimar, el nu s'a deranjeat, până până ce mai întâiu n'a terminat cu mâncarea.

La unii dintre dânşii se observă mai mult de cât nepăsarea şi anume un egoism atât de exagerat, în cât calcă în picioare orice.

Astfel a fost, de exemplu, *Carlyle*. *Memoriile* soţiei sale *Jane* sunt sfâşietor de dureroase prin descrierea suferinţelor, ce avù să îndure dela el.

Treceau săptămâni întregi, fără să schimbe cu dânsa nici un cuvânt, cu toate că nu erau certaţi. Ii făcuse în cele din urmă graţia să-i acorde în fiecare zi câte 20 minute până la o jumătate de ceas de conversaţie. Toate acestea, precum şi alte mizerii mai mari, dânsa le-a îndurat cu resemnare, cât timp s'a încrezut în fidelitatea lui. Când a observat, că dânsul cochetează cu lady Ashburton şi că găsià timp să fie în societatea aceleia zile şi chiar săptămâni întregi, — aceasta a fost peste puterile ei. De atunci au început certuri, amărăciuni din ce în ce mai grozave, care i-au grăbit sfârşitul. Tocmai după moartea ei, dânsul şi-a recunoscut vinovăţia. Dar ce folos! căci răul nu mai puteà fii îndreptat.

Bulwer n'a fost mai cum se cade. «Din primele zile ale căsătoriei îşi maltrată nevasta prin muşcături şi insulte, în cât curierul care-l însoţeà în călătoria de nuntă, a refuzat să-i urmeze până la sfârşit. Mai târziu, dânsul, recunoscându-şi nemăsurata lui vină, scrise soţiei sale că viaţa în comun îi erà de nesuferit şi că aveà nevoe să trăiască în libertate.» [1])

In chestiile de amor, mulţi dintre oamenii mari au fost de o incorectitudine, dusă adesea până la cruzime. Ei călcau peste inimi cu cea mai mare uşurinţă.

Cu câte fete şi femei n'a avut *Goethe* amor! — Cu unele numai platonic, este adevărat. — Rând pe rând le-a părăsit, de teamă să nu devie prea încătuşat. Imi amintesc, că pe una a rugat'o să nu-i mai scrie, fiindcă vederea scrisului ei îi redeşteaptă focul iubirii şi îi face rău.

George Sand a fost mai crudă şi deci mai vinovată de cât toţi, în această privinţă. *Jules Sandeau* a caracterizat'o de minune, când a spus: «Le coeur de cette femme est comme un cimetière; on n'y rencontre que les croix de ceux qu'elle a aimés.» [2]) (Inima acestei femei

[1]) Lombroso, Ibid. p. 80.

[2]) Paul Mariéton, *Une histoire d'amour*. Paris. Havard. 1897 p. 16.

Arhitect : Ballu

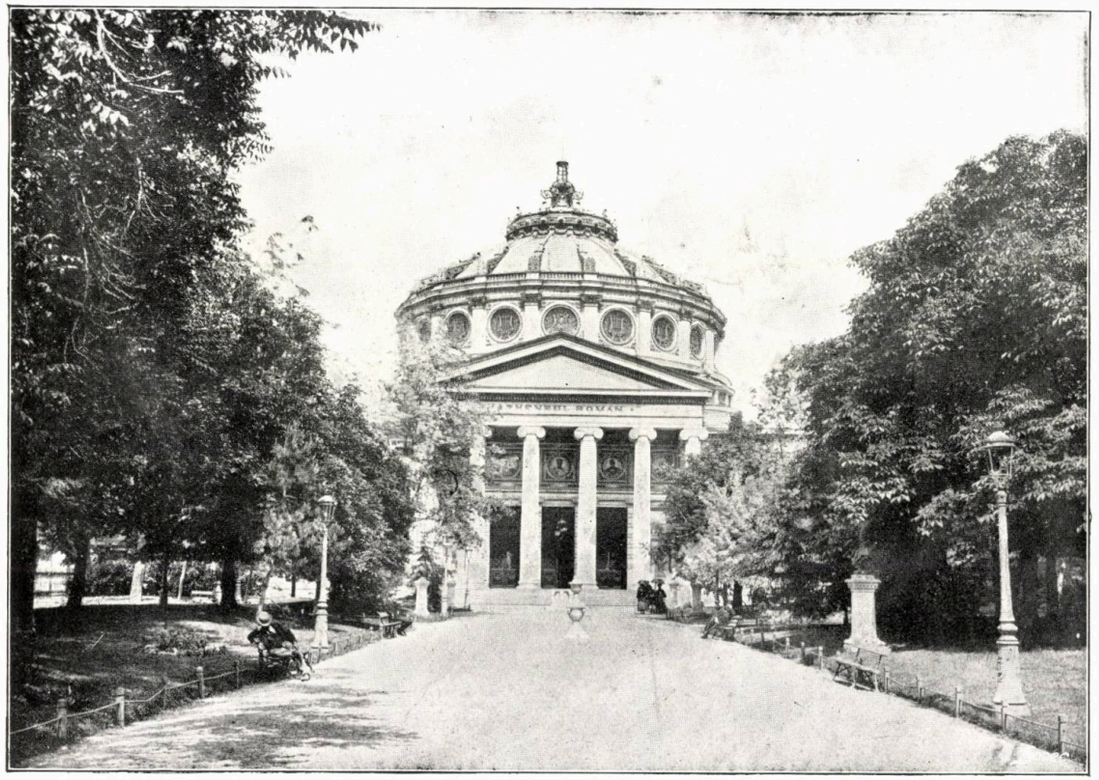

Monumente din Bucureşti, Palatul Ateneului Român.

este ca un cimitir, în care nu găseşti de cât crucile acelora pe cari i-ai iubit).

Două dintre victimele sale cele mai ilustre au fost *Alfred de Musset* şi *Chopin.*

Pe cel dîntâiu l-a trădat în Veneţia, când dânsul zăceà doborît de o boală gravă, cu *Pagello*, doctorul curant al tristului poet. Oricât de vinovat ar fi fost *Alfred de Musset* faţă de dânsa, trădarea ei în asemenea momente, când dânsul erà în luptă cu moartea, nu-i este scuzabilă.

Lui *Chopin* i s'a tras moartea din cauza părăsirii amantei infidele.

George Sand a fost de o inconşcienţă morală, cum rar se întâlneşte. La scrisorile prin care *Alfred de Musset* îşi exprimă dezolarea ce-i produce această ruptură de dragoste, dânsa îi răspundeà descriindu-i plăcerile ce gustă în relaţiile cu Pagello.

O deplină inconscienţă morală s'a constatat şi la *Brantôme*, talentatul cronicar al vieţei galante ,din secolul XV. După ce descrie cele mai nerușinate turpitudini ale unor tipuri din timpul său, conchide spunând că de altfel erau oameni cum se cade. Şi nici purtarea lui nu erà mai bună.

«*Casanova*, atât de bine înzestrat pentru ştiinţele matematice şi financiare, îşi mânji geniul său distins, printr'o viaţă de turpitudini şi escrocherii, despre care *Memoriile* lui ne oferă tabloul cel mai complect şi mai cinic» [1]).

Villon, genialul poet francez din secolul XV, şi-a petrecut toată viaţa în orgii, tâlhării şi asasinate. Aceasta nu l-a împedecat să scrie poezii geniale, în care să arate cum deasupra tuturor planează geniul morţii. După ce d. *Lanson* îi descrie isprăvile, conchide: «Se vede ce fel a fost *François Villon*: hoţ, asasin şi chiar mai rău dacă se poate. Totuş iată omul la care găsim tot ceeace secolul XV a produs, sau aproape tot, ca poezie mai măreaţă şi mai profundă. Fără îndoială, că acest tâlhar a fost un mare poet, mulţumită a vre-o 200 versuri din tot ce a scris [2]).

Voltaire nu s'a dedat la fapte de asemenea natură, însă a fost un om cu totul lipsit de caracter. După ce *Frederic cel Mare* l'a chemat la curtea sa, dânsul a găsit de cuviinţă să-i curteze *pe amândouă* surorile.

S'a apucat apoi să facă afaceri cu cămătari de o reputaţie dubioasă. După ce l'a gonit din cauza faptelor sale, regele, care aveà o deosebită admiraţie pentru geniul lui, a continuat corespondenţa cu dânsul. In timpul când *Voltaire* îi scrià scrisorile cele mai curtenitoare, prin scrisori adresate prietenilor îl calomnià. In fine, perfidia, viclenia şi duplicitatea lui au fost atât de mari, în cât *Frederic cel Mare* i-a scris: «Dacă

[1]) Lombroso, *Ibid.* p. 79.

[2]) Lanson, *Hist. de la litt. française.* Paris. Hachette, 1902, p. 171.

pentru operele d-tale eşti demn să ţi se ridice o statue; pentru a d-tale conduită meriţi să fii pus în cătuşe» [1]).

Ceeace se observă la cei mai mulţi oameni mari este — după cum am spus dejà — *egoismul exagerat.* Deosebirea stă mai mult în felul de manifestare.

Un tip clasic al egoistului este *Napoleon Bonaparte.* Pe urma sau din cauza nemăsuratei lui ambiţii de mărire, au murit $3^1/_2$ milioane de oameni. Aceasta nu l'a afectat de loc. Pentru dânsul nu o viaţă de om, dar viaţa omenească în genere nu preţuiă nimic.

Au rămas celebre cuvintele, ce le-a spus lui *Metternich:* «Ca d-ta să asculţi vocea sentimentului şi a milei, asta te priveşte şi este laudabil din parte-ţi; *mie însă puţin îmi pasă, că 100 mii oameni trăesc sau pier.*»

Neapărat că lista oamenilor mari lipsiţi de caracter este cu mult mai mare. Nu credem că este nevoe de complectarea ei.

Nimic mai greu de cât să califici faptele unui om. Greutatea provine din aceia, că nu poţi cunoaşte în totdeauna absolut toate motivele care au determinat faptul. Insă sunt multe, în privinţa naturii cărora nu mai poate încăpeà discuţie.

In enumărarea ce am făcut, ne-am întemeiat pe informaţiuni exacte, cari pot fi controlate de oricine, în biografiile amănunţite şi conştiincioase ale persoanelor de cari ne-am ocupat, precum şi în scrieri şi scrisori de-ale lor, în cari îşi dau pe faţă inconşcienţa sau îşi recunosc vinovăţia.

II

Nu mult timp înainte de moarte, *Lombroso* a făcut următoarea declaraţie: «Cine ca mine, ajuns aproape de sfârşitul vieţei, priveşte în juru-i, vede, din nefericire, că bunătatea şi onorabilitatea la oameni formează mai mult o excepţie de cât o regulă: *o excepţiune care se întâlneşte însă şi mai puţin la geniu*» [2]).

Ne unim în totul cu prima parte a părerii celebrului antropolog italian ; însă cea de a doua nu ni se pare dreaptă. Nu credem că la oamenii de geniu lipsa de valoare morală se observă mai des.

Aceasta este o iluzie, care îşi are explicarea ei.

De ce dânşii ni se par mai imorali, de cât simplii muritori ? Mai întâiu, fiindcă suntem isbiţi de marele contrast dintre personalitatea

---

[1]) *Conferenze e Prolusioni,* 16 Nov. 1908.
[2]) *Curierul Israelit.* 17 Iulie 1909.

lor artistică şi cea socială. Pe literaţi, în special, îi vedem cu o simţire, de un sentimentalism nemărginit. Nimeni mai bine de cât ei nu ştie să exprime mai cu căldură iubirea adâncă şi să înfăţişeze mai plastic pe omul ideal, pe omul aşà cum *ar trebui* să fie. Toate acestea ne îndreptăţesc să credem, că astfel sunt dînşii în realitate. Iar nepotrivirea ce constatăm, când îi aflăm cum sunt, nu poate fi decât în defavoarea lor.

Ceeace ne mai face să credem, că oamenii de geniu sunt mai răi decât oamenii de rând este, că la cei mai mulţi dintre aceştia din urmă le vedem numai manifestările *aparente;* pe câtă vreme, despre viaţa oamenilor mari ne interesăm cu deamănuntul. Dacă am face aceasta şi cu ceilalţi, să fim pe deplin încredinţaţi, că nu i-am găsi mai buni.

Că valoarea morală este o escepţie la oameni, convenim; însă nu e mai rară la genii.

Distinsa scriitoare *Arvede Barine*, într'un articol în care se ocupă de *Omul criminal* al lui *Lombroso*, spune între altele: «Istoria dovedeşte că simţul moral nu este nici de cum în legătură şi proporţiune cu inteligenţa. Au existat atât de mulţi oameni mari, cari nu l-au avut, în cât lumea s'a simţit constrânsă a inventà pentru ei o morală specială, ce se rezumă în cinci cuvinte: *Geniului totul îi este permis*» [1]).

Poate că această «morală specială» este întemeiată cu totul pe altcevà şi anume pe toleranţa ce trebueşte acordată aceluia, care străluceşte în mod extraordinar prin producţiile geniului său.

Un individ, a cărui viaţă este o neîntreruptă înlănţuire de scandaluri şi destrăbălări, găsise de cuviinţă să critice în faţa altuia, pe unul dintre cei mai distinşi prozatori ai noştrii, acum răposat, învinuindu-l de fapte imorale (la fel cu acelea pe cari individul le comite în toate zilele).

Interlocutorul său i-a obiectat numai decât: Se poate ca X să fi fost aşà cum îl descrii d-ta; *însă n'a fost numai atât.*

Şi tocmai aceasta este marea scuză a oamenilor de geniu. Chiar dacă ei au fost lipsiţi de simţul moral, dar această lipsă trebue să le fie iertată, în vederea superiorităţii lor intelectuale.

Literatului şi artistului să le pretindem să ne dea opere frumoase; omului de ştiinţă, să facă descoperiri, prin care să micşoreze cantitatea de suferinţă din omenire.

Fără îndoială că sunt cu mult mai de admirat cei cari nu strălucesc numai prin geniu, dar şi prin caracter; însă aceştia au fost foarte rari.

---

[1]) *Revue bleue*, 1887. Août 13, pag. 205.

Când numărul celor mediocri în toate este atât de mare, când numărul celor mai puțin decât mediocri este și mai covârșitor; de ce oare am fi atât de neiertători față de aceia cari, deși au sufletul plin de păcate, totuș sunt înzestrați cu cea mai strălucitoare și prețioasă podoabă a unei minți: cu genialitatea?

A pretinde unui om perfecția în toate, este tot atât de copilăresc ca pretenția ce am avea, ca soarele să nu aibă nici o pată.

N. ZAHARIA.

28—30 Dec. 1909.

DELAVRANCEA [1]

Alecsandri a spus: «Românul e născut poet» şi foarte mulţi au socotit că e de-ajuns să fii Român spre a te pomeni din chiar senin prieten cu Apollo. D. Duiliu Zamfirescu pe care, orice om cu oarecare gust literar, cu o fărimiţă de simţire artistică şi cu pricepere a limbii româneşti, îl va socoti drept unul din cei mai străluciţi poeţi ai neamului nostru, a protestat — mai acum câtevà luni — împotriva cuvintelor neîntrecutului bard... E cu putinţă să fie la mijloc o simplă neînţelegere, o nelămurire de termeni şi deci să aibă dreptate amândoi din anumit punct de vedere.

Dacă cestiunea puterii ori slăbiciunii poetice a Românului în genere rămâne încă supusă discuţiunii publice, este o altă formulă asupra căreia cred că toţi vom cădeà de acord: «Românul e născut orator».

Din cea mai fragedă vârstă copiii noştri fac un sgomot de te crezi la Cameră; protestează — vehement — împotriva celei mai mici nemulţumiri cari s'ar aduce gusturilor distinse pe cari le au şi ridică tonul la înnălţimi nepomenite în analele părinteşti ale oamenilor din alte ţări.

Cevà mai mari, la cea d'întâiu ciocnire de interese — o bomboană mai mult la unul de cât la altul, o jucărie atinsă în mod brusc de tovarăşul de joc — şi tinerele vlăstare dau dovada unei elocinţe spăimântătoare. Vorbele indignate curg cu o repeziciune de torent, în avalanşe cotropitoare şi spăimântătoare — uneori — pentru urechile onoratului auditor. In unele părţi vorba e însoţită de gesturi largi şi chiar de alte demonstraţii.

Mai târziu junele adolescent e în plină desvoltare şi în scurtă vreme face să dârdâie sub pumnu-i tribuna oratorică de diferite feluri.

Când dar tot Românul e orator şi încă orator de forţă, ce rost ar mai aveà să explicăm acì în ce consistă puterea cea minunată a vorbirii d-lui Delavrancea? Cuvântul său care acì înduioşează pe auditor, acì îl face să se cutremure de indignare la povestirea vre-unei nedreptăţi, acì îl trans-

[1] Conferinţă rostită la 14 Februarie 1910, la Ateneul din Piteşti.

portă în lumea feerică a poesiei basmelor, e atât de limpede, pare atât de puţin complex în simţimintele cari l'au călăuzit, în cât oricine, în virtutea calităţii sale de Român, adică de orator, crede că pricepe din ce s'a alcătuit sinteza cea fermecătoare din rostirea marelui orator. Şi apoi când d. Maiorescu, şi-a dat părerea sa despre arta vorbirii d-lui Delavrancea, e greu, dacă nu imposibil, a mai revenì asupra cestiunii.

In privinţa pieselor domnului Delavrancea, lucrul ar fi şi mai uşor de lămurit. Cine nu e critic, şi mai ales critic teatral, în România? N'ai decât să moi condeiul în călimări şi apoi să-i dai drumul pe hârtie, declarând o producţie dramatică demnă de Shakespeare, Corneille ori Molière, ori: stupidă, caraghioasă, un fel de Vasilache, — după cum îţi vine la îndemână. Dacă ţi-ai permite să-l tragi de mânecă pe critic şi să-l întrebi: «Mă rog, îmi dai voe?.. Dar de ce e frumoasă?» ori: «De ce e urîtă? Cari sunt normele de cari te cârmueşti în judecata d-tale?» — Incet de tot ai puteà să-l mai întrebi: «Dar cultura artistică, trebuincioasă pentru aşà cevà, o ai?» — la toate astea răspunsul va venì repede. Iţi va spune ori îţi va da să înţelegi că, învăţat şi inteligent cum e, n'are decât să bage de seamă dacă o piesă îi place ori nu cu tot dinadinsul, pentru ca să o înfăţişeze posterităţii în două minute cu aprecierea definitivă a d-sale. Firește!

Cu toate astea poate n'ar fi o greşală ca, mulţumindu-ne cu puţinul pe care-l poate lămurì un om nepornit, să studiem cele două drame sguduitoare pe cari le-a născut mintea marelui nostru prozator. Dar... lucrul e de actualitate, şi orice fapt ori mişcare prea aproape de timpul în care se vorbeşte poate să fie înfluenţată -- ori cel puţin bănuită — de parţialitate.

Vom îndrăsnì să aruncăm însă o privire asupra operei celei mari în proză, asupra nuvelelor, basmelor şi schiţelor cu cari d. Delavrancea a îmbogăţit o literatură în care puţini înaintaşi găsise. Limba cea împodobită cu nestimatele vorbiri româneşti din cronice şi din popor, pe care o mânuise atât de maestru Bălcescu în *Cântarea României* şi în *Istoria lui Mihaiu-Viteazul*; puterea de povestitor a lui Negruzzi, Filimon şi Ion Ghica; pictarea vânjoasă şi neîntrecută a lui Odobescu; basmele lui P. Ispirescu, cari sunt o minune plină «de farmece şi bogăţii» [1]), şi, în sfârşit, gluma sarcastică din *Amintirile* lui Creangă, iată în linii mari tot ce precedase şi de multe ori a însoţit producţiile d-lui Delavrancea.

Inainte de toate, d-sa e un zugrăvitor: un pictor de privelişti, un lămuritor de caractere, un gânditor în imagini.

Acum vre-o 22 de ani, când apăruse *Revista Nouă*, ilustrul ei conducător scrià în fruntea numărului 2, un studiu filologic, de ordine istorico-

[1]) **Delavrancea,** *Revista Nouă*, An. I, No. 3, 15 Febr. 1888, p. 87.

semantică, privitor la cuvintele «*Bucea şi căpăţână*» [1]), căruia îi dă însă următoarea mică introducţie. [Nu trebuie uitat că studiul magistrului Hasdeu aveà în frunte un desemn înfăţişând o roată de car trântită pe pământ şi proectând, prin spiţele şi obezile ei, umbra cuvenită pe un câmp neted].

«Prietenul meu Delavrancea, — ziceà Hasdeu — are în firea-i, pe semne, de a cugetà în imagini. Cum scrie, se ştie; dar şi atunci când vorbeşte, dacă voiţi a-l desbobocì pe deplin, daţi-i un condeiu, ş'o să-l auziţi descriindu-şi prin graiu ceia ce gândeşte, ca şi când şi-ar vedeà gândul trup şi suflet de 'naintea ochilor; şi 'n acelaş timp tot trage pe hârtie linii peste linii, tot picură puncturi peste puncturi, le însoară şi le desbină, le umbreşte şi le luminează. Inr'o seară vorbiam amândoi politică, ba nu... vorbiam istorie, desvoltând teoria lui Vico despre vecĭnicul dus şi întors şi iarăşi dus şi întors al întâmplărilor. Delavrancea zugrăvià o roată. Şi aşà de aidoma erà făcută, în cât eu nu m'am putut îndurà de a i-o lăsà pe masă, ci am pus-o tiptil în buzunar. Acasă, o mai privii pe gânduri. Nu erà greu de a înţelege asociaţiunea de idei, care l'a împins dela politică, vreau să zic dela istorie la roată, căci şi bătrânul Miron Costin ziceà oare-când :

Nici voi, lumii înţelepţi, cu filosofia
De r o a t ă hălăduiţi, nici fteologhia
V'au scutit de primejdii, sfinţi părinţi ai lumii,
Ci v'au adus la moarte amară pe unii...

Roata se învârteşte; şi politica, eram să zic istoria; dar căruţa ar sta bălăbănindu-se pe loc fără spor, dacă n'ar fi cevà care nu se învârteşte, şi acel cevà este osia.» [2]).

Şi luminoasa minte a lui Hasdeu ne explică mai departe cum asociarea de idei a prietenului său Delavrancea l-a făcut să-i răsară în minte studiul care urmà şi care este una din minunatele dovezi ale străfulgerărilor sale geniale.

D. Delavrancea nu numai cugetă în imagini, cum spune Hasdeu, ci şi pregăteşte tonul unei întregi povestiri, a unei nuvele, a unui basm, prin imaginile de cari se slujeşte. Ele dau încă dela început ca un fel de notă fundamentală a scrierii : e acel diapason care dă sunetul îndreptător al unei întregi orchestre ori al unui cor. Imaginile puse înainte evocă simţiminte, o întreagă stare de lucruri, un colorit al timpului şi al locului, o atmosferă cu totul anumită, transportându-te deodată peste mări şi peste ţări ori peste vremuri de mult apuse.

Aşà, dacă istorisirea va fi o poveste parfumată din ţările pline de

---

[1]) **B. P. Hasdeu,** *Revista Nouă*, An. I, No. 2, 15 Ianuarie 1888, pp. 41—45.
[2]) Loc. cit. pp. 41—42.

soare, din Orientul poetic, îndepărtat, misterios, ori după ţărmurile Mediteranei, ea va începe astfel :

«Acolo, unde soarele este mai strălucit ca pretutindeni, şi cerul, noaptea, ca apele adânci şi limpezi, dĕparte, dĕparte, într'o parte de loc cu ape vii şi cu maluri acoperite de trandafiri şi chiparoşi, trăià un orb, bătrân şi fericit. Şi-l cunoşteà şi-l iubià o lume toată de lopătari şi de negustori..» [1])

Vrea să zugrăvească un colţ din Adriatica ? In jurul lui aşează momente din svăpăiata dar picturala viaţă italiană :

«Aici ţipătul Goelanzilor, când vestesc vijelia, nu e ca aiurea ascuţit şi jalnic.

«La Miramare cerul e albastru ca o boltă de peruzea aprinsă de soare ; marea încropită se îndoae în cute de smarald, scăldând malurile golfului şi prelingând licărişul zării, arcuit din lagunele Veneţiei până în livezile Iliriei. Şalupele cu două pânze alunecă, se întrec, sboară pe luciu ca lebedele când îşi încodură aripele şi vâslesc adânc cu picioarele lor cenuşii. Şi nu e dor, nu farmec, nu e gând şi nu e cântec de dragoste, pe care călătorul să nu-l simţă întrupat în firea din jur, când pe pânza ce lincăe molatic, când pe albia ţărmurilor cu dumbrăvi de chiparoşi şi portocali.» [2])

Şi când bătrânul Fanta îşi povesteşte nenorocirea-i fără de seamăn, înainte de zugrăvirea durerii lui, ca un preludiu vestitor al unei fapte neînchipuite, picură vorbele pline de o poesie amară.

Fanta, care ţine la subţioară un cimpoiu se pregăteşte să istorisească... Dar mai 'nainte :

«Burduful cimpoiului se umflă ca o lighioaie ce învieză, şi ţiuitul său lung, migălit, îngânat, părea că vine ca o veste tristă din apusul roşietic cari s'afundà la capătul apelor. Ochii lui moş Fanta luminară în negura orbitelor ca două văpăi ce pâlpâe în întunerecul nopţilor ; şi ca fermecat de amintiri, începù să spue :» [3])

Cine a auzit şi cine a văzut pe *Tristan* şi *Isolda* a lui Wagner, simte inima-i pătrunsă de un fior asemănător de desnădejde. Pescarul care priveşte pe marea întinsă, în care se culcă soarele, aşteptând ivirea corăbiei mântuitoare, aducând leacuri şi pe Isolda cea alinătoare, cântă la răstimpuri o înşirare de câtevà note, simple, monotone chiar, dar mai triste de cât un sfârşit de viaţă. Fanta care ţiue din cimpoiul lui chinuit, îţi răscoleşte aceleaşi simţiminte dornice, dureroase şi amare...

Maurice Barrès povesteşte în *Amori et dolori sacrum* felul cum Wagner scrise cel de al doilea act al acestei «sublime tragedii» [4]) care te si-

---

[1]) *Intre Vis şi Viaţă*, 1893, Graeve, *Nu e giaba cafea*, p. 63.

[2]) *Sultănica*, Tipo-lit. St. Mihăilescu, 1885, pp. 63—64.

[3]) Ibidem, p. 67.

[4]) **Maurice Barrès,** *Amori et Dolori Sacrum, La Mort de Venise*, F. Juven., pp. 99—105.

N. Grigorescu

Năsturel-Herăscu (portret).

Păstoriţă de viţei.

leşte — când te laşi a fi supus influenţelor ei — să ieşi din lumea asta, să părăseşti tărâmurile noastre. Sosit în Veneţia, marele muzicant sta într'o seară pe balconul casei sale, admirând bătrânul oraş romantic al lagunelor, când auzi cântecul aspru al unui gondolier. Din acest minut miezul marei tragedii muzicale era găsit; dar ceeace a desăvârşit această genială concepţie din *Tristan* şi *Isolda*, zice Barrès, au fost frigurile cari înfiorau pe locuitorii cei noui ai lagunelor. «A la cime des vagues où nous mène *Tristan,* reconnaissons les fièvres qui, la nuit, montent des lagunes». [1])

Ar fi deci o greşeală a nu recunoaşte, în vârtejul dureros al frazelor şi al cugetărilor din Fanta-Cella, frigurile Veneţiei. Dacă Wagner şi-a scris poema lui în văpaia cu cari lagunele îi aprindeau mintea, povestea marelui nostru prozator e cel puţin închegată într'o plimbare pe *Canal Grande*, ori la Lido. Aceiaşi tristeţe fără de margini într'un cadru mărginit de ape; aceiaş Veneţie pregătitoare la unul şi întrezărită la altul.

Şi când bătrânul Fanta începe istorisirea apare o notă nouă:

Putinţa de a împerechià limba neaoşe românească a basmelor noastre cu picturile poetice ale romanticilor cu fraza elegantă, amplă, sonoră. Zugrăvirea lui începe astfel:

«Când lumea nu era pustie şi soarele răsărea de două ori fără să apue vre-o dată, Fanta-Cella alergà sglobie pe creştetul golfului, mânând caprele din iarba răscoaptă a muchilor în pajiştile grase de sub umbrarul Dafinilor. Şi nu era lămâe mai galbenă şi mai parfumată ca părul ei despletit, nici cicoare mai albastră şi mai învoaltă ca ochii ei limpezi şi blânzi» [2]).

Şi cu aceiaş mândră frumuseţe se îmlădie cuvântul povestitorului până când şirul rostirii iea o nouă înfţişare. Ca un refren se reînviază descrierea dela 'nceput, înainte de a se duce istorisirea, mai departe:

«Burduful se umflă repede şi cimpoiul, chinuit la subţioara lui moş Fanta, se tânguià ca d'o povară ce-l sugrumà: pielea nu-l încăpeà de-atâta răsuflare prăbuşită de cântăreţ; sunetele năvăliau afară înghesuite, repezi şi jalnice» [3]).

Dar d. Delavrancea nu e numai pictor al Firii şi învietor de simţiminte, mulţumită imaginilor evocate, ci este neîndoelnic cel mai de seamă zugrăvitor de tipuri şi de caractere în literatura noastră. „*Trubadurul*“ cel poetic dar de bolnăvicioasă fire; «*Milogul*» cel nenorocit, cel menit să cerşească o viaţă întreagă fără să aibă, fără să i se lase nici o mângâiere; «*Domnul Vucea*», institutorul, dascălul care făceà pe copii să urască şcoala, cartea, omul care duceà o viaţă falsă şi care stingeà ilusiile în sufletele

[1]) Ibidem, p. 100.
[2]) *Sultănica*, Fanta-Cella, p. 68.
[3]) *Sultănica, Fanta-Cella,* p. 69.

fragede; «*Irinel*», tânăra fată cu aparenţă de sensibilitate, dar în realitate o simplă şi neinteligentă păpuşă; figura blândă, având în ea cevà de sfânt, a *Bunicului*.., şi câte alte chipuri, acì înduioşetoare, acì anoste, acì revoltătoare...

...Poate că din toate, seria publicată în *Revista Nouă* şi apoi în volum împreună cu *Parasiţii*, la 1894 — de nu mă înşel —, e cea mai caracteristică. *Hagi-Tudose* e neîndoelnic un capo-d'operă. Mi-aduc aminte că acum un an îl traduceam împreună cu elevii la *École des langues orientales vivantes* în Paris. Unul dintre studenţi crezù la un moment dat că întrevede în sgârcenia lui Hagi-Tudose o amintire din celebrul tip al lui Balzac, le père Grandet, din *Eugénie Grandet*. Şi atunci profesorul, d. Roques, îi observă că nici Grandet, nici l'*Avare* al lui Molière nu pot fi chemaţi în sprijinul celor cari ar vroì să vadă în nuvela d-lui Delavrancea vre-o influenţă, streină. E drept că Harpagon al lui Molière e un om care se teme de toţi că ar puteà să-l fure, care umblă cu cheile la brâu şi care se înhaţă singur de o mână cu cea-l'altă, crezând că a prins pe un tâlhar. Totuşi el făceà faţă lumii, ţineà o casă, aveà chiar slugi. Caracteristica lui e groaza de a nu fi silit să cheltuiască ori de a fi jefuit.

Grandet face economii ne mai pomenite, dar — şi acì e punctul demn de observat — el isbutise a face pe soţia şi fiica sa a nu pricepe, a nu-şi mai da seama că viaţa lor ar puteà fi altfel. Cevà mai mult, reuşise a face din vechea lor servitoare un tip de sgârcenie pe care o admirà el însuşi, une-ori. Grandet erà nesociabil, nu din fire, dar ca să nu fie silit a cheltuì cevà în raporturile lui cu oamenii, să nu arză lumânări seara, dacă i-ar venì mosafiri, să nu aprindă focul în cămin dacă i-ar sosì vre-un oaspete, vre-o rudă. Dovada e că în afară de casa şi de curtea lui, el nu prea fugià de oameni, mai ales de cei dela cari ar fi putut trage vre-un folos.

Cu totul altcevà e Hagi-Tudose. Mai întâiu e un tip curat românesc şi anume din generaţia stinsă acum vre-o 10—15 ani. Bisericos, fără a fi într'adevăr credincios — fiindcă nu înţelegeà ce e credinţa adevărat creştinească; negustor român dar cu apucături evreeşti; bogat, fără ca nimeni să o fi bănuit. Hagi-Tudose trăeşte într'o mizerie ne mai pomenită, iarna fără foc, noaptea fără să aprindă un muc de lumânare, tot timpul hrănindu-se pe apucate de prin prăvăliile cunoscuţilor şi lăsând aproape să moară de foame pe o nepoată pe care o luase pe lângă el, nu de milă, fiindcă erà săracă, ci ca să-i slujească pe degeaba, ca un rob.

Dacă e vre-o asemănare cu vre-un mare autor străin, din punctul de vedere al milei, care se ridică din rândurile cărţii pentru fiinţele omeneşti, şi oarecum din înfăţişarea frazelor nervoase, trunchiate, înviorate din imagini luate din realitatea cea mai firească — o găsim cu Alphonse Daudet, fără însă ca să fie vorba de vre-o apropiere de subiect.

Iată un pasagiu zugrăvitor al mulţumirii nebune, aproape a delirului de care a fost cuprins Hagi-Tudose, când el, fostul ucenic, fosta calfă şi în urmă fostul tovarăş al stăpânului său, a rămas singur şi pe deplin stăpânitor al prăvăliei de găitănărie:

«Oh! ce mulţumire adâncă şi ce fericire vie şi caldă a simţit Hagiul, când a rămas singur stăpân în prăvălie! In prima zi l'au apucat căldurile; obrajii îi ardeau; capul i se încinsese; ochii îl usturau; la fie-care ceas trebuià să iasă din prăvălie şi o privià pe dinafară, îi da ocoale, îi cercetà încăperile şi zidurile cu d'amănuntul, se ridicà în vârful picioarelor ca să-şi arunce privirile până pe acoperişul ei. Prăvălia erà pentru el copilul mic, gras, rumen, frumos şi drăguţ, iar el adevăratul părinte fericit că aveà pe cine mângâià.»

Toate fericirile pe cari le pot simţi cei-l'alţi oameni în felurite împrejurări ale vieţii, pentru el erau grămădite în posesia prăvăliei pe care o dorise întotdeauna. Când se gândeà că tot ce e în lăuntru e al lui, numai al lui, simţià fiori în tot trupul.

«In prima seară când a zăvorît uşile şi obloanele, ochii îi jucau în toate părţile, mustrând pe ucenicii săi de fite-ce mişcare:

— Incet, încet, încetinel, că uşile nu sunt de fer.

— Iea seama, trândavule, să nu spargi geamurile, că nu sunt de fer.

— Incet, încet cu lacătele, mototolule, că nu sunt... şi dacă sunt? au broască, au meşteşug înlăuntru, costă parale.

De zece ori s'a întors din drum ca să-şi mai privească încă odată, încă odată, încă odată, prăvălia sa, dragostea sa, fericirea sa, nemărginita sa fericire. La cea din urmă oară a privit-o lung, a surâs, i s'au umplut ochii de lacrămi şi a plecat mormăind:

— Mititica, este tristă şi ea; cu obloanele în jos, cu uşa închisă, par'că ar fi fost un om care a închis ochii şi doarme. Dar când se crapă de ziuă face ochii mari cât geamurile ei şi par'că vorbeşte, momind pe toţi cari trec să intre într'însa, să-i dea o bună-vremea, şi să-i târguiască câte-cevà. Linguşitoarea![1])

Se vede omul care neavând pe nimeni în lumea asta, neiubind pe nimeni, îşi revarsă toată dragostea lui asupra unui lucru pe care-l însufleţeşte în mintea şi în inima lui, şi care alcătueşte pentru el copiii, femeea, rudele, prietenii, tot, tot..

Dar nu necazurile lumii il aduseseră aici. El nu avusese, cum zice Iancu Văcărescu:

Vrăjmaşi calzi, prieteni reci,

---

[1]) *Revista Nouă*, An. I, no. 1, 15 Decembre 1887, pp. 10—11 şi *Hagi-Tudose*. Socec, 1903, Pp. 20—22.

căci el fugise de tot, trăind numai pentru el şi pentru banii pe care-i strângeà, punându-i de o parte ca pe nişte moaşte sfinte.

El nu ştià ce e mila, ce este mulţumirea, — în afară de câştig —, nu pricepeà că ar fi putut trăi ca toată lumea, ori şi mai bine:

«Fum pe coşul Hagiului nu s'a pomenit. Poate viscolul să ridice nămeţii până în streşini; pot apele să îngheţe tun. Treaba lor. Hagiul nu vrea să ştie dacă crapă pietrele de gerul bobotezei, nici dacă în Iulie turbează câinii de căldură. Iarna tremură, vara gâfâe.

In toată viaţa lui, de câte-ori nepoată-sa care trăià aciolată pe lângă dânsul, îi pomeneà ca la Crăciun să taie şi ei porc, ca tot creştinul, bătrânul răspundeà:

Imi face rău, nepoată, s'aud guiţând. Imi face rău... c'aşà sunt eu, milos.

— Cumpără-l, nene, tăiat gata.

Dacă aşa îl aduceà din cuvânt, Leana, înghiţind în sec, cu gândul la şorici, bătrânul răspundeà liniştit:

Un porc... carne multă... Se strică... Două guri suntem...

Venià Paştele.

— Nene să înroşim şi noi ouă...

— Ce prostie!... Ouă roşii... Nu e mai bine să le mănânci proaspete?

Ouă roşii, ouă stătute...

Să roşim puţintele.

— De roşim puţintèle, ardem focul degeaba, cumpărăm de-a surda băcanul... Cheltuială zadarnică: Vremuri grele...» [1])

Şi ast-fel la orice fel de încercare, Hagi-Tudose sta împotrivă, încredinţându-se chiar pe sine, cu o logică a lui specială, că are dreptate.

Frământarea asta a minţii îl aduceà câte odată să nu pară cu totul mărginit, şi să cugete ori să spună cevà pe care numai cel mai spăimântător sgârcit din lume ar fi putut să-l gândească.

Intr'o seară, întorcându-se acasă dela prăvălie, aprinse o lumânare de seu, se aşează pe pat, îşi luà capul în mâini şi rămase pe gânduri. Erà tocmai în seara zilei d'întâi, când rămâneà deplin stăpân pe prăvălie.

Deodată însă se trezì din visările cele frumoase, tresărì şi suflă în lumânare, în vreme ce cugetà:

«Costă parale. Mă gândesc eu şi pe întunerec. Oh! Doamne, Doamne, ce bun eşti, ce înţelept eşti! De n'ar fi soare, câte lumânări mi-ar trebuì să arz ziua în prăvălie!... Ce cheltuială!» [2]) Erà de astă-dată o mulţumire adusă din tot sufletul lui Dumnezeu, mulţumirea celui mai groaznic sgârcit. E o trăsătură, aceasta, care dovedeşte, cât de adânc a putut pătrunde au-

---

[1]) **Delavrancea,** *Hagi-Tudose,* 1903, pp. 23—24.

[2]) **Delavrancea,** *Hagi-Tudose,* ed. 1903.

torul în cugetul unui asemenea om, ce zugrăvire spăimântătoare de adevăr ne-a putut da.

Hagì-Tudose fu o nuvelă care dela prima ivire fu așezată în rândul producțiilor clasice românești.

Apărută în primul număr al *Revistei Nouă* [1]) la 15 Decembre 1887, fu urmată peste trei luni, la 15 Martie 1888, de «Balada realistă» a lui Hasdeu, întitulată *Multiplicamini* [2]), care începe astfel:

Hagì-Tudose, vechiu zaraf,
Și-a logodit acum fata ;
Căci, de! erà de-mult ea gata,
Ș'o cere — mai ales — un graf.

Ast-fel, nuvela d-lui Delavrancea isbì imaginațiile, și un *Hasdeu* luà în scurtă vreme numele de «Hagi-Tudose» drept sinonim cu «sgârcit» așà cum un Francez ar zice «Harpagon» în loc de «avare».

De altfel Hasdeu a socotit în totdeauna pe d. Delavrancea nu numai ca pe un scriitor din cei mai de seamă în literatura noastră, dar aproape ca pe un scriitor *mare* în sensul cel mai desăvârșit al cuvântului. Intr'una din vestitele sale *Zacherline*, vorbind în 1903 despre diferiți scriitori români, zice la un loc: «Delavrancea, a! iată un adevărat talent nu departe de a fi *mare*, un «enfant terrible»... pe care poți să-l desaprobi uneori, dar nu poți să nu-l iubești, căci este numai inimă, chiar dacă se contrazice: Delavrancea crede când te laudă, Delavrancea crede când te 'njură, și tăria de credință îl mântuește» [3]).

In privința «contrazicerilor» d-lui Delavrancea în viața publică, se poate răspunde, de către cel care 'i va fi observat activitatea mai de aproape, că dacă prefaceri de vederi politice s'au întâmplat, apoi ele au fost ale partidelor politice iar nu ale d-lui Delavrancea.

Marele meu magistru din Francia, d. Faguet, a spus în studiul său asupra *Liberalismului:*

«Orice partid e rând pe rând liberal și autoritar; dacă nu vrei să schimbi părerile, trebue să schimbi neîncetat partidul» [4]).

Din acest punct de vedere nu știu dacă cinevà ar puteà găsì o cale mai dreaptă decât cea urmată de d. Delavrancea în viața sa politică.

Dacă, revenind la înfățișarea cea din domeniul literilor, am vroì să știm de vedem un pesimist ori un optimist în d. Delavrancea, răspunsul nu e greu pentru un cunoscător al întregii sale opere literare.

---

[1]) Pp. 6—18.
[2]) P. 149. Cf. *Sarcasm și Ideal* [Baladă Burgheză], pp. 155—157.
[3]) *Revista Nouă*, An. VI, No. 7, Decembre 1893, p. 278, cf. *Sarcasm și Ideal*, pp. 68—69.
[4]) **E. Faguet,** *Le Libéralisme,* Paris. 1903, p. 267.

Cel care a scris *Parasiţii*, *Liniştе*, *Domnul Vucea*, *Milogul*, *Sultănica*, *Norocul Dracului* ori unele din memoriile *Trubadurul*-ui are de sigur multe note dureroase, triste, nemulţumitoare ori chiar pline de revoltă la vederea imperfecţiilor, mişeliilor, neomeniilor din lumea asta.

El ştie, cum ziceà Hasdeu, că «Totul este relativ afară de Dumnezeu» [1]), şi suferă de neatingerile idealurilor întrevăzute. Byron, Taine, Guyau, Sully-Prudhomme, Anatole France, şi câţi alţii, s'au plâns de imposibilitatea artistului, poetului, scriitorului de a revărsà pe hârtie, în marmură, pe luciul pânzei, sau în sunetele unei simfonii tot ce simţeau ei în mintea şi în inima lor [2]): frumuseţea imaginilor şi a ideilor, mişcarea unui corp ori a unui val, plânsetul unei furtuni...

De aceea d. Delavrancea spune că «Arta împuţinează natura», că «tot ce creiază omul e o sărăcie vicleană a realităţii» şi ne învederează cum toate geniile mari s'au tânguit de neputinţa de a-şi atinge idealul. «Ei cari vedeau, auzeau şi pătrundeau adânc tainele codrilor, ale sunetelor, ale formelor şi ale simţirilor, ei rămâneau departe de ce vroiau să apropie»; şi neîncetat chinuiţi de dorul atingerii idei, formei ori imaginii cari fugeau, alunecând înainte-le, ei reîncepeau de nenumărate ori operele nedesăvârşite; şi «de câte ori n'au rupt volume întregi, n'au spart pânze cât zidurile şi n'au aruncat cu dalta în faţa Venerii lor, albă, netedă şi moartă!»

Şi atunci artistul îşi pune întrebările cele fără de răspuns: «Cine poate să pue pe pânză tot verdele care începe cu acea luptă a spicului ce tinde a trece în galben, apoi se schimbă în curatul verde de smarald al creţului crud de ştejar şi sfârşeşte cu verdele gras, lucios, sever şi sănătos al nucului?... Cine poate da toată adâncimea unei perspective? Cine poate să-şi scalde un copaciu măcar în atâta aer în care-l creşte, îl înverzeşte, îl înfloreşte şi-l încarcă cu rod nevăzutele puteri ale naturii?... Cine poate săpà în piatră un muşchiu în cât să vezi într'însul o forţă care se odihneşte? [3])

...Şi nemulţumit adânc de micimea, de imperfecţia a tot ce e mai înalt în omenire, a divinei arte, cugetătorul îşi îndreaptă paşii într'o zi afară din oraş, ca în mijlocul naturii să simtă trecând câtevà ceasuri fericite, lipsite de nedesăvârşire şi de patimă lumească. E un adevărat imn de recunoştinţă şi de admiraţie în vorbele poetului scriitor. Mirosul care se înalţă de pajiştele înflorite, cerul limpede, străveziu şi cald, sănătatea care se simte peste tot, florile cu numiri şi cu feţe vii şi încântătoare...

«Dar nesfârşita simfonie a vietăţilor pe cine n'ar descântà a bine, cu glasurile ei acì glumeţe, acì triste, când prelungi şi piuitoare şi grave,

---

[1]) **B. P. Hasdeu,** *Istoria Critică a Românilor,* 1875, ed. II, p. 34.
[2]) Cf. **N. I. Apostolescu,** *Studii,* I, 1904, pp. 107—109, 113.
[3]) *Trubadurul,* 1887, Ziua, pp. 58—58.

şi migălite şi otova? Acum, o clipă, au tăcut cu toatele. Un maestru nevăzut ţine d'asupra lor vergeaua neclintită.» [1])

...Când deodată isbucneşte din nou marea orchestră cu mii de sunete...

«Ce felurimi de glasuri şi de fraze, ce deosebiri de simţiri şi de expresie, ce veselie şi ce jale, ce instrumente vii şi bizare, şi totuşi în acest haos simfonic, ce frumoasă şi ce profundă legendă nu-şi cântă vecinica natură !

«Dar această simfonie, blândă şi măreaţă, s'a speriat de un ţipăt dureros, ascuţit, desperat: ţipătul vieţii care se stinge. De sigur şearpele, lacom şi nemilos, suge din vr'o nefericită de broască moale şi motoloagă. Pasările sboară încotro apucă. Doar surdele lăcuste mai bâzâe.

«In adevăr visele mele ş'aici sunt chinuite.

«Nicăeri nu pot să-mi adorm desgustul: pretutindeni e aceeaşi luptă vicleană, neîndurată, sângeroasă, în care numai forţa oarbă a fălcilor izbuteşte.» [2])

Şi încet, treptat, ca un om care îndeplineşte un act sfânt, care şi face drum către o altă stare, despărţindu-se de lumea noastră, trubadurul apasă pe fie-care cuvânt, pe fie care expresie zugrăvitoare a nimicniciei şi a răutăţii de pe pământ.

Dacă în pletele fânului mişue şi colcăe atâtea patimi, dacă pretutindeni e aceiaş nedreptate, aceiaş ticăloşie, aceiaş necinste ; dacă şi în popoarele acestea cari trăesc în ierburile nalte, şi cari în aparenţă sunt atât de fericite, se petrec, ziua 'namiaza mare, aceleaşi pungăşii, aceleaşi crime ca şi în omenire, către cine să se mai îndrepte cei buni şi dornici de linişte, unde să mai găsească ei un liman de mântuire, de pace, de simţiri curate ?

In lupta asta, dată cu arme înşelătoare şi de înfăţişări neasemenea, în viaţa care-i urmează, «câte talente ucise şi câţi neghiobi în fruntea bucatelor !» [3])

Noroadele astea din livezi, din păduri şi din lanuri, mulţimea aceasta împărţită, ca şi oamenii, în partide, în grupuri, în gaşte şi în căprării, duc aceiaş viaţă plină de vicleşug şi de nelegiuri, căutând a se înfrânge, a se alungà ori a se şterge din faţa pământului, cântând ori jucând de foc printre picăturile vieţii de pradă. «Dar când şarpele, aprins de focul soarelui, se repede fâşiind şi culcând la pământ palele de fân, vietăţile toate: unele se fac moarte, altele o sbughiesc în culcuşuri, parte se împrăştie ca puii de potârniche şi multe din ele îşi dau sufletul de spaimă. Trece cel mare, cel brutal, cel prost dar cel tare. Cum n'o să înspăimânte p'atâţia laşi, slăbănogi şi fără de caracter?» [4])

---

[1]) *Trubadurul*, p. 60.
[2]) Ibidem, p. 61.
[3] [4]) Ibidem, p. 64.

Sunt pagini pe cari le-ar fi semnat chiar la Rochefoucauld şi în care desgustul de oameni şi de omenire te duce cu iuţeală către misantropie. De altfel vestitul *Misanthrope* al lui Molière nu mi s'a părut nici odată corespunzând titlului de cât numai dacă toţi oamenii sunt sau ticăloşi, sau laşi, sau necorecţi. Alceste se revoltă numai împotriva nedreptăţilor, şi dacă înseamnă a fi misantrop a nu voi să te pleci necorectitudinilor, apoi — spre cinstea numelui de om - să sperăm că mulţi sunt misantropi şi în ziua de azi.

Iată una din zugrăvirile metehnelor de cari e bântuită societatea noastră: In *Linişte* un tânăr cinstit şi drept îşi povesteşte începutul vieţii de om, în lume. Ori de câte ori intră în mai de aproape legături cu cinevà, trebuià să-şi auză cam vorbele astea, spuse cu un ton acru, furios ori batjocoritor, după împrejurări:

«— D-ta prea citeşti multe, prea ştii multe, prea observi multe şi prea vorbeşti multe».

O scenă între altele: Tânărul e copist la un Minister, muncind ca să-şi scoată hrana în vreme ce studià Medicina.

Intr'o zi şeful său îi dete să copieze ciorna unui raport, compoşiţie lungă, fără de şir, de multe ori fără de înţeles, cu greşeli de tot felul şi de toată mâna.

Când încercă să-i arate «superiorului» unele din cele mai bătătoare la ochi nerozii, el se supără şi-i repetă, spre uimirea bietului student, aceiaş frază, de atâtea ori auzită: «D-ta prea ştii multe; prea observi multe.» Tânărul încercà să-i dovedească dreptatea spuselor lui; dar atunci şeful se văzù nimicit în faţa mai micilor săi.

«S'a înroşit sfeclă, a bătut cu pumnul în masă, căci aveà ciudata manie de-a imità pe ministrul său, şi mi-a răspuns furios şi ameţit:

«— Nu eşti bun de nimic; te amesteci în toate ca mărarul. Ei ce e? o să cadă cerul pe noi? Ce este un raport? Un raport. Un raport. Par'că tot o să l citească d-l Ministru, că altă treabă n'are.

«— Nu ştiam că d-l Ministru cere rapoarte pe cari nu le citeşte, răspunsei eu.» [1])

Când, după un examen, profesorul cel mai bucher şi mai neinteligent îl respinse, fiind-că elevul ştià mai mult de cât dascălul, revolta isbucnì în sufletul celui însetat de dreptate.

Când gândurile astea turbură mintea unui om, mai poate fi el optimist? Nu numai că e posibil, dar pentru cel care vrea să resiste vieţii, e o datorie.

«Noi, optimiştii, ziceà odinioară Hasdeu, vedem foarte bine că multe

[1]) *Trubadurul*, 1887, *Linişte*, p. 215.

N. Grigorescu

Țărancă lucrând.

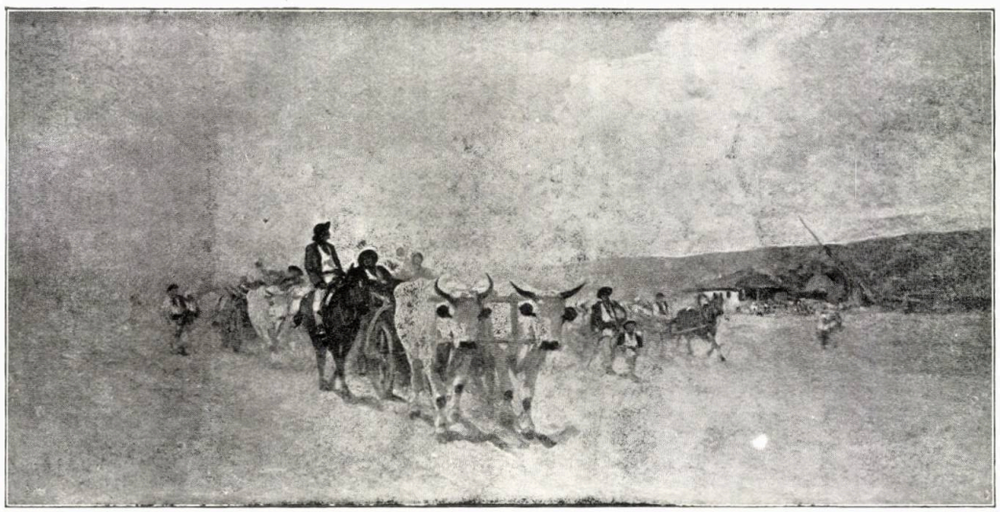

Intoarcerea de la târg.

în lume se petrec adesea nu aşà cum ar trebuì să se petreacă : apăsătorul zâmbeşte şi apăsatul îşi înnecă plânsul, trândăvia se tolăneşte pe tapete şi munca asudă pentru un codru de pâine, şarlatanul câştigă şi dreptul pierde, nevinovăţia e batjocorită şi nerușinarea se resfaţă stălucind ca noroiul la lumină, bălăriile ascund şi înnăbuşesc trandafirii, şi câte mai câte.»

Ar crede cinevà că vede o enumerare a d-lui Delavrancea, că *Trubadurul*, care îşi vărsà tot aleanul în rândurile memoriilor lui, a luat pana lui Hasdeu spre a înfierà nemerniciile din lume. Şi cu toate astea ce deosebită e concluzia faţă de ce s'ar aşteptà un cititor grăbit şi repede înclinat spre pesimism.

«Dar văzând toate astea — urmează Hasdeu — mai credem cu tărie, pentru individ, ca şi pentru naţiune, că răul nu e universal şi exclusiv, că multe sunt bune, că binele e dator să dea pept cu răul fără sfială şi fără cruţare, că e frumos a se jertfì pentru binele altuia, că omul are un liber arbitriu şi e responsabil dacă persistă în rău în loc de a tinde la bine, căci numai binelui îi aparţine isbânda la urma urmelor, căci: este un Dumnezeu! este un Dumnezeu chiar pentru fiinţele cele mai perverse». [1])

Dar dacă un scriitor prin operele lui îndeamnă la viaţă intensă, poetică şi sănătoasă; dacă socoate că în fiecare seară noi suntem la un capăt al punţii de argint care ne duce din viaţa reală în visuri de fericire, în care «oamenii ţi se par ca niște umbre, strigătele lor mai depărtate», când «raporturile vieţii devieză, proporţiile se prefac, logica obicinuită se lărgeşte»», când «o viaţă nouă apare din viaţa trivială şi comună tuturora» — oare omul, artistul, poetul care îţi arată că «între vis şi viaţă este o lume de minuni delicioase» [2]) să fie un pesimist ?

Cum ar puteà altul de cât un optimist, adânc încredinţat că mai e cevà bun şi de admirat în omenire să scrie bucăţi ca «*De azi, de demult*», «*Nu e geaba cafea*», «*Sentino*» ori «*Moş Crăciun*» ?

Citiţi numai descrierea din povestea din urmă şi veţi vedeà ce mulţumire adâncă, ce dor nespus mai mult de cât simţit se desprinde din vorbele scriitorului. Cum ar fi putut un pesimist să scrie o asemenea bucată?

«Incolţise iarba, să fi zis că a sosit Prier cu adieri încropite, cu lumină caldă, cu hălăcĭugă de brebenei şi cu stolurile de păsări gonite de arşiţă de prin ţări pe unde nici gândul nu colindă.

Incolţise iarba, ba erà deasă ca peria, verde ca smarandul şi aşternută, în lat şi în lung, ca niște cergi fără hotare, dimineaţa cărunţite de brumă, pe la prânz cĭucurate cu ochi sclipitori, şi mai spre seară împufate cu aburi leneşi şi răcoritori. Grâul înfrăţise pe brazdă, trecuse d'o schioapă,

---

[1]) **B. P. Hasdeu,** *Noi şi Voi, Revista Nouă,* An. V, No. 10, 15 Ianuarie 1893; pp. 375. Cf. *Sarcasm şi Ideal,* p. 54.

[2]) **Delavrancea,** *Intre vis şi viaţă,* Bucureşti, Graeve, 1893, pp. 4 şi 5.

şi de s'ar fi dat afund ciocârliile în stuful lui, ş'ar fi ascuns şi trupul cât un pumn şi cĭocul limbut şi moţul bălţat ca şi cum ar fi încondeiat de mâna omului. Vitele satului păşunau lacome prin pădurile despuiete de frunză. Porcii găfuind, cu coada sfredel şi cu râtul în jos, ronţăiau ghinda, făcând clăbuci la gură; pe spinarea lor se lăsau, din sbor, corbi negri şi lucioşi ca păcura, şi-i cĭuguleau, eară ei deschizând leneşi pleoapele cu gene rari şi gălbui, îşi resfirau coama de plăcere. Câinii tolăniţi în mijlocul bătăturilor, cu spinarea la soare, unii lătrau prin vis, alţii îşi desfăşurau colacul trupului, întinzându-se aşà de apăsat în cât picĭoarele de dindărăt tremurau, se subţiau, se lungiau» [1]).

E atâta dragoste de viaţă, atâta mulţumire în faţa reînvierii firii, o aşà dornică resfrângere a simţimintelor celor mai adânci dintr'un moment de înviorare primăvăratică, în cât ar fi fost cu neputinţă ca ele să isvorască din condeiul unui ponegritor al tuturor bunurilor cari se pot găsì în lume. Poetul ilustru şi romancierul distins d. Henri de Régnier, ne arată undevà [2]) pe un om părăsind Parisul în fiecare primăvară îndată ce arborii din Cours-la-Reine înmuguriau. El se afundà in păduri şi în zăvoaie, spre a trăì câtevà zile într'un fel de comunitate — nesupărată de nimeni — cu natura în care se înalţà o viaţă nouă, puternică, dătătoare de tinereţe. Iată o fiinţă pe care o înţelegem, dacă vom pricepe şi bucuria, fericirea chiar, care cuprinde pe toate vieţuitoarele în primăvara cea prematură zugrăvită de d. Delavrancea. Şi în amândouă dăţile numai un adevărat optimist puteà să scrie atari pagine.

Când studiază pe Ispirescu, pe «acest împărat al basmelor», d. Delavrancea simte indignarea răscolindu-i toată firea faţă de nevrednicia omenească.

«Din 57 de ani — cât a trăit Ispirescu — a muncit necontenit 45» zice biograful său. «A scris mult şi bine, a muncit cu talent şi cu cinste, şi n'a ajuns nimic. A trăit strâmtorat ş'a murit sărac. Nici bani, nici glorie. A răbdat şi a înghiţit în sec orice râvnă. Lui i se cuveneau multe şi nu i s'a dat nimic. Viaţa şi moartea lui ca viaţa şi moartea adevăraţilor oameni mari, din bunul, nedreptul şi nepăsătorul Regat al Românilor. Şi poate că acest trist fenomen se explică. Toate popoarele, la redeşteptare, năbuşesc şi ucid, în pornirea lor neluminată încă, pe adevăraţii mari. Cei aleşi sunt ca fecioarele cele frumoase pe cari popoarele din vechime le jertfeau. Ispirescu, ca şi Bălcescu, ca şi Bolintineanu, ca şi Alecsandrescu, ca şi Eminescu, a fost o jertfă» [3]).

E una din cele mai amare satire pe care o cunosc în literatura noastră; cea mai sângeroasă ironie, şi cea mai resignată încrucişare de braţe a omului superior în faţa prostiei contimporane.

---

[1]) *Intre vis şi viaţă*, pp. 129—131.
[2]) *Les rencontres de M. de Bréot.*
[3]) **Delavrancea**, *Petre Ispirescu, Revista Nouă*, An. I, no. 3, 15 Fevr. 1888, p. 84.

Dar când începe să cerceteze opera, mai ales volumul de basme al lui Ispirescu, cartea plină «de farmece şi de bogăţii», unde «pe fiece pagină simţi că geniul poporului era fatal înfipt în acest bătrân blând şi modest şi că acest geniu l-a ridicat, fără a-l ameţi, mai presus cu mult decât poporul din care a eşit», ce entusiasm cald, parfumat, pentru viaţa şi credinţele poporului nostru, ce dor de viaţă, ce limbă măiastră! Podul de argint, pe care trebuià să-l treacă o fată de împărat, ca să înfrunte nevoile vieţii în locul fiului care lipsià, e întins de Delavrancea şi de Ispirescu pentru toţi cei cari simt româneşte şi cărora li se înmoae ochii de lacrămi la auzul basmelor din copilărie. Dar înrâurarea ochilor nu e spre moliciune ci spre înbărbătare, spre înfruntarea răului, a nevoilor vieţii, a nedreptăţilor ; ca voinicii, ca Feţii-frumoşi de odinioară ei duc lupta împotriva, de astă-dată nu a smeilor, ci a unor balauri şi mai groasnici, cari se numesc: descurajare, tristeţe, desnădejde.

Basmele d-lui Delavrancea nu sunt poporane, sunt ale sale proprii — după cum a spus-o Hasdeu —, dar ele au mai toate, drept personagii pe cele din literatura poporană, cărora le dă o nouă viaţă. D-sa nu duce mai departe acţiunea cunoscută din aceste epopei în proză ale noastre, aşà cum ar face în Francia *en marge des vieux livres*, Gebhart şi dd. Jules Lemaître şi Anatole France cari — altă deosebire — se adresează clasicilor cu precădere şi rar poveştilor şi basmelor din popor. El nu se ocupă nici de Ulysse, nici de Homer, nici de Claudiu, nici de Herod, dar nici nu ne descrie vre-o vitejie nouă a lui Făt-Frumos, vre-o nouă întâmplare a Cenuşeresei ori a lui Verdeş împărat. Şi cu toate astea fantasia din *Poveste,* din *Dĕparte, dĕparte*, din *Norocul Dracului* ne întorc pe nesimţite la basmul poporan. D. Delavrancea nu ne dă numai splendoarea descrierilor, analisa psichologică fină şi o limbă plină de poesie, dar în acelaş timp ne sugerează întreaga lume a basmelor, şi oare, scria Augustin Filon acum câtevà zile, «a sugerà nu înseamnă o mare putere în literatură?» [1]).

Poveştile, basmele ca şi multe din nuvelele sale ne amintesc fie zilele copilăriei noastre, fie vremuri trecute, fie obiceiuri bătrâneşti, cari pe zi ce merge se sting şi pe cari scriitorul pare că vrea să le oprească de pe povârnişul pieirii.

In «*De azi şi de demult*» [2]) vezi aidoma pe copilaşii de acum vreo câtevà decenii plini de bucuria pe care le-o aduceà Crăciunul şi sărbătorile lui. In seara de Moş Ajun umblau cetele cu «*bună-dimineaţa*» până în mahalalele cele mai depărtate. Şi mulţumirea copilului de a fi oarecum liber, independent o seară întreagă la o vârstă când e departe de a se puteà con-

[1]) *Journal des Débats* du Mercredi, 23 Février 1910, 122 e année, no. 53, *Les Mesmérismes persans.*

[2]) *Revista Nouă*, An. VI, no. 8—9, Ian.—Fevr., 1894, pp. 307—313. Cf. *Hagi-Tudose.* Socec, 1903, pp. 261—288.

duce singur; urările acelea pe cari le aduceà şi în cari simţeà el — fără a puteà să-şi dea bine seama şi fără a şti să numească lucrul — că e cevà sacru, religios — nu o alergare după câştig, cum e de obiceiu în ziua de azi; întâmplările, având par'că cevà misterios în ele; înfruntarea unor neajunsuri, cari în ochii lui de copil, luau înfăţişarea unor biruinţi de primejdii nespuse — toate se înşiră ca nişte pietre preţioase dar vechi, în salba de amintiri a povestirii.

Şuer haiducul şi viaţa de pădure a semi-eroilor acestora cântaţi de popor; *Răsmeriţa,* cu toate amintirile dureroase dar scumpe urmaşilor coborîţi din chinuiţii de veacuri întregi, ori scenele din *Odinioară*, cu viaţa mahalalei, grânarilor, prinsă par'că în momentele cele mai prielnice spre a se transmite posterităţii — toate arată o dragoste de pământul, de obiceiurile, de trecutul ţării noastre cari fac din d. Delavrancea unul din cei mai mari şi mai inteligenţi patrioţi pe cari i-am avut ori îi avem. Nici o vorbă de prisos, şi mai ales nimic sforăitor, nici o declamaţie de rău gust. Din potrivă, o lămurire deplină a timpurilor regretate, pe cari le-ar dorì şi în viitor — cel puţin ca prietenie între oameni —, o introducere a cititorului într'un fel de culcuş cald, la adăpost de vânturile şi de vremea cea rea din timpurile de faţă. Pare că auzi o voce internă spunându-ţi: Ce vremuri frumoase! ce oameni! şi ce dragoste de neam şi de locul unde ne-am născut!

S'a spus în multe feluri acest adevăr, mai ales în studiile d-lui Barrès şi d. Paul Bourget i-a dat formula definitivă acum vre-o doi ani [1]): Un popor nu poate să trăiască dacă nu simte legătura ce-l uneşte cu trecutul. El n'are forţa, din care trebue să se hrănească, pentru a transmite generaţiilor viitoare putinţa de viaţă. Presentul e poate cel care nici nu există: Orice minut e alcătuit din trecut şi din povârnişul către viitor. Cum putem noi, cei cari facem această punte de trecere să ne rupem de trecut, de amintirea celor duşi din lumea asta, de toate obiceiurile înrădăcinate în firea lor de nenumărate generaţii, spre a ne aruncà în golul necunoscutului din 'naintea noastră? Ce grup de indivizi, care nu vrea să piară, îşi uità conştiinţa sa naţională, care consistà în cultul vremilor şi obiceiurilor strămoşeşti? Cei cari rup firul acesta, cari se smulg din locurile şi din obiceiurile părinţilor lor sunt nenorociţii hotărîţi peirii; sunt les *Déracinés*, cum le zice Barrès, fiinţele pe cari orice vânt le bate şi le aruncă, la întâmplare în ură, în desnădejde, în crimă, în nebunie sau în necinste; sunt cosmopoliţii cari nu mai au nici patrie, nici simţiminte înalte, nici Dumnezeu.

Dacă *Scrisorile* lui Ion Ghica şi *Legendele* lui V. A. Urechiă sunt o şcoală de real patriotism: cald, inteligent, frumos şi artistic, tot aşà basmele şi multe din nuvelele d-lui Delavrancea întăresc dragostea de trecu-

[1]) **Paul Bourget,** *La Crise du parlementarisme, La Revue hebdomadaire,* XVII-e année, No. 23, le 6 juin 1908, pp. 20—22.

tul nostru, lămuresc minţile nehotărîte şi opresc dela panta care duce la nepatriotism pe cei slabi de îngeri, pe cei cari nu s'au obosit a pătrunde firea adevăratului Român ori pe cei bolnăviţi de publicaţii înveninate şi duşmăneşti.

Dacă d. Delavrancea e un mare artist, un strălucit mânuitor al limbii noastre, un psicholog cum rar mai vedem licăriri la alţi scriitori, un entusiast pentru ideal ca şi pentru realitatea în care vede întrupat frumosul ori chiar urîtul estetic, este în acelaş timp unul din cei mai luminaţi patrioţi pe cari i-a avut neamul nostru.

El isbeşte imaginaţiile în aşà chip în cât sunt oameni cari trăesc aproape zilnic într'un fel de comunitate de idei, de imagini şi de simţiminte cu scriitorul acesta, care întrece măsura obicinuită în literatura noastră.

Spre lămurire, o să povestesc o mică, neînsemnată întâmplare. Eu nu am plăcerea să fiu cunoscut domnului Delavrancea şi deci raporturile dela om la om nu pot să influenţeze câtuşi de puţin felul meu de a judecà şi a pricepe opera d-sale. Fac parte însă dintre acei cari sunt atât de adânc stăpâniţi de unele părţi ale scrierilor sale, în cât în minutele cele mai curioase, când gândurile ar trebuì să-mi fie îndreptate în chip exclusiv către anumite fapte, idei, persoane, nu mă pot oprì totuşì de a nu-mi readuce în minte cevà din opera sa.

Aşà acum cinci ani, care — lucru curios — se împlinesc azi, zi cu zi, sosiam la Câmpina ca să mai văd pe genialul meu maestru Hasdeu. In ajun fusese o vreme ploioasă, tristă, rece de te pătrundeà până la oase. Petrecusem noaptea în Ploeşti, şi a doua zi — cum ar fi azi — părăsiam fără părere de rău cetatea Libertăţii, în care petrecusem câtevà ceasuri plicticoase. Plecând din gara Câmpina şi după ce trecuì Prahova, tocmai când înaintam printre dealurile cele enorme către castelul Iulia Hasdeu, fui isbit de ce simţii şi cugetai într'un moment dat. Trăsura înaintà la pas printre ori peste ridicăturile cele uriaşe, cari păreau nişte colosale divinităţi culcate de-a lungul văiei Prahovei. Peste ele un văl subţire, străveziu de zăpadă, ca o mahramă de borangic. O atmosferă în care sunetele clopoţeilor dela cai răsunau limpede ca în miezul iernii, şi totuşi : un aer primăvăratec, cu adieri încropite. Imi dam seama de toate astea cu mulţumire adâncă, nespusă şi mă gândeam la bucuria de a revedeà pe Hasdeu, când deodată îmi lămurii că expresia aceasta «*adieri încropite*», atât de frumoasă şi atât de românească în înfăţişarea ei, este a d-lui Delavrancea. Şi mi s'a părut atât de extra-ordinar, atât de neînchipuit ca în minutele când mă apropiam de Hasdeu să pot a mai cugetà la alt-cinevà, în cât faptul mi-a rămas întipărit în amintire pentru totdeauna. Citirea şi răscitirea operelor lui Hasdeu m'au încredinţat — şi pe zi ce merge cred lucrul mai cu tărie — că omul acesta a fost un *cinevà* de care trebuià să te apropii cu un respect aproape re-

ligios, şi nu mă sfiesc s'o spun: Ori de câte ori mi-a fost dat să-i vorbesc, să stau împreună cu el câtevà ceasuri ori câtevà zile, sau chiar numai când l-aş fi zărit, simţiam o adâncă şi supremă emoţie. E de închipuit dar mirarea, uimirea care m'a cuprins ca în minutele când mintea întreagă mi-erà stăpânită de personalitatea cea măreaţă a lui Hasdeu să mai găsesc un loc şi pentru un alt scriitor, ba încă să cuget câtevà minute — cum mi s'a întâmplat — la frumuseţea expresiilor din operele d-lui Delavrancea.

De altfel, sosind la castel, printr'o întâmplare foarte explicabilă însă, magistrul Hasdeu, încă dela primele cuvinte, aduse vorba despre d. Delavrancea.

Dar ceeace e de însemnat şi de neuitat — pentru cel care îşi analizà cugetările şi simţimintele atunci, — e că alături de Hasdeu şi în acele clipe, am putut aduce în minte-mi pe d. Delavrancea, fie măcar pentru câtevà minute.

Aceasta poate va explicà felul cum am înţeles opera întreagă a domnului Delavrancea şi cum n'am vorbit despre vre-o parte mai slabă a unora din producerile sale. Mărturisesc însă, fără teamă, că nu prea văd benghiuri în desfăşurarea cea mare a scrierilor d-sale. In ori-ce caz, dacă greşeli există, ori cine poate aveà cuvântul să le arate. Mie permiteţi-mi să mă opresc doar asupra celor spuse, cari înfăţişează oglinda cugetărilor unui cititor al d-lui Delavrancea.

N. I. APOSTOLESCU.

JALE

Printre mirişti, pe răzor,
Trece-o mândră la izvor
Şi se tângue de dor:

«Ziua 's neguri, noaptea 'i brumă,
Vântul florile sugrumă,
Şi pârâu 'i numai spumă.

Peste plopii fără soare
Se duc stoluri călătoare
Tremurând din aripioare...

Scrum şi jale pe câmpii,
Şi potecile 's pustii...
Şi tu bade, nu mai vii».

G. TUTOVEANU.

DIMINEAȚĂ DE VARĂ

Trandafir e răsăritul,
Se revarsă zorile,
Codrului încep să-i cânte
Iar privighetorile.

S'a trezit din somn și vântul —
Alintatul văilor —
Și sărut' acum pe toate
Mândrele flăcăilor.

La pământ își pleacă graiul
Rourate spicele,
Gărgărițe minunate
Năpădesc aglicele.

Pluguri scârțăie 'n rotile
Cresc, în zare, gliile,
Cântă fetele prin lanuri,
Cântă ciocârliile...

Pe vâlcele 'nsulcinate
Pasc, în turme, oile,
Cucuruz cu bobu'n lapte
Abià-și mișcă foile.

Și din șoapte fermecate
Nu mai tac pădurile...
Mândra mea, de vii pe luncă
Te-a 'mbătă răsurile!...

1909. **VASILE G. MILITARU.**

N. Grigorescu

La Bâlciu.

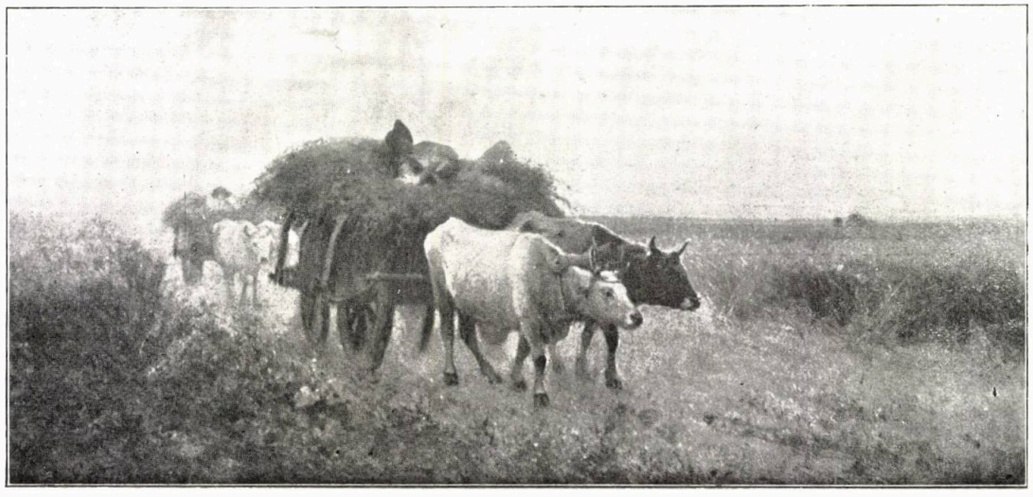

Intoarcerea dela câmp.

PANTOFUL

(LE VIEUX SOULIER)

DE FR. COPPÉE

---

dup' amiază caldă, în Mai, cu cer senin.
Cu apele 'ncropite curgeà un fluviu lin
Ce oglindeà 'n adâncuri din fuga lui un nor.
Şi eu mergeam agale un pas rătăcitor,
Ţinând spre apă drumul acoperit cu flori.
In faţa mea se sbate curentul în vâltori;
In dreapta plopi, iar trestii în stânga mea răsar;
O punte stă în zare vederilor hotar.
Şi murmură torentul, trecând la cotituri,
Şi papura se 'ndoae, iar peşti în sărituri
Sbârcesc în cercuri apa şi-apoi se dau la fund.
Prin arbori pitulicea şi granguru-şi răspund.
Iar şoaptele de apă şi cuibu 'n ciripire,
M'au însoţit în lunga şi dulcea rătăcire.

Dar iată prin bobocii de aur, de pe drum,
O urmă omenească mi s'a ivit acum
Şi singură în locul acesta părăsit,
Imi stă în faţă 'n iarbă, pe ţărmul înflorit.
Dar e ţărân' aproape pantoful aruncat
Vre-un cerşetor odată acolo l-a lăsat.

E-un vechiu pantof; e groaznic, murdar, desgustător.
E scălciat şi talpa grozavă s'a căscat,
Mizeria 'n fiinţă, ca ea 'nfricoşător,
Pantof ce-a fost vreodată purtat de un soldat.
Şi prăpădit îl drese apoi cârpaciul iară
Şi-l cumpără 'n dughiană atunci vre un perde vară,
Un vechiu pantof de aceia ce ocolesc pământul

Pe care nu se 'ndură, să-l lase purtătorul,
Dar care părăseşte însângerat piciorul.
Lepădătură tristă, ce jalnic ţi-este cântul!
Dar lanţul care apasă pe robu 'ncătuşat
Mai greu e decât tine, pantof de cerşetor?
De ce sub arcul punţii atunci te-aruncat?
Aici e-adâncă apa. Un gând ispititor
Nu-i dete atunci râul acelui om sărman,
Venit din depărtare, de cale istovit?
Se duse să cerşească la 'nvecinatul han
O nouă 'ncălţăminte, sau când te-a părăsit
Pe ţărmul plin de floare, a vrut cu orice preţ,
Să afle 'n sânul apei sărmanul tău drumeţ,
De va puteà în fluviu să scape de nevoi
De-i trebue şi-acolo o haină, ghete noi?

Voesc să 'năbuş scârba ce mă cuprinde acum
In faţa ghetei rupte, ce mi-a eşit în drum.
E groaznic, singur, astfel cum este pe câmpie
Imi pare că eşit-a curând din puşcărie.
E roşu. Ploaia spală pantofu 'ngrozitor.
Aud un sgomot. Mintea gândeşte la amor
Pe-o stradă 'ntunecoasă se aude un om fugind
In urma lui rămâne un altul horcăind,
Cu faţa sfărâmată de tocu 'nsângerat.
Unealtă criminală ce 'n drum mi-ai răsărit,
Te-a lepădat banditul sau poate-un desperat.
Tu mă 'ngrozeşti! Prin tine din nou mi-am amintit
De râul care-i vecinic, pe câmpu 'nfloritor,
In firea cea frumoasă, sub vântu aromitor,
Sub cer şi sub lumina din soarele ceresc
Prin tine, martur groasnic, prin tine-mi amintesc
Că vecinic e păcatul; de jale-i lumea plină
Şi cei ce sângerează pe drumuri, îşi întină
Şi mâinele în sânge. O, blestemată fii,
Unealtă de tortură!... Dar ce copilării!
Şi ce îi pasă firii? Priveşte-l cum s'ascunde,
Sub iarbă 'n brasde! Iată, Pe fluturi mi'ngrozeşte.
Sub muşchi devine verde şi mai adânc pătrunde.
Din ghiata veche 'n câmpuri o nouă floare creşte.

MIHAIL IORGULESCU.

CRONICA LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

Ateneul Român. — In ziua de 8 Aprilie a. c., sub preşedinţia d-lui Em. Porumbaru, a avut loc în Palatul Ateneului român, adunarea generală anuală a acestei importante instituţiuni de cultură.

Cu această ocaziune, biuroul societăţii, prin glasul preşedintelui său, a prezentat darea de seamă asupra activităţii Ateneului pe anul 1909 şi din care reproducem aici părţile mai principale.

In primul rând, biuroul Ateneului a ţinut să aducă, în numele său şi al Societăţii, omagii memoriei acelor membrii dispăruţi, cari prin devotamentul şi activitatea lor ca ateneişti, au lăsat o amintire neştearsă şi au însemnat o epocă în desvoltarea noastră culturală.

Figurile neuitaţilor Gr. G. Tocilescu, C. I. Stăncescu, Eug. Voinescu, Ciru Oeconomu şi George Lahovary, cari au lucrat mult pentru propăşirea Ateneului, aducând prin aceasta foloase reale culturei româneşti, sunt evocate şi caracterizate pe scurt, fiecare în specialitatea talentului şi activităţii sale.

Această pioasă datorie împlinită, biuroul expune activitatea intelectuală şi artistică a instituţiunii, arătând cu satisfacţie că cele 30 de conferinţe ţinute dela tribuna sa, au fost bine primite şi de un public numeros. Subiectele cele mai diverse au fost tratate cu o competinţă demnă de numele conferenţiarilor, pe cari publicul i-a răsplătit, la rândul său, cu aplauze călduroase.

In privinţa activităţii artistice, darea de seamă constată cu bucurie un avânt plin de speranţe pentru viitorul mişcării noastre artistice şi aceasta atât în domeniul artelor plastice, cât şi în acela al artei muzicale.

In adevăr, pictorii şi sculptorii noştri se întrec în hărnicie unii pe alţii, aşà în cât sălile de expoziţii ale Ateneului sunt mereu ocupate în tot timpul anului. Iar publicul, care dela o vreme arată un vădit interes mişcării noastre artistice, se grăbeşte să încurajeze şi cu vorba şi cu fapta, talentele ce se produc.

Pe de altă parte, concertele şi diferitele alte spectacole, cari în anul 1909 au atins cifra neobişnuită de 131, dovedesc şi ele că publicul român are în deosebită stimă şi pentru acest gen de producţie artistică, care cultivă inima şi sentimentele alese, lucru de căpetenie în educaţia societăţilor. Artişti mari ca Kubelik, Lula Gmeiner, Sauer, J. Thibaut, Enescu; apoi asociaţiuni muzicale ca «Société des instruments anciens» şi orhestra ministerului de culte, s'au produs prin concerte remarcabile pe scena Ateneului.

Biblioteca şi Pinacoteca n'au rămas nici ele mai prejos în această mişcare de propăşire, căci cea d'întâiu şi-a îmbogăţit potrimoniul prin un număr însemnat de volume şi broşuri donate, parte de Academia Română, parte de d-l Al. Stăncescu, în amintirea regretatului său frate; iar cea de a doua a fost mărită printr'un număr de bronzuri, busturi şi pânze de valoare, donate de asemenea de d-l Stăncescu.

In partea a doua, darea de seamă în chestiune se ocupă de îmbunătăţirile aduse clădirii în cursul anului expirat, cum şi de acelea cari se vor aduce în cursul anului curent. Aşà, se făgăduește construirea unui nou calorifer, introducerea luminei electrice şi alte îmbunătăţiri privitoare la acoperiş şi sălile de spectacole şi expoziţii.

In partea sa finală şi trecând la altă ordine de idei, darea de seamă de care vorbim, anunţând alegerea făcută la ultima adunare, şi în care d-l Ion Kalinderu a fost proclamat, în unanimitate, preşedinte al Ateneului, exprimă sentimentele tuturor societarilor, arătând d-lui Kalenderu dorinţa ca d-sa să vie în fruntea instituţiunii şi să înfăptuiască cu chipul acesta, votul adunării precedente.

Cu aceasta, începându-se discuţiunea asupra dării de seamă a Ateneului, d-l I. Kalenderu ia cuvântul pentru a mulţumì încă odată de onoarea ce i se face insistându-se să primească preşidenţia, cum şi pentru a asigurà pe societari de toată dragostea şi solicitudinea ce poartă instituţiunii în fruntea căreia a fost ales. Işi exprimă însă profunda sa părere de rău că ocupaţiunile multiple nu-i permit încă acceptarea acestei sarcini şi roagă adunarea să creadă în sprijinul d-sale în tot ce ar fi privitor la propăşirea Ateneului. E convins însă că actualul biurou corespunde în totul sarcinei sale şi că sub conducerea-i luminată, acea propăşire va devenì un fapt împlinit.

Adunarea, luând apoi în desbatere celelalte propuneri de ordin administrativ ale biuroului, şi după o serie de discuţiuni la care iau parte d-nii I. Kalenderu, Em. Porumbaru, Aurel Eliescu, D. Onciul şi dr. V. Babeş, se procede la citirea raportului comisiunii censorilor asupra gestiunii financiare a societăţii. D-l D. Ghica, unul din censori, după ce dă explicaţiunile necesare relative la acest raport, e aprobat de adunare, după care se ia în discuţiune chestiunea votării de noui membri în societate. Cunoscându-se rezultatul votului, se proclamă aleşi d. Pompiliu Eliad, directorul general al Teatrelor şi Gr. Antipa, inginer.

Nu putem terminà mai bine această scurtă relaţiune, decât repetând cuvintele cu care regretatul Gr. Tocilescu îşi încheià una din cuvântările sale privitoare la Ateneu: *Vivat, Crescat, Floreat!*

Colecţia Grigorescu. — Ministerul Instrucţiunii Publice a cumpărat colecţiunea de tablouri rămasă în urma morţii regretatului pictor N. Grigorescu, în casa sa dela Câmpina, cu suma de 200.000 lei. Această colecţiune se compune din 150 pânze, o parte din ele sfârşite, cele mai multe însă, schiţe şi proecte. Pentru a reîmprospătà în mintea cititorilor noştri importanţa picturei lui Grigorescu, reproducem în numărul nostru de faţă câtevà din clasicele lui bucăţi. Intrebarea care se naşte e: unde va pune Ministerul nouile pânze ale colecţiei Grigorescu? Le va îngrămădì tot în cele două sale ale Pinacotecei dela Ateneu?

A.

CĂRȚI ȘI REVISTE STRAINE

Les dames du palais, par Colette Yver. Calmann-Lévy, 7,50.

Portretele femeilor-avocaţi, ce se mişcă, lucrează, trăesc, în cadrul ultimului roman al Colettei Yver, sunt amuzante, şi probabil luate de pe natură.

In grupul acestor fiinţe ambiţioase, găsim femei serioase, devotate cu totul misiunii lor, cum este M-elle Angély, care se ocupă cu multă căldură de «Micii desmoşteniţi», şi nu se descurajază nici de cele mai mari decepţiuni. Alături însă de această nobilă, laudabilă escepţiune, este marea majoritate a femeilor de umplutură, cari nu văd în meseria de advocat, de cât cel mai bun piedestal pentru frumuseţea sau frivolitatea lor.

Dar, o nedumerire: Autoarea admiră ea pe eroina romanului său, pentru triumful ei de advocat, sau pentru marele-i sacrificiu — atât de femeesc — de a renunţà tocmai la acest triumf? Căci dacă entuziasmul Colettei Yver este provocat de această sublimă renunţare de sine, manifestarea ei nu e o probă de progres în evoluţia feminismului. Din contră, regresul e cu atât mai mare, cu cât ne vedem readuşi la prima fază a acestei mişcări, la epoca sentimentalismului, atunci când femeea se făceà mică înaintea bărbatului, se ascundeà modest la spatele acestuia, pentru a nu-i fi de cât sprijin şi îndemn. Dar dacă este stabilit că *M-me Vélines* are tot atât, poate chiar mai mult talent, decât bărbatul ei, de ce să se sacrifice omului acestuia, acum, când ne găsim în deplină egalitate de sexuri?

Pe de altă parte, dacă soţul d-nei Vélines este gelos, nenorocit, chinuit de dragoste şi de gelozie, în acelaş timp, ce câştig reese dintr'o atare stare de lucruri, din faimoasa egalitate de drepturi şi datorii, pentru perechea aceasta de oameni? Este, de sigur, foarte frumos lucru ca, atât din punct de vedere intelectual cât şi moral şi social, ambii soţi să fie de o forţă egală, dar dacă drept rezultat, nefericirea este mai mare, o asemenea schimbare în starea socială nu poate bucurà pe femee.

La biche écrasée, de Pierre Mille, Calmann-Lévy, 3,50.

O nuvelă care, — fie zis fără supărare pentru autor, — nu este cea mai frumoasă din volumul său. Povestile de automobil, chiar acelea unde brutalitatea accidentelor este îndulcită de cea mai fină psihologie, încep să devină poveşti de vânătoare; şi apoi, totul se petrece prea repede, ceea ce dă cititorului ca senzaţia unei ameţeli pe care şi-o lămureşte cu greu din adăpostul sigur şi moale ale unui fotoliu de salon.

Alături însă de aceasta, în cuprinsul aceluiaş volum, găsim istorioara minunată: *„Le secret"*. Doi soţi tineri au un copilaş pe care-l adoră, şi fiecare bagă de seamă că copilaşul lor este infirm, fără a îndrăsnì însă să-şi comunice grozava lor descoperire! Micuţul lor atât de iubit, atât de scump şi răsfăţat e surd, va fi surd toată viaţa! Şi atunci, ascunzându-şi cu multă îngrijire desperarea ce le sfâşie sufletul, ei îşi joacă unul altuia o comedie dureroasă, până 'n momentul când catastrofa isbucneşte prin sfărâmarea unui lustru pe masa din mijlocul camerei. Copilul nici nu-şi întoarce capul la acel zgomot de tunet, iar nefericiţii părinţi de acum au libertatea, — trista libertate — de a plânge împreună!

La hantise, de Louis Roguelin, Lucène et Oudin, 3,50.

Lucrarea aceasta s'ar puteà numì: Despre violenţa sentimentelor liniştite, la oamenii cu caracter nehotărît.

Un amant nefericit, pe care amintirea iubitei lui moarte, îl munceşte cumplit, şi care, totuşi, se lasă a fi năvălit de sentimentul unei prietenii..... amoroase! Prietena..... neputându-l luà în căsătorie, îi propune o altă femee, pe care el e gata de a o primì, dar, în ultimul moment, devenind liberă, ea îndepărtează fără mult scrupul pe logodnica recomandată, şi-şi revindică dreptul de întâietate!

Bietul om pare mai mult stăpânit de nevoia de a-şi complicà viaţa, căutând totuşi a rămâne un bun tată.

La vie et les œuvres de Honoré d'Urfé, de canonicul O. C. Reure.

S'a scris mult despre «l'Astrée» şi Honoré d'Urfé, şi totuşi O. C. Reure, în ultima sa carte, ne poate afirmà, fără exagerare, că d'Urfé erà mai mult celebru decât cunoscut.

Născut el însuşi, după cum scrie, «au pied du même clocher que Diane de Châteaumorand», Reure şi-a simţit o neînfrântă curiozitate de a pătrunde existenţa misterioasă a aceluia ce a scris «l'Astrée», consacrându-i un şir lung de ani, în cercetări minuţioase şi rabidătoare.

Datorită lui, celebrul personagiu nu mai este o umbră legendară, ci o fiinţă vieţuitoare, care ne apare «în realitatea precisă a existenţei sale de soldat, de om politic şi de gentilom».

Ceeace ne dă Reure, nu este o critică literară, deşi autorul ne spune cu discreţiune judecata lui personală asupra operilor lui d'Urfé, şi mărturiseşte chiar că, dacă are stimă pentru «l'Astrée» totuşi el nu priveşte acest faimos roman ca pe un capod'operă.

Autorul, studiind viaţa lui d'Urfé, ne dă isvorul operilor sale, şi povestindu-ne istoria dragostei lui cu Diane de Châteaumorand, dă o realitate ficţiunii romancierului.

Propos littéraires, de Emile Faguet, cinquième série, 1 vol. în 18, 3,50. «Société française d'imprimerie et de librairie».

O culegere de cronici, apărute mai întâiu în revista «Les Annales politiques et littéraires», prin care autorul se adresează în mod aproape exclusiv femeilor şi fetelor tinere, recomandându-le, cu toată căldura talentului său, cărţile serioase şi autorii serioşi, — adică «imorali ca viaţă» —, fără ca totuşi să jicnească câtuşi de puţin pudoarea lor.

Emile Faguet e atât de mlădios în rolul lui de educator al femeii, în cât, pentru a-i cucerì mai bine sufletul, pare a devenì femee el însuşi, în felul de a vedeà lucrurile, de a le înţelege şi a le explicà.

Se pare că tot acestui public prietenesc adresează Emile Faguet micile lui volume întitulate: «*Les dix commandements: De l'Amour,* 1 vol. petit in-16, 1 fr. şi *De l'Amitié,* 1 vol. petit in-16, 1 fr. Sausot; pagini ce-ţi lasă impresia că autorul ar cunoaşte mai mult sentimentul prieteniei decât al amorului.

Peter Vischer et la sculpture franconienne du XIV au XVI siècle, de Louis Réau.

In studiul său foarte documentat, Louis Réau defineşte cu multă preciziune caracterele generale ale sculpturii franconiene din timpul sec. al XV; desluşeşte originele şcolii din Nuremberg, şi pune în evidenţă originalitatea personală a fiecăruia din marii artişti ai acestei şcoli: Veit Ttoss, Adam Krafft, Tilmann Riemenschneider şi Peter Vischer.

Cartea aceasta va face să se înţeleagă mai bine cum, — cu începere dela mormântul celebru al lui Saint Sebald, care indică trecerea dela arta Evului-mediu la Renaştere, — progresele italianismului, favorizate de către «micii maeştrii» compromit originalitatea şcolii franconiene, care dispare la mijlocul secolului al XVI.

Mercure de France, 16 Martie 1910.

N. Grigorescu

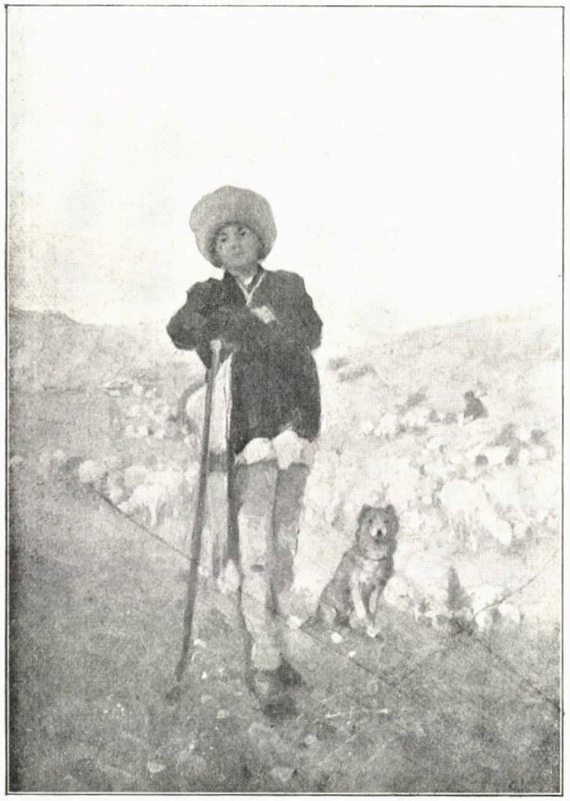

Cioban cu oile.

Ovreiu cerând drepturi.

Rimbaud et Verlaine de Paterne Berrichon.

Se ştie influenţa covârşitoare ce Paul Verlaine primì dela Arthur Rimbaud, acel geniu de şaisprezece ani, acel spirit luminos, curios, anormal, de o originalitate senzaţională.

Dar o asemenea prietenie nu se puteà strecurà necomentată şi mai ales nealterată în aprecierea relaţiunilor dintre ei.

Paterne Bérichon, indignat de neadevărurile insinuate, dă un foarte interesant articol, prin care încearcă să pue în adevărata sa lumină, faimoasa legătură dintre aceşti doi oameni mari.

La Revue, 15 Martie.

Le roman féminin en Allemagne, de El. de Morsier.

Sub pseudonimul de Hans von Kahlneberg, ne spune de Morsier, doamna Elena de Monbard, din aristocraţia germană, şi-a făcut un nume cunoscut şi apreciat în literatura ţării.

Ceeace caracterizează pe această autoare, este un spirit de luptă plin de căldură; un stil voluntar provocător.

Personalitatea ei arzătoare şi pasionată, se revoltă contra jugului ideilor primite, şi rigidităţii convenţiunilor. O forţă vitală care simte nevoia de a se desfăşurà liberă şi fericită, în toată expansiunea naturii sale: aceasta e tema din toate romanele lui K. de Kahltenberg.

Totuşi, să ne înţelegem: Acì nu e vorba de cât de o dorinţă de emancipare cu totul personală. Nimic din revendicările socialiste. Autoarea este o aristocrată, şi-şi păstrează toată mândria clasei ei. Cât despre luptele eroinelor sale preferate, ele nu sunt, în definitiv, decât duelurile personalităţilor mândre şi orgolioase, cari voesc să-şi asigure dreptul de a-şi trăì viaţa, după fantezia lor.

Scriitoarea aceasta nu are nimic din duioşia şi sentimentalismul femeesc. Nu are, mai ales, nici o umbră de dragoste pentru oamenii din popor, pentru nefericiţii desmoşteniţi ai soartei, cari fac dintr'o femee literată, o scriitoare socialistă, sau, cel puţin, cu tendinţe democratice.

O altă romancieră germană, *Carolina Niese,* într'o poveste fermecătoare: «Menschenfehling» ne istoriseşte, din contră, cu multă fineţe, şi cu o simpatie iubitoare, viaţa scurtă a micii orfane *Anneli.* Este, nici mai mult nici mai puţin, decât povestea desvoltării unui frumos suflet de copil. O descriere de o emoţiune discretă, de o sensibilitate suavă şi melancolică.

Curioasă şi curagioasă înfăţişare de moravuri, găsim în carteà lu *Hedwig Hard:* «Die im Schatten gehen» («Cele ce merg în umbră»).

«Erà într'adevăr nevoe de o inimă şi o mână de femee, declară El. de Morsier, pentru a îndrăsnì să atingă cu atâta delicateţe, şi totdeodată cu un curaj de o neturburată linişte — ca îndrăsneala unui copil inocent — lumea aceea tristă a femeilor pierdute, sărmane existenţe rătăcite «în umbră».

Sunt multe revindecări sociale în romanul lui Hedwig Hard; pledoarii socialiste, contra poliţiei, a magistraturii, a crudei severităţi a legilor ce apasă atât de greu asupra celor nevoiaşi. Dar accentul generos şi indignarea cu totul femeească a unei inimi pasionate, dă o adevărată elocuenţă înfăţişării moravurilor convoiului mizerabil şi trist a «Celor ce merg în umbră».

La Revue de l'art ancien et moderne, 10 Martie.

L'exposition d'art français du XVIII siècle à Berlin, de *Paul Alfassa.*

Frederic Wilhelm I, împăratul Germaniei, încă de pe când erà principe moştenitor, spune Paul Alfassa, aveà multă admiraţiune pentru pictura franceză, din «şcoala din Brabant» care formà împrejurul lui o atmosferă de «eleganţă şi fantezie».

«Monté sur le trône en 1740, ne spune Paul Alfassa, il accumulai dans ses châteaux, les acquisitions qu'il faisait à Paris, au meilleur compte possible; Charlottenbourg, Potsdam, Sans-Souci, s'emplissaient, après Rheinsberg, de peintures, de sculptures, de meubles et de bibelots».

Expoziţiunea organizată de Academia Artelor din Berlin, sub patronagiul împăratului Germaniei, fu din cele mai atrăgătoare: doisprezece *Watteau*, douăzeci şi şase *Larncet*, treizeci *Pater*, cincizeci *Pesne*.

Frideric cunoştea pe Antoine Pesne din copilărie, şi se zice că gustul acestui artist avù o mare înrâurire asupra prinţului.

Născut la Paris în 1683, elev al tatălui său şi al lui Charles dela Fosse, Pesne călătoria în Italia, când cunoscù pe baronul de Kniephausen, care vorbì despre el lui Frederic Wilhelm I. Acesta îl chemă la Berlin în 1710. Un an mai târziu, el devenì «pictorul curţii», unde rămase până la moarte, în 1757, cuvânt pentru care distinsul artist fu puţin cunoscut în patria sa.

Din numeroasele pânze expuse de *Pesne*, citäm: Frederic şi sora sa Vilhelmina, într'o grădină (1715), Marele «portret de familie» (1718), care a deschis pictorului porţile Academiei, şi portretul lui Frederic din 1740. Albastrul şi portocaliul uniformei se armonizează de minune cu cenuşiul peisagiului; privirea e directă şi nobilă. E una din cele mai bune pânze ale lui Pesne.

Colţul expoziţiei, împodobit de *Watteau*, este de sigur, cel mai artistic. «Tout Watteau est là: Son pouvoir de transformer le réel en je ne sais quel spectacle de féerie, son sentiment vif et mobile de la grâce féminine, et ce parfum d'amour, à la fois sensuel et chaste, aigu et doux, qui baigne toute son œuvre».

Iris sau dansul: O fetiţă într'o rochiţă cu vărgi roşii şi verzi, presărată de flori albe, dansează încetişor înaintea unei privelişti câmpeneşti, în cântecul de flaut al unui păstor. „Elle a le teint diaphane et le cou mince, des cheveux d'or clair sous un faguet d'or, des yeux fins, languissants, qui seront dangereux plus tard....“

«*Lecţiunea de amor*». Reprezintă o dimineaţă de toamnă. Arborii sunt deja pătaţi de galben; aerul are dulceaţa delicată a zilelor de Septembre.

«*Amor liniştit*». Sfârşitul unei zile de vară. Pământul e înviorat de o scurtă ploaie trecătoare, şi verdeaţa pare mai verde.

La oarecare distanţă, isvorul răsfrânge o rază de soare: Cerul s'a înseninat; aerul e umed şi cald. Două perechi de tineri, însufleţiţi de dorul sfânt al dragostii, — al dragostii liniştite, — se îndreaptă încet către isvor...

Când Watteau murì, *Pater* care se găseà lângă dânsul, încercă să-i continue opera. Diferinţa d'intre ei, însă, e mare. Pater n'a dat decât o răsfrângere slabă din geniul maestrului său. Totuşi, el nu e lipsit de orice merit.

Cele mai apreciate din picturile lui sunt:

«*Reuniunea în aer liber*», «*Petrecere de soldaţi*», «*Serbare câmpenească*» etc.

De un talent superior şi original este *Nicolas Lancret*. Ceeace e de observat la acest fin artist, este că primele lui pânze au un colorit cu deosebire cald şi strălucitor, cum sunt: «*Dansul înaintea unei fântâni*» şi «Camargo».

Incetul cu încetul, ele devin mai palide, mai discrete.

Lancret, înainte de orice, este un om de gust. Sensibil, delicat, cultivat, el n'a forţat niciodată nota talentului său, dându-ne, dacă nu emoţiuni puternice ca Watteau, dar în totdeauna o dulce plăcere a ochilor, care nu se întâlneşte des.

AUR. FULGA.

2805/1911

LITERATURĂ
ȘI
ARTĂ-ROMÂNĂ

IDEI · SIMȚIRE · FORMĂ

ANUL XIV

1910

No. 4, 5 şi 6.

PROPRIETATE LITERARĂ ŞI ARTISTICA

CUPRINSUL

NUMĂRULUI DELA 25 APRILIE, 25 MAIU ŞI 25 IUNIE 1910

TEXT:

1. SCRISORI INEDITE . . . . . de D. C. OLLANESCU.
2. ICOANE DE DEMULT (poezie) . . . . . » VASILE G. MILITARU.
3. SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI AL M. L. P. » A. COSTIN.
4. DIN FURTUNĂ (versuri) . . . . . » LEONTIN ILIESCU.
5. SULY PRUDHOMME (conferinţă) . . . . . » ZOE N. I. APOSTOLESCU.
6. DORUL RĂPIT (sonet) . . . . . » ALEXANDRU OBEDENARU.
7. UNUI PRIETEN (poezie). . . . . » LEONTIN ILIESCU.
8. EMILE GEBHART (studiu) . . . . . » N. I. APOSTOLESCU.
9. DUPĂ CE ULYSE REVĂZU ITACA. . . . . » EMILE GEBHART.
10. JUDECATA LUI KOMOR (versuri) . . . . . » MIHAIL IORGULESCU.
11. INVOCATIO... (versuri) . . . . . » N. RUSSU.
12. CRONICĂ LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ . . . . . » N. I. APOSTOLESCU.
13. CĂRŢI ŞI REVISTE STRĂINE. . . . . » AUR. FULGA.

ILUSTRAŢII:

14. Şoseaua naţională Cârligu-Caprei, Frontieră pe Jiu.
15. Calea ferată Piteşti-Curtea de Argeş, Gara Curtea de Argeş.
16. Pod de şosea peste Siret lângă Bacău,
17. Pod de şosea peste Lotru, (vedere generală)
18. Calea ferată Târgu-Ocna Palanca, (pod oblic peste Trotuş)
19. Calea ferată Câmpina Doftana, (pod peste Prahova).
20. Calea ferată Piteşti-Curtea de Argeş, vederea Culeei despre Curtea de Argeş.
21. Calea ferată Craiova-Calafat.
22. Calea ferată Craiova-Calafat (vedere din aval).
23. Calea ferată Craiova-Calafat (vedere traneei despre Craiova din amonte).
24. Şoseaua naţională Cârligu-Caprei Frontieră pe Jiu.
25. Calea ferată Târgu-Ocna-Palanca.
26. Calea ferată Craiova-Calafat, (Gara, vederea despre oraş.
27. Şoseaua naţională Moroeni-Sinaia.
28. Şoseaua naţională Moroeni-Sinaia.
29. Pod pentru şosea peste Olt la Slatina (vederea generală).
30. Pod pentru şosea peste Jiu la Breasta (lângă Craiova), vederea unei pile.
31. Pod pentru şosea peste Olt la Drăgăşani
32. Pod pentru şosea peste Jiu la Breasta.
33. Pod peste Uzu pentru C. F. şi şosea.

Revista LITERATURĂ şi ARTĂ ROMÂNĂ
APARE LA 25 ALE FIECĂREI LUNI (Afară de lunile Iulie şi August)

DIRECTOR: N. PETRAŞCU

DIRECŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA, BULEVARDUL COLŢEA No. 1, BUCUREŞTI

Abonamentul la Revistă e de 30 lei pe an în ţară; în străinătate. 40 lei
Un număr lei 2,50

— COLECŢIA PE 13 ANI 390 LEI —

SCRISORI INEDITE [1]

Marţi seara.

Iubite . . .

Răspund scrisorii d-tale primită aici (te-am anunţat că nu mai merg la Gastein, din Viena) şi iată că aveam dreptate de a nu-ţi da articolul asupra Teatrului aşà în pripă, căci tot s'au strecurat greşeli. Ai drept, «Paraponisitul în slujbă» e de Millo închipuit, dar e scris de Alecsandri. In privirea complimentului către comitet, dacă nu mi-ar fi sărit la tipografie 6 feţe, ai fi văzut că aveà noimă critica, ce acum zici că se uità chiorîş la laudă. Ca să nu fie deci, în starea de azi a articolului, nici o pocitanie, poţi suprimà ce crezi dintre cele 2 lucruri încurcate. Iscăleşte-má, Ollănescu.

Ce mai nou pe acolo? Nu uità să ceri, iscălindu-mă, vre-o 3—4 exemplare din «Teatrul la Români», tipărit de Academie, să opreşti unul şi să-mi trimeţi pe celelalte aici. Mă vei îndatorà foarte. Nevasta e la Plombières cu băiatul, eu aici cu fata. A trebuit să schimb itinerarul din diverse cauze şi mai ales ca să facă şi fata băi de fer, cari sunt minunate aici. După terminarea curelor respective ne vom întruni la Paris, de unde ne vom duce să ne plimbăm, după cheful nostru. Te vom ţine în curentul deplasărilor noastre, cu condiţia ca şi d-ta să-mi spui unde şi când te duci, peste hotar.

Pe aici călduri mari. Eu mă scol la 7 dimineaţa, mă duc la bae, apoi sunt liber toată ziua, afară doar că la 5 ore iau 2 pahare de apă caldă, bună pentru stomac şi băşică. Dela D. ce mai ştii? Dacă îl vezi să-i spui că nu m-aşi fi aşteptat să mă uite şi mai ales să mă trateze astfel, cu toată ţinerea în seamă, ce de mult am dat zevzeclicului

[1]) A se vedeà No. din urmă.

şi uituceniei d-sale. A asvârli în focul dragostei un român dacă nu te bizui a-i întreţine căldura lui şi a-l împedecă să nu se transforme în fum ori în palalae?... Enfin... diplomat, fasonat, manierat şi... stricat! neiculiţă, şi pace bună. Ama!... Cum o mai duci cu amorul? Şi nu mă pune la uitare.

Cu dragoste,
Al d-tale
OLLĂNESCU.

Iubite...

Da simbolist ai mai fost, nenişorule. Eu nu sunt de părerea d-tale. Titlul aşă cum e, nu e nici pretenţios, nici liric, nici absurd. El rezumă, întrupează chiar fiinţa noastră. E un program şi un titlu în acelaş timp. Toate nomenclaturile d-tale sunt bune ele, dar nu se lovesc cu ce vroim noi; lasă că pentru lungimea lui, românul o să-l scurteze, că aşă e făcut el şi o să-i zică: mă duc la *amicii literaturii* şi nimic mai mult, dar apoi cine n'a vrea să vie, nu va veni fiind el astfel, ori botezat *Sirius intim* ori *vârf cu dor* sau *fără* (ceeace există deja: Societatea vârful cu dor). Să nu-ţi pară rău de titlul nostru, căci a început aşă să pătrundă în public şi n'ar fi bine să-l mai circoncidem; operaţia ar fi pe lângă dureroasă şi ne bine primită, că statutele noastre sunt puse pe baza asta. Dunque dixi.

Să venim la tipar. E cam bocciu. De ce n'ai pus aceleaşi litere şi la Arta Română, ca la Amicii literaturii. De estetică ori înadins, reducând la strimtele-i proporţii arta românească? Hapsân eşti, de va fi fost aşă? Hârtia, cum observaşi d-ta tipografului, e mică şi foarte proastă. Te rog dar să alegi d-ta coala mai mărişoară şi să fie impresia mai convenabilă. Te las liber a face cum crezi mai bine întru aceasta. Am şters cuvântul «Castele» pentru a avea mâna liberă şi pentru altă localitate. Să faci 200 cu şedinţă extraordinară şi 200 cu ordinară.

Eu azi la $2^1/_2$ mă duc la o nuntă — a lui Kornea; dacă la 4 punct nu sunt acasă, te rog să fii d-ta şi să primeşti pe amicii noştri, căci eu sosesc numai decât. Aceasta în supoziţia că nu voiu fi la 4 punct.

Deci dară cu dragoste.

OLLĂNESCU.

Dragă...

Indată ce ţi-am primit scrisoarea m'am pus să scriu alăturata epistolă lui I..., pe care-i vei remite-o d-ta însuţi.

Noroc şi isbândă să-ţi dea Dumnezeu că te lupţi ca un Cavaler medieval contra relei soarte şi a nevoilor pentru a face să trăiască o idee, menită între noi a caracteriză o elită de oameni trăind într'o epocă ca cea de astăzi. Eu te felicitez şi te îmbrăţişez din tot sufletul pentru lupta şi devotamentul ce desfăşori, care merită să fie încă urmate de isbândă şi de luate drept pildă de scepticii şi de nepăsătorii şi ingraţii dela noi.

Sper că vei fi primit scrisoarea mea, împreună cu poezia mea respectivă. Cum ai găsit'o? Eu cred că e originală şi plină de mişcare şi de foc... Ba bine că nu, dacă e bătălie, cum să n'aibă foc. Aud?

Mă înspăimântă cele ce-mi scrii despre Capitală cu mizeriile ei. Vrea să zică economie până şi în hrana sufletească? Asta e o nenorocire mai mare decât toate, mai cu seamă pentru noi, cari ducem groaznic lipsă de aşă cevă, zic lipsă de cevă original şi cu adevărat folositor... hranei în cestiune.

Mă rog ce face C. C. Neculai M.? Văd că şi el — pe criza asta — înjgheabă un cerc de studii. Cu sau fără?...

Cele ce-mi scrii despre Teatru mă întristează, fiindcă prevăd că are să ajungă pe mâni rele, pe ale lui C. bună oară, din punctul de vedere al direcţiei artistice şi numai lui Iancu al nostru, nu i-ar fi de folos. Opera, ca operă a fost totdeauna în deficit şi ca glasuri şi mai ales, ca parale. De ce nu te înfigi şi d-ta în vre-o asemenea întreprindere. De ce nu ceri lui T. ori lui I. să iei Direcţia d-ta a Teatrelor, căci vei face mai multe şi mai bune, decât toţi cei de azi, cari habar n'au despre nimic în materie scenică. Şi-au dat părul pe mâna a 2 — 3 actori şi merg toţi după sistema veche. Dacă nu mă crezi, întreabă şi pe Generalul.

Cu toată dragostea te îmbrăţişez.

OLLĂNESCU.

20 Ianuarie.

Paris, 12/24 Ianuarie.

Dragă...

Nu ţi-am răspuns până acum din cauză că nu am fost bine, nici nevasta nici eu, că am avut pe Ministru aici şi afară de aceasta sunt literalmente copleşit de treburi. Judecă şi mă iartă prin urmare. Cu toate astea nu am lipsit ca, îndată după primirea scrisorii d-tale, să scriu colegilor în chestiune, (U., O., T.,) cum şi lui T., un cuvânt dulce în favorul d-tale, dar până azi nici unul nu m'a onorat cu vre-un răspuns, deşi cestiunea erà astfel pusă, că trebuiau să-mi răspundă. Ia cer-

cetează d-ta. Am scris şi lui T., nu ştiu ce va fi făcut, căci nu văd nimic, prin ziare, (altfel nu sunt pus de nimeni în curent despre cele ce se petrec pe acolo) despre aşă cevă. In orice caz eu socot că ar trebui să se crează ei norociţi, de a aveă ca coleg pe un distins şi pasionat lucrător în câmpul literaturii şi al criticii şi n'ar dovedi multă independenţă de judecată dacă ar preferi pe altul, – şi eu mă întreb pe cine oare?—ori ţi-ar face vre-o greutate pentru a nu isbuti în ceeace doreşti şi meriţi.

Ce mai faci, cum trăeşti şi cu cine, ce mai scrii? Ce se petrece în lumea noastră literară şi artistică? Cum stă teatrul sub S., şi în ce hal se află cercul nostru, căci Generalul îmi scrie că nu v'aţi putut încă întruni încă odată nicăieri. Bre, bre! Se vede că chesatu ăsta de parale a întărit şi inimile şi cugetele oamenilor, dela noi, pe dos, de nu-şi mai aduc aminte de nimeni şi nu mai pot simţi nimic. De altfel cam ne îndoiam noi despre aşă cevă. Iţi aduci aminte? Imi pare foarte rău de aceasta, ca de o tradiţie frumoasă care se perde în noaptea uitării. Ce face A., ce face C., (în afară de activităţile lor oficialo-parlamentare) Ce fac corifeii Cercului de s'au dat toţi şi toate afund? Pare că s'a rupt catapeteasma dragostei, dela o vreme, că nici D., nu-şi mai aduce aminte de noi? Mai trăeşte, mai scrie, ne mai iubeşte? Atâtea enorme puncte de întrebare, căci mie de 4 luni poate nu mi-a mai dat semn de viaţă. Sunt mâhnit până în adâncul sufletului de această prelungită şi inexplicabilă a lui tăcere. Că eu nu i-am ţinut hangul cu corespondenţa aş fi poate justificabil, date fiind multiplele şi cele atât de încurcate vânturături prin cari şi câte am trecut şi voiu mai trece, de acum încolo; dar el? El care, slavă domnului, nu are alt nimica mai bun de făcut, afară de partide de Pocker la Circolo della Caccia, decât să gândească la noi, să simtă şi să se bucure că-l iubim şi că-l dorim, el de ce pune — cu voinţă parcă — hotare de ghiaţă, de niznai, de lasă-mă să te las (care nu cadrează cu inima şi cu deprinderile lui), între dânsul şi noi? Iată ce nu-mi pot explică, iată ce te rog să-mi lămureşti d-ta, care poate vezi cu ochii mai reci şi mai limpezi decât mine turburatul şi mâhnitul, din această pricină. A scos un volum de poezii şi nici d-ta nici eu, nu am avut, nu printre cei d'întâi, ca alte dăţi, dar nici printre cei din coadă, norocirea de a-l primi cu un cuvânt cald dela dânsul. Ştiu că l-a promis, de nu chiar l-a trimis altora străini mult de dânsul, şi nouă nu. I-am trimis felicitări de anul nou, dar nu mi-a răspuns nimic, el carele mă deprinsese de zeci de ani, a-i primi, în ajun chiar, calda şi iubita lui felicitare. Ce este, ce poate fi?

Mi-ai anunţat pe zugravul G, până acum nu l-am văzut încă. Oare nu e în Paris? căci dacă este şi n'a venit să mă vadă, mă fac foc

pe el. Ce mai nou despre politică şi cum vezi şi cum judeci situaţiunea actuală a stăpânirii? Văd că din nou C., — după sosirea din Berlin — a avut o lungă audienţă la M. S. Ce s'a petrecut şi ce are să iasă dintr'ânsa? Ştiu că cunoşti lucrurile din adânc, de aceea cuvântul d-tale va fi preţios — ca în toate pentru mine — în aceasta.

Despre Revistă, iubite, te văd de aici cu câte şi felurit de grele neajunsuri te lupţi şi te plâng că ai dat de cel mai neplăcut şi mai crunt mister al gazetelor: pâinea de toate zilele. Eu am făcut cu plăcere şi cu statornicie apostolatul acesta pentru dânsa, pentru că erai d-ta la mijloc şi vroiam să licărească, barem, cevă şi pentru alţii, din cele ce ne colcăe în suflet pentru ţara şi limba noastră. Dar d-ta cugetător, visător, gingaş şi foarte puţin vânturător de oameni (cum sunt eu) ce-ţi mai trebue şi povara asta, după atâta hamalâc ce porţi în spate?... Rogu-te, câte parale ai încasat din abonamente? puţine, hai? Nu mă îndoiesc, căci numai eu ştiu de câte ori am pus din pungă numai să meargă maşina înainte. Cu toate astea înainte, înainte, fă ca soarele, merge-ţi drumul tot mai sus şi tot mai strălucitor.

Despre mine, când ai şti în ce hal de amestecătură de oameni, de lucruri şi de nevoi mă găsesc, lovindu-mă cu capul în fiecare zi, nu mi-ai mai cere nimic; totuşi pentru a-ţi dovedi dragoste şi cinste pentru D-ta şi revistă îţi trimet o poezie şi am să chibzuesc pe Bucoveanu astfel ca să-ţi fie pe plac. De o cam dată mulţumeşte-te cu atât şi Dumnezeu e mare şi... vom mai vedeà. Până atunci rogu-te 2 lucruri: 1) De ce nu mai scrii la gazetă despre ale Expoziţiei şi te rog foarte să scrii negreşit; 2) Trimete-mi o copie despre cele 25 pagine ce ai scris pentru Expoziţie Consulului în chestiune. Ce idee ai despre noua carte a lui St., face să zic să mi-o cumperi? Iată pentru a treia oară că trebue să mă întrerup din nou.

N'am putut reluà scrisoarea decât azi luni, dragă..., fiindcă silit să plec, am uitat-o la biurou şi o continui azi trecând Dumineca peste dânsa. Am fost la teatru de 5 ori, în aproape 7 săptămâni, de când sunt aici. Ca interesant lucru am văzut la Comedie: *La Conscience de l'enfant*, o piesă absurdă ca sentiment şi realitate, dar admirabil jucată de Sylvain, Berr, Baretta şi alţii; apoi tot acolo, pentru aniversarea morţii lui Molliére: *Les femmes savantes* cu Bartet şi Leloir, De Féraudy şi Coquelin şi *le Malade imaginaire* (Coquelin). Am văzut apoi la Teatrul ei, (ancien Théâtre lyrique, place du Chatelet...) pe Sarah Bernard în *Hamlet*. M'a lăsat foarte rece, înfăţişând un Hamlet petit gamin, fără puterea de împărtăşire a simţurilor şi patimilor ce-l frământă.

Dragă...

Nu ţi-am zis că *de sigur* acel P. va veni la mine azi, ci că *poate* X. îl va aduce. Aveam în gând de a-l pune în raporturi cu M., căci pentru noi, profanii în tainele penelului, copia expusă poate părea bună şi să nu fie decât ce ziceai aseară: «Nu e nimica, domnule, e o bazaconie etc. etc. etc.;» se subînţelege că M. avea sau va avea cuvântul I-iu, deşi atestatele dela Academia de Pictură din Münich, prezintate de acel tânăr, arată că la toate probele el a căpătat nota: Eminenţă, foarte distins, foarte bine, cel mai destoinic, după cum am constatat însu-mi cetindu-le. Era deci după aceasta şi după privirea copiei o prezumţiune că talent şi sârguinţă şi dragoste de artă are băiatul şi că aşa fiind, merită încuragiare. Nu trebue apoi, tocmai din cauza specialistului chip de a judecă *pe alţii,* a maestrilor noştri să-i iei pe dânşii de absolută şi exclusivă călăuză, ci doară de povăţuitori, căci se poate întâmplă ca pentru 10 cazuri să aibă dreptate şi pentru unul nu, şi ar fi păcat, că talentul nu se cântăreşte.

Totuşi eu pentru propria noastră cârmuire a judecăţii voiu urmă cele scrise mai sus şi dacă va veni P. îi voiu da o scrisoare la M. cu rugămintea să-mi spuie el tot înscris, dacă face ori nu face să fie ajutat. Inţelegi că mai e şi altă răspundere către Cercul nostru, decât aceea de a da un ajutor, adică de a-l da cui se cuvine şi de a nu risipi banii săi, aşă de un entusiasm, fie chiar când e vorba de un tablou, al cărui centru e împodobit de un... atât de puţin discret ascuns sub vălul ruşinei, cocoanelor din prejurul lui.

In ce priveşte pe D., eri am făcut ca să nu fie propus ca Membru corespondent — s'a votat N. aseară — luând pentru aceasta avisul lui D., după ce i-am spus cuvintele pentru care credeam că ar fi mai bine — de astă dată — să steă după perdeă. La anul va fi altcevă, şi i s'a rezervat locul înadins, iar junimiştii din Academie au găsit că aveam dreptate şi au urmat cele ce le-am recomandat să facă. Nu se propune nici la Secţia literară, nici la cea Ştiinţifică membri, anul acesta, deci G. ori altul nu va avea ocazia să cază la vot, că de s'ar fi propus cinevă cădeă fără doar şi poate. S'a dat premiu lui B. numai aseară, iar premiul ştiinţific de 5.000 lei s'a pus la economii.

Azi la 2 mă duc la Academie, Dumnezeu ştie când voiu eşi, de aceea când m'oiu întoarce, am să-ţi fac semn, de nu va fi prea târziu. Ce zici de vremea asta? S'a întors toamna. Cu dragoste.

August, 1901.

Predeal, Vila Vasilescu.

Dragă...

La venirea lui M. aici, am aflat că eşti încă în Bucureşti şi profit pentru a-ţi strânge mâna cu bună ziua şi cu dragoste. Ce faci? ce te-a reţinut în cuptorul Capitalei? Vre-o pereche de ochi galeşi, de sigur, berbantule. Am văzut aici pe d-na T., cu familia (s'a întors dumneaei în August, probabil acasă). O poţi întrebà despre cum se trăeşte aici şi ce frumos şi plăcut e să stai la răcoare, să bei apă de isvor care-ţi tae gingiile de rece ce este. M. a rămas turtit sculându-se azi dimineaţă şi văzând magnificenţele peisajului nostru. Rogu-te caută în *revistă* anul I ori II-lea că e un articol de M., ori de alt cinevà cu privire la arhitectură, la construcţie şi ornamentarea caselor şi locuinţelor, în fine aşà cevà, că nu-mi aduc bine aminte de atâta vreme. De găseşti cevà în direcţia asta, fii bun şi mi-o trimete cu ultimul număr al *revistei*, căci nu l-am primit. Dacă te iartă lenea aşterne câte cevà pe hârtie, ca să ştiu ce mai faci, cum şi cu cine te mai desfătezi pe acolo. Dela D., ştii cevà? afară de ce ţi-am spus eu? Nu mă uità cu învăţământul artistic rogu-te şi fii bun de-mi trimete şi articolele asupra mişcării artistice şi asupra lui Grigorescu.

Pe aici, acum la 12 din zi, sau în toiul căldurii, ne bate un vânt uşurel şi o plăcută răcoare alină toate simţurile.

Eu sunt încântat că mă aflu aici. Cu dragoste.

OLLĂNESCU.

Dragă...

Am primit cu o vie plăcere al VIII-lea volum al revistei, l'am răsfoit întinerindu-mă cu atâţia ani de frăţească şi rodnică lucrare şi mi-am răcorit inima, cu rândurile d-tale atât de uimitoare, de calde, de dătătoare de îndemn şi de înălţare sufletească, eşite din condeiul unui om pe care-l stimez şi-l iubesc cu o sinceră şi nealterată — de mari de ani — prietenie, gândite de o minte luminoasă şi cumpănitoare — şi inspirată de tot ce este bun, frumos şi adevărat; — ele mi-au pătruns ca un balsam, dătător de viaţă în suflet, dându-mi astfel cordialul cel mai puternic de care aveam nevoe — pentru a mă însănătoşi pe deplin.

Dă-mi însă voe, mie care am făcut ce-am putut, să-ţi aduc eu — singurul aproape rămas alături, de d-ta, din falanga noastră din trecut — statorniciei, zelului, talentului, jertfelor, suferinţelor şi osebitelor însuşiri sufleteşti, de cari ai dat dovezi în aceşti opt ani, omagiile mele de admiraţiune, precum isbânditorului şi celui ce a dat însufleţirea şi a în-

treţinut existenţa revistei lui X. Y. îi recunosc meritul de a fi dus o luptă atât de încordată şi de sdrobitoare, la bun sfârşit.

Să trăeşti, iubite amice. Să duci de 8 ori 8 ani de aci înainte cu bine şi cu cea mai strălucită isbândă revista noastră, pe căile de înflorire şi de înălţare, pe care ai dus'o până acum.

Dacă eu am aruncat o sămânţă bună în pământ roditor, d-ta eşti acela care ai muncit ca ea să crească, să dea roade şi să-şi facă un nume bun... fala şi răsplata d-tale.

A începe — şi atâţia încep în lumea asta — nu e lucru mare, e în firea omului chiar — a perseverà în ce ai început şi a luptà ca să se desăvârşească şi să trăiască, să se înalţe şi să se impue, iată ce ai făcut d-ta, iată prin ce şi pentru ce te-ai ridicat deasupra celor ce pretind sau vor să facă, încep şi nu sfârşesc nimic.

Ai dovedit că eşti un om şi că ai un suflet şi o minte distinsă, de aceia îţi urez ani şi ani de muncă glorioasă şi te îmbrăţişez cu toată dragostea ce-ţi port.

Te aştept cu nerăbdare.

OLLĂNESCU.

Dragă...

Te rog fă cunoscut lui G., A. şi M., că sunt 1) aleşi în comitetul redacţiei, 2) să se întrunească, de pildă, Miercuri seara — sau într'o altă zi când vor fi liberi câte trei, la d-ta acasă, să chibzuim despre cele ce avem de făcut şi roagă-i să răspundă hotărîtor fiecare.

Propunerile lui S. le găsesc bune, afară că sunt prea scumpe, căci cu 700 lei, numărul, zice el, fratete lui cel mic socotise pentru 10 autotipii şi acum văd că ese acelaş preţ numai pentru trei! Eu i-aş da 700 lei, dar atunci să avem facultatea a aveà 5 autotipii. Poate că a umflat aşà preţul din cauza argintului despre care pomenisem, ori a celor 3 culori cu care o vor tipări-o. Te rog d-ta să iei vorbă din gură, înainte de a-i pune pe hârtie răspunsul nostru, că în condiţiile ce ne propunem, putem da maximum 600 lei, iar de primeşte pe ale noastre dăm 700. Vei mai insistà a ne pune un bun corector la dispoziţiunea exclusivă a *Revistei* şi aceasta să se treacă între condiţiunile scrise. Vino după 3 ore la mine şi-mi adu răspunsul. Te-ai întâlnit cu M.? Ceilalţi doi (A. şi G.) nu ne vor face dificultăţi să primească a fi în Comitetul Redacţiei? Să te văd! Ridică-te din aşternut şi fugi după treabă. Te aştept cu mare nerăbdare. Cu dragoste.

OLLĂNESCU.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

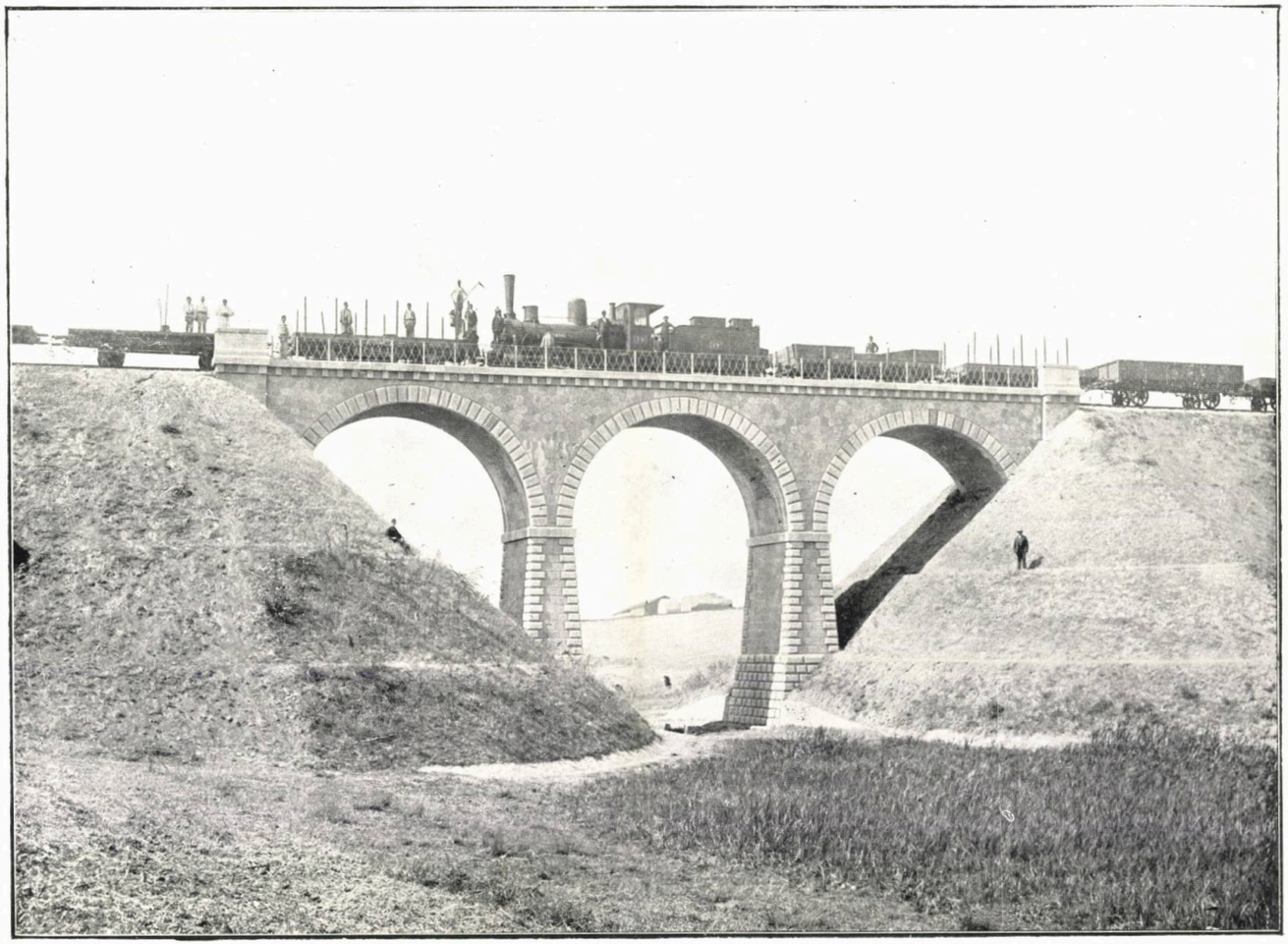

Calea ferată Craiova-Calafat.

Viaduc de 40 m 00 lungime, klm. 4+230. (Vederea din aval).

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

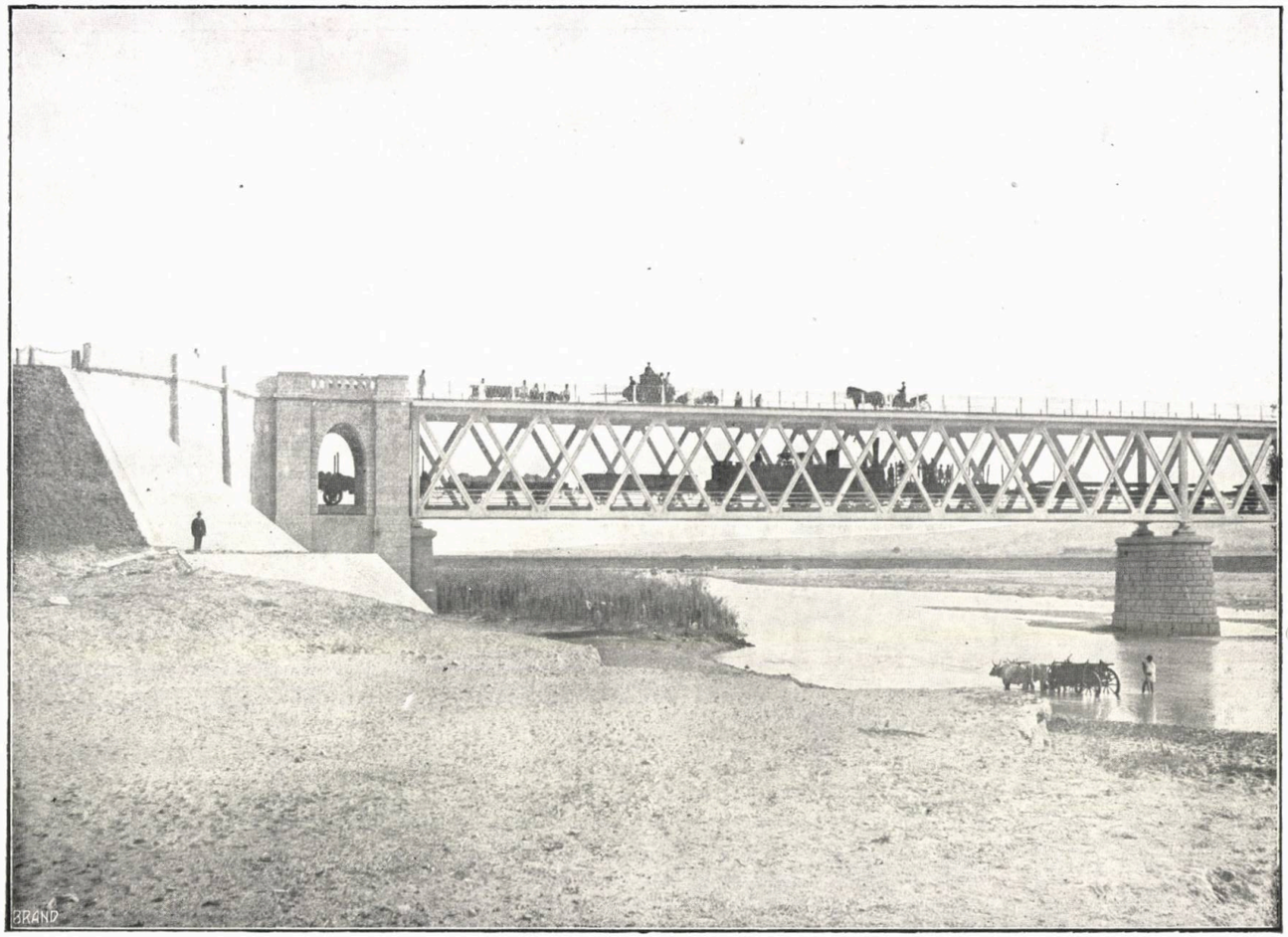

Calea ferată Craiova-Calafat.

Pod peste Jiu pentru calea ferată şi şosea de 300 m 00 lungime, klm. 9+650

(Vederea Traneci despre Craiova din amonte).

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

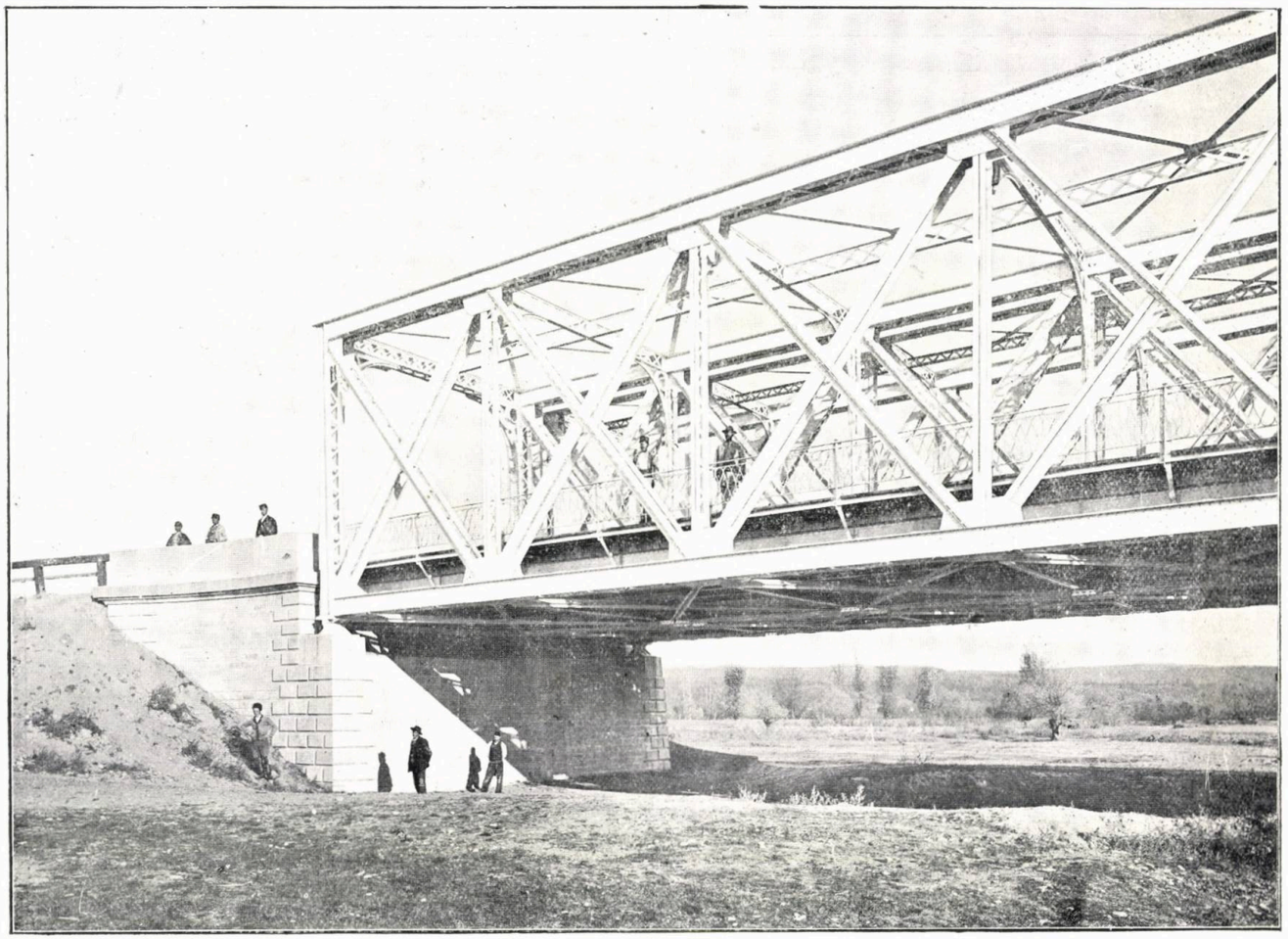

Calea Ferată Piteşti-Curtea de Argeş.

Pod peste Argeş la Merişani pentru calea ferată şi şosea de 180 m 00 lungime, klm. 18 + 295

(Vederea Culeei despre Curtea de Argeş).

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Calea ferată Craiova-Calafat.

Pod peste Jiu pentru calea ferată şi şosea de 300 m 00, klm. 9+650

(Vederea generală din Aval).

Iubite...

Mii de mulţumiri pentru graţioasele cuvinte ce mi-ai trimis cu frumosul roman al lui Flaubert. Ele vor fi în Bibliotecă ca şi 'n amintirea mea, dovada cea mai vie a afectuoasei prietenii ce avem unul pentru altul.

Am scris lui Şt. o scrisoare de nici câinii să n'o mănânce, terminând-o cu aceste cuvinte: dacă nu te-aş iubi încă şi nu ţi-aş stimă talentul, apoi aş luà ce ai făcut aseară ca o ofensă personală şi pe lângă că mi-aş da demisia din President, apoi ne-am frigări poate împreună. Sunt curios să văd ce va răspunde.

Serata a fost desolantă, îmi veneà să mă trântesc jos şi să încep a ţipà. La data viitoare voiu face Programul precum totdeauna am avut intenţie, pe care-l voiu comunicà persoanelor invitate, altfel simt desgust şi nu mai vin.

D-na St. a fost foarte gentilă şi m'am mirat cum de nu ai cetit, după articolul din *Revistă*, portretul lui D. Am uitat să ţi-o spun aseară.

Da erai amorezat, şi ţi se iartă, pour une fois, savez-vous? D-nele Ch., Si., C. au depus listele, celorlalte doamne cari mai au, le voiu face eu personal cunoscut să le depună. Voiu să trimit încă o listă D-nei Ch., şade 14, Sf. Gheorghe, nu e aşà? Te rog să trimiţi lui F. şi B. chitanţa de plată cum ne-am înţeles. Trimis'ai d-nei C.? Aci îţi alăturez lista de abonament. Nu lăsà pe St. să scape că pleacă mâine la Paris. Are o listă, să achite el cel puţin abonamentul.

Cu dragoste
OLLĂNESCU.

Iubite Amice...

Am sperat, până la ultimul moment, să pot veni. Cu toate bunele făgăduieli ce i-am dat, că mă voiu păzi şi nu voiu cătà să vorbesc, Doctorul a fost neînduplecat. Sunt silit, deci, a sta acasă şi a-mi părea rău că nu pot salutà — ca în totdeauna — pe bunii noştri amici şi colegi ai Cercului.

Imprumut graiul d-tale, însă, pentru a-i rugà să mă ierte, să mă plângă, căci... să mă mângâie de lipsa de astă seară, vai! nu vor puteà, şi să primească din parte-mi omagiul de afectuoasă şi sinceră amintire ce aduc amicului dispărut — în ce crunte împrejurări — în casa căruia se inaugurează acum, o serie a întrunirilor noastre extraordinare.

Ceteşte-le alăturata lui scrisoare, care va vorbi mai sus şi mai

bine, de dânsul şi de simţimintele lui, decât am puteà-o face noi şi mulţumeşte, cu dragoste, celor ce astăzi îl înlocuesc şi-i îndeplinesc voinţele şi opera lui începută.

Fie începutul acesta de mai bun augur, pentru existenţa şi propăşirea Cercului, decât au fost încercările noastre, de până acum, şi facă toţi câţi răspund la chemările noastre, cu inima bună, cu gândul şi însufleţirea românească, să ne fie calea mai netedă şi mai uşoară, decât ne-a fost, ori ne-a putut fi, de 4 ani, de când lucrăm împreună, la acelaş nobil şi patriotic scop.

Fac apel — cu încredere, cu iubire şi cu stăruinţă - către toţi să ne dea mână de ajutor, să fie strîns uniţi pe lângă noi, căci numai astfel vom puteà merge departe, vom isbuti şi... ne vom înălţà.

Iată, de ce, îmi pare rău că doctorul a fost inexorabil, căci aş fi vrut să spun din viu graiu toate acestea; iată de ce voiu rămâneà trist şi singur acasă, pe când d-voastră vă veţi desfătà în sfere literare şi artistice.

Ca totdeauna iubitor
OLLĂNESCU.

Duminecă, 8 ore seara.

Iubite...

Cu toate că nu prilejul unei fericite aniversări îmi dă îndemn de a-ţi spune, odată mai mult, tot ce-ţi păstrez în inimă, dar fie şi el — printre celelalte — unul ca să-ţi urez sănătate, spor la lucru şi belşug întru toate cele dorite şi întreprinse.

Dacă din vremi îndelungate trăim, în gând, în simţire şi în faptă, uniţi alături, apoi dea cel a totputernic să te ţie şi de acum înainte în aceleaşi înclinări sufleteşti şi îndeletniciri, pentru cea tot mai departe şi mai rodnică îndeplinire a atâtora ce fără de preţiosul şi temeinicul d-tale devotament, nu s'ar fi putut măcar înfiripà, ce zic, începe chiar. Cu energia şi cu voinţa de care eşti înzestrat, cu luminata călăuză intelectuală ce te povăţueşte la bine şi către adevăr, să trăeşti dar şi să isbuteşti şi să te urci tot mai sus în stima concetăţenilor, precum eşti în dragostea celor ce te cunosc de aproape şi cu neîntreruptă bucurie îşi strîng rîndurile pe lângă noi — când e vorba de a urni cevà din loc ce n'ar fi putut ei urni, fără de o statornică, şi pot zice, însufleţitoare iniţiativă.

Te îmbrăţişez cu căldură şi-ţi urez — încă odată — acum ca întotdeauna să fii fericit.

OLLĂNESCU.

6 Decembre.

Dragă . . .

Nu ţi-am răspuns la scrisoare până acum fiind fost absent. Răspund acum prin a-ţi spune o poveste: Erá odată un călugăr foarte credincios, dar foarte, inimă şi virtute de apostol, a căruia toată speranţa şi tot idealul îi erá să se ducă la Ierusalim. Făcù ce făcù şi o porni, când, la o cotitură de drum, numai iacă o haită de câini, că încep a-l lătrà şi a se năpusti asupra lui să-l îmbăleze, ori să-l muşte. Călugărul începù a se da îndărăt şi a-şi face cruce, a se da îndărăt şi a-şi face cruce, până ce ajunse iar la coliba de unde plecase, către Ierusalim. «Se vede că nu-i dat să sărut mormântul Domnului — zise el, căci mi-au aţinut câinii calea», şi se culcă pe pământ şi începù să se vaete...

Eu te credeam călugăr mai curagios pe d-ta şi chiar eşti curagios, dar vrei să pui la încercare câinii? Aşà da. Eu însă să ştii că la planul ce mi-ai împărtăşit nu-ţi voiu da ajutor. Din potrivă. Unde am pus mâna, spre a clădi, nu o voiu pune-o spre a dărâmà. Dar nici d-ta...

Cu dragoste,
OLLĂNESCU.

Iubite . . .

Scrisoarea lui D., m'a mişcat foarte, şi cunoscându-i firea — cred cele ce spune, din toate punctele lui de vedere. Incontestabil e un sentimental — *raisonneur*, care ştie că simte adânc şi nu poate face altfel, dar vrea să-şi lămurească sie-şi ca altora, pricina ascunsă, ori întâmplătoare ce-l mişcă atât. Natură fericită, mai ales că concretizarea acestor simţiri se înfăptueşte în lucrări frumoase şi bune. Ce zice de d-ta are dreptate, dar eu care, sans en avoir l'air, te studiez pe d-ta ca critic, de mult, şi am să te aştern şi pe hârtie — am constatat ce spune el mai de mult, dela «Alecsandri» încoace, şi ca şi mine îţi dăm astfel dovezi de stima şi afecţiunea ce-ţi purtăm. Trimite pe băiatul d-tale la H. cu alăturata epistolie, să-mi aducă cărţile, el însuşi chiar. Tradù cele 2 scrisori asupra cărora vom vorbi. Pe la o joi viitoare cred să facem turul nostru, (e nou). Salve. Al d-tale.

OLLĂNESCU.

Eri ai fost abs. de acasă toată ziua? . . . .

Iubite Amice . . .

Nu pot eşi din casă, căci L. m'a tăiat mai adânc, vai! decât niciodată. Sunt consemnat şi-mi pare rău fiindcă aş fi dorit să te îm-

brăţişez şi să-ţi spun cât îţi doresc fericire, sănătate şi o nevastă frumoasă, bogată şi plină de calităţi sufleteşti, precum o meriţi oh — sentimentalule! cu toate pesimismurile la care eşti condamnat prin menirea de critic ce ai.

Te îmbrăţişez şi te doresc foarte

OLLĂNESCU.

Iubite Amice...

La mulţi ani! Să-ţi dăruiască D-zeu atâta fericire, belşug şi isbândă câte îţi urez din adâncul inimei pentru ziua de azi şi pentru toate celelalte ale vieţii. Sa fii sănătos, iubit şi mulţumit trupeşte şi sufleteşte întru toate, ca să se bucure cu d-ta şi de d-ta cei ce te iubesc, între cari nu eu sunt printre cei din urmă. Amin. Inainte, şi tot mai bine şi tot mai sus.

Iţi strâng mâna şi te îmbrăţişez cu dragoste.

OLLĂNESCU.

Paris, 8 Martie.

Dragă...

Iau pana pentru a-ţi spune că în acest moment arde Teatrul francez. Casa lui Molière s'a prefăcut în 2 ceasuri în cenuşe. A ars total scena şi garderoba, împreună cu lojile artiştilor. Biblioteca şi tablourile au scăpat. In mijlocul Parisului, un monument naţional, o instituţiune de stat, arde ziua în amiaza mare, ca o cutie de chibrituri şi nimeni, dar absolut nimeni, nu poate să împedece de a nu se prăpăstui până în temelie... Ce să mai zicem noi ceştia, cari trăim din bucăţele, cari «cârpim cerul cu stele şi mânjim marea cu valuri», pe lângă a tot civilizaţii, bogaţii, luminaţii şi puternicii Francezi...

Mărturisesc că lucrul acesta — focul casei lui Molière — m'a tăiat la ficaţi, vorba bătrânească. Am fost bolnav de părere de rău. Dar să lăsăm aceasta, căci nu mă mir de loc, ca până la Iunie viitor binaua să fie reparată şi lustruită pentru a arătă străinilor minunea minunilor, trupă veche în casă nouă, întocmită atunci cu toate perfecţiunile artei.

Dela ultima scrisoare, în care îţi vorbeam despre D., s'au petrecut multe şi ce e mai interesant îţi comunic... nu te mirà şi bucură-te.

Intr'o zi lucram la cancelarie când uşierul îmi anunţă un domn român. Cum mulţi *Domni* români vin la noi cu fel de fel de cereri şi pomeni... am zis, cam brusc şi cam plictisit... să intre. Uşa se deschide

şi cine intră?.. D., levent, elegant, ţanţoş, sclivisit şi parfumat. Un ah! din două părţi, apoi îmbrăţişări repetate şi exclamaţia mea: ei, bată-te, să te bată şi... dă-i vorbă, dă-i vorbă până seara. Venise la Paris să-şi imprime romanul «In R...», tradus în limba franceză foarte minunat, şi l'a şi dat lui Ollendorf. Sper să-l putem citi peste o lună. A stat aici vre-o 10 zile şi dacă nu am putut fi necontenit împreună (deşi în toate zilele ne vedeam câte-va ore) cauza eră fata cea mare a nevestei lui, care studiază aici la Sorbona şi care — cu tot dreptul — vroiă să-l aibă şi dânsa. Dar am mers la teatru, am mâncat şi am stat lungi ore de vorbă, numai nu ne-am plimbat împreună, fiindcă dela 9 dimineaţa până la $7^1/_2$ seara sunt ţintuit la biurou, unde am să deviu alb colelie cu necazurile, grijile şi supărările ce am cu tot felul de lume, de la tot felul de prieteni. Mă crezi d-ta că eu nu am fost de 10 ori pe bulevarde (o singură dată la plimbare) chiar cu treabă, de când sunt aici, şi nici odată mai departe de Gymnase? Ei asta Parisu-i ori foc? viaţă e ori mahalâc? Dacă am aveà isbândă, toate s'ar uità şi de aceea lucrăm din răsputeri pentru a ieşi deasupra.

Până acum sferile oficiale persistă de a innaugurà Expoziţia la 14 Aprilie, deşi nimic şi nimeni nu e definitiv gata, nici nu va fi la 14 Maiu şi nici nu cred la 14 Iunie. Dar aşà e, se vede, dat Expoziţiilor să înceapă cu cârpeli, ca toate celea în lumea asta, de altfel.

Ai făcut un adevărat tour de force prin energiea şi stăruitoarea muncă ce ai desfăşurat întru a da viaţă *Revistei*, pe care cu drag o cetesc din scoarţă în scoarţă. Am primit două numere, şi îndelungată, nemărginită vreme să primesc mereu. Nu-mi spui ce ai făcut cu intervenirea la... Dar cu facultatea de litere ce ai făcut? Am văzut măgăria lui D. către d-ta, în ajunul deslegării concursului. Numai un Trasilvănean puteà fi în stare să facă aşà cevà în potriva unui pacinic Român, care i-a întins braţele şi l'a scăpat de ridicol... Dar unde e recunoştinţă pe lume? Am citit articolul din *Timpul* şi-ţi mulţumesc cu dragoste pentru toate bunele cuvinte şi simţiminte. Te rog însă nu te da lenei şi moaie pana de Toledo în negreală şi scrie altele mai frumoase, mai nobile pentru obiectivitatea muncii şi operei noastre de aici. Fă un articol pentru chipul cum vezi că va fi ţara reprezentată şi ce foloase va aveà prezentându-se astfel înaintea lumii, apoi un altul despre avuţia ţării necunoscută de străini şi neglijată de noi, în momente de grea cumpănă, ca cele de azi, avuţie care ne-ar scăpà pentru 100 de ani de nevoi; dacă am şti — şi de vom fi cuminţi şi cu rost la gură şi la purtare, vom puteà să o punem în evidenţă, şi Expoziţia ne prezintă cea mai bună ocazie. Afară de petrol, avem rachiu, făină, cărbuni, ferul şi arama din Dobrogea, avem sarea, tutunul, pădurile, avem, în fine

dreptul de a întemeiá o industrie la noi, pentru articole de prima necesitate, care ne iau aducându-le din străinătate gata, cea mai mare parte din avuţia şi economiele noastre. Apoi să fim mai economi, mai puţini fanfaroni, pretenţioşi, snobi şi uşurei pentru tot ce se atinge de condiţiunile morale şi materiale (economico-financiare) ale vieţii noastre pe pământul nostru. Să ne iubim şi pe noi înşi-ne, toţi străinii ne vor respectá şi le vom puteá mai cu tărie opune piept năvălirii lor pe toate tărâmurile. Dela ei nu avem decât ajutor bănesc şi îndemn pildnic la muncă, restul îl putem face şi 'l vom face foarte bine noi singuri. Şi aşá urmează... câtevá volume. Iorgu Zugravu mi-a depus o carte de vizită, dar n'a mai cercat să vie să mă vadă şi mă poate găsi la adresa de sus dela 3 — 7 în toate după amiazile, afară de Dumineca.

Cum mai petreci, ce mai nou *pe toate terenurile* şi ce crezi în ale politicei? Fi-va vre-o mişcare cu întoarcerea Premierului, ori vor merge lucrările tot astfel înainte. Pe C. îl vezi? Ce mai face de când e la puterea legislativă, că mie îmi scrie rar, , ba chiar şi oficial, în tot cazul fără de .

Cu dragoste pentru A., G., M., D. şi toţi ai noştri. Mai spune-mi cevá despre prietenele noastre şi crede şi în afecţiunea şi prietenia mea, îmbrăţişându-te cu căldură.

OLLĂNESCU.

Dragă...

Iţi scriu pentru ultima oară de aici, fiindcă mâine plecăm la băi la Lamalou (Hérault, Hôtel Mass), unde vom sta până la 5 Septembre stil vechiu.

Alăturat îţi trimit scrisoarea pentru V., în care-l rog să reguleze cestiunea şedinţelor noastre la Ateneu sau aiurea, ca să nu ne facem de râs, faţă de străinii cari pentru prima oară vin la noi.

Aproposito, te rog să faci o adresă lui Al. St., în care să-l rogi să facă parte din Comisia de recepţiune. Pentru moment el se află aici, am vorbit cu el de asta, e foarte ambalat în bine. Ne va servi şi pentru audienţa congresiştilor la Sinaia, căci MM. LL. nu pleacă nicăiri.

Iţi trimit scrisorile lui M. (care nu a venit să mă vadă aici) şi te rog să pui în vedere lui X. ce e privitor la discursul de recepţie; asemenea să-i spui şi lui V. şi lui K. Să publici numele persoanelor pe cari le arată M. ca delegaţi francezi şi străini şi să stărui pretutindeni — cu concursul lui D. la nevoe — să fie o primire călduroasă şi demnă ca să se facă vâlvă, căci d-ta, mai mult ca oricare, ai datoria ca Con-

gresul *în toate amănuntele lui* să iasă perfect, fiindcă dacă se întruneşte la noi, sub ocrotirea noastră, eu personal am primit lucrul numai din îndemnul d-tale şi pentru a face Societăţii o mulţumire, un avânt, o isbândă... Deci, contez pe d-ta ca să te serveşti de toţi oamenii necesari şi de toate mijloacele posibile ca să iasă lucrul bine.

După alte neajunsuri, am şi răcit aici, că e foarte frig şi am căpătat un guturai cu durere de gât şi cevă tusă. Vai de capul meu. Hârbuit, dom'le, hârbuit rău... Ce face D.? Inhamă-l la Congres.

Citesc în ziare că şi Sala Teatrului e dată Congresului pentru înaintarea ştiinţelor dela 7—22 Septembrie. Te rog din suflet, regulează această chestie, căci nu putem ţine Congresul în uliţă. Numai V. şi D. pot descurcă şi regulă lucrurile astea, punând de pildă când va fi şedinţele ori conferinţele Congresului nostru în sala de sus la Ateneu, să fie cel didactic la Arene ori în sala Societăţii Geografice. In fine, cum crezi mai bine. Iţi trimit biletul să-l înapoiezi lui L., cred că pentru noi aşă cevă n'ar fi bun, că nu dă nimeni nici un ban...

Reviu asupra biletului de Membru, de ce ar fi bun la noi? Să ea parte la şedinţe? Bucuroşi am fi să iea cât mai mulţi; să meargă la banchet ori excursii?

Sunt de părere că după ce vei regulă chestia sălei, să te duci la Sinaia ca să iei asentimentul Regal pentru eventuala primire, pe care văz că ei au pus-o ca cevă sigur în program.

Te rog a ceti scrisorile lui M. cu atenţie şi a publică ce-am însemnat eu cu cerneală, cât despre amănuntele şedinţei de inaugurare, le vei fixă precum sunt în scrisoarea lui M. (cea în doliu) şi pe cari le-am însemnat. Despre celelalte întrebuinţează pe H., după indicaţiile lui M., căci aşă vor fi — cel puţin — pe răspunderea lui, iar el va face întocmai, mândru de a se găsi în treabă. Ca să-l stimulezi, chiamă-l şi arată-i ce zice şi ce cere M., ca să ştie că acestea sunt — pe lângă altele — special în sarcina lui. Cred că pentru banchet să iei din vreme precauţii pentru a nu fi luat au dépourvu, când se va apropiă timpul şi mai ales să nu aibi sală, unde să-l dai. Eu zic că la Boulevard e bine. Roagă şi pe F. să asiste şi să iee cuvântul la banchet.....

(urmează)

Cu dragoste
OLLĂNESCU.

ICOANE DE DEMULT

Şi cu cât mă poartă gândul
Peste vremuri înnapoi,
Tot mai blândă văd icoana
Unui car cu patru boi.

Uite-l cât de'ncet coboară,
Incărcat cu mândri snopi,
Pe drumeagul de pe luncă
Străjuit de-un şir de plopi...

Scârţâe din osii carul,
Iar în snopii lui de grâu
Stă proptit în furcă tata
Ingropat până la brâu.

S'opintesc în jug plăvanii
Şi din colbul de pe drum
Pe sub ei şi pe sub roate
Se ridică nori de fum...

Şi-acum iată-l, trece-agale
Unda mică-a unui râu...
Blând răsfrânge faţa apei
Şi plăvani şi car cu grâu...

Şi'ntr'un lan pitic de mături
Vântul fâşâie prin foi...
Cum aş vrea să-ţi fiu pe-alături,
Car frumos cu patru boi!...

VASILE G. MILITARU.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

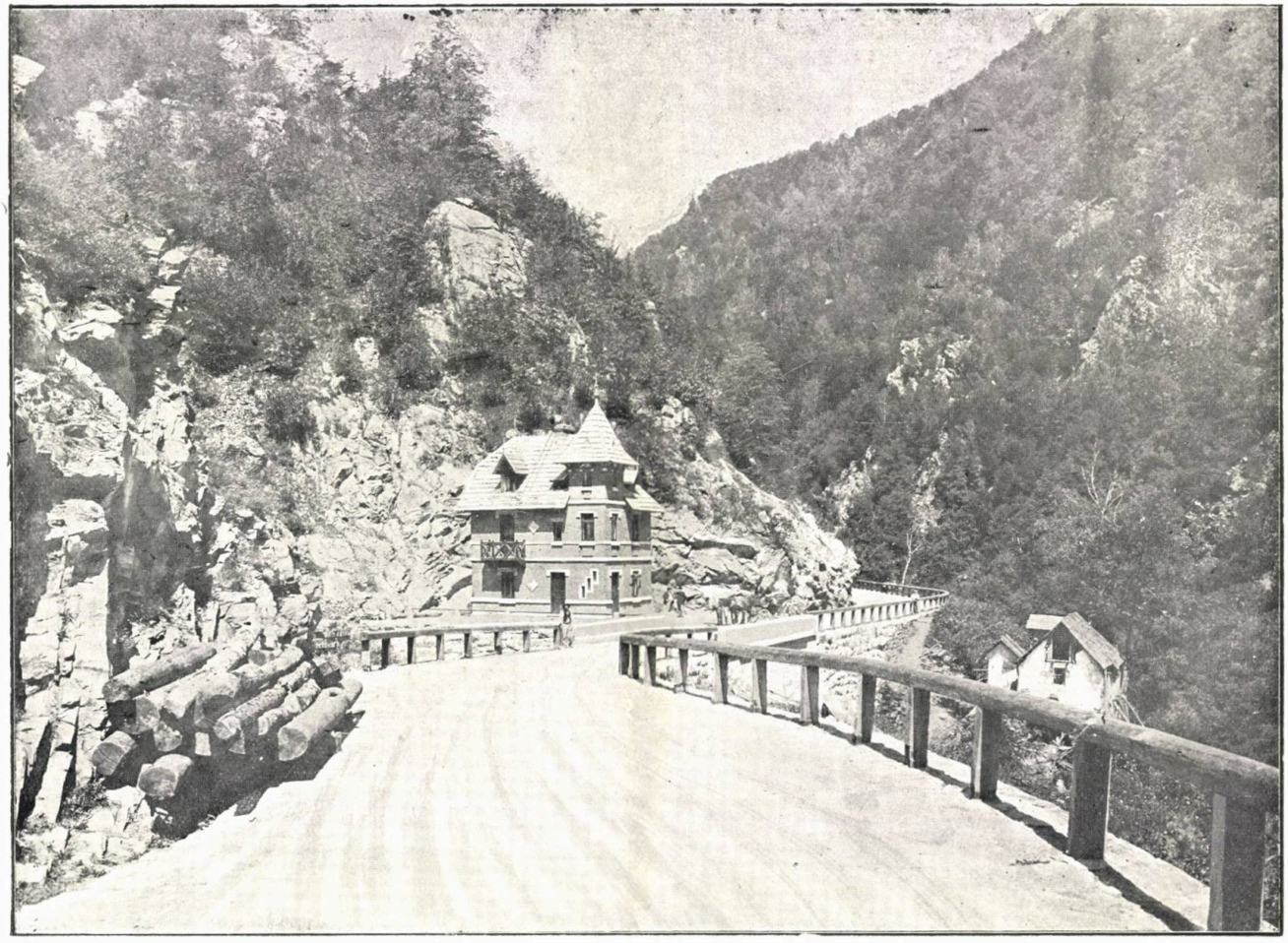

Şoseaua naţională Cârligu-Caprei, Frontieră pe Jiu.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Calea Ferată Piteşti-Curtea-de-Argeş

Gara Curtea-de-Argeş

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

AL

MINISTERULUI LUCRĂRILOR PUBLICE

radul de desvoltare al unei ţări se oglindeşte, mai bine de cât în orice alte aparenţe, în lucrările sămănate pe pământul ei, în drumurile şi şoselele ce o străbat, în podurile şi construcţiunile de artă ce le însoţesc.

O ţară lipsită de astfel de lucrări îţi dă, prin priveliştea ei tristă şi goală, dovada stării de înapoiare în care se află, şi, din potrivă, o ţară a cărei suprafaţă îţi atrage ochiul în toate părţile prin lucrări utile şi frumoase, îţi dă impresia unei civilizaţiuni înaintate. Ţara noastră, cu trecutul ei vijelios, a fost lipsită aproape cu totul de astfel de lucrări făcute de mână de om. Afară de câteva monumente religioase, aflătoare şi ele mai mult prin oraşe, mai nimic nu împodobeà văile şi şesurile ei încântătoare ca natură. Târziu tocmai, intrând în o epocă de desvoltare pacinică, ne-am gândit la nevoile şi înfrumuseţarea pământului nostru, şi Statul — primul iniţiator la noi — prin Ministerul Lucrărilor Publice, a înfiinţat un serviciu anume în scopul acesta : Serviciul de Studii şi Construcţiuni. El e creat de mai bine de 20 de ani, şi mai cam de atunci are în capul său ca şef pe unul din acei oameni de elită ce-şi consacră toată viaţa studiului şi problemelor ştiinţifice, şi căruia i se datoreşte un număr foarte mare de şosele frumoase, de poduri impunătoare şi artistice, de linii ferate, făcute prin părţile cele mai dificile ale ţării, de gări admirabile, de opere de edilitate publică, şi multe altele.

Muncitorul acesta pacinic şi liniştit, urând reclama, şi pe care de sigur rândurile noastre indiscrete îl vor contrariá, este d. Inginer Ilie Radu, Inspector General, care lucrează de atâţia ani în biuroul

său, care a conceput şi executat atâtea lucrări răspândite dela un capăt la altul al ţării, şi despre care nu s'a auzit şi nu se aude, spre mulţumirea firei sale închise, mai nici într'o gazetă, un singur cuvânt. Dar noi credem că tocmai aici stă datoria cronicarului: de a pătrunde unde este muncă şi merit, de a relevà aceste însuşiri ale unui contimporan şi de a le pune în lumină, chiar ştiind că omul de care e vorba va fi contrariat prin aceasta.

In adevăr, în interval de peste 20 de ani, d-sa a executat sute de kilometri de căi ferate, a proiectat încă pe atâtea, a construit toate podurile şi şoselele principale din întreaga ţară, a ridicat gări pe liniile ferate — mai toate în stil naţional – datorite printre alţii şi talentatului arhitect P. Antonescu, — pe care d. Ilie Radu a ştiut să şi-l asocieze, — a proiectat şi executat Palatul Ministerului Lucărilor Publice, cu concursul d-lui arhitect Antonescu şi care e o clădire măreaţă în stil naţional, a alimentat, în sfârşit multe oraşe cu apă, a introdus în lucrările sale elemente noui de construcţiune, paralel cu cele dintâi încercări din Europa, — ca betonul armat, — a înfruntat dimensiuni de poduri puţin obicinuite în ţară şi chiar în străinătate.

Cele câtevà fotografii reproduse aici de noi, şi altele pe cari le vom reproduce în viitor, reprezintă unele abià din acele lucrări de artă, executate de d-sa şi din cari citàm aici numai câtevà exemple. Ele nu dau decât o idee vagă de ceeace se află executat la noi de Serviciul d-lui Radu, — căci toate văile Ţării sunt pline de asemenea lucrări.

Astfel, Valea Jiului are pe ea linia ferată Craiova-Calafat cu poduri pentru cale ferată şi şoseà, — o dispoziţiune economică, linia ferată trecând la partea inferioară, iar şoseaua la partea superioară; fondaţiile unuia din aceste poduri sunt executate cu aer comprimat la adâncime mare de 14 metri sub apele mici.

Valea Argeşului e străbătută de asemenea de linii cu mai multe poduri, dintre cari cel dela Mihăileşti, pentru şosea, cu particularitatea că s'a executat în deviaţie pe uscat şi apoi, printr'un canal, s'a abătut Argeşul sub pod; cu modul acesta s'a luat Argeşul de lângă satul Buda pe care-l distrugeà.

Valea Oltului cu şoseaua şi podul de lângă Slatina, pentru şoseà, construită de d. Radu, în urma distrugerii podului anterior de către apele Oltului, pod făcut de o companie engleză pe comptul Guvernului Român; şi aici apele Oltului au fost deviate sub noul pod printr'un canal de deviaţie.

Valea Siretului cu mai multe linii şi şosele, toate cu poduri, dintre cari cel de lângă Bacău, cu particularitatea că este executat cu

grinzi mari de 85,20 între punctele de razim, cari sunt cele mai mari grinzi ce s'au executat în ţară pentru podurile de şoseà.

Valea Slănicului, cu şoseaua ce leagă Târgu Ocna cu Băile Slănicului, terminată anul trecut, pe lungimea căreia sunt înşirate multe şi frumoase lucrări de artă. Şi aşà cu toate văile ţării.

Menţionăm încă Viaducul de pe şoseaua Moroeni-Sinaia, care este cel mai înalt şi mai mare ce s'a executat pentru şoseà şi Şoseaua Cârligul-Caprei-Frontieră, pe calea Jiului, executată într'un defileu stâncos, foarte strimt şi pitoresc, unde mai 'nainte abià se puteà strecurà cu piciorul sau călare pe o cărare anume făcută în stâncă.

Lungimea podurilor pentru şoseà, executate peste diferite râuri, însumează un număr mare de kilometri; aşà, peste râul Siret s'a executat până acum opt poduri cu o lungime totală de peste 2 kilometri; peste Olt, trei poduri cu o lungime totală peste un kilometru; peste Argeş, cinci poduri cu o lungime totală de peste un kilometru, etc.

D-lui Radu i se datoreşte introducerea betonului armat în execuţia podurilor pentru şosele şi căi ferate şi introducerea şinei tip 40, graţie căreia se poate mări considerabil iuţeala trenurilor.

Tot d-sale i se datoresc remarcabilele opere de edilitate publică. Alimentarea cu apă a oraşului Bucureşti, a oraşului Sinaia, a Turnului Severin, a Sulinei, etc.

Regretăm că direcţia serviciului d-sale nu ne-a permis a luà cifre exacte în privinţa lucrărilor săvârşite, dar aceasta este încă un cuvânt mai mult în lauda acestui Serviciu şi a Şefului său.

Aceste câtevà rânduri repezi ce scrim noi aici sunt departe de a fi o dare de seamă asupra lucrărilor serviciului d-lui Radu; ele nu pot servì decât ca o indicaţie, incompletă şi indiscretă, asupra lor, cu gândul de a da o idee cât de vagă cititorului.

Se zice că popoarele cari n'au istorie sunt popoare fericite; noi credem — mai vârtos în veacul nostru de reclamă asurzitoare — că serviciile şi mai drept oamenii din capul lor, cari n'au istorie, sunt oameni cu fond serios.

A. COSTIN.

DIN FURTUNĂ

e vrajbă în inima mea e!
Mă mistue parc'o văpae
De dragoste făr' de noroc
Şi-s singur... şi cât mă 'nfioară
Pustiul ce mă împresoară
Aşà, ca o brână de foc!

Aş vrea s'aud svonuri de surle
Şi 'n jurul meu totul să urle
Sălbatec — furtună pe mări —
Să 'nnece cascada de jale
Ce cade 'n a viselor vale:
In suflet străin de chemări...

Dar nu, nu-i odihnă într'o lume
Scornită din râs şi din glume
De-al farselor geniu străbun,
Şi 'n van mai sunt dornic de pace
Când râul, tot râu acì zace:
In sufletu-mi bun şi nebun.

LEONTIN ILIESCU.

SULLY PRUDHOMME[1]

ully Prudohmme a fost poetul care, în timpii moderni, s'a ridicat la o însemnătate, pe care au avut'o odinioară Lucretius şi Lamartine. Pentru noi, Românii, el are şi o însemnătate specială, pentru că e singurul mare scriitor francez din vremea contemporană, care a cunoscut şi priceput cine suntem.

In volumul de versuri *Chevalerie* al Iuliei Hasdeu găsim în prefaţă o scrisoare a marelui poet, din 22 Mai 1889, după ce citise poeziile ei: „Sunt uimit de precocitatea acestei tinere inteligenţe şi a acestui talent „dejà aşà de sigur la o vârstă la care încercările poetice nu's de obiceiu „decât dibuituri.

Şi mai departe: „Tinerele romînce sunt înzestrate în mod deosebit, „cel puţin cele pe cari le-am cunoscut eu în Franţa, fie prin conversaţi- „uni fie prin scrierile lor; sunt isbit de înalta lor cultură literară şi de „seriozitatea spiritului lor". Şi între altele mai spune: poema mea *le Bon-„heur* i-a suggerat versuri, cari 'mi sunt peste măsură de preţioase[2]).

O altă dovadă că Sully Prudhomme nu ne uită e faptul că pusese pe secretarul său—care a fost nelipsit de lângă el ani întregi, până în momentul morţii poetului — să'nveţe româneşte ca să-i poată citi din literatura noastră; boala nu-i da pas, afară de meditaţiile lui, să mai înveţe o limbă nouă pe lângă cele ce cunoşteà dejà.

Sully Prudhomme este ca un fel de simbol al luptei, care se deslănţuise în veacul XIX între raţiune şi simţimintele interne, între ştiinţă — aşà cum se înţelegeà până mai deunăzi--şi între credinţă.

Sully Prudhomme s'a născut la 16 Martie 1839. Pierzând pe tatăl său încă de mic, el fu crescut sub influenţa binefăcătoare, religioasă, a mamei sale şi a unui unchiu, care 'l îngrijà din punct de vedere material. Copilărie tristă, care începe printr'un doliu şi care prea din vreme e 'nchisă între zidurile reci ale internatelor.

El îşi termină studiile la liceul Bonaparte (azi Condorcet); la vârsta de 15 ani, când erà să treacă în cursul superior, trebuià să-şi aleagă între studiul specializat al ştiinţelor şi acela al literelor, conform sistemului

[1]) Conferinţă rostită la Ateneul din Piteşti, în ziua de 28 Februarie 1910.

[2]) *Chevalerie*, 1890, Préface, p. VI—VII.

destul de nepotrivit al bifurcaţiei După îndemnul profesorilor săi, el optă pentru ştiinţe, de şi eră cunoscută aplicarea lui pentru partea literară, iar talentul său de scriitor ieşise la lumină dintr'un prolog în versuri pe care îl scrisese pentru o comedie de salon.

Se prepară pentru şcoala politechnică, luă bacalaureatul în ştiinţe la 1857, făcù matematicile speciale şi cu mult succes. Nu putù însă continuà, căci o boală de ochi îl oprì şi îl făcù să părăsească gândul de a intrà în şcoala politechnică.

Studiul ştiinţelor însă lăsă o întipărire profundă asupră-i şi în toată opera sa se vede spiritul metodic şi sever pe care-l căpătase din astfel de studii. Chiar a lăsat un manuscris voluminos asupra filozofiei matematicii, ne spune urmaşul său la Academia Franceză, vestitul matematician Poincaré, în discursul său de recepţie, adăogând: „S'ar zice că Sully Prudhomme căutà să justifice de mai 'nainte prezenţa mea aicì".

Părăsind ştiinţele se dete studiilor literare şi-şi luă bacalaureatul în litere un an după cel dintâi, la 1858. In timpul însă când îşi prepară acest al doilea bacalaureat, se găseà la Lyon, în familia mamei sale, în mijlocul unor oameni pătrunşi de credinţă şi sufletul său delicat şi înclinat spre melancolie fu înrâurit de acest mediu profund creştin, cu atât mai uşor cu cât el primise o educaţie religioasă mult mai 'nainte de cea ştiinţifică şi făcuse prima comuniune încă fiind copil; aceastà primă înrâurire a doctrinei creştine în sufletul său curat lăsase o urmă adâncă.

Iată cum povesteşte el însuşi ceia ce a simţit la vârsta de 18 ani în momentele de care vorbim: „Lyon e un oraş ai cărui locuitori sunt „catolici în majoritate, credincioşi şi îndeplinind toate îndatoririle cerute „de biserică. Rudele la cari mă găseam erau dintre aceştia şi sentimentele „religioase din copilărie redeşteptându-se sub influenţa acestui mediu, m'am „trezit că într'o dimineaţă sunt cu totul altul decât fusesem seara, sau „cel puţin foarte schimbat, căci îmi zisei cu uimire: cum am putut să mă „îndoesc un singur moment de o doctrină a cărei certitudine îmi apare „deodată aşà de vie? In adevăr, vedeam clar, simţeam divinitatea lui Christ „şi toţi norii cari pân'aci 'mi întunecaseră dogmele îmi păreau răspândiţi. „Ingenunchiai, mă rugai, şi a doua zi vrui să intru în ordinul Domini- „canilor. Acest proect favorizat de toţi din familie, căzù când mă 'ntorsei „la Paris, unde veneam să-mi dau examenul de bacalaureat.

„Acì, contactul cu societatea pariziană — care eră într'un fel de criză „de necredinţă, provocată pe lângă altele şi de niştе scrieri germane, cari „atacau Creştinismul, — acì, redevenii iarăşi cel d'inainte: cercetător ne- „liniştit, pierdusem o parte din credinţă, dar nu descurajat. Am putut „şti, din experinţa aceasta, ce însemnează credinţa şi fiindcă am putut'o „aveà după atâţia ani de îndeletniciri pur ştiinţifice, pierdusem dreptul de „a o declarà nepotrivită cu metoda şi spiritul acestor ştiinţe" [1]).

După terminarea studiilor, trebuià să se ocupe cu cevà, şi intră ca funcţionar la Corespondenţa industrială în Uzinele din Creusot, unde stete

[1]) **Sully Prudhomme,** Préface à *La Philosophie de M. Sully Prudhomme* par **Camile Hémon,** 1907, p. VI—VII.

18 luni. Când erà liber de slujbă, scrià. Atunci a tradus el în versuri franceze primul cânt din „De rerum natura“ a lui Lucretius, atunci a scris și prefața acestei traduceri, care e o dissertație de o originalitate și de o însemnătate mare. Neplăcându-i, bine 'nțeles, a-și trece timpul cu afaceri industriale, se întoarse la Paris și începù să urmeze Dreptul. De acì înainte însă el scrise neîncetat versuri pe cari le citeà într'o societate a studenților, unde erà membru (La Conférence La Bruyère).

Primul său volum *Stances et Poemes* apărù în 1865 și Gaston Paris, care mai târziu devenì amicul său intim, atrase atenția lui Sainte-Beuve, criticul vestit, asupra versurilor acestora cari, ziceà G. Paris, „dovedesc o nouă viață poetică și par a fi freamătul unor zori încă nedesluşite“.

In acel timp societatea literară „Parnasul“ luase ființă.

Se începuse cu Theophile Gautier, se mărise cercul cu Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, François Coppée, C. Mendès, Hérédia, Anatole France, etc.

Această grupare aducea o modificare Romantismului: mai multă grije de formă, versificație impecabilă, riguroasă, dispreț pentru poezia personală, întoarcerea la tradiția antică, părăsirea evului mediu, și o tendință de a privì lumea și mișcările ei cu nepăsare. Un romantism decadent.

Iată ce spune Barrès despre aceste ședințe ce se țineau la L. de Lisle acasă, — în discursul său de recepție la Academie, când înlocuì tocmai pe un Parnasian, pe Hérédia. Din evocarea scenelor petrecute vom puteà întrezărì ce influență erà să aibă acest mediu literar asupra lui Sully Prudhomme

„Casa lui L. de Lisle ni se păreà un fel de culme inspirătoare de „temeri și una din cele mai sacre din Paris. Leconte de Lisle, în picioare, „în cercul restrâns al invitaților și lăsând câte odată cu o mândrie nemă„surată să-i cadă monoclul, ne slujeà de exemplu pe sine și ne da sfaturi. „Nu ziceà nimic care să nu fi fost într'o formă perfectă. Ce iubire și ce „pricepere a literelor! Dar ar trebuì accentul său, ochii săi, cari răspân„deau lumină pe nobila sa figură rasă de pontif. Acest mare poet nu cre„deà că obiectul artei e a reproduce natura; ziceà că elementele ce ni le „dă viața trebue transformate, când e vorba de poezie. O altă maximă a sa „erà că nu trebue deosebire între tond și formă și că arta de a scrie e „arta de a cugetà. El mai ziceà: La fiecare cuvânt dintr'o poemă eu mă „întreb: ce vreau să dovedesc cu asta? Și tot ce nu adaogă nimic la efectul „general, îl arunc. El nu confundà celebritatea dobândită prin reclamă cu „adevărata glorie. Erà un fel de preot, care arătà micimile veacului în care „trăià, în numele Frumosului veșnic.“ [1])

Cu alte cuvinte poezia pentru Leconte de Lisle erà un fel de religiune. Versurile lui sunt de o rară preciziune și o perfectă seninătate. De aceea se ziceà că el a creat școala nepăsătorilor, unde nu erà vorba de loc de poezie personală, care place mai mult cititorilor. Erà un pesimist refugiat în contemplarea estetică.

Cât de sever erà el în suggerarea ideilor față de discipolii săi, putem vedeà dintr'o altă descriere a salonului său:

---

[1]) **Maurice Barrès,** *Discours de réception à l'Académie Française,* 17 Janvier, 1907.

«Ne suiam la el, ne spune Xavier de Ricard, à la fille indienne, pe «o scară strâmtă. Maestrul însuşi, de obicei, ne deschideà umplând uşà cu «corpul său masiv, cu monoclul în ochiu şi îndulcind cu un surâs de «bună-venire ameninţarea ironică care vibrà tot-deauna pe buzele sale în-«tinse în formă de arc la cele două încheeturi.

«Cum treceam serile? Se recitau versuri. Bine înţeles, fiecare poet «se grăbeà, deşi nu o făceà decât tremurând, să şi supună ultima poezie a-«precierii magistrului şi tovarăşilor şi... nu fără îngrijorare, recitând sau «citind, observà el din timp în timp, pe furiş, teribilul monoclu şi buzele «mai teribile încă ale marelui judecător.» [1])

Intr'un asemenea mediu îşi începe desvoltarea poetică Sully Prudhomme. Iată şi ce ne spune el însuşi:

«La Leconte de Lisle, în întrunirile la care bine-voise a mă primì, «am înţeles pentru prima oră ce înseamnă un vers bine făcut. Eram în-«cepător p'atunci; ascultam cu nesaţiu recitările poeziilor inedite, recitări «făcute de discipoli şi une-ori chiar de magistru şi fui uimit de admirabila «soliditate a versurilor acestui poet măreţ, versuri a căror plenitudine şi «forţă erau accentuate prin dicţiunea sa gravă şi înceată. Invăţai la această «şcoală, că bogăţia şi cumpătarea se dobândesc numai prin preciziune.... «De atunci mă hotărîi să îndepărtez din versurile mele acele calificative «vagi, prea generale, cari nu-s une-ori decât umpluturi de vers, şi să nu «păstrez decât pe cele ce se impun. Iată lecţia pe care o datorez şefului «acestui grup de începători cari se numiră mai toţi Parnasieni, nume ce «l'am purtat şi eu şi de care nu mă lapăd.» [2])

Având aşà modele, a cărora grije erà frumuseţea limbagiului şi perfecţiunea formei, Sully Prudhomme i a imitat, dar fondul erà al său, sentimentele sale intime.

Totuşi, nu se poate zice despre Sully Prudhomme că n'a fost şi un poet romantic; căci, dacă romantismul se manifestà în special ca o literatură individualistă şi în care poetul ţineà să-şi supună secretele inimii, «nimeni — zice D-l Faguet — n'a fost mai individualist şi mai confidenţial «decât Sully Prudhomme; nimeni nu şi-a pus mai mult ca el sufletul şi părţile cele mai intime şi mai dureroase ale sufletului în operile sale. Şi «în asta, el e *mult mai romantic* decât înşişi romanticii» [3]). Dar pe când la unii elevi ai lui V. Hugo sau chiar la V. Hugo se găseà o parte retorică, declamatoare, Sully Prudhomme nu vorbeşte decât desvelindu-şi inima în chipul cel mai sincer, care a fost cu putinţă unui poet vr'odată. Aşà în cât, şcoala Parnasiană, care a fost un fel de prea mărire a impersonalităţii şi a privirii reci a vieţii omeneşti, a avut printre poeţii ei cei mai mari, pe Coppée şi pe Sully Prudhomme, care numai impasibili n'au fost şi nici nu şi-au ascuns sentimentele intime.

Ei au fost Parnasieni numai prin desăvârşirea formei şi prin legătura pe care o făceau în orice clipă între vers şi cugetare. Sully Prudhomme

[1]) *Petits Mémoires d'un Parnassien.* Cf. *Anthologie des Poètes Français Contemporains* par **G. Walch**, Delagrave, t. I, p. 79.

[2]) **Sully Prudhomme,** *Prose, Testament Poétique,* Lemerre, 1903, p. 23.

[3]) **E. Faguet,** *La Revue Latine,* 7 e année, no. 3, 25 Mars 1908, p. 132.

ca să arate cum s'a folosit de învăţăturile lui Leconte de Lisle spune într'o scrisoare către marele artist Mounet-Sully, cum a compus el frumoasa poezie atât de cunoscută «*le Vase brisé*».

«N'am improvizat'o, (zice el); foaia pe care o scrisesem eră numai «ştersături; şi cu toatea astea nici o poezie nu mi-a fost suggerată de un «sentiment mai trist de cât aceas'ă poemă; sinceritatea tristeţei mele mă «sileà a îndreptà neîncetat pentru ca să găsesc expresiunea exactă[1])».

In acest prim volum al său, *Stances et Poèmes*, Sully Prudhomme cântă tinereţea sa, iubirea, simţimintele cele mai fine şi ascunse ale sufletului, — *la vie intérieure* — cum este sub-titlul primei părţi din volum, şi nu numai forma e frumoasă ci şi adânca-i cugetare.

Iată, de exemplu, o poezie mică, de 3 strofe — *Ici-bas* — ale cărei versuri scurte se potrivesc cu ideia ce exprimă în ele: scurtimea şi sfârşitul a orice bun de pe pământ.

Toate florile se pălesc şi mor, cântul pasării e scurt, sărutările se şterg nelăsând amintiri, prietenia ca şi iubirea pier, iar el — poetul — visează şi ar voì o vară fără de sfârşit, iubire eternă şi prietenie neclintită.

Ici-bas tous les lilas meurent,
Tous les chants des oiseaux sont courts
Je rêve aux étés qui demeurent
Toujours.

Ici-bas les lèvres effleurent
Sans rien laisser de leur velours:
Je rêve aux baisers qui demeurent
Toujours.

Ici-bas tous les hommes pleurent
Leurs amitiés ou leurs amours;
Je rêve aux couples qui demeurent
Toujours.

Domeniul Poeziei e tot atât de întins ca şi al Frumosului; şi fiindcă în studiul ştiinţelor pozitive el găsise Frumosul, unì strâns ştiinţa cu poezia: fu poetul ştiinţei şi reprezentantul poeziei ştiinţifice. Acì, vedem lămurit, influenţa lui Lucretius, şi poate înrudirea geniului său cu al marelui poet latin, îl făcuse să întreprindă traducerea operei ace'uia, *De rerum natura*.

«Această traducţie — zice el — a fost ca o simplă exercitare de a «aflà dela cel mai robust şi precis din poeţi tain i rânduirii în vers, a ideii[2])». In acelaş timp, în Franţa, Guyau doar a pus în versuri concepţiunile abstracte ale filozofiei: poezii admirabile, căci cugetarea filozofică deşteaptă şi ea o emoţiune care poate fi esprimată în vers, cu toată credinţa de pân'acì că alta e materia poeziei şi alta a ştiinţelor. Lucretius chiar, spune:

«Eu cânt, luminând un domeniu întunecos cu frumuseţea versuri-«lor. Şi farmecul acesta este folositor operei ce scriu: după cum medicii,

[1]) *Prose, Testament Poétique*, p. 27.
[2]) *Poésies* (1878-1879), Lemerre, Avant-Propos, p. I.

«pentru a face pe copii să bea doctorii amare ung buzele paharului cu «miere dulce, ca înşelaţi de astă dulceaţă copii să înghiţă fără bănuială «amărăciunea — înşelăciune care le dă viaţă —, tot aşà, subiectul ce-l tra- «tez eu fiind prea serios pentru cei care nu reflectează şi greoi pentru mul- «ţime, am împrumutat graiul muzelor, am îndulcit amărăciunea filozofiei «cu mierea poeziei, nădăjduind că fermecat de armonie, voi scoate din lui «crarea mea o profundă cunoştinţă a naturii.» [1]) Versuri de o frumuseţe deosebită, de şi scrise cu un veac aproape înainte de Christos.

Cu cât un poet are o cultură mai întinsă şi cunoştinţe din toate ramurile, cu atât domeniul poeziei se lărgeşte, prin faptul că o sumă de lucruri pân'aci necunoscute lui îi pot da sguduiri estetice şi pot deveni subiecte demne de cântat.

„Datoresc, zice el, într'o scrisoare către Mounet Sully, educaţiei mele ştiinţifice şi pasiunile mele pentru filozofie, o dorinţă fierbinte de a face să intre în domeniul poeziei minunatele cuceriri ale ştiinţei.

„E cu putinţă ca cine-va să posedă noţiunile generale de astronomie, de exemplu, fără să nu se despartă de concepţiile mitologice din care se compune în mare parte fondul poeziei antice? Ce şters pare carul lui Apollo cu săgeţile sale de aur şi galopul cailor săi, pe lângă splendoarea soarelui enorm ce cunoaştem azi!“ „De sigur, Omer e admirabil, dar, mărturisesc, nici un pasaj din poemele sale nu m'a făcut să tresar de emoţiune, ca atunci când imaginaţia mea a urmat sborul cugetării mele în spaţiul infinit spre a-mi reprezentà lumea nesfârşită a stelelor supusă legii atât de simple a lui Newton“.

Influenţa cunoştinţelor ştinţifice se simte chiar în invenţiunea temelor sale poetice; el ia un adevăr, o lege a naturii descoperită de ştiinţă, de exemplu aceia că lumina se propagă în spaţiu cu o iuţeală limitată, aşà în cât o rază pornită dela o stea ajunge la noi după secole; şi în faţa acestei legi el pune un sentiment: iubirea platonică pentru ideal [2]): o rază care nu va lucì decât pentru cei din urmă muritori când poetul nu va mai fi. Şi cu un farmec discret, misterios şi subtil, el cântă:

Luna e mare, cerul albastru,
Şi plin de stele; pământul e palid
Şi sufletul lumii e în atmosferă.
Eu visez la steaua supremă,
La aceia pe care nu o zărim,
Dar care trebue să ajungă la noi
Şi să 'ncânte ochii din alte epoci.
Când va luci această stea,
Cea mai frumoasă şi cea mai îndepărtată
Spuneţi-i că m'am gândit la ea cu iubire,
O! voi cei din urmă oameni de pe pământ [3])! ....

[1]) **Lucretius,** *De Rerum Natura*, l. IV, v. 8 sqq.

[2]) **Hémon,** Op. cit., p. 29.

[3]) La lune est grande, le ciel clair
Et plein d'astres, la terre est blême,
Et l'âme du monde est dans l'air.
Je rêve à l'étoile suprême,
A celle qu'on aperçoit pas
Mais dont la lumière voyage
Et doit venir jusqu'ici-bas
Enchanter les peux d'un autre âge.

Quand luira cette étoile, un jour,
La plus belle et la plus lointaine,
Dites-lui qu'elle eut mon amour,
O'derniers dela race humaine.

Stances & Poèmes, L. Idéal.

Cum ar fi zis Eminescu:

La steaua care-a răsărit
E-o cale atât de lungă
Că mii de ani a trebuit
Luminii să ajungă.

In Sully Prudhomme găseşti, de o potrivă, poezii cu totul lirice, subiective — mai uşoare, — şi poezia ştiinţifică, cum sunt poemele vestite; *la Justice*, *le Bonheur*, *les Destins* etc. Metafizică, estetică, morală, într'un cuvânt toate ideile lui filozofice sunt răspândite în întreaga-i operă poetică. Apoi când isbucni războiul din 1870, dezastrul Franţei mişcă într'atât pe poet — voluntar în garda mobilă ce apără Parisul, — în cât păstră în minte-i imaginile grozăviilor din războiu, iar în inimă sentimentele de milă ce le încercase şi le arătă în versuri pline de un cald patriotism.

Şi tot ce detese în poezie, ascuns sub vălul ei, aproape acelaş material îl închegă într'o proză clară, precisă şi atrăgătoare, numai poate cu o nuanţă mai pronunţată de îndoială şi nelinişte.

«Aş voi — spuneà el într'o conversaţie din 1897 cu Hémon, care predà «filozofia lui la liceul din Nantes — aş voi ca ultimul timp al vieţii mele «să-l consacru în a pătrunde cu desăvârşire şi a cercetà de aproape un «număr de idei, pe cari le-am afirmat în poemele mele din tinereţe.»[1] Opera aceasta filozofică cercetată de aproape cum spune, puse în rândul savanţilor pe autorul poeziei *le Vase brisé* prin care se făcuse cunoscut şi iubit — Jules Lemaître spune: întâi de femei.

Şi mult timp el fu cunoscut numai ca poet, după cum Guyau a fost numai ca filozof; căci pare greu şi neplăcut pentru public — spune tot Hémon — să recunoască mai multe personalităţi într'un acelaş om celebru. Versurile lui Guyau nu sunt citite, cum nici ale romancierului Bourget; nu se ştie de ea, pe nimeni nu-l interesează pictura lui Th. Gautier; nu se ştie că Leonardo de Vinci erà de toate: pictor, filozof, sculptor, poet, om de ştiinţă, că Hasdeu a fost nu numai un mare istoric, filolog, autor dramatic, critic şi filozof, ci şi un mare poet liric; şi tot aşà cu alţii şi la fel cu opera filozofică a lui Sully Prudhomme.

In ea, Sully Prudhomme se apropie mult de Kant, admiră însă pe Pascal, cu care simte că are legături şi asemănări precum are cu Lucretius, primul care l'a entusiasmat încă din tinereţe prin caracterul de independenţă al spiritului ce se întrevede în poema lui. Lucretius spre a desvăluì cele ascunse slabelor noastre simţiri, întreabă încrezător natura: Ca să 'nlăturăm erorile şi superstiţiile neştiinţei e nevoie de studiarea adâncă a naturii spune el; iar Sully Prudhomme: De aş puteà, o natură! Sfinx îngrozitor, care încânţi, să te apuc de piept şi'ntr'un strigăt puternic să-ţi smulg taina.

Dar nu poate fi vorba ca Sully Prudhomme să adopte teoria ato-

1) **Camille Hémon**, *La Philosophie de M. Sully Prudhomme*, 1907, p. 40.

neilor cum făcuse Lucretius şi nici alte câtevà păreri ale lui, tocmai din pricină că de atunci încoace s'au mai făcut câţivà paşi înainte.

Dacă Lucretius erà necredincios, altele erau timpurile şi nu putem judecà în epoca în care trăim ceia ce nu puteà simţì el decât aşà, atunci. Superstiţiunile erau în vremile acelea aşà de răspândite în cât religiunea se confundà cu ele şi omul trăià în veşnica teamă de tot ce erà şi se mişcà în juru-i; căutà să 'mblânzească zeii prin sacrificii omeneşti şi chiar şi alte multe fapte socotite azi drept orori se petreceau în numele religiunii. Deci Lucretius ca şi Epicur, dacă au avut curajul să se ridice în potriva religiunii e că atunci religiunea însemnà superstiţie. Ei puneau pe Dumnezeu aşà de sus, în cât ziceau ei, nu că e suprimat, dar nu se amestecă în afacerile de pe pământ şi ca atare nu cere sacrificii; stă sus, stă de oparte. În aşa mod omul singur se vedeà responsabil de faptele sale, ne-mai fiind îndemnat de cutare Dumnezeu la cutare sacrificii; dar nimeni nu-l împiedecà de a nu crede în acel Dumnezeu, care sta de-o parte, şi poate tocmai de asta Lucretius însuşi a început poema invocând o zeiţă, pe Venus.

Sully Prudhomme a fost socotit de unii, care probabil nu l'au citit în intregime sau nu au fost pregătiţi să-l priceapă, ca ateu cum face, de pildă, chiar Anatole France, care vorbind într'un articol despre el zice: Fericită iluzie a celor ce cred că acest poet e religios.

Nu a păstrat el oare din religiune singurul lucru esenţial: iubirea? Judecată pripită şi nedreaptă. Ceia ce dă naştere la astfel de interpretări, e lupta în care sufletul lui se sbate lovit de îndoială în faţa neputinţei ştiinţei, cum zice Guyau: „Sufletul său e ca o pasăre rănită, care se loveşte de colivie cu aripa i“ [1]). Iar Sully Prudhomme: „In mine se dă o luptă fără învingător, între credinţă fără probe şi raţiunea fără farmec.“[2]). Cu alte cuvinte, el, spirit metodic, cunoscător al atâtor ştiinţe exacte, caută să descopere cu mintea ceia ce inima 'l îndeamnă a crede. Şi ceia ce-l aseamănă mult cu Pascal este tocmai această tortură, acelaş chin: îndoiala! Mai bine ca ori-cine Pascal măsurase întinderea cugetării şi-i recunoscuse marginile. Fizician, ştià cât e de supusă simţirilor care înşeală, căci zice el: Simţurile noastre nu percep nimic extrem: Prea mult sgomot ne asurzeşte, prea multă lumină ne orbeşte, prea mare distanţă sau apropiere ne împedecă a vedeà.

Geometru, simţise cugetarea strivită între cele două infinite; religios, el o găsise incapabilă a descoperì prin ea însăşi ceia ce omul vrea să cunoască mai mult decât ori-ce: ce este şi de unde vine.

Şi de acì suferinţa, neliniştea, în faţa acestui *mare tot* care e mut şi în care omul se simte izolat: Le silence éternel de ces espaces infinis: m'effraie — zice Pascal — sau cum a zis, imitându-l, d. Vlăhuţă, schimbând puţin: Nu de moarte mă cutremur, ci de veşnicia ei. [3])

---

[1]) **M. Guyau**. *Vers d'un philosophe*, p. 2, strophe 5.

[2]) **Sully Prudhomme**. *Poésies (1878—1879). La Justice*. p. 80.

[3]) **A. Vlahuţă** *Poezii*, Din prag.

Acelaș lucru îl spune P. Bourget în poezia *Espace:*

Univers minunat, surd pentru omul care cugetă, spațiul tău infinit mă 'nspăimântă, și mă tem nu atât de imensitatea, cât de tăcerea sa [1]). Sully Prudhomme în poezia „Mon ciel" zice și mai limpede: Imi place răcoarea și grația unui cer de Mai, dar când sufletul meditează asupra infinitului, nu pot să 'nfrunt multă vreme grandoarea, tăcerea și nemișcarea spațiului [2]). Pascal vede în natură o ființă necesară, eternă și infinită, pentru existența căreia nu poate aduce dovezi cu rațiunea, dar o simte, comunică direct cu ea prin credință: Le coeur a ses raisons que la raison ne connaît pas."

Sully Prudhomme spune că unde se sfârșește claritatea, acolo începe metafizica, și iată cum explică aceasta: Nu știu de cât că exist; nu știu de cât că lucrurile există. Ce sânt eu, ce sunt lucrurile, ce este totul, nu știu nimic. Metafizică în mine, în lucruri, în totul; necunoscut și în ce privește esența mea intimă și privitor la lucruri și în infinit.

Știința însă progresând are putința de a micșorà acest necunoscut; ea suprimă astfel câte-o metafizică ce se află în dosul fie-cărui lucru material; de exemplu, în fiecare isvor omul primitiv vedeà câte o naiadă și 'n dosul fiecărui copac o driadă; știința suprimă naiada și driada și 'n dosul lucrurilor nu vede de cât legi, și din lumea întreagă materială face un tot mecanic condus de legi permanente și constante dar care nu putem ști de sunt și eterne. Legea cea mai generală e un accident, care în sânul monstruos al infinitului, pare un simplu capriciu.

Legea gravitației e durabilă, dar că nu va 'ncetà nici-odată... cine știe? In infinit – zice d l Faguet – gravitațiunea e ca fumatul unei țigări" [3]).

Pe de altă parte, de ceia ce e dincolo de fenomenele naturale și de legile lor, știința nu se ocupă. Dar mai e cevà: a descoperì condițiile de existență ale unui lucru nu e a descoperì ce este acel lucru, căci dacă se știe că există electricitate nu se știe ce este ea în sine. Deci acele metafizice particulare pe cari știința are pretenția a le suprimà, ea nu face de cât a le trimete în necunoscutul infinit, de care nu se ocupă de loc. Abisul necunoscutului e imens: psichologia nu a ajuns să explice tot ce se petrece în forul interior și științele tot ce se întâmplă în Univers, așà că suntem, cu tot progresul, între două infinite de o potrivă insondabile. Acest necunoscut, pe care mintea omenească nu-l poate înfruntà fără să nu-și recunoască neputința de a-l explicà, este ceea ce Sully Prudhomme numește *divinul.* Deci este *cevà* iar nu *cinevà* în natură, cevà divin ale cărui atribuții sunt: absolut, etern, necesar și infinit; aceasta e toată necredința lui Sully Prudhomme.

Va urma.

ZOE N. I. APOSTOLESCU

---

[1]) **P. Bourget,** *Poésies (1872—1876), L'espace* p. 80.
[2]) **Sully Prudhomme,** *Stances & Poèmes,* p. 179.
[3]) **É. Faguet,** *Propos littéraires,* I-ière série, 1902, p. 140.

DORUL RĂPIT

Închis-am lut și oase, de mult, sub piramidă ;
Regretul dintr'un cântec, sub cerul arzător,
S'a 'ntins peste dorințe străpunse de fior
Cu patima enormă, absurdă și avidă.

Și tot ar vrea mumia, o noapte, să deschidă :
Ochi, sarcofagiu, poartă pe-al secolilor sbor,
Cum undele, în imnuri, tresar dintr'un isvor,
Și cum sburdalnici fluturi apar din crisalidă.

Pe nava mea, o Isis, pe-a Nilului splendoare,
Ai asvârlit spre pieptu-mi a lotusului floare,
Amurg cu roșii ghiare mi-a smuls regescu-ți dar.

Tot firmamentul magic în râu se prăvălise,
Părui schimbat, o clipă, în sunet funerar,
Și adormii pe apă, în tânguiri de vise.

ALEXANDRU OBEDENARU.

UNUI PRIETEN

De-ai fi o mândră Loreley,
Eu te-aşi iubì ca Heinrich Heine
Prinzându-ţi chipul tău bălai
In ale veciniciei taine, —
In marmora visărilor
Să fii isvor cântărilor.

Şi de-ai aveà tu păr bălai
Şi ochi adânci, bizar de-albaştri,
Frumos cum eşti, ca firea 'n Mai,
Eu te-aş slăvì în rând cu aştri,
Inmărmurind iubirilor
Icoana fericirilor.

Şi doamnă peste-un neam robit
Te-aş face prin a mele cânturi
Iar eu, ateul răzvrătit,
Purtat de valuri, dus de vânturi,
Ingenunchind, cântărilor
Aş da sublimul mărilor.

Căci al visatei desrobiri
Simbol tu eşti, pe-un şir de vremuri,
Din somnu-atâtor umiliri
Popoarele să le cutremuri, —
Spre culmile văzduhului
Tăindu-i cale Duhului.

In veci de veci ai strălucì
Un soare mândru 'n lumea rece, —
Plutind prin spaţii azurii
Ca un ateu sublim ce trece
Svârlind de sus poporului
Lumina viitorului.

In versuri dragi te-aş desmerdà,
O, zeu frumos din lumea noastră,
Crăiasa doinelor să fii
In mantia-ţi de floare-albastră, —
Mireasa ta pribeagului
Ce luptă 'n lumea vagului.

Dar nu, tu eşti un Făt-Frumos,
Cu grai blajin, surâs de floare, —
Cu vers şăgalnic dar duios
Ce varsă 'n suflete uitare, —
Prieten dar, te reazămă
De-un rob şi 'mbrăţişează-mă!

LEONTIN ILIESCU.

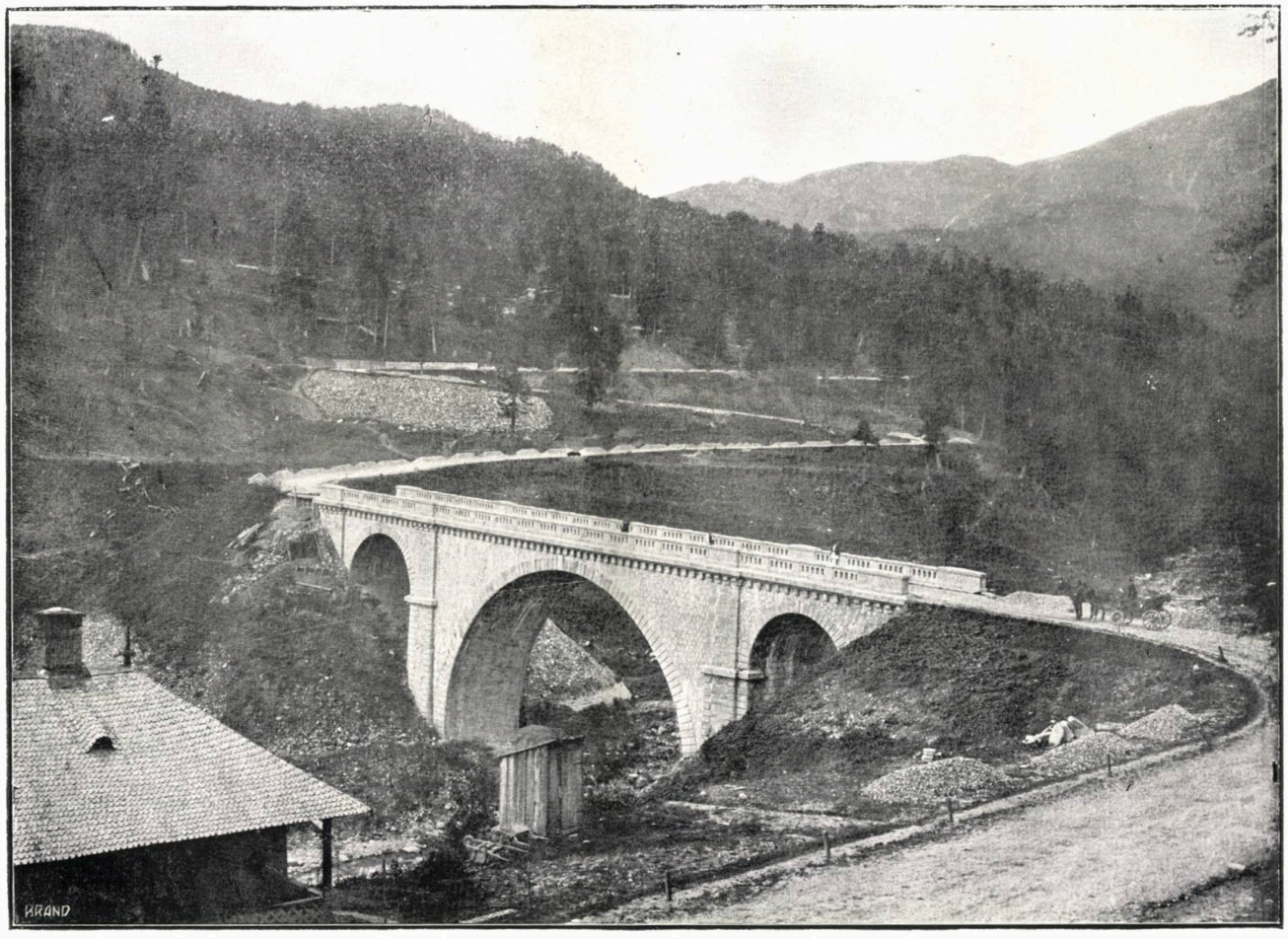

Şoseaua naţională Moroeni-Sinaia.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

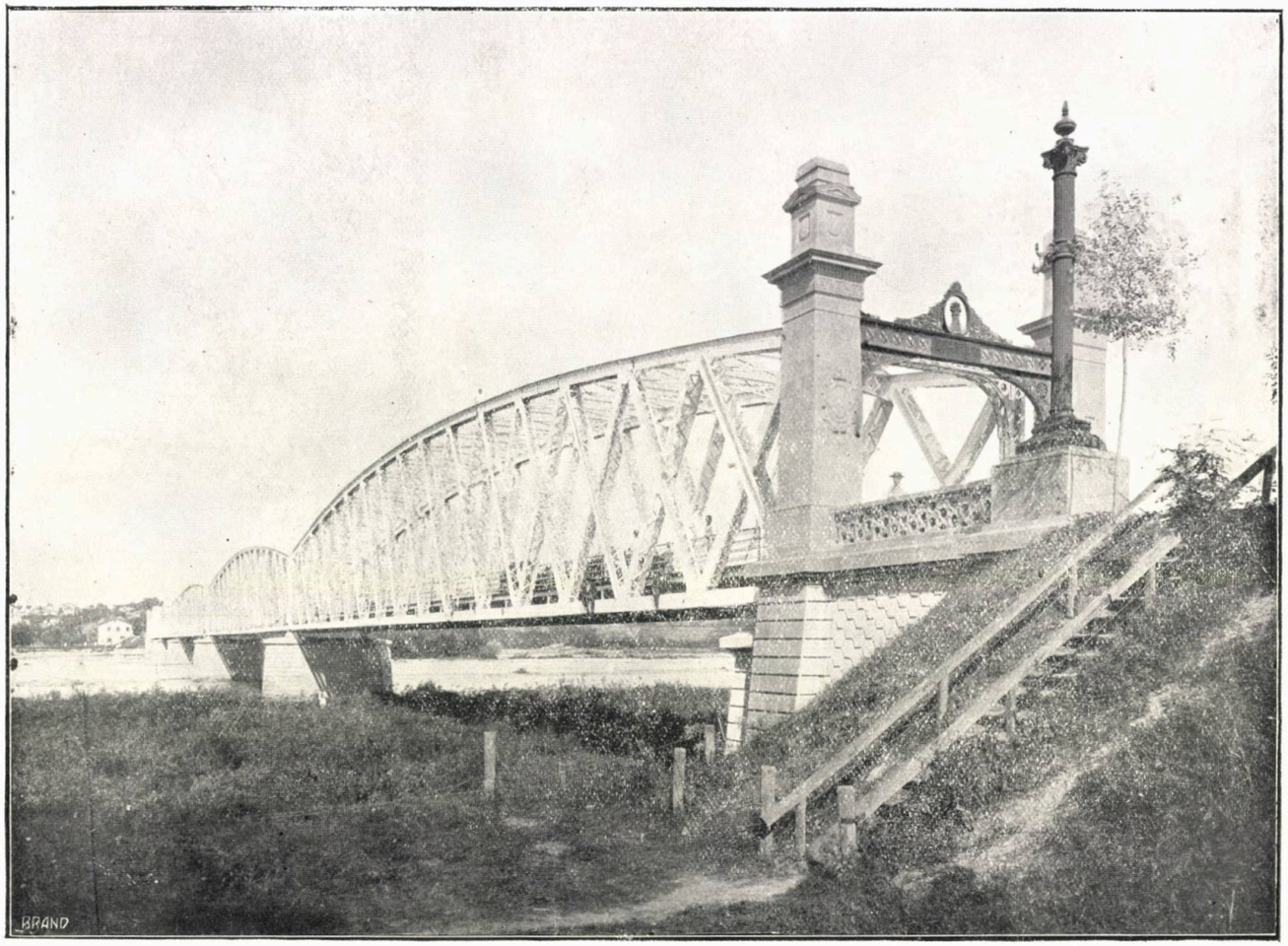

Pod pentru şosea peste Olt la Slatina.

de 410 m 00 lungime (Vederea generală).

EMILE GEBHART

Născut la 19 Iuliu 1839 la Nancy, mort la 21 April 1908 în Paris, membru al Academiei franceze, al Academiei de ştiinţe morale şi politice, profesor la Sorbona de literaturi meridionale, Émile Gebhart a fost unul din cei mai de frunte scriitori francezi, care a ştiut să admire şi să priceapă ca desăvârşit artist lumea veche ca şi splendoarea Florenţei de astăzi şi de altă dată.

«Dacă vorba umanist n'ar fi căpătat uneori, din greşeala de pe vremuri a umaniştilor degeneraţi, o însemnare cam rea, ar trebuì să spunem că Gebhart a fost printre noi una din cele din urmă întrupări ale Umanismului. Umanist, erà el prin împreunarea conştiinţei creştine şi a artei păgâne, prin grija desăvârşirii literare, prin închinarea d'inaintea artei antice; erà de asemenea prin cumpănirea minţii, prin teama de rupturi dintr'o dată, cum şi prin respectul înnăscut al tradiţiunilor. Nu-i plăceà prea mult ca să se zgudue principiile, găseà lucru înţelepţesc să cruţe până şi prejudecăţile venerabile şi ar fi înscris cu dragă inimă pe multe lucruri şovăitoare acel *Noli me tangere* pe care ar fi dorit atât de mult să-l vadă săpat în litere cari nu se mai şterg pe ruinele romane şi pe pietrele Acropolei.

«Dar — adaogă d. Poincaré — în potriva celor întâmplale altă dată cu unii umanişti, antichitatea n'a sugrumat nici odată în el glasul neamului, nici n'a luptat în contra instinctelor moştenite de la străbuni ori în potriva spiritului naţional». [1])

Gebhart erà un patriot mare, distins, tot aşà precum erà un artist şi un învăţat. Treizeci şi cinci de călătorii în Italia şi spiritul său de umanist nu-l împiedecau să fie un om legat de pământu-i până în adâncul sufletului. Aveà chiar firea de Lorrain; erà cel mai puţin d e s r ă d ă c i n a t dintre oameni. «Trăià la Paris de trei-zeci de ani, dar rădăcina lui rămăsese în Lorrena», [2]) ziceà d. Madelin câte-và zile după moartea lui Gebhart, întrebuinţând graiul şi imaginile domnului Barrès; iar acesta ziceà chiar a doua zi, după ce pierduse pe compatriotul său: «[Gebhart] aveà accentul personal, particular al provinciei noastre în acelaş timp ce erà legat de cauza civilizaţiei [3]).

Omul cel mai glumeţ, cel mai puţin posomorît pe care l-au cunoscut contemporanii

---

[1]) **Raymond Poincaré,** *Discours de réception à l'Academie française,* Supplément ou „*Journal des Débats*" du Vendredi 10 Décembre 1909.

[2]) **Louis Madelin, M.** *Émile Gebhart, La Revue hebdomadaire,* XVII année, No. 18, 2 Mai 1908, p. 81.

[3]) **Maurice Barrès,** *Émile Gebhart, Le Gaulois* din 23 Avril 1908.

erà autorul celor din urmă întâmplări ale divinului Ulyse, şi totuşi la amintirea unei zile amare în trecutul patriei sale, vorba şi toată firea lui luà o înfăţişare pe care au ştiut-o şi au povestit-o toţi cei cari l-au cunoscut D. Barrès spune că erà în ziua dezastrului dela Reichshofen [1]), d. Raymond Poincaré crede că erà a doua zi [2]): Gebhart examinà de bacalaureat, la Nancy, pe tinerii liceani din Metz şi Sarreburg. «Vrăjmaşul se apropià. Niţel dacă ar mai fi întârziat, şi bieţii copii ar fi fost ameninţaţi să nu mai poată să se întoarcă la căminul părintesc. Gebhart strânge îndată pe candidaţi, le dictează — din respect pentru regulament — un subiect de compoziţie, şi îi previne că după acest simulacru de examen toţi vor fi admişi. Profesorii, cu mintea aiurea, pun întrebări maşinale, pe cari elevii apăsaţi de nenorocire, nu le aud; suspine rău năbuşite întretae răspunsurile; la prânz totul este sfârşit şi sala se goleşte în mijlocul tristeţii. Erà o fâşie care se rupea din patrie. Cei cari au văzut lucrurile astea nu le vor uità nici odată» [3]).

Când erà vorba numai de el, însă nu se necăjià nici-o-dată de nimic. Râdeà însă cu haz mare de prostia, ignoranţa şi chiar nedreptatea omenească. Odată fusese invitat să presideze o distribuire de premii. Ministrul de instrucţie al timpului, om sectar şi fireşte puţin inteligent, obligă pe directorul instituţiei unde Gebhart erà să vorbească-a retrage invitaţia făcută. Strălucitul academician găsì că politicianul trecuse prea mult de marginile bunei cuviinţe. Ca să faci o asemenea bădărănie unui mare învăţat numai fiindcă nu erà de aceiaş părere cu tine în nu ştiu ce chestiune de ordin militar, însemnà a cădeà jos de tot în şiragul fiinţelor poreclite «oameni». «Voyez vous, mon ami, c'est *l'ère du mufle* qui commence» ziceà profesorul unui prieten al său [4]). A doua zi însă publicà în *Journal des Débats* rezumatul discursului pe care erà să-l rostească, bucată de o ironie neîndurată, în care se ocupà de «Prea osebita demnitate a dobitoacelor [*l'Éminente dignité des bêtes*] [5]).

Spiritul lui erà fin, distins, şi une-ori fantastic. Domnii R. Poincaré şi Ernest Lavisse povestesc amândoi o întâmplare din viaţa amicului lor. Intr'o zi d. Lavisse primì din Salerno o scrisoare trimisă de Gebhart. Ii povesteà cum s'a dus în zorii zilei la mormântul papei Grigorie al VII, vestitul protivnic al împăratului german Henric al IV. «In capelă un preot se pregătea de leturghie. Gebhart se apropie: Părinte aş dorì ca să faci leturghia asta pentru un suflet păcătos.» «Costă un franc» zise preotul în chip foarte simplu. Dar Gebhart, coborând vocea, foarte mişcat: Părinte, e prea puţin: sufletul pentru care o să te rogi e al unui mare, foarte mare păcătos»; apoi, şi mai încet şi roşindu-se: «Impăratul Romanilor, Henric, cel de al patrulea.» Şi în loc de un franc puse cinci în mâna preotului. In genuchi, el auzì rugăciunea «*pro anima famuli tui, imperatoris Romanorum, Henrici Quarti*». Citind scrisoarea asta — continuă d. Lavisse — crezui că prietenul meu impodobise cu cevà fantezie o scenă adevărată. La întoarcere râse de simplicitatea mea» [6]). Din potrivă, d. Louis Madelin consideră faptul ca petrecut şi-l numeşte «gaminerie tragique» [7]). E probabil că Gebhart, care aveà o fire sfioasă, regăsindu-se cu prieteni severi cu d. Lavisse, va fi înfăţişat la întoarcere lucrul ca o simplă glumă, spre a scăpà de cicăleli ori de priviri pedagogice.

---

[1]) **Barrès,** Loc. cit.

[2]) **Raymond Poincaré,** *Discours de réception à l'Académie française,* loc. cit..

[3]) Ibidem.

[4] şi [5]) **Louis Madelin,** Loc. cit., p. 84.

[6]) Réponse de **M. Ernest Lavisse,** directeur de l'Académie française, au discours de M. Raymond Poincaré, Suppl. au „*Journal des Débats*" du 10 Décembre 1909.

[7]) **Louis Madelin,** loc. cit., 88.

Credincios adânc şi până la moarte — în testamentul său el scrie: «Vreau să fiu înmormântat creştineşte [catholiquement]» — Gebhart nu prea iubeà însă pe călugări. Intr'o zi îi spuneà cardinalului Mathieu: «Mie nu-mi plac, dintre călugări, decât cei cari au fost canonizaţi şi cei cari au fost arşi» [1]).

Émile Gebhart erà un istoric, dar mai presus de toate un povestitor plin de farmec. Teza lui latină de doctorat este intitulată *De varia Ulyssis apud veteres persona;* dar de atunci el a scris, în afară de *Les origines de la Renaissance en Italie* şi de *Sandro Botticelli, l'Italie mystique, Moines et papes, Au son des cloches, Conteurs florentins du Moyen Age,* romanul istoric *Autour d'une tiare* şi acel capo-d'operă care se numeşte *D'Ulysse à Panurge.*

Ca profesor, lecţiunile lui erau un fel încântare pentru ascultători; ca om erà de o fire distinsă; ca scriitor erà cel care aveà dreptul să zică — fără nici cea mai mică gândire de îngâmfare — «ma prose», când vorbeà de felul producţiilor lui.

«Gebhart erà un artist în descripţie. El se slujeşte puţin de tot de verbele *a fi, a aveà, a face* ori de altele asemenea întrebuinţate de penele sărăcăcioase. Aş puteà — zice d. Lavisse — să vă citez câtevà pagini ale lui, în care drăguţe fraze scurte pictează privelişti prin cuvinte în culori. Gebhart este un muzeu de pânze mari şi mici, unde se găsesc, mai ales printre cele mici, capo-d'opere» [2]).

Am puteà cità, printre ele, noaptea paştilor într'o mânăstire grecească «monastère de l'Ithôme», când în mijlocul credincioşilor Gebhart, care asistà la slujbă, aude pe «*Christos anèsti!* Le Christ est ressuscité» şi vede o scenă sângeroasă [3]). Ar fi de citat întreaga povestire şi descripţie *En l'an 33* [4]), zugrăvire a vremii lui Tiberiu în ceasurile când Christ erà răstignit. Fantesia din «*L'Abbaye de la Cloche-Fêlée*» [5]), groaza din *La dernière nuit de Judas* [6]), scenele romane din *Le Roi Trimalchion* [7]) şi cele orientale din *Le Mariage de Panurge* [8]) alcătuesc pagini de o frumuseţe care nu se poate închipuì de cât citindu-le. Dar cea mai desăvârşită operă a lui în care pastelul şi povestirea măiastră sunt presărate acì de ironie, acì de simţiminte gingaşe, e neîndoelnic *Les dernières aventures du divin Ulysse* [9]). D-nii Jules Lemaître şi Anatole France au multe şi frumoase bucăţi de acestea «*en marge des vieux livres*», dar nici una şi nici chiar celelalte scrieri ale lui Gebhart, n'au ajuns la o treaptă aşà de înaltă, de încântare poetică şi picturală cum e această continuare a Odysseei. O dăm dar în traducţie, după puterile noastre, vrând a ilustrà astfel cele spuse aici.

Se va vedeà în ea câtă dragoste aveà povestitorul acesta delicat pentru darurile Firii. Ivirea primăverii în Itaca, şi orele de visărie ale lui Ulyse, lungit pe muschiul proaspăt de pe stâncile cari predomniau marea, psalmii de fericire închinaţi acestei înşelătoare şi schimbătoare întinderi verzi, o noapte luminată pe ruinele Troiei... şi câte altele, zugrăvesc un suflet ales şi rar. Erau anumite lucruri pe cari îi plăceà să le readucă în mintea cititorului, când i se înfăţişà cel mai mic prilej. Aşà făcând o

---

[1]) **Raymond Poincaré,** *Discours de Réception,* loc. cit.
[2]) **Ernest Lavisse,** loc. cit.
[3]) **Émile Gebhart,** *Au Son des Cloches.*
[4]) Idem, ibidem.
[5]) Idem, ibidem.
[6]) Idem, ibidem.
[7]) Idem, *D'Ulysse à Panurge.*
[8]) Idem, Ibidem.
[9]) Idem, ibidem.

prefaţă la o traducere a Bucolicelor lui Virgiliu, el are rânduri cari sunt ca un rezumat al celor mai mai de seamă note ale reînvierii primăverii descrise în cele din urmă întâmplări ale lui Ulyse; şi când vorbeşte de păstorii lui Teocrit iată cum reînviază amintirea vremii de amiazi petrecute de Ulyse pe malul mării:

«C'est une poésie de plein air, où l'on croit entendre l'aigre crécelle des cigales. Ces pâtres, aux heures brûlantes de l'été, s'étendent à l'ombre des rochers ou des pins, près des sources, et jouent nonchalamment leurs airs favoris. Poésie insulaire aussi, où la mer de Sicile, plus bleue que le ciel, apparaît toujours à l'horizon, la grande nappe d'azur où les légendes d'aujourd'hui font encore entendre la plainte amoureuse des Sirènes» [1]).

Omul acesta, care aveà înfăţişarea une-ori de călugăr dus pe gânduri, alte ori de colonel poruncitor — după cum îl zugrăveşte d. Lavisse — a fost un «tendre». El admirà pe Virgiliu şi plângeà împreună cu el agonia unei anemone sau moartea tragică a unei musculiţe [2]). Gebhart a scris o apologie a câinelui — *Apologie pour le chien* —, în care începând pe un ton glumeţ se ridică încetul cu încetul până la cele mai emoţionătoare simţiri. «Câinele e o mândreţe de animal, afară numai dacă nu e turbat. Chiar atunci, mulţumită geniului lui Pasteur, cum e un obiect de experienţă ştiinţifică şi un prilej de minunată binefacere, el ajunge să fie un personagiu interesant şi — de foarte departe, e adevărat — simpatic».

Descrie cu acelaş ton jumătate serios, jumătate glumeţ, expoziţia de câini din grădina Tuileries: Bucuria câinilor, care văzând pe Preşedintele Republicii trecând pe dinaintea gratiilor lor îşi zic: «L'am văzut»; privirea de compătimire tristă pe care o aruncă Preşedintele Camerei zăvozilor urlători, crezându-se bietul om la Palais Bourbon, sau evocarea domniei preşedintelui Loubet când câinii, fericiţi de a se vedeà pricepuţi, dau din coadă, conform protocolului, în faţa şefului Statului.

Gebhart apară pe câine împotriva lui La Fontaine, care aşezà pe acest bun tovarăş al omului alături de măgar. Homer arată pe Argos ca singura fiinţă care a mai cunoscut pe Ulyse la întoarcerea lui, atât de adâncă erà dragostea ce o purtà stăpânului său. Multe şi interesante exemple adaogă Gebhart. Descrie apoi dragostea de libertate, cum şi triburile curioase ale câinilor din Constantinopol şi sfârşeşte prin această amintire:

«Erà la Memphis. Aşezat la poalele acelei mici piramide, care este unul din cele mai străvechi monumente ale lumii, îmi ronţăiam simitul (mon *sémit*) aşteptând măgarul şi pe conducătorul lui, cari trebuiau să mă întoarcă la Cairo. Zorile înnecau în depărtare în lumină trandafirie cele trei mari Pyramide, care în gloria asta, păreau că plutesc şi sunt de nepipăit. Când iată un câine slab venì la mine, încet, cu grijă. Ii aruncai o bucăţică. Atunci nu mai voì să se despartă de mine. El se coborà din acele dobitoace rătăcitoare ale pustiei cari vizitau singurătatea marilor sihaştri, sfântul Macarie, sfântul Antonie. Mă însoţì, mai bine de un ceas, prin nisipul încropit, apoi îşi luă rămas bun printr'o lungă privire melancolică. E cel mai bun prieten pe care l'am lăsat în crăiia Faraonilor». [3])

Cu toată veselia pe care o arătà în vorbă, sfârşitul vieţii acestui umanist, acestui artist şi patriot, a fost amărît de cele ce vedea că se petrec în juru-i. «El erà din

---

[1]) **Émile Gebhart,** *Les Bucoliques, La Revue Latine,* 6-e Année, No. 1, 25 Janvier 1907, pp. 56-57.

[2]) Idem, ibidem, p. 57.

[3]) *Apologie pour le Chien, le Gaulois* du 13 Août 1907 et *les Annales Politiques et Littéraires* du 19 Mai 1907 (XXV-e Année, No. 1247), pp. 309—310.

clasa acelor literaţi cari fac podoaba elegantă a unei ţări puternice; şi el văzù — sau crezù că vede, viitorul o va spune dacă el se 'nşelà — că ţara asta pe care o adorà se slăbeşte, că realităţile sociale şi naţionale, cari îi erau trebuincioase, îi lipsesc. El se întristă şi suferì ca bun Francez şi nobil reacţionar». [1])

Inainte de a pierì el presidă şedinţa anuală a celor cinci Academii. Toboşarul, după vechea tradiţie, bătù la trecerea solemnă în sala de şedinţe a celui care sta, în momentele acelea, în fruntea întregului Institut. Cu greutate suì treptele estradei, cel care odinioară fu «*une cigale du Quartier Latin*» [2]), rostì discursul, frumos ca tot ce a scris ori vorbit, şi acestea fură cele din urmă cuvinte pe cari le spuse la tribună.

N. I. APOSTOLESCU.

---

[1]) **André Beaunier,** *Émile Gebhart, Le Figaro* du 23 Avril 1908.

[2]) Cf. pour incidentul cu Saint-Marc-Girardin, notiţa citată a domnului Madelin, pp. 82 -- 83.

DUPĂ CE ULYSE REVĂZU ITACA [1]

După ce 'şi găsì din nou casa, nevasta şi sceptrul; după ce numără boii — cari mai rămăseseră nepuşi în frigare de peţitorii Penelopii —, perii, merii şi smochinii sădiţi de către tatăl său Laert şi porcii îngrăşaţi de către credinciosul Eumeu, divinul Ulyse simţì încetul cu încetul că e cuprins de o adâncă plictiseală.

Omul ăsta, care de atâtea ori, în răstimpul păţaniilor lui, dorise ca să mai vadă odată fumul albăstrui suindu-se încet în văzduh, în amurgul serii, de pe acoperişurile stâncoasei Itace, lâncezià în umbra căminului său conjugal.

Laert, care trecuse de o sută de ani, se reîndrumà pe nesimţite spre copilărie şi nu se mai gândià la altcevà decât la pomii lui. Telemac, prea nevinovat şi prea feciorelnic, anostia şi scoteà din ţâţâni pe Ulyse. Flăcăul trist, îndrumat pe calea înţelepciunii de către Atena, părea peste măsură de virtuos. Fiul copleşià pe tată-său cu zicători de pustnic şi cu poveţe alese. Ulyse, voì într'o zi, să-l însoare cu Nausicaa. Nădăjduià, bietul om, că tânăra fată o să lumineze, cu zâmbetul ei, crăiia lui cea mică. Dar neprihănitul tânăr, roşindu-se până la urechi şi punând ochii în pământ, răspunse:

— Nu.... Atena nu o să-mi deà voe să mă căsătoresc cu o fată pe care tată-meu a întâlnit'o, într'o dimineaţă de vară, goală şi cu părul despletit, jucându-se de-a mingea prin livezile din Corcyra.

Penelopa îi da gust de ceartă şi în scurtă vreme numai putù s'o sufere de-a binele. Douăzeci de ani de văduvie, de griji şi de trufie, ofiliseră frumuseţea mândră a eroicei soţii. Penelopa îmbătrânise. Necugetatele destăinuiri ale călătorului aprinseseră în inima ei o gelozie aspră. In toate zilele îl silià să-i vorbească de Andromaca, de Deidamia, de Helena, de Casandra, de Briseida, de Nausicaa. Il ascultà atunci cu o răceală dătătoare de griji; apoi, deodată, cu o voce acră, îl întrebà despre Circe şi Calipso, iar din mari săi ochi negri, ţintiţi pe trâmba pânzei sale celei vecinici, ieşeau fulgere. Ulyse plecà fruntea şi'şi muşcà buzele.

Penelopa, tăcută şi cu sprâncenele posomorâte, îşi grăbeà cusătura. Ea se hotărîse a ţese în pânză icoanele întâmplărilor de seamă ale războiului troian precum şi minunile întrevăzute de către Ulyse la întoarcerea-i dela Ilion. Ea vreà să cunoască toate: ţările şi fiinţele, cetăţile şi marea, dihăniile şi Zeii. Curiositatea-i nu erà binevoitoare. Pentru ea era un lucru caraghios născocirea calului Troiei şi da din umeri când bărbatu-său îi aminteà isprăvile-i din peştera Cyclopului. Socotià, cu înferbântare, întrebuinţarea

[1] *Les dernières aventures du divin Ulysse.*

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

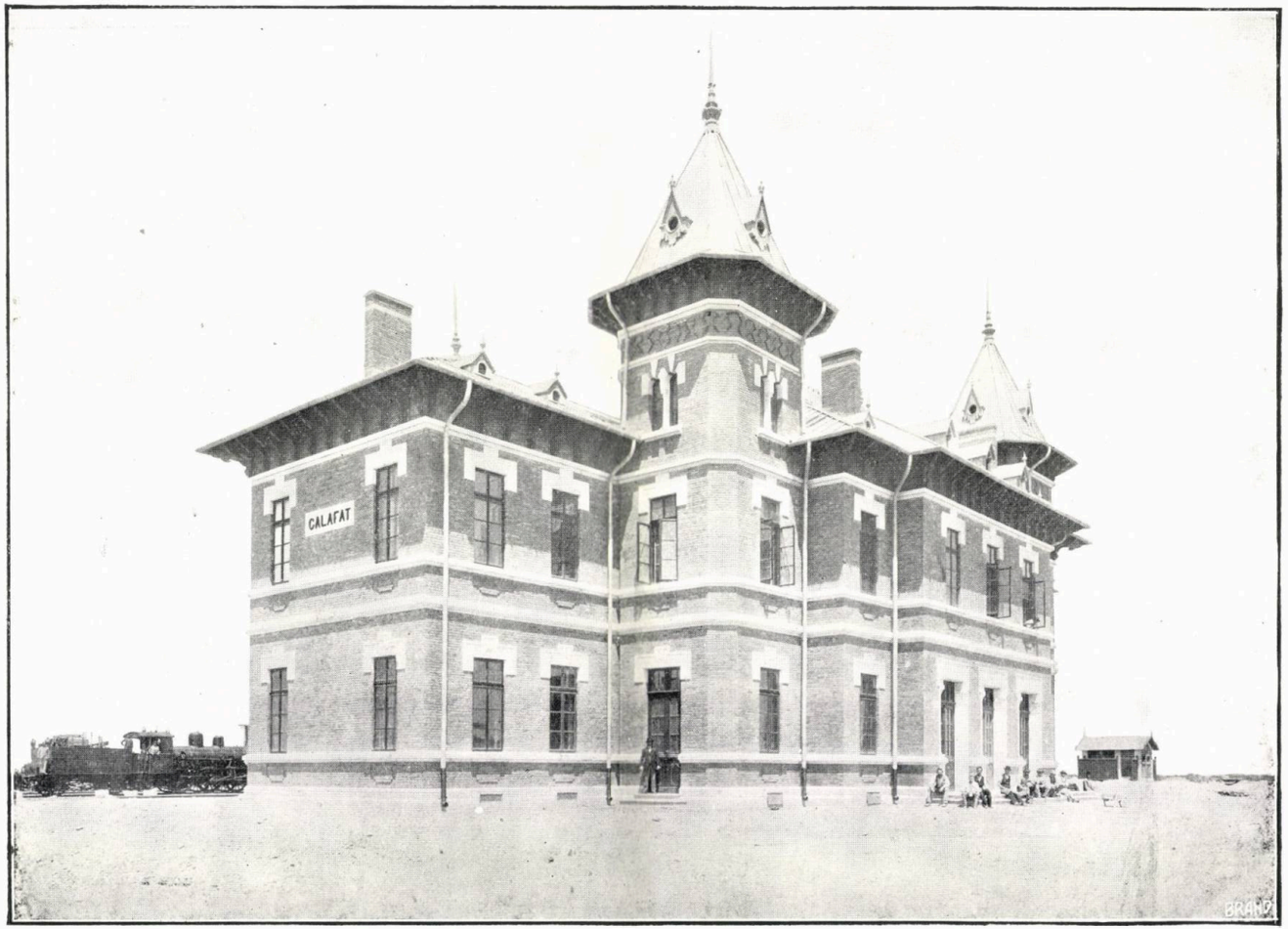

Calea ferată Craiova-Calafat.

Gara, Calafat, Vederea despre oraş.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Şoseaua naţională Moroeni-Sinaia

păcăleşte şiretenia furtunii şi care îşi râde de Zeii duşmani, mersul aromit al corăbiei pe oglinda albastră a Oceanului, pe lângă ţărmuri umbroase şi albe cetăţi, întoarcerea nesperată, pe vreme de noapte, într'un port prietenesc. El râvnia la norocul acelor călători pe cari nu ştia cum îi chiamă, nişte barbari fără îndoială, răsăriţi dintr'o patrie necunoscută, închinători la nişte Zei pociţi. Mâine oamenii ăştia vor ajunge în insule de fericire, la mormântul eroilor, lângă leagănul nemuritorilor. Vor călcà pe potecile străbătute odinioară de el ori de tovarăşii lui de oaste; vor descoperì poate, în împrejmuirile lor nepătrunse, pe cele două femei divine, pe care el le iubise nebun, pe Calypso şi pe Circe . . .

Atunci bătrânul rege singuratic simţià dorul Oceanului,—pe care îl hrănià cu preà multă bunăvoinţă în inima lui — schimbându-se deodată în păreri de rău desnădăjduite, în dorinţe arzătoare. Suflarea răcoroasă a nimfei îi atingeà faţa, gura arzătoare a vrăjitoarei îi copleşià buzele. Pe amândouă le chemà, pe amândouă le plângeà. Şi când, obosit de a le strigà în zadar, se reîndrumà către casă, când, dela intrare, auzià vocea poruncitoare a Penelopei certând pe slujnici, el se simţeà gata să'şi lase şi regat şi insulă, să alerge în port, să se arunce într'o barcă, să întindă pânzele, să se cufunde în marea noapte întunecoasă.

Toamna erà pe sfârşite. Câte odată un vântuleţ înţepător, sosit din munţii plini de neauă ai Epirului, silià pe Ulyse a căutà la mijlocul coastei cetăţuii sale de stânci un adăpost mai blajin. Uneori marea se albià, şi, ca şi cum ar fi fost sguduită de o mânie copilărească, băteà nisipul malurilor cu lovituri grăbite; apoi micile talazuri verzi se umflau, se isbià cu turbare, şi vinete, şuerând, încercau să se urce către fiul lui Laert. Intr'o după amiază, pe când Ulyse cugetà cu tristeţă la apropierea iernii, la şezătorile cele lungi lângă vârtelniţa casnică, la cuvântările cuvioase ale sfiosului Telemac, o corabie apărù dinspre Elida, o corabie ciudată, a cărei proră înaltă şi sveltă, înfăţişà gâtul şi capul unei berze uriaşe, cu totul şi cu totul aurită. In partea din urmă, se înălţà un fel de turn pe care clătinarea îl plecà în toate părţile. Catargul purtà, deasupra pânzei celei mari, o enormă pavăză de aramă, care, isbită de soare, lucià ca o granată. Corabia pe care marea o obosià mult, păreà că stă la îndoială în mersul ei. Vântul norocos care o împingeà dela pupă se păreà că o îngrijorează. Mergeà când spre Cefalonia, când spre Itaca, ori păreà chiar că se îndreptează spre continent şi gurile Acheloului. De îndată ce vântul cel bun o grăbià mai tare, pânzele erau strânse, vâslele ridicate şi corabia pluteà fără de grije în voià talazurilor.

«Uit'te, zise Ulysse, ce corăbieri neîndămânateci. Dacă îi apucă noaptea printre ostroavele şi stâncile Heladei, sunt pierduţi. Oamenii ăştia nu sunt nici Fenicieni, nici Cretani, nici Atenieni, nici Argieni, Poate 'or fi Egypteni? Ei călătoresc prin locurile astea pentru întâia dată. Ia, să încercăm să-i vedem mai de aproape, ca să vedem care le e ţara, ce nenorociri i-au isbit şi ce Zei au.»

Corabia îşi întorceà prora către Itaca. Soarele se coborî atunci după podişurile nerodnice ale Cefaloniei. Ulyse, din vârful stânci lui, îşi flutură mantaua de lână văpsită în porfiră. Călătorii se apropiară încet şi aruncară ancora într'o îndoitură a coastei.

«Pe fericitul Zeus! zise fiul lui Laert, am mai văzut eu undevà o pavăză ca asta.»

Alunecă, apoi, uşor ca o căprioară, pe panta glodoroasă a stâncilor. Cârmaciul, care stà în vârful turnului dela pupă, îi făcù un semn prietenesc şi'i zise:

«Streine, să deà Zeii bine femeii, junicelor şi oilor tale! Spune-ne, fără să minţi, în ce parte de loc ne aflăm acum. Pământul ăsta e locuit de oameni bucuroşi de

oaspeţi? Ne temem să nu dăm de insula plutitoare a lui Eol, zeul vânturilor şi ne e frică de furtuni.»

Ulyse râse cu dispreţ. Omul acesta vorbià limba aspră din munţii Laconiei. El se temeà de Ocean, tatăl fluviilor. Regelui Itacei îi fu grozav de milă, de el şi de corabia lui.

«Trimite barca la ţărm» răspunse el.

Şi, după ce puse piciorul pe punte:

«Du-mă la stăpânu-tău.»

Cârmaciul ridică perdeaua, care acoperia intrarea turnului. In fundul odăii de la pupă, bogat împodobită, un personagiu ciudat zăceà pe o grămadă de perne. Amurgul care se preschimbà în noapte nu-ţi da putinţa ca să întrezăreşti de cât o faţă spânatecă şi melancolică, o largă haină de in de culoarea şofranului, semănată cu flori şi frunze de aur, pe cap un fel de mitră asiatică, cusută cu păsări şi balauri de aur, aşa cum purtà dese ori Paris, fiul lui Priam. Nobilul călător păţise multe după urma sguduirilor corăbiei sale. Sta ca mort, prăpădit, fără de privire şi fără de glas. Lungi plete gălbui încadrau amărîtul lui cap.

«Cine e ăsta, întrebă Ulyse. Un preot ori un prinţ, un idol ori un nebun?

— E divinul Menelau, nepotul lui Atreu, fratele lui Agamemnon şi rege al Lacedemoniei, răspunse cârmaciul.

— Vai! zise Ulyse, bietul om!»

III.

Gloriosul Atrid, pe care marea nu-l mai necăjià, se rîdică greoiu pe patul său de paradă, îşi aşează lungile îndoituri ale hainei, puse pe o perniţă mitra de aur şi îndreptându-şi fruntea pleşuvă, privì pe străin.

«A! zise el cu glas ascuţit şi plângător, te recunosc după găteala capului, divine fiu al lui Laert. Un fel de jumătate de ou. Imbrăţişază-mă. Mi-eşti drag şi sunt fericit că te-am regăsit. Pe tine te căutam. Pentru tine am părăsit ţărmurile plăcute ale lui Eurotas cel rodnic în dafini. Stai la dreapta mea. Am să-ţi spun atâtea lucruri!...»

Povestirea fu lungă şi întretăiată de suspine şi de lacrime. Menelau se credeà cel mai nefericit dintre muritori. Zece ani se războise ca să-şi reià soţia, pe necredincioasa Helena. Când Troia pierià, sburdalnica femee o ştersese către munţii din Ida, tot în tovărăşia frumosului Paris. Şi de alţi zece ani Menelau o aşteptà. Svonurile aduse de rari vântură-lume păreau foarte nesigure. Regele Lacedemoniei erà sigur doar că nici odată nevastă-sa nu se mai arătase pe vre-un pământ grecesc. Se încăpăţânà să trăiască în Asia, ori poate în Africa, la popoare moleşite, pe cari le încântà cu frumuseţea ei.

« — Nu mai e tânără, întrerupse Ulyse.

— Tinereţea ei n'are apus, răspunse cu tărie Menelau, căci icoana ei cea tânără stă în inima mea. Ea e tot-deauna pentru mine divina fiică a Ledei, fiica lui Zeus, cea blondă şi cea albă, mai albă de cât aripa unei lebede, o floare de voluptate pe care vreau să o iau înapoi şi departe de care mă simţ topindu-mă şi murind.»

Plângeà şi se băteà cu pumnii peste genunchi, tocmai ca un copil căruia i-ai luat jucăria cea mai dragă. Ulyse se gândeà la Penelopa şi se minunà de înfăţişările atât de deosebite pe cari le pot luà sufletele omeneşti.

«Ascultă-mă, reîncepù Menelau: Pentru Helena aş da Lacedemonia şi toate fe-

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Pod de şosea peste Siret lângă Bacău

250 m 00 lungime (Vederea generală din aval).

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Pod de şosea peste Lotru.

130 m lungime. (Vedere generală).

cioarele ei, Taygetul şi toate comorile mele. Cu toate astea nu pot să încep din nou şi încă singur un războiu pentru ca s'o răpesc iubiţilor ei. Căci ştiu bine că a avut pe mai mulţi după fiul lui Priam. Agamemnon, Achille, Ajax, nu ar mai puteà să se lupte pentru mine, fiind-că ei s'au coborât la ţărmurile cele întunecate. In sfârşit, ce oraş aş puteà să înconjur? Nu ştiu. Şi poate încă un asediu de alţi zece anì?

— La urma urmei, atunci tu n'ai să mai fii tocmai tânăr, zise Ulyse.

— O să mor, o să mor de dragoste şi de furie! Dar m'am gândit la tine, şiretul, priceputul Ulyse, tu singur ai putea să mă ajuţi să-mi apuc din nou femeea.

— Şi tu, frate, o să mă ajuţi s'o părăsesc pe a mea. Putem să ne înţelegem, să ne unim amândouă suferinţele noastre. Mâine în zorii zilei, vom ridica ancora. Mai întâiu să ne ducem să întrebăm oracolele. Apoi, cu prilejul cel d'întâiu vom luà o corabie şi marinari cari să-şi ştie meseria, căci eu nu pricep nimic din moftul ăsta plutitor.

— Eu l'am născocit, zise Menelau. Vream să am o corabie ne mai văzută, măreaţă, potrivită pentru un rege mare, potrivită pentru a readuce pe Helena. Tot ca să-i plac ei m'am îmbrăcat cu haina asta pe care o poartă regii Asiei şi mi-am pus pe cap ce vezi, tocmai ca Paris.

— Şofranul are o faţă veselă şi mitra asta te prinde de minune. Dar, trece noaptea. Odihneşte-te. Eu o să deştept pe bătrânul meu Eumeu, care ne va fi servitor şi ne va urmà, dacă e nevoe, până la ţărmii lacomului Acheron.»

IV.

Plecară când se crăpà de ziuă. Ulyse, în picioare la cârmă, salută cu un gest mare de adio stâncile insulei sale. Apoi surâse mării, munţilor Heladei, cerului rumen. Un sbor de muete plecat din stânci, alergà spre-soare răsare, atingând undele. Una din călătoarele cele albe se aşeză pe capul berzei fantastice.

«Zeii ne arată calea, strigă regele Itacei. Vâsliţi, copii, vâsliţi cu voe bună. Mergem la Parnas, locuinţa lui Apollo, zeul care cântă din chitară.»

De odată soarele ţâşnì din creştetul munţilor. In vârful catargului, pavăza de aramă aruncă o flacără şi lămurì un răsunet de cimbală. Şi corabia, ridicată de sforţarea a o sută de sclavi, înfipse fierul prorei în marea aromită, ale cărei unde leneşe păreau că leagănă ghirlande de trandafiri.

Către seară, ajunseră la golful care scaldă viile din Syciona şi din Corint şi pe apele căruia se leagănă alcionii. Când coteau după capul Etoliei, Ulyse se întoarse către Itaca, înflăcărată de soarele care asfinţià. Un nor repede trecù pe fruntea regelui fugar. Alături de el, Eumeu, întins pe pântece, se gândià la dragii lui purcei şi îi chemà încet pe nume. Dar spre Răsărit, culmea cea mai înaltă a Parnasului se şi roşià; munţii Focidei, lanţul Citeronului, apăreau învăluiţi în purpură întunecată. Şi înc'odată misterul tărâmurilor depărtate ispitì inima lui Ulyse. Corabia alunecà pe azur. Cele dintâiu stele tremurau în verdele sterş al cerului. Un corăbier tânăr cântà la proră o doină de iubire, şi viersul copilului erà aşà de dulce în cât soţul Penelopei, gândindu-se la Calypso, luă din nou cu veselie cârma corăbiei, în vreme ce Menelau, lângă cântăreţ, plângeà de duioşie, murmurând numele divin al Helenei, fiica Ledei.

A doua zi, la timpul prânzului, călătorii sosiră în portul Amfisa. Ulyse, Eumeu şi Menelau se deteră jos din corabie, numai ei, şi încredinţând cârmaciului paza vasului, urcară cele d'întâiu ridicături ale Parnasului. Menelau ţineà în mâna dreaptă sceptrul

de aur al Atrizilor, iar larga lui haină, de culoarea luminii, se agăţă de mărăcinii de pe drum. Ulyse mergeà, înfăşurat într'o mantà proastă de cioban. Eumeu duceà pe un umăr desaga încărcată cu daruri pe cari drumeţii noştri vreau să le dea Pytiei.

In curând intrară într'o pădure deasă în care nu mai erà nici urmă de potecă. Trunchiurile alburii ale fagilor celor mari se înălţau cât vezi cu ochii sub bolta ameţitoare a frunzişului, pe care razele cerului nu puteà să o străpungă.

Turburaţi de tăcerea posomorîtă a firii, cei trei tovarăşi mergeau alături unul lângă altul şi nu ziceau nici o vorbă. Ceasul amurgului sosì mai repede de cât s'ar fi aşteptat ei. O ceaţă vânătă se coborà din înălţimile Parnasului. Ea se lipià de copaci, se înfăşurà de ramuri şi atârnà până la pământ ca nişte perdele de aburi. Menelau erà să ţipe de spaimă: arătà cu degetul o turmă nelămurită de forme negre, cari mergeau pe colo, prin lumina amurgită a pădurii şi se urcau către vârfuri. Câteşi trei, fără a se fi sfătuit, se opriră.

«O turmă de porci mistreţi, zise Ulyse, ori vre-un urs cu puii şi ursoaica. Jivinile astea furnică pe Parnas.

— Ascultă!» zise regele Spartei.

Un lătrat ascuţit se auzià apropiindu-se de ei, gâfâitor, grăbit. Li se părù că o fiară săltà atingându-i şi se avântà mai departe printre arburi. Apoi doi cărbuni roşii, doi ochi arzători, trecură în sărituri enorme şi se înfundară în ceaţă.

«Un şacal, zise Ulyse. Cel-lalt e un lup care aleargă după şacal. După cum se vede pădurea asta nu e de loc pustie. Mi-ar plăceà să întâlnim o colibă de cărbunar, cu un foc zdravăn, cu o căprioară în frigare şi cu un burduf de vin negru.

«Mi-e frig, zise Menelau, şi mi e şi frică.»

Parnasul se însufleţià de o viaţă nelămurită, svăpăiată, uriaşă. Zboruri grele şi fâşiituri de aripi mari, clăpăituri de ciocuri groaznice, croncănituri şi horcăituri împoporau noaptea. De sus de pe crengi, ochii lucitori, nemişcaţi, ai bufniţelor priviau neclintiţi pe cei trei năzuitori către locurile sfinte. Ici şi colo, roatele de lilieci se învârtiau; târâtoare, pe cari nimeni nu le vedeà, şuerau încet în ierburì şi în muşchiu. Un duruit prevestitor de furtună alergà din răsunet în răsunet şi se pierdeà în podişurile depărtate ale Citeronuluì. Câte odată o isbitură de vânt scuturà pădurea, şi, în plânsul fără de margini al ramurilor, se rostogoliau voci omeneşti, suspinuri, hohote de râs răutăcioase şi cevà ca o jelire neîncetată, din ce în ce mai mare. Intunerecul erà aşà de adânc, încât călătorii se isbiau de arbori, se poticniau de pietre, se clătinau pe povârnişurile neaşteptate ale muntelui.

«Se pare că Apollo nu ne vrea de loc binele, zise Ulyse. Poate că ne încearcă bărbăţia. Să nădăjduim şi se mergem mereu înainte.»

La miezul nopţii, scăpară, în sfârşit, din îmbrăţişarea pădurii. Luna, gălbejită, înecată în ceaţă, le descoperì un loc sălbatec în care nişte stânci bătând în cenuşiu şi de o mărime neasemuită, se grămădiau într'un haos de nepătruns. De odată se văzură pe marginea unei prăpăstii, în fundul căreia fierbeà cu înverşunare un vârtej de apă. De-a lungul râpei, o potecă îngustă urcà suişul drept al Parnasului. O luară la un noroc, în şir, ţinându-se de zidul de granit, jupuindu-şi mâinile de ghimpii brazilor pitici. Timp de ceasuri întregi, cari nu se mai sfârşiau, se suiră încet pe urcuşul muntelui. Zorile şi începuseră să albiască deasupra Focidei. Sgomotul unei apropiate căderi de apă le ìsbi urechile.

«Ne apropiem, strigă fiul lui Laert. Uite aceasta trebue să fie fântâna Castalia, unde vin cântând cele nouă Muse să-şi spele picioarele lor delicate.»

Şi într'adevăr erà isvorul sfânt al Delfilor, căzând drept din stâncile Fedriade. Cei doi regi, înşelaţi de către ceaţa de dimineaţă, înaintau fără nici o grijă, pe dibuite. Persoanele lor crăeşti fură muiate de un val de apă rece ca ghiaţa.

Trebuiau deci să aştepte răsăritul soarelui ca să se poată îndreptà. Şi când vârfurile celor o sută de munţi, cu totul şi cu totul de aur, împrăştiară văpaia lor asupra Heladei, Argolidei, Arcadiei şi Elidei, ei se văzură singuri, rupţi de oboseală şi plouaţi de apa dumnezeiască în pustia cea sfântă a Parnasului.

Un copil, în pielea goală, care-şi duceà la păscut junca în livezile râului Plistos, le arătă poteca cea glodoroasă. Trecând peste stâncile roşii ale Castaliei 'or să iea apoi calea spre peştera în care profetiţa lui Apollo spuneà oracolele. Drumul ăsta, făcut de picioarele credincioşilor, străbătea, niţel mai încolo o pădure de brazi şi nişte păşuni instelate de cele din urmă flori tomnatice. Cei trei voinici, încălziţi de soare, înviorați de verdeaţa cea proaspătă, se simţiau mai veseli. Numai puţin şi se vor închinà Pytiei mângâietoare.

O muzică năbădăioasă de discuri de bronz şi de flaute ţipătoare vestì apropierea peşterii celei temute. Capiştea se înfundà mult, adânc, în munte, printre stâncile vârfului d'întâiu; dincolo, despărţită şi înconjurată de o prăpastie, în slava cerului, culmea cea mai înaltă, tronul lui Apollo, îşi ridicà alba-i turlă de nimic pătată şi de nimeni atinsă.

In apropierea peşterei, îngrijitorul comorii primì darurile lui Menelau: monete de aur cu chipul Helenei, o diademă de aur pe care Helena o pusese odinioară pe părul ei bălaiu, buzduganul Atrizilor, luat de un sol credincios din mâinile lui Agamemnon când murià şi adus lui pe furiş în Lacedemonia. Darul lui Ulyse erà mai potolit: el îşi lăsà inelul de logodnă care erà de argint şi care se stricase de purtare.

Atunci cei doi păstori de popoare trecură pragul drumului tainic ce duceà pe sub pământ. Menalau mergeà înainte, cu roba lui cea orientală, sfâşiată de toţi ghimpii Parnasului, în cap cu mitra împestriţată cu aur şi pe care fântâna Muselor o udase bine. De la cei d'întâi paşi, fură ca şi îmbătaţi de mirosul acru al parfumurilor cari ardeau în căţui de aramă, înecând peştera posomorîtă într'o ceaţă verzuie. Tamburele liturgice sunară cu o putere îndoită: răsunau aşà de sgomotos în cât vizitatorii, zăpăciţi, îşi astupară urechile. In faţa lor, tocmai în fundul spăimântătoarii pivniţi, se deschideà, căscat, la înălţimea frunţilor lor, un al doilea drum pe sub pământ, strâmt de tot şi în care numai cu greu puteai intrà, Sfânta Sfintelor, altarul Pytiei, luminat slab de şeapte lămpi de înfăţişare funerară, atârnate de boltă. Aşezată pe un scăueş de bronz cu trei picioare, purtând un văl negru, ca o momie cernită, profetiţa aşteptà închinăciunea muritorilor.

«Ce dobitoc groaznic!» strigă Menelau, îngheţând de frică.

Şarpele sfânt, erà cel pe care regele Spartei îl salutà cu vorbele astea nepoliticoase, un şearpe lung, verde, pătat cu galben, cu solzii sbârliţi, care sărind pe deasupra umărului noului hagiu se îndrepta către Pytia, apoi se învârtià, grav, în jurul tripodului, îl înfăşurà într'o spirală scârboasă şi sfârşià odihnindu-şi capul în poala spectrului profetic.

Intrevederea începeà în chip supărător. Ulyse voì să-şi atragă pe Pytia printr'o cuvântare plină de laude. Şi cum tamburile de bronz nu mai răsunau:

— O tu, începù el, pe care zeul a cărei liră e de aur...

— Taci, îl întrerupse cu asprime profetiţa, taci, războinic nelegiuit! Mâinile tale sunt crunte de sânge. Văd faţa galbenă a unui copil aruncat de tine, cu fruntea

sfărămată, la poalele zidurilor Ilionului. Taci! Apollo nu ascultă de cât pe credincioşii, ale căror mâini sunt curate.

Vorbià cu un graiu aspru, închis, neschimbat, care părea că ese din mărunţaele Parnasului. Târîtoarea îşi deschise ochii ei albi şi aţintì pe cei doi regi o privire groaznică.

«Da, urmă Pythia, amândoi sunteţi necuraţi. Tu, omule din Itaca, tu nu îndrăzneşti să-ţi redeştepţi în inimă amintirea unei nelegiuiri zadarnice. Şi tu, Atride, tu mergi împovărat de nelegiuirile neamului tău, de blestămul care, de la Tantal, strămoşul nostru al tutulor a căzut, din ce în ce mai greu, asupra lui Atreu şi Thyest, asupra lui Egist şi Agamemnon, regele regilor, fratele tău, asupra lui Oreste, nepotul tău, mânjit de sângele mamei sale. Incesturile, măcelurile şi paricidiile voastre au speriat lumea. Umbrele morţilor voştri necinstesc Tărâmul cel-l-alt, şi haita cea neagră a Erynniilor se simte obosită, urmărind pe cei cari mai sunt în viaţă din casa voastră.»

Atunci, în tăcerea tragică a peşterii, Menelau întinse către neîndurata arătare mâinile lui rugătoare.

«Mi-e milă de tine, reîncepù profetiţa, al cărui glas părù întristat şi blând în aceiaşi vreme, de tine, cel mai bun dintre toţi. Dar vei fi, ca toţi cei-l-alţi, prada Nemesidei. Dragostea neîmpăcată pentru o femee, fiica nedemnă a lui Zeus, e un chin cuvenit nepotului lui Tantal. Altă prevestitoare, nefericita fiică a lui Priam, pe care aţi răpit-o din Ilionul în flacări, îţi va descoperì în ce parte de loc se ascunde Helena ta. Iarăşi o s'o găseşti, şi o să plângi la picioarele ei. Depărtaţi-vă. Vă poruncesc, la amândoi, să gustaţi din apa Stigelui. In chipul ăsta vei mai întârzià ceasul Zeilor severi. Dar Zei, pot să aştepte. Plecaţi. Pentru unul din voi, mânia neînduplicatei Sorţi o să fie grozav de crudă.»

Se închinară şi plecară. Afară în iarba proaspătă, Eumeu jucà arşice cu paracliserul Pytiei. Oamenii ăştia aveau o înfăţişare înflorită şi veselă. Ingrijitorul, pe care-l chemà Diotim, părea un om blajin, cu toate că aveà o figură aspră. Lui Ulyse, când îl văzu, îi venì o idee.

«Prietene, zise el, profetiţa nu ne-a răspuns la toate. Noi am plătit pentru un oracol întreg şi n'am căpătat de cât o slabă lămurire. N'am puteà să ne luăm înapoi o parte din daruri. Păstrează cel puţin inelul meu de logodnă, relicvă foarte de preţ, care a văzut înconjurul Troiei. Dar dă-ne alelalte lucruri.»

Diotim zimbì în chip prietenos.

«Pe Zeus strângător de nouri, răspunse el, nu prea avem obiceiul ăsta. Cu toate astea, dacă Pyton o da voie, să-ţi fie împlinită dorinţa! Noi suntem slujitorii unui zeu darnic şi ne călăuzim de dreptate.

— Cine e Pyton ăsta? întrebă fiul lui Laert.

— E îndărătul vostru, zise, zâmbind mereu, bunul Diotim.»

Ei întoarseră capul repede. Spaimântătorul şarpe verde cu pete galbene se înalţà, drept ca un chiparos tânăr, pe pragul capiştei; fruntea-i turtită atingeà bolta. Işi mişca limba-i înfurcată, de semănà cu o pară de foc, eşind în două părţi, şi părea supărat.

«Haidem mai întâi de acì, zise regele Itacei.»

Se uită după tovarăşu-i. Divinul Menelau erà hăt! departe, pe sub brazii cei înalţi ai muntelui.

Călătorii erau zoriţi să părăsiască Parnasul. Se coborîră cu pas uşor până la fântâna Castalia şi apoi intrară pe poteca repede, care se afundă până în inima pră-

păstiei pe care o înconjuraseră noaptea cu atâta greutate. După asta o luară de-a lungul torentului prin nisipul alb al vâlcelei, la umbra unei păduri de leandri, ale căror flori li se scuturau pe umeri, alcătuind o ploaie mirositoare. Mergând, vorbiau între ei despre cuvintele spuse de Pytia:

«Sigur, zicea Ulyse, că de tine a fost vorba, frate, când cu amenințarea cea de pe urmă. În ce mă privește, Zeii răsbunători m'au pedepsit în deajuns cu gelozia Penelopei. Fără 'ndoială Helena o să-ți amărască zilele la fel, căci toate femeile au același fel de suflet. Mângâe-te. Nu murim noi din asta. Peste puțin o să îndreptăm corabia spre Arcadia, pe unde curge Stygele. N'ai să te temi de nimic. O să fiu lângă tine. Eu sunt obicinuit cu lucrurile depe tărâmul de dedesubt și chipurile după lumea ailaltă îmi sunt familiare. După ce-om beà o înghițitură din apa asta pe care jură Nemuritorii sătui de ambrosie, să ne ducem să vedem pe alde biata Casandra. E adevărat că Mycene nu e vre-un loc de desfătare. Dar fica lui Priam o să ne spue unde e ascunsă Helena. Și pacea o să intre din nou în inima ta.»

Cercetătorii locurilor închinate lui Apollo se suiră pe puntea corăbiei lor, și pe o noapte liniștită, străbătură golful Alcyonilor.

Dimineața ajungeau pe coastele pustii ale Achaei.

«Trimete-ți înapoi corabia, Barza cea poleită, și turnul și cârmacii și vâslașii, zise Ulyse. Eu nu mai țin să mai străbat marea cea pescoasă, închis în cetățuia asta de apă. Argos o să ne împrumute corabia de care o să avem nevoie ca să căutăm pe nevastă-ta. Și apoi să reiei hlamida cea albă a războinicilor greci, cari fac să se demneze formele armonioase ale corpului și cnemidele cele frumoase cari fac să iasă la lumină eleganța pulpelor. Helena trebue să se fi anostit de dragostile asiatice. Tu o să-i pari, în costumul din patrie, mai tânăr și mai drăguț.

Iarna se apropià. Arborii își pierdiau podoaba și cerul zâmbetul. Ulyse, Eumeu și Menelau se acoperiră de lungile lor mantale, căptușite cu blănuri calde, și, sprijinindu-se pe toiagele lor de păstori, se duseră într'un loc muntos și trist, cu pământul ca fața plumbului, unde locuințele erau rare și care închideà în fața călătorilor, zăgazul munților arcadieni. Pentru o cupă de lapte, o mână de castane și câte-và ceasuri de somn, se rugau de ospeție pe la bietele colibe ale ciobanilor de capre. Către sfîrșitul zilei de-a treia, pe când mergeau pe un drum larg, mărginit de platani puternici, cu ramurile despuiate, se uitară îndărăt, și văzură departe, singuratic, Parnasul albăstrui pe coastele căruia alunecau nori albi; la poalele muntelui sfânt, marea lucià făcând fețe ca oțelul. O piatră cioplită ca din topor, roasă de mușchiu, le dete să înțeleagă că au intrat în împărăția lui Hermes.

«Ăsta e zeul cel mare al Arcadiei, zise Ulyse, călăuza sufletelor pe țărmurile de unde nimeni nu se mai întoarce. E și zeul hoților. Bagă bine de seamă, Eumeu, de punga cu galbenii lui Menelau. Se cuvine, cu toate astea, să cinstim pe Hermes ca pe mai marele tâlharilor. Muritorii n'au în Olymp nici un prieten mai darnic și mai credincios decât el».

Sub pașii călătorilor se căscà valea Cratisului, strânsă între munți pleșuvi cu înfățișarea chinuită. Ici și colo, câți-và brazi, încovoiați de suflarea lui Boreu; mai jos, într'o rețeà de torente mici, niște buchete de plută jigărite, de mesteacăni și de plopi ale căror frunze îngălbenite cădeau. Valea, ea însăși, o pânză de noroi și de nisip, încărcată de pietroae vinete și de trunchiuri de copaci uscați, nu erà decât albia unui torent care părea fără de margini.

«Să ne grăbim, zise Ulyse. Nu zăriți colo, pe vârful unei stânci, un fel de bi-

sericuţă? O să ciocnim la uşă şi o să mâncăm în linişte. Stygele nu e departe. Poteca spre tărâmul ălălalt o să ne-o arate paznicul.»

Bisericuţa, închinată divinităţilor de dedesubtul pământului, lui Hades, lui Hermes, Hecatei şi Persefonei, era deschisă pentru toate vânturile muntelui, căci n'avea nici uşe, nici acoperiş. O lampă fumegoasă, înecată de ceaţă, luminà nelămurit altarul jertfelor. O mogândeaţă moţăià, lungită pe treptele altarului. Afară se scurgeà murmurul nespus de blând al unui râuleţ.

Preotul, se ridică drept în capul oaselor când se apropiară streinii. Sub o frunte grozav de mare şi pleşuvă, ochii îi scânteiau ca nişte cărbuni aprinşi. Barba căruntă îi ajungeà până la brâu. Ăi trei drumeţi se închinară dându-se de-andaratele, şi până la pământ, în faţa portarului Stigelui.

«Veniţi prea târziu, mormăi el. La ceasul ăsta, Furiile es din gurile tărâmului celuilalt şi se plimbă pe vale, ca să se răcoriască. Cerber le însoţeşte şi latră din ale trei guri la lună. Ascultaţi....»

Li se părù că aud răsunetul unui urlet în răstimpuri, năbuşit, lătratul unui dulău, ne mai pomenit de mare, apucat de turbare.

«O să aşteptăm lumina zilii lângă tine, moşicule, zise Menelau, al cărui glas nu erà prea sigur. Dar suntem rupţi de oboseală şi ne e foame.

«Nu cumvà socoţi templul ăsta drept un han? întrerupse cu mânie omul cu ochii arzători. Acì se posteşte, se roagă, se plânge. Eu, mă culc. Noapte bună!»

Cei trei prieteni stară nemişcaţi, muţi, pe vine, pe piatra rece până'n revărsatul zorilor. Atunci preotul se sculă şi zise:

— Barem, întrebă Menelau, Cerber s'a dus acasă?»

Preotul înălţă din umeri. Mergeà pe tăcute şi paşii lui uşori, păreau alunecarea unei umbre.

Cum ieşiai din capişte, mergeai pe o deschizătură printre stânci, dealungul unui râuleţ cu şoşotitul blând. Dar apa negricioasă şi greoaie mirosià urât de tot. Printre stânci nici un copăcel; pe malul apei, nici muşchiu, nici un fir de iarbă. Firea aci erà moartă.

«Uit'te Stigele, zise preotul aplecându-se către râuleţ. Dar păziţi-vă, nu gustaţi din el acum. Apa asta ţâşneşte din bălţile lumii celeilalte; e ticăloasă şi blestemată. Dacă umblaţi după curăţire, trebue să beţi din Styge lângă stâncile muntelui Nonacris, chiar unde s'aruncă râul în Tenar.»

După o cale de un ceas, preotul se oprì. Cu un gest măreţ arătă celor doi regi groaza cea sfântă.

Tocmai în fundul unei rătunjiri nesfârşite, de înfăţişarea cărămizii arse, se afla mai întâiu şi 'ntâiu zidul, cu vârful ascuţit, al muntelui Nonacris, ţeapăn, trufaş, pe al cărui podiş alb de zăpadă se uflă o cunună înaltă de nori.

(Va urma)

Traducere de

N. I. APOSTOLESCU

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Pod pentru şosea peste Jiu la Breasta (lângă Craiova)
de 225 m 00 lungime (Vederea unei Pile).

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Pod pentru şosea peste Olt la Drăgăşani.

de 370 m lungime.

JUDECATA LUI KOMOR

DE

LECONTE DE LISLE

n flăcări luna trece în dosul unui nor.
Pe ţărm, spre cer se 'ndreaptă în noape, neclintit,
Din spuma mării, turnul bătrânului Komor.

Şi viscolul iernatic îşi îndoià suflarea.
Iar turnul vechiu se 'nalţă de valuri biciuit
Cum cormoranul şeade şi cercetează marea.

Un vuet surd pe coaste cu noaptea s'a lăsat.
Pe valuri se frământă fantomele — obosite
A celor ce muriră pe mare, în păcat.

Şi grindina loveşte în negrele zăbrele.
De vânt se-apleacă pomii pe coastele-amorţite.
Se sgudue podişca legată'n lanţuri grele.

In crâng trosneşte creanga uscată de stejar.
Cu trupul slab o fiară a jale când şi când
Mai urlă în pustia cea fără de hotar.

In turnul ros de mare, ce cată către cer,
Stă 'n palida lumină, bătrânul cugetând,
Cu braţele în cruce pe zaua lui de fer.

Şi mut şi surd la toate, nici n'auzeà furtuna.
Cu pumnii stăpâneşte mânia lui din piept.
Păreà cuprins de vise ce-l chinuesc într'una.

In barba lui căruntă o lacrimă se zvântă.
Bătrân erà dar tare, înalt la stat şi drept.
Durerea lui ascunsă amarnic îl frământă.

Un mare Crist atârnă pe zid, în fund. Ai crede
O gânditoare umbră... Un clopot lângă el...
Pe-un trunchiu, din teacă scoasă o sabie se vede.

— «Acest călugăr, zise Komor, nu mai sfârşeşte?»
Şi 'ngenunchiă pe lespezi, vorbind în aşà fel.
Spre crucifix, în rugă, vederea îşi ţinteşte.

Se auzì îndată un zgomot de sandală.
Un om în haine negre îndepărtă uşor
Perdeaua grea de piele şi 'naintă din sală.

—«De Dumnezeu 'nainte am ascultat. Mă iartă!
Ţi-am împlinit voinţa dar fii îndurător,
Nu te mânjì, stăpâne, cu crima ta deşeartă!»

—Călugăre, ajunge! Ea trebue să moară
Căci a zdrobit unirea ce ne legà pe noi.
Prin fapta ei ruşinea în neam mi se strecoară.

Nu va murì de mâna vre unui sclav de rând.
Acuma ieşi! Şi popa ieşì. Komor apoi
Lovì cu pumnu 'n clopot de două ori pe rând.

Şi sunetul sub boltă pierì în depărtări,
Pe unde fără teamă strămoşii dorm de veci
Cu mâinile în cruce şi fără de mustrări.

Pe urmă totul tace. Iar viscolul de-afară
Işi mână peste ape suflările lui reci
Şi marea se frământă, isbindu-se de scară.

Cu ochii dulci, dar tristă, senină şi frumoasă,
Cu paşi înceţi, bălae, în alb înveştmântată,
Apare o femee din bolta întunecoasă.

Nu-şi îndoì genunchii şi nici nu tremură
De crucea şi de spada alături aruncată
Ci mută înaintea batrânului ea stă.

El, galben, o priveşte cu ură şi iubire.
—«Să mori, Tifena!» astfel cu glasul surd i-a spus.
Ii dispăruse mila din crunta lui privire.

—«Să te păzească Domnul! De moarte mă gătii.
Rugai pe sfânta Ana, rugai şi pe Isus,
Rugai şi pe Fecioara. De ce mai întârzii?»

—«Tifena, eşti nedemnă de bravii şefi de Vana,
Ruşinea casei tale, ruşinea lui Komor!
Tu cere mântuire lui Crist şi Sfintei Ana!

Aştept, căci lungă fuse mereu răbdarea mea».
Bătrânul se retrase în colţu 'ntunecos.
Sub părul lung de aur, Tifena se rugà...

Pe trunchiu luceşte spada în umbra din odae.
Afară vântu'n noapte se sbate furios
Şi sângerată pare a torţelor văpae.

Tifena e furată de visuri fermecate.
Pe frunte-şi împleteşte cununi de trandafiri,
Cum împleteà copila din vremi nevinovate.

Se vede acum acasă, în aer proaspăt iar,
Cum pune tot prinosul întâielor iubiri,
Tot sufletul şi vălul cu flori de-argint, pe-altar.

Din alte lumi îi pare întâiul ei amor.
Şi ore de credinţă şi de sperări divine
Ii reapar în minte cu paradisul lor.

S'a măritat. O pată atunci s'a 'ntins pe cer
Şi cel iubit dispare cu zilele senine.
In locul lui rămâne un soţ bătrân, sever.

In urmă revederea... şi lupte... remuşcare..
Ea îl iubeà fierbinte şi-a trebuit să cadă.
Şi a căzut... In luptă iubirea fu mai tare.

Ce mai rămâne, Doamne? Amantul a mânjit
Cu sângele lui mândru această cruntă spadă.
Komor să se grăbească: Tifena a murit!

— «Nu-ţi speli păcatu'n sânge? Femee, te-ai căit?
Căci drumul se deschide spre raiu sau spre infern.
Nu-ţi pângări şi duhul prin trupul pângărit!»

— «Să mă păzească Domnul! Mânia ta e dreaptă.
Eu îl iubesc, fireşte, şi-l voi iubì etern.
Loveşte dar, căci, iată cum victima te-aşteaptă!»

— «Să mori, precum ţi-e voia, mânjită de păcat!
Să te plătească Domnul cu sfânta lui dreptate!»
Spre ea Komor se îndreaptă, cu pasul măsurat.

Tifena se găteşte de moarte. In genunchi,
Cu umeri goi, cu plete de aur resfirate
Işi lasă capul palid şi blond încet, pe trunchi.

Ai fi văzut atuncia tăişul vâjâind,
Strălucitor cum trece şi noaptea o despică
Şi gâtul prins de spasme, cu sânge cald stropind.

Tifena cade rece. Bătrânul, sângerat,
In braţe-i prinde trupul şi capul i-l ridică.
In ochii fără flăcări adânc el s'a uitat.

Pe turn se urcă'n urmă. De sus el prăvălì
In valul ce mugeşte cadavrul cel livid
Al celei care părul cărunt i-l necinstì.

Mocnit el o priveşte cum se 'nvârteà prin aer.
Adâncurile negre în drum i se deschid.
Şi noaptea şterge totul cu 'nfuriatu-i vaer.

Atunci Komor bătrânul îşi face-o lungă cruce
Şi ca nebun el strigă... Iar glasu 'ngrozitor,
Purtat de vânt, departe, prin codrii mari se duce.

Şi braţele bătrânul spre cer acum le 'ntinse.
In jur de turn furtuna vuia asurzitor...
Sărì... şi pe vecie prăpastia-l cuprinse.

. . . . . .

Aşà pierì Tifena şi soţul ei Komor.

MIHAIL IORGULESCU.

9—10 Iunie 1910.

INVOCATIO...

Ci pulberea rece de brumă
Invălue vecinic cântarea...
— Te chem, dar în huetul mării
Doar vântul mi-aude strigarea!

«Mai cearcă»... 'mi răspunde ecoul,
Şi doru-mi mă 'ndeamnă departe...
O chem, şi-mi răspunde cavoul
Ce geme de visuri deşarte!

Prin purpura serii pluteşte
Vremelnicul scâncet de doruri
Şi 'n umbra de-afară vueşte
Mulţimea eşită din foruri...

Te strig... şi 'mi răspunde ecoul —
Doar el îmi pricepe cântarea!...
— Ci pulberea rece de brumă
Invălue astăzi cărarea...

N. RUSSU.

CRONICA LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

D. Duiliu Zamfirescu la Academie: *Poporanismul în literatură*, discurs rostit la 16 Maiu 1909 la Academie, *(Analele Academiei române*, XXXIII, 57 pp. in 8° mare*)*.

Miriţă, poem eroic *(Analele Academiei române*, XXXII), 1910.

Intrarea unui poet de însemnătatea domnului Duiliu Zamfirescu în Academie a fost, după cum se ştie, un prilej de vii discuţii mai mult sau mai puţin literare. S'a mers până acolo în cât s'ar fi părut — din spusele adversarilor săi — că nu e vorba nici măcar de un poet obicinuit..... Pricina erà atacul adus de d-l Duiliu Zamfirescu aşà zisului «poporanism». D-sa intrase în luptă lămurit, pe faţă, tot aşà cum în volumul său *Naţionalism şi Democraţie*, d-l Aurel C. Popovici a arătat primejdia care ne-o aduce pe cap aşà zisele idei democratice, adică fermentele cele mai sigure de descompunere. E curios că studii de asemenea înfăţişare sunt date la lumină de oameni cari stau de o parte: alături de politica militantă. Aceasta dovedeşte credinţa nespus de adâncă pe care o au aceşti oameni, că-şi îndeplinesc o datorie expunând lumii convingerile lor, cu rizicul de a fi tărbăciţi în chip democratic de politiciani chiar cu oarecare spoială de ordin literar. Pilda cea mai vie a faptului acestuia o învederează publicaţiile ilustrului critic francez d. Faguet, care de câţi-va ani încoace, începând mai ales cu *le Libéralisme* şi ajungând la ultimul studiu, *le Culte de l'Incompétence*, a dovedit în chipul cel mai frumos, cu logica şi cu spiritul caracteristic operelor sale, primejdia ideilor democratice cari tind la întronarea celor nepricepuţi şi duc în mod firesc la stabilirea unei tiranii de nesuferit. De altfel nota cea mai caracteristică a lumii democratice de pretutindeni e tocmai neliberalismul: o dorinţă de a sfărîmà pe cei cari n'au aceiaşi idee ca domniile lor, fie în domeniul pur politic, fie în cel literar. D-l Duiliu Zamfirescu a trebuit deci ca, în mod firesc, să sufere... o serie de articole, ba chiar de versuri, aruncate în potrivă-i de apărătorii democraţiei. Intr'adevăr, ceeace a turburat adânc pe poporaniştii români, sau vorbind româneşte, a fost lovitura dată de d-l Zamfirescu — (fără să vrea, dar fiindcă aşà erà împrejurarea) — părţii politice în jurul căreia se făcea o atmosferă literară. E o faptă *bună* — în cel mai desăvârşit sens al cuvântului — şi e o datorie pentru orice Român care ţine la păstrarea neamului său, nu numai să o admire ci să o şi imite. «Pentrucă este de *datoria* fiecărui om convins, de a face tot ce poate spre a trântì la pământ toată această construcţie de «civilizaţie» democratică», zice d-l Aurel C. Popovici în prefaţa preţiosului său volum. «Criticii mei — continuă d-sa — îşi apărau *opiniile* şi predilecţiile lor *personale*. Eu apăr temeliile de existenţă naţională, sufletul

însuş al unui neam întreg. Ei porneau şi pornesc din teorii s t r e i n e, eu susţin tradiţia naţională şi legile eterne ale vieţii neamurilor pe pământ. Eu combat, în prima linie doctrinele democraţiei sociale, universale, dar şi pe toţi aceia cari cochetează cu ele şi sistematic slăbesc unitatea sufletească a întreg neamului românesc» [1]).

Aşà dar, lupta contra ideilor politice a stârnit vârtejul cel ascuns sub înfăţişare literară, îndreptat în potriva d-lui Zamfirescu, şi aceasta în chip foarte d i b a c i u. O probă pentru întărirea afirmării din urmă e faptul că s'a evitat un atac prea direct împotriva domnului Maiorescu, de şi d-sa în răspunsul dat noului academician îi aprobase părerile despre cari pomenirăm. Ceva mai mult, savantul academician reproduce «spirituala observare a lui d'Avenel: *Dans sa marche lente, la civilisation a recherché le beau bien avant l'utile. Elle a excellé à faire des statues ou des temples avant de faire des lampes ou des parapluies, elle a su écrire avant de savoir se chauffer et a découvert le pinceau avant la fourchette.*» Ceeace — adaogă d. Maiorescu — s'ar putea rezumà pe româneşte cu o vorbă mai simplă: omul s'a gândit să-şi facă biserici înainte de a-şi face hambare» [2]). Cu alte cuvinte s'a dat o lovitură aşà ziselor teorii sociale cu aparenţe ştiinţifice, cum e doctrina lui Loria, îmbrăţişată chiar de d. Zamfirescu, dar arătată — cu multă dreptate — ca netemeinică de către d-l Maiorescu.

Constatăm deci, în rezumat, că lupta dusă în potriva domnului Zamfirescu n'a fost tocmai de ordin literar; dar, e adevărat, s'a căutat — pe cât a fost cu putinţă — a'i se da o atare înfăţişare.

Citind cu băgare de seamă cuvântarea domnului Zamfirescu, am văzut însă unele afirmări de ordin pur literar asupra cărora vom stărui, căci ni se par cam grăbite. Avem cea mai deosebită admiraţie pentru strălucitul talent poetic al d-lui Zamfirescu, dar socotim că întru nimic nu ne îndepărtăm de la o linie de purtare dreaptă, vorbind despre unele scăpări din vedere ale cuvântării dela Academie.

Astfel în cel de al III-lea § găsim următoarea frază: «Alecsandri este cel d'intâiu Român cult, după Russo, care a plecat urechia către murmurul poporului». [3])

Sunt unele poveşti cari se transmit din om în om fără ca nimeni să le verifice. Aşà ceva e şi cu cestiunea întâietăţii lui Russo în cestiunile folklorice, cam la fel cu pretinsa-i paternitate a *Cântării României* [4]). Domnul P. V. Haneş într'un studiu asupra lui Alexandru Russo nu numai că reproduce părerea domnului Lazăr Şăineanu şi a regretatului G. Dem. Teodorescu [5]), după cari A. Russo s'ar fi ocupat cu activitate să culeagă poezii poporane —, primul zice după 1840, al doilea după 1846, f ă r ă c a v r e u n u l s ă d e a p r o b e —, dar are ca prefaţă un articol, foarte documentat al domnului Ovid Densuşianu care dovedeşte tocmai... contrariul. Iată într'adevăr ce spune d-l Densuşianu, lucru care nu e bine să mai fie uitat:

«N u s e p o a t e s p u n e c ă R u s s o e s t e c e l d'intâiu f o l k l o r i s t r o m â n. Intre 1839 şi 1846 el a adunat într'adevăr în călătoriile lui prin munţii Moldovei, multe

---

[1]) **Aurel C. Popovici,** *Naţionalism sau Democraţie.* O critică a civilizaţiunii moderne, Bucureşti, «Minerva», 1910, pp. VII—VIII.

[2]) **T. Maiorescu,** Răspuns la discursul de recepţie al domnului Duiliu Zamfirescu, (publicat în aceiaş lucrare cu discursul citat), p. 54.

[3]) **Duiliu Zamfirescu,** *Poporanismul în literatură,* p. 10

[4]) Cf. studiul nostru *l'Influence des Romantiques français sur la Poésie roumaine,* Paris, H. Champion, 1909. Chapitre V, *Cântarea României — N. Bălcescu,* pp. 170—202.

[5]) *Alexandru Russo,* Bucureşti, 1901, pp. 104—105.

poezii şi legende populare din care unele i-au servit lui Alecsandri la colecţiunea lui, dar el a fost precedat în această direcţiune de alţii, şi chiar pe timpul lui vedem pe câţivà scriitori interesàndu-se şi ei de producţiunile poporului nostru. Alexandru Haşdeu se ocupase de cântecele noastre populare în câtevà articole publicate în ruseşte; Assachi culesese vre-o trei legende din munţii Neamţului; la 1839 mai multe poesii populare din Transilvania se tipăresc în *Foaia pentru minte*, deşi cu multe schimbări, după obiceiul timpului; la 1840 Costache Negruzzi scrie pentru *Dacia Literară* un articol despre *Cântecele populare ale Moldovei*, articol uitat astăzi, pentru că n'a fost retipărit în ediţiunea operilor lui din 1872, şi în care pe lângă o încercare de clasificare a poeziilor populare, clasificare ce se apropie de a lui Russo, găsim reproduse cu fidelitate câtevà versuri populare; în aceiaş revistă Kogălniceanu tipăreşte după un manuscris vechiu oraţiile cari s'au rostit la nunta fiicelor străbunului său, Ioniţă Arbore; în sfârşit mai pot amintì că balada *Mioriţei*, în varianta tipărită în *Revista critică-literară*, a fost culeasă în Transilvania înainte de 1848, poate chiar înainte de 1846 când Russo a auzit-o la Soveja şi a făcut-o cunoscută lui Alecsandri [1]).»

Ceeace erà de demonstrat.... cu atât mai mult cu cât A. Russo nu publică nici o poezie culeasă din popor, până la câţivà ani *după* darea la lumină a baladelor lui Alecsandri, tipărite în 1852 la Iaşi şi câtevà în *Revue d'Orient* în 1853—1855, şi toate în franţuzeşte în 1855. Singurele versuri poporane cari par a fi culese de Russo înainte de această dată, sunt cele citate în *Poesia poporală* publicată la *1868*, în *Albina Pindului*.

In ce priveşte faptul că Alecsandri ar fi îndreptat poeziile poporane, acuzarea e întemeiată pe o mică neînţelegere.

Fireşte înlăturăm dela început din discuţie pe cei cari atacă pe Alecsandri din anumite pricini, ca de pildă pe d. M. Schwarzfeld, colaborator al răposatei publicaţiuni *Contemporanul*. Acesta declară pe Alecsandri de falşificator, de oarece variantele unor alţi culegători, sunt... variante. Adevărata pricină însă a supărării domnului M. Schwarzfeld, este că într'o poezie culeasă de Alecsandri se găsesc, între altele, versurile:

N'am leţcae la chimir,
Să mă pot plătì de bir
Şi de foi şi de soldat,
Şi de Iuda blestemat,

pe cari întâmplător nu le-a găsit într'o poezie asemănătoare, lucru uşor de explicat pentru cine ştie cum se modifică de repede, de către popor, producţiile sale cari nici odată nu rămân cristalizate într'o formă definitivă. Atunci redactorul revistei socialiste declară — în următoarea românească în cari verbele pasivo-reflexive au obiect direct — că Alecsandri a plăsmuit versul de hatârul unei note (în care spuneà un adevăr), «căci, — zice d-sa, — cum am observat dejà în a mea «Ochire asupra Evreilor în România»:

«Un fapt caracteristic ni-l presintă *literatura populară română*. Pe când ea mişue de cântice şi snoave, în cari se condamnă şi se blestemă pe Greci şi alte neamuri străine, nu găsim un singur cântec, snoavă sau poveste, în cari să se descrie în culori negre pe Evrei. [2])»

Fireşte că în faţa unor afirmări de asemenea natură, e inutil a mai discutà atât cunoştinţele d-lui M. Schwartzfeld, cât şi chestiunea folklorică. Cercetările de asemenea natură, fac parte din seria începută de d. Moses Gaster, care declară foarte serios în

[1]) **O. Densuşianu,** pp. V—VI din lucrarea citată a d-lui P. V. Haneş.
[2]) *Contemporanul*, an. VI, Aprilie şi Maiu 1888, No. 9, p. 225.

ale sale studii de *Literatură poporană română* [1]) că basmele noastre sunt de origină evreiască, tot aşa după cum, acum cât-va timp — în *Convorbirile Literare* din Septembrie 1908 — d. Demosthenes Rousso, declară că vestita poezie poporană *Amărâta turturică*, răspândită la mai toate popoarele romanice, începând din Spania şi trecând prin mai toate dialectele italiene [2]), este o traducere din greceşte după Fisiologul. Că scriitorul grec cunoscut sub acest nume o şterpelise din popor, indiferent din care, iar că nu ţăranii spanioli, toscani, istriani, veneţiani, napolitani şi români au citit-o seara înaintea vetrii din grecul iubit de d. Demosthenes Rousso, e o idee cari nici nu i-a venit vre-o dată d-sale [3]), cum nici d-lui Gaster nu i se păruse curios a spune că basmele noastre vin dela poporul căruia aparţine d-sa.

Asemenea lucruri sunt condamnate fireşte dela prima citire şi nici un om cu seriozitate ştiinţifică nu le poate luà, nici pe departe, în băgare de seamă. Cu totul alt-cevà este când acuzarea vine dela d. Duiliu Zamfirescu. D-sa fireşte nu e mânat de nici un interes «naţional» în constatările pe cari le face, ci numai de dorinţa de a găsì rostul culegerii de poezii poporane ale lui Alecsandri. D. Zamfirescu ajunge la concluzia că bardul dela Mirceşti le-a îndreptat, nu fiindcă varianta *Mioriţei* lui este fireşte deosebită de a culegătorilor celorlalţi, ci fiindcă e cea mai frumoasă.

Sunt acum 38 de ani, d. I. Slavici publicà în *Convorbiri Literare* o poveste — *Zâna Zorilor* — şi o precedà de o scrisoare către redacţie în care ziceà între altele:

«Asupra culegerii de poveşti, observ însă că chiar acelaş om nu povesteşte aceeaşi poveste de două ori una după alta, fără a se abate mai târziu de ceeace a zis mai înainte; cu atâta mai mari sunt diferinţele, ce purced din diferinţa provincială. Povestea, nefiind decât pe alocurea legată de forme ritmice, capătă un caracter individual: Fiecare revarsă în ea gândirea sa individuală; fiecare o spune aşa precum o ştie, şi precum îi place s'o spună. Bătrânii amestecă înţelepciunea, bărbaţii puterea, şi fetele simţirile lor în poveste; fiecare dă acelui fapt importanţa, pentru care simte mai multă predilecţie... Şi apoi o poveste e totdeauna amestecul mai multora: omul combină ce-i place. Partea fixă e un schelet foarte sărac, atât în gândiri, cât şi în fapte. Voesc să zic: nici o formă a poeziei populare nu are atâtea variante ca povestea. [4])»

De altfel oricine poate face proba: Să asculte acelaş basm, în acelaş sat, dela Stan, dela Vlad, dela Neagu etc. Neîndoelnic se vor găsì variante. Care e însă prototipul basmului? Cine îmi dă dreptul a preferà pe Stan lui Neagu, ori pe Vlad lui Stan? Şi — după cum zice d. Slavici — acelaş individ îmi va povestì în două rânduri, acelaş basm, în două feluri, cel puţin în privinţa amănuntelor. Tot ce e de făcut în asemenea caz, e ca folkloristul să fie un om ca Ispirescu, adânc priceput în a vorbì româneşte în graiul poporan. El va ascultà şirul povestii şi'l va reproduce, nu în chip stenografic, ci cu vorbele lui, căutând a eliminà trăsăturile prea proprii lui Vlad ori lui Stan.

Se va zice însă că în versuri lucrurile merg altfel: E ritmul (relativ, de altfel) şi mai e oarecum măsura, plus rima ori asonanţa, care stabileşte un fel de fixitate a poemelor. In realitate lucrul e departe de a fi aşa. In *Precuvântarea* la volumul I de *Materialuri Folkloristice*, Gr. G. Tocilescu dovedeşte cum prin diferite modificări, poate

---

[1]) Editura Haimann, Bucureşti, 1883.

[2]) **B. P. Hasdeu,** *Cuvente den bătrâni*, II, Bucureşti 1879, pp. 442—444 şi 728—730.

[3]) Cf. articolul nostru *Il sait le grec* în această revistă, anul XIII, No. 7, 8, 9, din Iulie—Septembrie, 1909.

[4]) **I. Slavici,** *Convorbiri Literare,* art. cit., An. VI, No. 3, Iassi, 1 Iunie 1872, p. 90.

să dispară dintr'un cântec un personagiu real ca, de pildă, căpitanul Costin din balada *Aga Bălăceanu*, spre a fi înlocuit cu un anume Drăgan [1]). Ceva mai mult, în colecţiunea aceasta la sfârşitul aşa zisului *Cântecul lui Manolea* se găsesc următoarele versuri:

Mai daţi cu stropitura,
Să'şi ude ţiganu gura,
Şi să'mi daţi câte-o para,
S'o duc la ţiganca mea [2]).

Adică în această variantă a legendii Curţii de Argeş să fi existat fie chiar acum câţivà ani milogeala lăutarului Gheorghe Porumbescn din Gorj, dela care o culesese d. Chr. N. Ţapu?

Aceleaşi versuri cu o mică deosebire se găsesc aninate la sfârşitul unei alte bucăţi, *Cântecul lui Mirea* [3]), o variantă a vestitei balade intitulate *Bogdan* în colecţia Alecsandri, şi căreia se ştie ce atenţie i-a dat Hasdeu, găsind acolo un *Litean* de o importanţă istorică [4]). E mai mult decât evident că versurile adaose, completate printr'o trivialitate în *Cântecul lui Mirea*, sunt o producţie a ţiganului Porumbescu, dela care d. Ţapu a cules şi balada a doua.

Un alt lăutar, Dumitru Văleanu din Roşiorii de Vede, dela care a cules, tot d. Chr. N. Ţapu, pe *Mogoş Vornicul,* sfârşeşte balada cu versurile (?)

Mă plătii cu cântecul
Ca lupul cu urletul.
Când vânătoru'l goneşte
Dă pielea şi să plăteşte.
Şi mai daţi cu picătura,
Să'şi ude ţiganu gura. [5])

Cred că nu e nici o îndoială că astea sunt adaosuri ţigăneşti, pe care cel care vroeşte, nu a face o colecţie de *materialuri* folklorice ci numai a publică versuriie cari evident nu aparţin lăutarului, trebue să le deà în lături, aşa cum poate nici nu i s'a înfăţişat ocazia lui Alecsandri s'o facă, dar pe care erà dator s'o îndepliniască.

Şi adaosurile nu sunt numai la finele bucăţilor. Ele se încrucişează în diferitele poeme, pe care lăutarul le schimonoseşte şi totdeauna le lungeşte, adăogând fără de rost bucăţi luate din dreapta şi din stânga. Cu cât va vorbì mai mult, crede el, cu atât bacşişul va fi mai mare. Iată o dovadă: In mintea lui răsună multe rime ori asonanţe. Printre ele vorbele sfârşite în *-anu* şi înfăţişând personagii, trebue numai decât să rimeze cu *şofranul*, de oarece deseori i-a fost dat să auză:

Dar mocanu ca mocanu
Nu ştie ce e şofranu,

cu variante în care *mocanu* erà înlocuit de *ciobanu* şi mai ales de *Ţiganu*. De aci regula pe care o stabilesc unii lăutari ca ori de câte ori întâlnesc o atare vorbă într'o

---

[1]) **Gr. G. Tocilescu,** *Materialuri Folkloristice,* Vol. I, Bucureşti, Tip. C. Ispăsescu & G. Brătănescu, 1900, pp. XX—XXX.

[2]) Ibidem, p. 24.

[3]) Ibidem, p. 113.

[4]) **B. P. Hasdeu,** *Etym. M. Rom., t,* IV, *Negru-Vodă,* Bucureşti, Socec, 1898, pp. CXIX sqq.

[5]) **Tocilescu,** Op. cit., p. 120.

poemă, să nu piarză ocazia a-i aninà fără de rost dictonul de mai sus. De pildă: Intr'o variantă la balada lui *Dobrişan* e vorba de sosirea ciobanilor acestuia, la curtea lui Mihnea. Deodată lăutarul Dumitru Radu, din Băneasa-Teleorman, exclamă din chiar senin:

Dar ciobanu ca ciobanu
Nu ştie ce e şofranu
Şi ca ţiganu divanu [1]).

Găsise prilejul a vârî versurile astea fără de rost, deşi cu vre-o treizeci de rânduri mai sus, ne spusese tot el:

Ciobanii lui Dobrişan,
Nu sunt ciobani ca ciobanii
Ci sunt boeri de Divan [2]).

Pricina e lesne de lămurit. In versurile 41—43, pluralul *ciobani* împiedecà pe Ţigan a rimà cuvântul cu *şofran;* în versurile 78—80 dificultatea dispăruse: Singularul *ciobanu* şi *Ţiganu* îi dau rima dorită pentru *şofranu.* Deci introducerea i se impuneà celui cari vroià cu orice preţ prelungirea vorbii. Acelaş lucru se întâmplă pe p. 106, în versurile 55—56 (variantă din *Dobrişan*). Pe pagina 153 în *Cântecul Codreanului,* versurile 103—104, unde e vorba de un biet cioban înşelat de Codreanu, cari-i luase un miel, lăutarul toarnă iarăşi din senin pe:

Ciobanu ca ciobanu
Nu ştie ce e şofranu,
Tot ca ţiganu divanul.

De ce? Fiind-că i se furase un miel? Ce sens are dictonul acesta vârît peste tot? Trebuià el lăsat de Alecsandri în baladele de mai sus, ori în *Miu haiducul,* în care pe la mijlocul poemii culese de d. Ţapu (tot în publicaţia Tocilescu) se vără aceleaşi trei versuri fără de nici un rost?

Alecsandri, care pricepeà poezia poporului nostru tot aşà cum îi înţelegeà Ispirescu basmele, trebuià să cureţe asemenea uscături, cari n'au nimic de aface cu producţia poporului, dar pe cari unii culegători le lasă spre a arătà decadenţa la care a ajuns poezia noastră populară, cântată de nişte oameni străini de neamul nostru şi cari nu înţeleg de loc rostul şi frumuseţea poeziei pe care o recită, nici măcar pe departe. «Cine nu se ocupă de autenticitatea folkloristă cu indicarea exactă a persoanei, a pronunţării, a locului şi a timpului, ci se ocupă numai de poezia populară în frumuseţea şi oarecum generalitatea ei, va culege, va combinà, uneori va completà din multele variante, forma definitivă, care după a lui simţire, îi va părea mai conformă cu geniul poetic al poporului» [3]).

Acestea sunt cestiunile de ordine folklorică şi literară, pe cari le-am observat şi le-am lămurit cu prilejul citirii discursului domnului Zamfirescu.

Dar un «poporanist» în sensul cel adevărat şi bun al cuvântului, un scriitor inspirat de popor şi scriind fără tendinţe, aşà cum erà de pildă Creangă — şi mai presus

[1]) şi [2]) **Tocilescu,** *Materialuri folkloristice,* t. I, p. 104.
[3]) **Ţ. Maiorescu,** Răspuns la discursul de recepţie al domnului D. Zamfirescu, p. 49.

de toţi Ispirescu, cari se identifică desăvârşit cu firea poporului — este însuşi d. Duiliu Zamfirescu, atunci când vrea (şi încă nu de azi). In *Alte orizonturi*, apărute acum *16 ani*, cititorul găseşte alături de mândrele stihuri închinate vieţii clasice ori Italiei moderne, versuri ca următoarele:

Călin, jitarul dela sat,
Cu puşca veşnic de-a spinare,
Erà pe holde împărat
Şi statul lui n'aveà hotare.
In el tot câmpul se'ncredeà,
Toţi fluturii şi toată floarea:
Sulfina, seara, 'l adormeà
Şi-l deşteptà, în zori, cicoarea [1]).

Intreaga poezie păstrează acelaş ton, ba încă îl mai accentuează. Peste două file în aceeaşi carte se află o mică poemă care — mai ales din punctul de vedere al spiritului în care e scrisă poezia poporană — e un adevărat giuvaer. Ea începe cu strofa:

Sus, pe Argeş, pe la munţi,
Au rămas codrii cărunţi;
Jos, pe vale, prin zăvoi,
Se cobor turme de oi,
Iar un cuc cu pana sură
Şi-a spus numele din gură:
«Cu-cu!»

Din ultimele strofe — următoarele, — cea dintâi e învălită într'o fină poezie, iar cea de a doua, pare a fi ruptă dintr'o baladă poporană:

Chiar şi hanul dela drum,
Iarna fără fir de fum,
Vara făr 'de călători,
Toamna făr 'de cântători,
S'a umplut de rândunele
Ce-au adus vara cu ele
Cal-dă.

Iar pe lanul răsărit
Merge vestea c'a sosit
Craiul dimineţelor,
Paznicul fâneţelor,
Şi-ar fi tras pe-un vârf de leasă
Jos la doamna preoteasă...
Ci-ne-i? [2])

In *Poezii nouă* (1899) sunt multe exemplele de inspiraţie poporană. *Bucovină*, *Buzescu*, *Turturică*, şi rânduiala versurilor din *Un cărturar*, au o înfăţişare de poezie populară, dacă nu chiar poporană, une-ori.

Ca o frumoasă şi potrivită urmare a celor spuse în Academie, unde s'a căutat a se arătà, care e adevăratul poporanism, d. Duiliu Zamfirescu, autor al poemelor de

---

[1]) **Duiliu Zamfirescu,** *Alte Orizonturi,* Bucureşti, Carol Müller, 1894, *Iulie.*
[2]) *Alte orizonturi, Barza.*

cari vorbirăm, a citit — mai de curând — în sânul înaltului corp academic, «un poem eroic», *Miriță*.

Alcătuită din XIX părţi, povestirea poetică a morţii domniţei Marghita şi a războiului cu Ungurii, isbeşte, dela prima citire, prin limba-i vânjoasă cu nuanţe archaice, prin imaginile de seamă, prin variaţiile ritmice şi de măsură, prin tonul popular care, une-ori, se poate identificà lămurit cu al oricărei balade poporane. Mai ales partea a V-a — *Oltul* — este una din rarile poeme în cari s'a putut imità stihurile cântăreţilor anonimi din popor. Versuri de 6 până la 8 silabe; monorime; enumerări, cari par în chipul cum sunt alcătuite, o serie de acorduri sfârşind un cântec de înaltă inspirare; bogăţie de accente secundare. E curios că notele acestea toate, adunate la un loc, nici nu se prea găsesc la aşà zişii poeţi poporanişti, pe când le putem citâ însă — în mare parte — în: *Mărioara Florioara* [1]) şi *Sentinela Română* [2]) de Alecsandri; *Ştefan* şi *Radul* — cântec bărbătesc [3]) — de Hasdeu; multe din poeziile lui Gheorghe din Moldova şi mai ales *Puica Radului* [4]); o parte din *Ghiocei şi Viorele* de Cornelia din Moldova [5]).

Iată, de pildă, la d. Zamfirescu prima strofă din *Oltul:*

Vine Oltul, vine mare,
Iea coha'muri pe spinare,
Şi cirezile din prunduri,
Bolovanii de prin funduri,
Rupe scocul morilor,
Vadul trecătorilor,
Fură lunca florilor,
Iarba cositorilor,
Şi mâlind
Şi ocolind,
Taie drumul oştilor,
Nemeşilor, proştilor. [6])

Comparaţi acum firea versurilor, muzica şi mersul general al frazei, cu anumite părţi din *Mihul copilul*, din *Toma Alimoş* ori din alte poeme poporane şi veţi vedeà cât de adânc a pătruns d. Duiliu Zamfirescu firea lor predomnitoare.

Dar ceea-ce a voit şi a reuşit să facă autorul din această poemă e o închegare a multe din motivele cari alcătuesc marea sa operă poetică

Câtevà dovezi.

In *Solia*, o strofă ca următoarea:

Umbrele ce curg la vale
Umplu noaptea de vedenii;
Sună clopotul agale;
Se opresc smeriţi în cale
Credincioşii dela denii [7])

---

[1]) *Doine.*
[2]) *Mărgăritărele.*
[3]) *Revista Nouă*, An. I, No. 5, April 1888 şi *Sarcasm şi Ideal*, 1897.
[4]) *Revista Nouă*, An. I, No. 8, Iulie 1888 şi *Poezii*, 1894.
[5]) *Revista Nouă*, Anul V, 1892.
[6]) *Miriță*, I, v, p. 14.
[7]) Ibidem I, I, p. 5.

aminteşte — pe departe — cevà din cele dintâi strofe din *S'aud:*

S'aud pâraele cum curg
In pacea palidei lumine;
Se umple valea de amurg,
Iar eu mă duc gândind la tine.

S'aude clopotul la schit;
Merg pustnicii să se închine;
Luceafărul a răsărit,
Iar eu mă duc gândind la tine [1]).

E cevà comun din pastelul zugrăvit în ambele părţi.

In *Domniţa* [2]) e un răsunet din fericirea simţită de poet altă dată la amintirea vremii antice [3]); în *Prinţii*, strofe ca:

Şi ce e drept. nu poate fi,
Că nu e rău şi nu e bine,
Ci numai om putând gândi
Şi 'nchipuirea lui de sine [4]) —

au cevà din tonul de lămurire filosofică din *Fiica Haosului*, ca, de pildă — între altele — în strofa:

Viaţa e în legea firii
Cea mai semeaţă 'nfiripare,
Fiind un fel al nemuririi
Cu conştiinţă de ce are [5]).

Tot astfel — în aceiaş bucată *Prinţii*, strofa care începe cu versul:

Tot ce e tânăr, e acum, [6])

pare inspirată din poema epicureo-pesimistă a domnului Zamfirescu *Acum* [7]).

Dar *Miriţă* nu este interesant numai prin înfăţişarea unor părţi populare, prin sinteza motivelor poetice ale autorului, prin versificaţia deosebită, cu o splendidă variaţie de ritmuri şi măsuri, ci şi prin varietatea de simţiminte exprimate: Acì gingaş, delicat ca o Domniţă, versul zugrăveşte şi spune de unde venià atâta graţie într'o fiinţă omenească ori într'o privelişte ca 'n poveşti; acì, vânjos, plin de viaţă ca voevozii slăviţi de cronicari, pare că rupe fâşii de frază, ca să ne sgudue la amintirea provocărilor [8]) şi a luptelor de pe vremuri. Frumoasă e descrierea Oltului în două înfăţişări. Odată:

Apa duduie ca vântul,
Apa sguduie pământul,
Apa li se urcă 'n râu
Dela glesne pân'la brâu,
Şi, talaz peste talaz,
Dela brâu pân'la grumaz [9]).

---

[1]) **Duiliu Zamfirescu,** *Alte Orizonturi*, 1894, *S'aud.*
[2]) Idem, *Miriţă*, 1910, II.
[3]) Idem, *Imnuri Păgâne*, 1897, *Către Cleobul.*
[4]) Idem, *Miriţă*, VIII.
[5]) Idem, *Imnuri Păgâne, Fiica Haosului.*
[6]) Strofa III.
[7]) *Imnuri păgâne.*
[8]) Vezi în special I, IX.
[9]) *Miriţă*, I, V. Oltul, p. 17, din strofa VII.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Pod pentru şosea peste Jiu la Breasta.

de 225 m. lungime.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Pod peste Uzu pentru Căile ferate şi şosea.

de 128 m 00 lungime, klm. 15+482.

E, neîndoelnic, o plăcere când poate cinevà să scape de tirania unei asemenea îndatoriri; dar, din nefericire, lucrul nu e posibil decât în versurile mici, până la 8 silabe, cel mult. Iată un exemplu distins chiar din acest volum:

Mi-e dor de şes făr'de sfârşit
Ce-şi scaldă marginile 'n zare,
De câmp smălţat în alb de floare,
Mi-e dor de cer nemărginit;
De pajişti mândre, cu mohor,
Mi-e dor [1]).

E avântul, despre care vorbiam, în toată deplinătatea lui. Pare un copil sglobiu, care sare în toate părţile, de bucurie că s'a văzut într'o livede întinsă ca o mare. Versul ajută cugetarea în chipul cel mai ales. Dar aceste frânturi de frază şi de cadenţă nu ar fi la locul lor într'un vers mare, decât — până la un punct — când ar produce, prin anumită aşezare, un efect cerut de sens, de ideile expuse.

Vom mai cità două strofe din două poezii, spre a învederà ce varietate mare de inspiraţie găsim în volumul domnului Tutoveanu. In *Stingher:*

Rotunjoare foi de plop
Scuturaţi-vă potop
Pe cărări bătăturile
Şi de dânsa părăsite —

recunoaştem influenţa poporană; dar peste câtevà pagini întâia strofă din *Noapte* e următoarea:

Luntraşul cântă, marea plânge,
S'aprind luceferii pe zare,
Şi barca lunecă uşoară
Spre solitarul Miramare.

Poet de o inspirare şi de o înfăţişare aleasă, d. Tutoveanu mai are şi marele dar de a fi şi un poet optimist, adică aşà cum — dela o vreme — nu prea găsim în literatura noastră.

Ion Kalinderu, *Indrumări date agenţilor domeniului Coroanei*, vol. II, 1900—1909, Bucureşti. Tip. «Gutenberg», 1910, XXIV + 360 pp. in-8⁰. — Cel care târziu, cât se poate mai târziu, va face biografia domnului Kalinderu, nu va găsì un cuvânt mai potrivit pentru a caracterizà întreaga activitate a acestui însemnat bărbat al vremei noastre decât expresia: un om de bine, un făcător de bine. Sunt cuvinte cari prin întrebuinţare îşi pierd mult din însemnătatea lor, se tocesc par'că; dacă însă cugetăm o clipă la sensul lor complet şi le redăm toată puterea primitivă, atunci o expresie cum e asta redobândeşte o vigoare şi o însemnare de care omul rămâne mirat.

Intr'adevăr, câţi oameni în ziua de azi şi-ar lăsà liniştea lor, şi-ar înfrânà dorinţa de a muncì pe un teren literar ori ştiinţific, în orice moment liber, spre a-şi închinà, mai tot timpul, îngrijirii nu numai unor mari întinderi de pământ, dar mai cu seamă ridicării stării economice şi culturale a locuitorilor din acele regiuni? Pentru iubitorii de artă pură, ori de studii abstracte sau chiar istorice, viaţa reală — cea de toate

[1]) Ibidem, *Dor*, strofa I.

zilele—pare a nu aveà nici o însemnătate (deşi de multe ori surprinzi pe unii ocupându-se chiar prea mult de ea). Dar cel care îşi dă într'adevăr seama de rostul mergerii înainte a unei populaţii întregi, nu poate să nu recunoască grija părintească avută de d-l Kalinderu pentru locuitorii de pe domeniile Coroanei. Cititorul acestui al doilea volum de «Indrumări» va găsì trecute ca într'o revistă toate măsurile luate pentru îmbunătăţirea şi înviorarea soartei sătenilor. Dela cestiunile privitoare la plantaţii se trece la înfiinţarea caselor ţărăneşti model şi la societatea «Steaua». Teatrele săteşti — cari de mult reuşesc atât de bine la Românii din Transilvania—îşi au partea lor. E vorba într'o «îndrumare» de stârpirea animalelor răpitoare, şi într'o alta despre serbarea jubileului de 25 ani dela războiul pentru Independenţă. Se dau sfaturi pentru întinderea culturii viţei, dar şi pentru ridicarea unui monument lui Creangă ori lui Alecsandri. Cultura hameiului e recomandată; dar şi serbarea aniversării centenarului al 4-lea dela moartea lui Ştefan; şi tot astfel pentru Unirea Principatelor.

E acì un amestec foarte curios, la prima vedere, dar foarte interesant dacă socoate cinevà cu băgare de seamă foloasele aduse de aceste îndrumări. Chiar dacă ele n'ar fi prins decât în parte şi tot vor da roade nespus de bogate şi de mare însemnătate pentru viitor. De aceea, fără a vorbì — căci nu e locul şi timpul — de opera ştiinţifico literară a domnului Kalinderu, ci mărginindu-ne doar la o privire foarte repede aruncată asupra operei sale de propoveduitor de cultură, nu putem decât să repetăm cele spuse la început, că avem în faţă activitatea unui mare om de bine.

N. I. APOSTOLESCU.

CĂRŢI ŞI REVISTE STRĂINE

Le Prestige de Jean Jacques Rousseau. Un gros volum de documente şi anecdote de *Hippolyte Buffenoir*, asupra autorului lui *Emile.* Intr'o serie de capitole mişcătoare, acest cald admirator al lui Rousseau face un interesant şi amănunţit comentariu asupra *Confesiunilor,* lucrare pe care o împodobeşte cu strofe ce nu i le-a inspirat odinioară autorul operei minunate: *la Nouvelle Heloise.*

Este o carte foarte lucsos tipărită şi conţine nouă gravuri inedite: portrete şi scene după sculpturile lui Houdon, şi Lesueur, şi tablouri de Boilly, Houel, etc.

Nuits, de M-me *Pierre de Bouchaud* (Cardeline). Prosă poetică care spune farmecul melancolic sau voluptos al nopţilor..... Jurnalul unui an de aşteptări şi aduceri aminte. Dorinţi şi amintiri ce sporesc noaptea până la alucinaţie. Toate gândurile şi toate imaginile ce neliniştesc un suflet de femee, — obişnuită să citească în ea însăşi, — fixate cu o îndemânatecă şi sinceră preciziune.

Dar iată, că într'o seară din luna lui Septemvrie îi apare imaginea morţii, pe care nici o mână, nici o iubire nu poate s'o înlăture! «Desesperată îmi întorc faţa... şi atunci, groaza morţii îmi smulge mândria, mă face blândă, primitoare..... Surâd..... voesc, şi chemà sărutări!.....»

De acì înainte toate gândurile poetei se întorc către iubire.

La Revue, 1 Octomvrie. Cu verva sa neîntrecută, *Emile Faguet,* dela Academia franceză, sub titlul: *les Plagiats,* dă un spiritual şi muşcător articol asupra unuia din cele mai răspândite păcate ale literaturii. Plagiatul! Cine nu plagiază? S'ar puteà numărà pe degete acele fericite excepţiuni, şi, cine ştie? poate ne-ar mai rămâne vr'un deget.....

Căci plaga aceasta a tuturor literaturilor este atât de perfidă, se strecoară aşà uşor şi sub forme atât de variate, încât sunt cazuri când te descoperi plagiator, atunci chiar când te-ai fi crezut omul cel mai original din lume!...

Nu este vorba de plagiatul brutal, care consistă în a copià 20 de rânduri dintr'un bun autor, pentru a-ţi înlăturà astfel cea mai micà osteneală; un asemenea sistem este un furt pe faţă şi nici nu meritä interesul de a fi discutat.

Dar este un alt plagiat mult mai şiret, care reface, schimbă, — până la oarecare punct, — forma originală a modelului, nădăjduind în chipul acesta, a nu fi recunoscut, sau a puteà trece drept o simplă, o inocentă coincidenţă!...

Ceiace este însă mai curios, este plagiatul involuntar. Autorul găseşte în memoria sa ceiace crede că-i vine din imaginaţie, şi crede cu tot dinadinsul că e fructul închipuirii lui, ceiace nu e decât rezultatul unei fidele şi inconştiente amintiri!

Ca exemplu de plagiat involuntar, Emile Faguet aminteşte anecdota lui Racan:

Sincerul şi naivul Racan citeşte unuia din amicii lui o stanţă pe care o compusese în timpul nopţii şi de care el erà încântat:

Éstime qui vondra la mort épouvantable
Et l'horreur et l'effroi de tous les aminaux;
Je l'éstime por moi, le moment souhaitable
Oú commencent nos biens et finissent nos maux.

«Foarte frumoase aceste versuri, îi răspunde amicul, numai nu sunt de d-ta.

— Cum aşà?

Sunt ale consilierului Mathieu (un moralist din sec. XVI).

Şi bietul Racan se îndreaptă spre bibliotecă, căutà cartea lui Mathieu, şi în câtevà minute îşi găsì versurile!...

De asemenea Corneille fu, — sigur, — de o deplină bună credinţă când scrise în Polyeucte:

Et comme elle a l'éclat du verre
Elle en a la fragilité.

Rândurile acestea, Godeau le scrisese înaintea lui Corneille. Amintindu-şi-le, marele poet a crezut că le crează!

Acelaş lucru a trebuit să se întâmple şi acelui poet care citeà cevà de el, înnaintea lui Voltaire şi a fiului lui Racine. In cursul lecturii, fiul lui Racine auzind un vers de al lui: «Versul acesta e al meu» zise el. Poetul se făcù că n'aude şi continuă lectura. Dar Racine-fiul repetà necontenit printre dinţi: «E al meu versul de adineaori...»

— «Ci dă-i versul îndărăt, intervenì Voltaire, şi să ne lase 'n pace!»

Mai comici însă decât toţi plagiatorii, declară Emile Faguet, sunt descoperitorii de plagiate.

Sunt oameni cari au o adevărată manie de a vedeà plagiate peste tot locul. Cutare pretinde că Augier a imitat pe Molière, pentru că ambii au întrebuinţat locuţiunea «le chef de la famille». Anume savanţi declară pe La Fontaine drept plagiator, pentrucă într'o culegere de fabule din sec. XIV se găseşte expresiunea «tenait en son bec un fromage.»

Invinuirile acestea sunt, de sigur, neserioase şi n'au nici o importanţă.

Ispita plagiatului în literatură rămâne totuşi o patimă umilitoare.

«Să ne ferească D-zeu de tot felul de plagiate, încheià moralizator Emile Faguet; de plagiatul voluntar şi nevoluntar, vinovat şi nevinovat. — E bine să fii fiul operilor tale, dar mai cu seamă, — mici sau mari, strălucite sau neînsemnate, — e mai bine să fii tatăl lor!»

15 Octomvrie. — Cu ocazia apariţiei noului roman al lui *Paul Margueritte*, *Georges Pellissier* caracterizează talentul acestui distins scriitor francez, în pagini de o pătrundere şi de o sinceritate cu totul deosebită.

Puţini scriitori sunt atât de spontani şi originali ca Paul Margueritte, afirmă autorul. Lucrul acesta se datoreşte temperamentului său, precum şi «uceniciei» sale literare,

Studiele sale literar, Paul Margueritte le făcù fără nici o direcţie şi fără regulă. citind, la întâmplare, tot felul de cărţi, pasionându-se pe rând sau în acelaş timp, de maieştri cei mai deferiţi, amestecând genurile şi şcolile.

Totuşi, el are preferinţele sale instinctive: romancierii realişti, «les visionnaires de la vie exacte» sunt acei ce-l atrag mai mult. Dintre toţi însă, preferă pe Daudet şi pe Goncourt. Daudet îl farmecă, îl captivă: Goncourt, mai mult încă, produce asupra

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

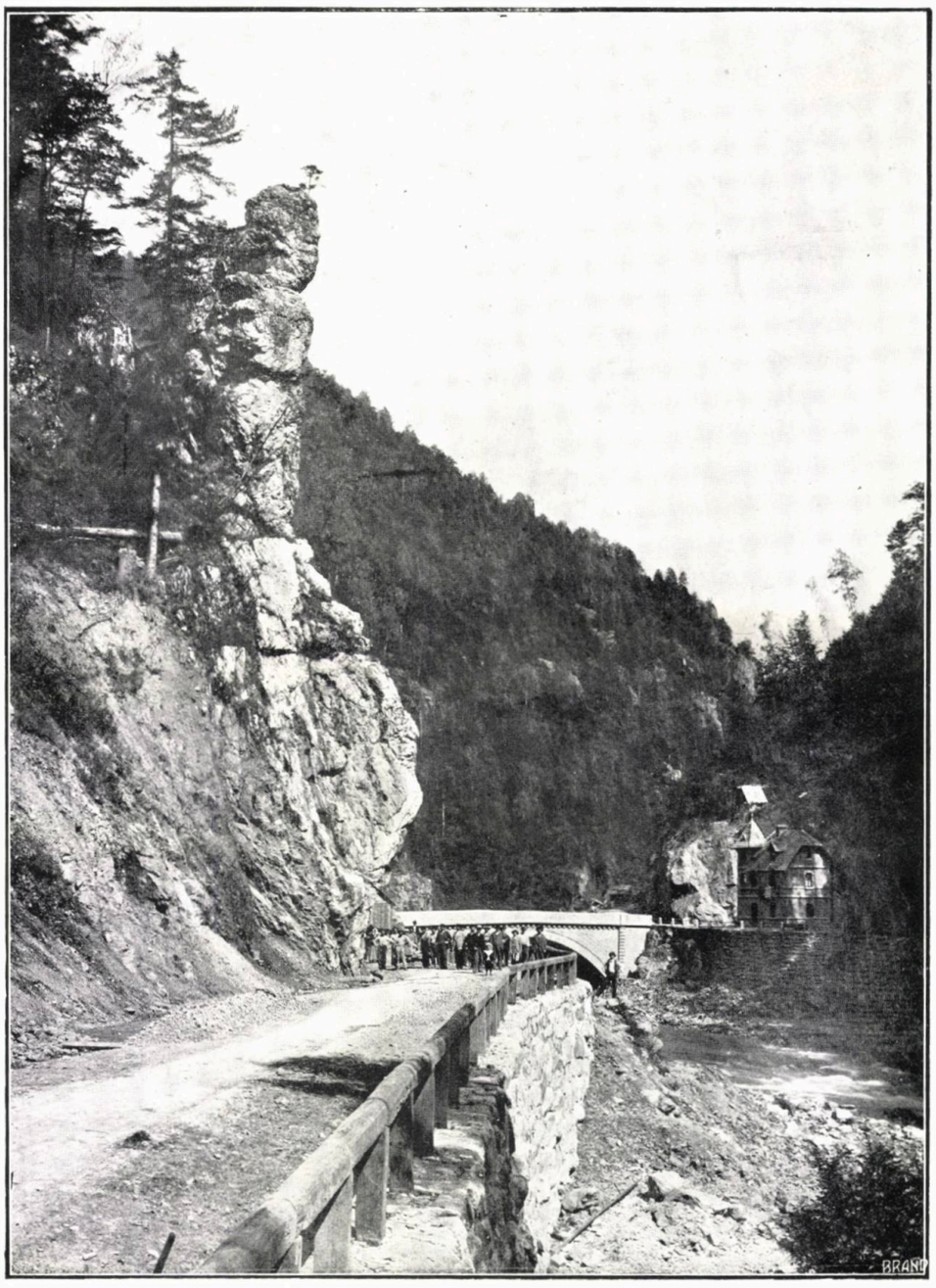

Şoseaua naţională Cârligu-Caprei, Frontieră pe Jiu.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

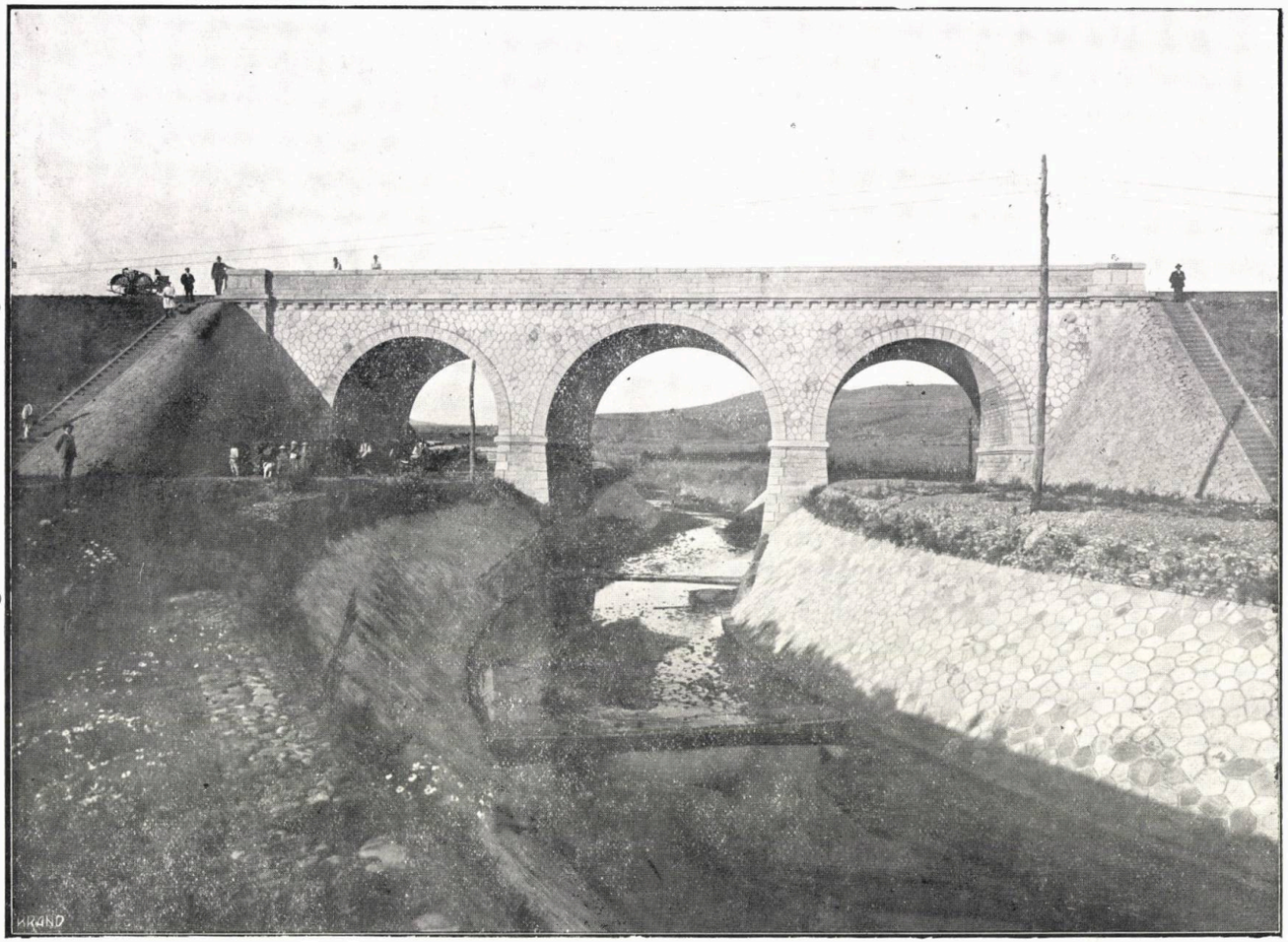

Calea ferată Târgu-Ocna-Palanca

(Viaduc cu două pasage peste gârla Ulminiş, klm. 22+747.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Calea Ferată Târgu-Ocna-Palanca.

Pod oblic peste Trotuş pentru şosea şi drum de fer, 145 m 00, lungime klm. 55+648.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Calea ferată Câmpina—Doftana.

Pod peste Prahova de 130 m 00 lungime.

spiritului lui, asupra nervilor lui, asupra fiinţei lui întregi, impresiunea cea mai puternică, cea mai vie. Dar Paul Margueritte nu este discipolul lor, şi dacă preferă pe aceşti doi scriitori tuturor celorlalţi, cauza este că se regăseşte el însuşi în ei. Căci ca şi ei, Margueritte este «un écrivain de nerfs»; sensibilitatea lui este extremă, bolnăvicioasă. Şi tocmai această deosebită sensibilitate, — notă caracteristică a talentului său — este cauza defectelor literare ale acestui scriitor distins.

Operile lui Paul Margueritte sunt pline peste măsură de amănunte nefolositoare. «Vibrant aux moindres traits de la réalité, qui frappent ses sens, ne spune Georges Pellissier, M. Paul Margueritte en fixe aussitôt la sensation; et chacun de ces traits est rendu avec une netteté singulière, mais outre que beaucoup paraissent oiseux, leur interminable défilé produit une impression de fugacité trouble et papillotante. Un écrivain moins dominé par sa sensibilité, choisirait, entre les objets ambiants, ceux qui concourent à l'effet général; M. Paul Margueritte ne fait, trop souvent, que noter de petits détails, tous dans le même plan, qui ne se subordonnent pas l'un à l'autre, et ne composent pas un ensemble.»

Este drept să adăogăm că defectul acesta se găseşte mai mult în primele sale cărţi: «*Tous quatre*», «*Une Époque*» şi cu deosebire în cele scrise în colaborare cu fratele său: «*Femmes Nouvelles*» şi «*les Deux Vies*».

Mai târziu abuzul amănuntelor dispare când, cu vârsta, devine mai stăpân pe nervii săi. Dar dacă cusurul cel mare, în operile acestui scriitor, este mulţimea amănuntelor, apoi tot amănuntele sunt acelea cari dau impresiunea realităţii, a vieţii. Unii romancieri, ca Gustave Flaubert, de ex. şi Zola, construesc operele lor după un plan bine stabilit mai dinainte, riguros şi precis, fără să-şi permită cea mai mică abatere, vre-un adaos sau vre-o inversiune. O asemenea compoziţiune, fie ea chiar magistral redată, nu poate oglindì imaginea reală a vieţii. In dosul personagiilor ce se perindă dinaintea noastră, simţim prezenţa autorului care a pregătit şi combinat împrejurările în vederea unui efect anumit; şi această prezenţă rigidă, artificială, ne indispune.

Exprimarea exactă a vieţii, în tot ce are ea mai fugitiv, mai palpitant, mai viu, este talentul esenţial al lui Paul Margueritte, şi dacă stilul lui este adesea inegal, în schimb, în totdeauna e sincer, sensibil, pitoresc.

Ultimul său roman, «*la Flamme*» pare că reuneşte toate calităţile acestui scriitor de talent, şi poate fi socotit ca cel mai reuşit din câte a publicat până acum.

Un fils de Napoléon de *Dr. M. Billard.*

Printre femeile frumoase, cari au inspirat un interes deosebit lui Napoleon Bonaparte, a fost şi Eleonore Denuelle dela Plaigne, «o brună sveltă cu ochii negri» damă de onoare a Carolinei Murat, sora împăratului.

Fructul dragostei lor ascunse, fu contele Leon, una din cele mai curioase figuri ale Parisului, din ultima jumătate a secolului trecut.

Inalt, buzele subţiri, nasul puţin adus, de o înfăţişare frumoasă şi impunătoare, contele Leon erà fotografia vie a lui Napoleon. Această asemănare izbitoare poate să fi fost cauza pentru care împăratul aveà pentru fiul acesta natural o dragoste cu totul deosebită.

Educaţia «micului Leon» a fost din cele mai îngrijite. Crescut în institutul Hix, el erà oaspele cel mai frecuent şi cel mai iubit al palatului, unde Napoleon continuà a-l primì chiar după căsătoria sa cu Marie-Louisa; iar solicitudinea lui pentru tânărul conte nu slăbì nici în ultimele momente ale vieţii sale când, în pacea exilului dela Sf. Elena, îi lăsă prin testament suma de trei sute de mii lei. Ba chiar, se zice, — lucru foarte curios, — că împăratul, uitând de Codul ce stabilise, ar fi avut momente când se gândeà să-l lase moştenitor al tronului.

Destinul însă a vrut să fie altfel, şi Contele Leon, nu numai că nu devenì împărat dar, om foarte capricios, excentric şi nemăsurat, îşi cheltuì întreaga avere în câţivà ani, iar în 1853 fu închis pentru datorii!

«Din Capitolin până la stânca Tarpee nu i trebuì decât un pas!».

Este uşor de înţeles impresiunea ce trebue să-i fi făcut fiului de împărat celula strâmtă, mizerabilă şi rece, el care fu cât p'aci să ocupe cel dintâi tron al universului.

In Februarie 1840, cu desăvârşire ruinat, contele Leon plecă la Londra în speranţă de a întâlnì pe vărul său Louis Bonaparte, dar acesta refuză să-l primească.

Indignat, Leon îi scrie o scrisoare insultătoare, spunându-i că n'are «nici o picătură de sânge franţuzesc în vine». In acelaş timp, însărcină pe colonelul Rateliffe, care-i duceà scrisoarea, să transmită vărului său cuvintele următoare: «D-l Conte Leon spune că dacă persistaţi în a susţine că este un agent de poliţie trimes pentru a vă spionà, vă provoacă la duel cu pistolul. Gândul acesta murdar nu este în inima d-v., ci în spiritul d-v., este o pată pe care o vede pe fruntea d-v. şi pe care o poate şterge cu un glonte!»

Cuvintele acestea erau o provocare la duel pe faţă şi Louis Bonaparte nu o puteà nesocotì; totuşi duelul nu avù loc din cauza autorităţilor locale, cari se opuseră.

Opt ani mai târziu, Contele Leon găsì un nou prilej de luptă contra vărului său, când, invocând motivul naşterii sale ilustre, se gândì să-şi pue candidatura la preziden̦ia republicii, în concurenţă cu Louis Napoleon. Gândul acesta părù tutulor atât de curios încât — după vorba lui Frederic Masson, — numai o desordine morală îl puteà explicà. Louis Napoleon este ales preşedinte al republicei franceze, iar la 20 Decembre, prin vot universal, este învestit cu dreptul de «putere suverană şi absolută».

Devenit împărat, vărul său cerù numai decât să-l vadă în palatul dela Tuileries, spre a-i exprimà felicitările sale şi a-l asigurà de dragostea şi devotamentul său, dar Louis Bonaparte refuză din nou să primească pe acest «hurluberlu sans conviction, sans principe, sans moralité d'aucune sorte, amoureux de panache et de hâblerie, et jouant avec les aigles impériales comme avec les domminos et les cartes des cafés des boulevards.»

Totuşi împăratul fu generos, şi ca o crudă ironie a soartei, contele Leon primì o pensiune anuală de 6.000 lei din partea vărului său pe care cu 12 ani înainte voise să-l omoare! La această sumă se adaogă partea sufletului lăsată de Napoleon I, cu totul un capital de 225.319 lei cari ţinură «ce que vivent les roses.»

De acì înainte începe decadenţa progresivă materială şi morală, alunecând mereu până la ultima treaptă a mizeriei şi a desfrâului, acela ce fusese fiul marelui Napoleon, stăpânitorul lumii!

La Revue bleue, 16 Octombre. Sub titlul: *Mémoires de la guerre Russo-Japonaise*, generalul *Kouropatkine* publică o serie de consideraţiuni asupra motivelor cari au determinat izbânda Japonezilor. Oamenii aceştia, spune autorul, nu erau cunoscuţi Ruşilor decât ca nişte meşteşugari răbdători şi îndemânateci; produsele lor le plăceà prin execuţia lor delicată şi culorile lor vii, iar marinarii ruşi vorbeau cu simpatie de ţara aceasta îndepărtată şi de locuitorii ei. Dar Japonia militară nu există. Marinarii, exploratorii şi diplomaţii ruşi fură înmărmuriţi de deşteptarea acestui popor energic şi independent.

In anul 1867, armata Japoniei erà de 10.000 oameni, organizată în nouă batalioane, două escadroane şi opt baterii. Puterea aceasta, care formà armata permanentă erà dresată de instructori francezi.

In 1872, în urma războiului franco-german, legea serviciului militar obligator şi universal fu introdusă şi în Japonia; instructorii militari francezi, fură înlocuiţi cu instructori germani, iar ofiţerii trimişi în fiecare an în Europa spre a se perfecţionà în arta militară.

În sfârşit, la 1 Aprilie 1896 Mikado promulgă un decret, ordonând reorganizarea forţelor militare, în virtutea căreia, în mai puţin de şapte ani efectivul armatei se dublă.

Toate aceste progrese erau ştiute de Ruşi, dar ei nu le deteră importanţa cuvenită.

După răsboiul Chinei ce se sfârşì cu expulzarea Japonezilor din peninsula Kuan-Tung, aceştia se pregătiră în grabă de răsboiu contra Ruşilor.

Budgetul lor militar dela 50 milioane de lei în 1893, se ridică la 182 milioane, în 1897; la 257 milioane în 1900. In anul 1902 toate pregătirile de răsboiu erau gata, iar budgetul revenì la 187 milioane de lei.

Pe măsură ce-şi desvoltà puterile, Japonia se pregăteà de ostilităţi. Un număr de ofiţeri fură trimişi chiar în Rusia spre a studià poziţiunile şi organizarea acestei ţări. Mai mult. Dintr'un spirit de sacrificiu pe care Ruşii nu-l pot în destul admirà, Japonezii solicitară pe lângă aceştia mici posturi în serviciul Extremului Orient, numai în scopul de a le puteà studià mai bine viaţa şi obiceiurile.

Iar în timpul acesta, reprezentanţii Ruşi, în Japonia, nepăsători de a cunoaşte poporul mai de aproape, priveau de sus, cu indulgenţă.

In sfârşit, unul din meritele de căpetenie ale armatei japoneze este că trupele ei de rezervă erau formate din oameni din toate clasele ; şi pe când soldaţii Ruşi din «a doua categorie» formau un element cu deosebire slab, rezerviştii Japonezi —, mulţumită patriotismului şi spiritului marţial ce însufleţeşte toate rândurile societăţii, — luptară nu numai tot atât de bine ca armata regulată, dar chiar mai bine ca ea.

Cât despre rezistenţa morală a Japonezilor, ea întrece orice aşteptări. Pe când acest dezastros războiu, în Rusia nu erà nici înţeles nici bine văzut, în Japonia fu din contră privit cu cel mai mare entusiasm. Şi entusiasmul acesta devenise un fel de delir. Mame se sinucideau, când fii lor erau reformaţi ; ofiţeri şi soldaţi făceau să li se oficieze servicii funebre de înmormântare, înainte de a plecà la războiu, pentru a arătà cât erau de hotărîţi a murì pentru patrie ; şi regimente întregi se năpusteau cu furie în asalt, călcând orbeşte peste corpurile neînsufleţite ale camarazilor lor

Naţiunea întreagă simţeà importanţa vitală a acestui războiu, şi nu cruţà nimic pentru a eşì victorioasă!»

Ruşii, trebuiră să ţină piept unui asemenea popor cu o armată şovâelnică, nedisciplinată, slăbită de sentimentele opuse, nedumerită!.....

In asemenea condiţiuni, izbânda micului popor japonez nu mai este o minune neînţeleasă ; din contră, cu calităţile lor neîntrecute, înfrângerea Ruşilor erà fatală.

Mercure de France, 16 Octombre. — *Henriette Carasson* publică un articol amănunţit asupra vieţii lui *Jules Tellier*, analizând sufletul zbuciumat al acestui copil de douăzeci de ani.

Delicat, nervos, nejucându-se niciodată ca ceilalţi copii, micul Jules erà veşnic cufundat în visuri... La patru ani citeà ziare «cu multă demnitate» iar vorbele lui erau de o înţelepciune surprinzătoare.

Indată ce învaţă să scrie, începù să compue versuri pe cari le citeà surorei lui, cu mult mai mică decât dânsul, zicându-i «Ascultă, vezi dacă nu e *quelque chose qui cloche!*

Şi totuşi, cu toată dragostea ce o aveà pentru poezie, cu toate sforţările ce făceà pentru a ajunge la perfecţiunea lirică — dacă lăsăm la o parte câtevà versuri foarte frumoase — poeziile lui Tellier sunt partea inferioară a operii lui. Inferioritatea aceasta el o simţì în totdeauna şi suferì adânc. Se pare că mâhnirea aceasta fu isvorul principal al pesimismului lui Tellier, «acea stare bolnăvicioasă a sufletului, la care se adaogă sentimentul conştient de neputinţă.»

Fiinţa aceasta cu totul cerebrală, erà concentrată în mod natural. Nu-i plăceà să vorbească despre el însuşi; nu se destăinuià nimărui, dar, fără să mărturisească, sufereà mult că se vedeà străin şi neînţeles în mijlocul a lor lui.

In anul 1878 Tellier intră în clasa de retorică a profesorului Jules Lemaître Spiritul acesta pătrunzător, recunoscù numai decât valoarea extraordinară a noului venit: «J'ai pour élève, cette année, un garçon mer veilleux, Jules Tellier, dont l'érudition parnasienne ferait pâlir la notre» scrià celebrul profesor unui alt elev al său.

Intr'adevăr, Jules Lemaître, în scurt timp devenì cel mai bun amic al tânărului Tellier. Liceul terminat, bacalaureatul luat, el fu nevoit să plece la Caen spre a-şi pregătì licenţa; dar sensibilitatea lui anormală, continua surescitare cerebrală în care se găseà, îi pregăteau sfârşitul! Sărmanul tânăr se simţeà atins de moarte, şi mulţi din cei ce-l cunoşteau credeau ca dânsul!

«Eram sigur că va murì tânăr» scrià de curând Jules Lemaître. Tristeţa lui din ce în ce mai adâncă; neagra descurajare ce-l cuprinse; convingerea că erà «sfârşit» înainte de a începe; toate acestea se traduceau în versuri vesele, ca formă, dar cari păreau ca «tocite» de preocupările interioare.

Dar pesimismul lui Tellier nu erà numai cerebral, ci îşi aveà izvorul în însuşi sufletul lui curios, în sensibilitatea lui dureroasă, în neputinţa ce o purtà în sine de a fi vre-odată fericit! Căci importanţa unei decepţiuni nu se măsoară după gravitatea incidentului ce a cauzat-o.

Viaţa lui Jules Tellier n'a fost întunecată de nici un evenement excepţional, dar el erà din rasa lui Henri Heine, care strigà cu ochii plini de lacrimi: «Laisse saigner tes blessures, laisse tes pleurs couler sans tarir, il y a dans la douleur des débauches de volupté secrete; et les larmes sont un baume bien doux!

Si une main étrangère ne l'a pas blessé, *tu feras bien de te blesser toi-même!*

In dispoziţiunile acestea sufleteşti, zilele lui Tellier erau numărate. Moartea erà aproape, şi el o simţia cu groază în umbra ei legănată şi suflarea-i rece.

«Fantôme qui nous doit dans la tombe enfermer,
«Mort dont le nom répugne et dont l'image effraie
«Mais qui à force de craindre on finit par aimer,
«P'sque la vie est vaine, et que toi seule est vraie.»

Pentru Tellier, viaţa nu erà într'adevăr decât un prilej de adâncă şi surdă suferinţă.

După o rătăcire de mai multe luni, dintr'un oraş într'altul, ca profesor, sufletul lui, prea chinuit. se stinse într'o sală de spital, numai după douăsprezece zile de boală învins de nişte friguri tifoide ce se grăbiră să-i ardă sistemul nervos, deja prea ruinat!

«Et tu mourus, grand cœur, fait pour les plus grandes peines!...»

A. FULGA.

2805/1911

LITERATURĂ
ŞI
ARTĂ-ROMÂNĂ

IDEI · SIMŢIRE · FORMĂ

ANUL XIV

1910

No. 7, 8 şi 9.

PROPRIETATE LITERARĂ ŞI ARTISTICA

CUPRINSUL

NUMĂRULUI DELA 25 OCTOMBRIE, 25 NOEMBRIE ŞI 25 DECEMVRIE 1910

TEXT:

1. CUM ERA SĂ MĂ FAC CATOLIC (O amintire) . . de EM. GRIGOROVITZA.
2. SPRE IDEAL, PEISAJ, CÂNTECUL ZILEI CARE VINE, CLIPE (poezii) . . . . . de I. GR. PERIEŢEANU.
3. TRADIŢIONALISMUL (studiu) . . . . . » N. I. APOSTOLESCU.
4. NOTE DIN TREN, CITIND SCRISORILE-ŢI (poezii) . » VASILE G. MILITARU.
5. SULLY PRUDHOMME . . . . . » ZOE N. I. APOSTOLESCU.
6. SONET, SENTINŢE . . . . . » N. RUSSU.
7. DUPĂ DOUĂ ZECI DE ANI, PE O CARTE (versuri). » MIHAIL IORGULESCU.
8. DUPĂ CE ULYSE REVĂZU ITACA. . . . . » EMILE GEBHART.
9. CRONICĂ LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ . . . . . » N. I. APOSTOLESCU.
10. CĂRŢI ŞI REVISTE STRĂINE. . . . . » »

ILUSTRAŢII:

1. Alimentarea cu apă potabilă a Capitalei Bucureşti.
2. Alimentarea cu apă potabilă a Capitalei Bueureşti. (Cercetarea apelor din adâncime la Ciurel).
3. Calea Ferată Târgu-Ocna-Palanca (Vedere generală de lângă Târgu-Ocna).
4. Calea Ferată Târgovişţea-Pucioasa. (Pod peste Ialomiţa la Târgovişte).
5) Calea Ferată Târgu-Ocna-Palanca. (Pod peste Trotuş).
6. Pod metalic de inundaţie de 50 m 00 lungime din valea Jiului. (Şoseaua Craiova-Turnu-Severin).
7. Pod pentru şosea peste Olt la Stoeneşti, lângă Caracal.
8. Şoseaua naţională Lotru-Câineni peste Olt.
9. Pod pentru şosea peste Argeş la Copăceni. (Vederea generală din oval).
10. Pod pentru şosea peste Prahova la Dărmăneşti. (Vederea generală).
11. Pod peste Argeş la Mihăileşti.

Revista LITERATURĂ şi ARTĂ ROMÂNĂ
APARE LA 25 ALE FIECĂREI LUNI (Afară de lunile Iulie şi August)

DIRECTOR: N. PETRAŞCU

DIRECŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA, BULEVARDUL COLŢEA No. 1 bis, BUCUREŞTI

Abonamentul la Revistă e de 30 lei pe an în ţară; în străinătate 40 lei
Un număr lei 2,50

— COLECŢIA PE 13 ANI 390 LEI—

2805/1911

BIBLIOTECA CENTRALĂ

CUM ERA SĂ MĂ FAC CATOLIC

— O AMINTIRE —

Trei lucruri se ţin lănţuite în amintirea timpului meu de copilărie, petrecut colo, în târguleţul Storojineţului, pe care am cercat să vi-l descriu în mai multe rânduri. Casa boierească a stăpânului locului, şcoala veche şi biserica leşească, înşirate tustrele, una lângă alta, pe răzorul dintre târg şi moşie, ele îmi stau şi azi înaintea ochilor, cu toată vraiştea de întâmplări din care s'a ţesut acea pânză plină cu chipuri, rămasă neştearsă minţii mele.

V'am povestit cu alt prilej de casa vrednicului boier bătrân Niculai Flondor. V'am pomenit şi despre vechea şcoală, în care a huzurit atâţia ani tătăl meu ca învăţător, nu v'am povestit însă decât numai în treacăt de vechea biserică papistaşă a târgului celui copleşit de Leşi. Şi tocmai acolo mi-a rămas pironite o mulţime de amintiri vii, ce vor cu orice preţ să fie scoase din uitare.

Mă veţi întrebă, că ce rost aveà acest loc pentru mine, care eram de altă lege. Nu ştiu nici eu, dar atât, că la biserica noastră din fundul satului, unde ne duceà tata din crăciun în paşti, nu mă gândeam prea mult. Asta poate şi din pricină, fiincă nu o vedeam, dar Casţiolul [1]) Leşilor, îl aveam pururea înaintea ochilor şi cele ce se petreceau în jurul lui, îmi robiau pe nesimţite gândirea de a şti şi înţelege toate.

Erà o clădire de zid, nu prea mare, cu acoperişul înalt, drăniţit şi având la frunte un turnuleţ de lemn cu un singur clopot, al cărui dăngănit dulce tânguios îmi sună şi acum în urechi. Biserica aceasta s'a dărâmat de mult şi în locul ei s'a clădit una mare, cu două turnuri şi cu clopote de moda nouă. Dar eu văd în amintirea mea numai cât capiştea veche mohorâtă, aşezată în mijlocul curţii largi patrate, pe

[1]) Pe limba polonă «*biserică*» (de la cuvântul lătinesc *castellum*).

care o despărțeà un mic zaplaz de scânduri de ograda școlii, unde locuiam. Și aud, ca prin vis, sunetul aramiu și plângaciu al vechiului clopot ce-și tremurà bătăile sale răsvedite prin diminețele geroase de iarnă, chemând credincioșii, cu noaptea în cap, la rugăciunila de post ale roratelor [1]).

Erau ca o taină adâncă pentru mintea mea de copil, aceste slujbe la întunericul nopții și nu odată mă smunceam din pătuțul meu și mă strecuram tiptil la fereastra ce da spre biserică. Și roșeața geamurilor luminate adaogà, — par'că o simt și acuma, — un farmec fioros la ceeace-și plăsmuià mintea mea nepriceputà, că s'ar fi petrecând colo, în casa lui dumnezeu, așà în toiul nopții și totuși, oarecum ascuns, de privirea noastră, cari n'aveam ce căutà în acel loc.

Intr'o zi doica noastră, care era leașcă, m'a dus dumineca, în vremea liturghiei, în lăuntru, în biserică, de m'am întors acasă buimăcit și aproape mut de câte le văzusem. Din întunericul tainic al slujbelor de dimineață, trecusem la lumina orbitoare a altarului înconjurat de lumea, care tocmai se împrăștià. Vedeam în urmă învierea, pe care catolicii o făceau de cu Sâmbătă sara, cu pompă mare și cu imnuri cântate de norodul întreg, având în mijloc pe preotul catolic Groholschi și înconjurând cu lumânări aprinse, de trei ori biserica. Odăjdiile scumpe ale preotului, care pășeà cu monstranța în mână, țanțoș și mândru, sub baldahinul de matasă cu fir, ținut sus de cei mai de samă ai târgului, apoi potopul de lumânări și fânare aprinse și bubuitul săcălușelor, fără cari așa serbare nici că se puteà închipui, toate aceste ne făceau pe cei din casă, să privim cu oarecare sfială la aceste lucruri, în vreme ce mie, unul, mi se strângeà inima de o neliniște ciudată.

Tot așà în zilele de Joia Verde, când târgoveții catolici mai cu dare de mână, se întreceau să potrivească cele patru altaruri de prilej, la răspântiile mai însemnate ale târgului, pe la cari veneà apoi procesiunea din biserică, tot așa cu alaiu mare și cu preotul purtat sub baldahin. La fiecare din altarurile făcute din flori și ramuri verzi, cu covoare, podoabe și icoane sfinte, aduse de copiii bogătașilor, se făceà stare, apoi se citeà una din evanghelii și în urmă porneà tot târgul, în cântări de sute de glasuri, la alt altar, în timp ce sacălușele de sub grajdul școlii nu se mai astâmpărau, spre groaza bietului nostru Hector, care în asemenea zile nu mai știà în ce colț să se ascundă.

Treceau anii, eu creșteam și biserica catolică din fața noastră deveneà pentru mine lucru tot mai sfânt. Și iată că două întâmplări au făcut să mă apropiez și mai mult de locul de închinare al papis-

[1]) Slujbe matinale în postul mare, cum sunt la noi deniile de sară

taşilor. Intrasem şi eu la învăţătură, la părintele meu, şi eram şcolar cam răsfăţat — nu-i vorbă — dar supus la toate rânduelile, ca şi ceilalţi. Şi dând o pacoste de boală peste bietul meu tată, pentru ca să nu se închidă şcoala, cine credeţi că a luat de bună voie asupra sa, să-i ţie locul? Părintele Groholschi, preotul catolic. Şi atunci am văzut şi noi ce suflet bun şi păstor adevărat era omul acesta. Tatăl meu i-a şi rămas mulţămitor, cât a stat acest preot în târgul nostru, şi în cele din urmă s'a fost legat între ei o prietenie, cum nu se poate mai strânsă.

S'a brodit însă, că tot în vremea aceia, — eram şcolar în clasa doua sau a treia, nu mai ţin minte, — să se pripăşească pe la noi un pălărier din Galiţia, Torbinschi cu numele, ce aveă şi un băiat ceva mat răsărit ca mine, care umblă şi el la şcoală, dar cu o clasă mai sus. Din ceasul venirii acestor oameni, lucrurile la biserica de lângă noi s'au schimbat. Căci bătrânul Torbinschi era şi maistru de orgă şi cum tocmai pe atunci comunitatea catolică s'a fost învrednicit să'şi cumpere şi ea un astfel de instrument, slujba catolicilor a ajuns şi mai de-a cătării. Că mergeau acum şi oameni de ai noştri, să vadă liturghia leşească—cum ziceau ei, — fiindcă lucrul acesta li păreà ceva nou. Paracliser la Casţiol însă devenise băiatul lui Torbinschi. Tot el erà şi ministrant, adică dascălaş, care dă răspunsurile la rugăciunile preotului. In zile de sărbători mari şi la dumineci îşi aveà popa Groholschi dălcăuşii lui anume pentru treaba asta; dar la zile de rând,—se ştie cumcă la papistaşi se slujeşte în toate zilele, — Vladec, băiatul organistului, erà mâna dreaptă a preotului.

Cu ajutorul lui Vladec, care mă băgà foarte în samă, din pricină că eram fiul învăţătorului, m'am proslăvit să pătrund de tot în tainele sfântului locaş. Că m'a dus întâi pe scară sus, la corul nou de lemn al bisericei, unde se află orga şi, după ce m'am săturat de uitat la minunăţia asta cu fluerele lungi de cositor înşirate în capete şi cu zăvoarele cele multe deasupra tălpigelor, m'am urcat în pod şi de acolo, pe o scăricică strâmtă, în turnuleţul cu clopotul cel cu sunet dulce.

O lume întreagă de lucruri nevăzute şi mult jinduite mi s'a descoperit, dar par'că îmi făcuse şi rău prietenul Vladec, arătându-mi-le prea în goliciunea lor, căci acuma mi se păreau mai puţin sfinte. Mai ales, când a apucat într'o zi, spre Crăciun, să aşeze în biserică ieslele Domnului, cu întreg vifleimul, la care au început a tăbărî, chiar din dimineaţa ajunului Naşterii, copiii şi babele cu închinarea, apoi norodul şi însfârşit şi domnii din târg, aruncând la creiţari şi piţule, — m'am cam oţărît la vederea negoţului cu cele sfinte şi mă uitam strâmb la Vladec cu tinicheaua sa zuruitoare. Şi erà poate mai bine că l-am

lăsat pe prietenul paracliser în sama lui, căci cu aceeaşi puşculiţă strângeà apoi sara creiţari pela casele oamenilor, umblând în fruntea unei cete de băeţi leşi de ai lui, îmbrăcat ca Irod împărat şi colindând la cântece, cât îi ţineà gura. La treburi de aceste nu-i puteam fi lui Vladec tovarăş, oricât de drag mi-ar fi fost, că nu mă lăsau părinţii.

Darul care-l aveà băiatul ăsta de a strânge bani, dacă nu-i veneà cumvà dela numele său ciudat de torbar, dar de bună samă i-a fost oarecum meneală pentru ce aveà să ajungă. Căci l-am văzut, mulţi ani în urmă, în haine de finanţer, încasator la vama dela Mihăileni, prin care s'a întâmplat să trec într'un rând din România în Bucovina.

Tot Vladec erà însărcinat şi cu strângerea banilor ce-i dau oamenii pentru biserică, adică aşà un fel de dare de bună voe. Şi n'am să uit niciodată năcazul şi ciuda lui Vladec, când a găsit într'o duminecă, în săculţeţul de mărgele, pe care-l întindeà după liturghie cu o prăjină lungă printre băncile credincioşilor, doi bumbi de pantaloni. Căci cum Vladec cam aveà obiceiul de se jucà de a bumbilor, popa Groholschi, care ştià de patima băiatului, i-a şi dat la numărarea banilor strânşi, cei doi bumbi ca parte cuvenită pentru adunat.

Cu toate aceste Vladec erà băiat cinstit, foc, lucru care se vedeà mai cu samă în săptămâna Patimelor. Atunci se obicinueşte în bisericele papistaşe de a aşezà la un loc îndemânatec chipul de lemn al lui Hristos, care culcat între flori şi lumânări aprinse, slujeşte în timpul acesta de pocăială, drept colţ de închinare sfântă şi fierbinte din partea credincioşilor şi norodul se târâe pe brânci, pentru a-şi face rugăciunile. Precum şi la acest prilej sfânta biserică îşi adună obolul ei, este aşezată la capul însângerat de cununa de spini a Mântuitorului o tipsie, pe care-şi pune fiecare din cei cu pocăinţă, milostenia sa. Nu tocmai spre lauda sărăcimei papistaşe, trebue să o spun însă, că s'a întâmplat de multe ori, cumcă printre cei cu evlavie să se furişeze şi suflete păcătoase, ce se prilejesc prin lumea adâncită în molitve şi pândesc cum ar puteà să ieie în loc să deie. Şi ochii lui Vladec se făceau la aceste priveghiuri mici ca la o mâţă, că păzià neadormit, tupilat fiind la dosul dulapului de spovedanie.

Mie sfinţenia acestor tuturor lucrurilor îmi scădeà, de ce mă amestecà tot mai mult amicul Vladec în tainele meseriei sale. Şi meserie, nu altcevà, îmi păreau toate, de când aşezam cu el iarna ieslele şi vifleimul Domnului şi în primăvară mormântul Răstignitului, aşà, mai mult în vederea adunatului banilor. Mai ales, că-l şi ajutam la sărbători mari pe Vladec la pregătirea altarului cu toate cele sfinte, frecând sfeşnicile şi lustruind sfinţii de alamă, ca să sclipească mai

bine, şi câte altele. Dar a venit ziua, când şi cel din urmă lucru sfânt aveà să mi se prefacă în meserie şi treabă ca toate trebile.

Intr'o dimineaţă, când nici că mă gândeam să dau pela biserica din vecini, iată că mă aud strigat de tatăl lui Vladec. Acesta deschisese de cu vreme biserica, o măturase, pregătise jăratecul pentru cadelniţă şi acum se găteà să urce treptele la orga sa. Şi mă pomenesc că-mi spune, cu ochii cam într'o parte, ca mă chiamă părintele Groholschi, să viu o clipă la sacristie. Sacristia erà adică căsuţa cea lipită de biserică, unde într'o odăiţă se află canţălărioara pentru înscrierea botezurilor, morţilor şi cununiilor, iar în alta, care da cu uşa în partea dinspre altar a bisericei, erà vesmântăria parohului. Am dat fuga pe după biserică şi am urcat cele două trepte spre căsuţă, unde mă aşteptà în adevăr preotul, chiar în pragul uşei. M'a netezit pe cap, ca răspuns la sărutarea de mână cuvenită şi iată, că începe să-mi zică pe limba leşească, ca să fiu copil bun şi... să-i slujesc... la liturghia de dimineaţă ca ministrant..., Vladec fiind bolnav de gâlci. Ştià preotul că de nenumărate ori privisem şi ajutasem pe băiatul organistului la isprăvile sale de paracliser, şi-şi închipuià că trebue să ştiu şi eu toate boscorodelele ministrantului.

Eu am roşit de mândrie, auzind propunerea şi nici nu erà cum să mă dau înapoi. Abià de am bâlbâit aşà cevà, că poate n'am să nimeresc toate bine, dar bătrânul nici că mi-a dat ascultare.

In biserică obicinuiau să fie de faţă la aceste slujbe de dimineaţă mai mult femei, câteodată şi vre-un cerşetor sau alt trecător, mai mult sărăcime. N'avea însă a face, căci cuvântul lui dumnezeu erà al lor ca şi al celor ce dau pela casa Domnului numai pela zile mari, ca să-şi arate mai mult hainele decât să-şi deschiză sufletele. Şi în privinţa asta popa Groholschi erà slujitorul altarului, poate cel mai vrednic de pe lume. Nu numai slujbele de dimineaţă le ţineà cu sfinţenie, dar încă şi de două sau trei ori pe săptămână adunà tineretul din popor, băeţi şi fete, de-i învăţà catehism, rugăciuni, cântări, povăţuindu-i spre bine şi spre viaţă curată şi cinstită. De aceea omul acesta erà iubit de toată lumea şi norodul de jos ţineà la el ca la un sfânt.

Şi aşa şi acuma, mulţumit că-şi poate citi slujba, m'a netezit iarăşi pe obraji şi aruncând o privire pe uşa crăpată, ca să vadă cine cam este prin biserică, mi-a întins cheia dela dulapul cu odăjdiile. Pe când organistul trăsese clopotul de a doua oară şi începeà acum să cânte un coral pentru rugăciunea de dimineaţă, eu m'am şi apucat să-l îmbrac pe preot, aşà pecât mă pricepeam şi cum văzusem de

atâtea ori că o făcuse Vladec. Şi l-am ajutat pe pântecosul csendz[1]) să-şi pună cămaşa, să-şi încingă mânicarele şi să-şi potrivească guleraşul. I-am întins apoi spre sărutat ciboriul, adică odajdia cea cusută cu fir, şi după ce l-am văzut gata, i-am pus căciuliţa de catifea cu colţuri în cap şi vroiam să-i întind şi evanghelia. Decât aicia mă întrecusem cu treaba şi mă pomenesc cu întrebare din partea preotului mirat: «Da tu? Tu nu te îmbraci?»

Degrabă m'am repezit la un alt dulăpaş mai mic, unde erau cămăşile la fel ale ministranţilor şi luând pe cea dintâi, ce mi-a căzut în mână, dau s'o trag peste cap, dar simt că pârâe şi începe să se rupă, chiar deabinele.

«Incet, măi băete, mai încet, că dranchile aste de cămăşi sunt vechi de atâta spălătură şi s'au făcut subţiri ca hârtia. Bagă de samă,.... stăi... că te ajut eu !»

Şi zicând aceste, a şi început popa să-mi tragă şi să-mi aşeze cămaşa cu poale roşii şi încheindu-mă cam cu sila la guleraş, care'mi vinea prea strâmt, mi-a făcut semn spre cadelniţa ce fumegă a prăpădenie în colţul uşei şi apucând evanghelia a zis cu nerăbdare: «Chodzime»! (adică «Haidem»).

Şi am intrat în biserică, eu înainte, popa după mine şi a pornit slujba. Am uitat numai cât să vă spun, că după ce păşirăm pragul, am sbuciumat la iuţeală coarda de mătasă legată de limba clopotului atârnat lângă uşă, spre a vesti adică intrarea prea sfinţitului şi — se vede treaba, — am smuncit-o cam tare, de s'a rupt şi a căzut jos Dar nu s'a băgat de samă şi liturghioara a început.

Cum lumânările cele patru, ce ard la slujba de dimineaţă, fusese aprinse de către organist cam demultişor, ele şi făcuseră nişte capete de feştilă ce se întreceau la fumegat cu cădelniţa mea şi numai cât am văzut că bătrânul Groholschi îşi ridică ochii de pe molitvernic şi încruntânduse puţin la sprâncene, îmi zice cu jumătate de glas: «Şcepţe!» (mucările).

Coada de băţ cu mucările eră, pe cât ştiam, în dosul altarului, răzămată de un stâlp. Dând să mă repăd întracolo, nu ştiam ce să fac cu cadelniţa şi cum asta eră cam bucşită cu jăratec, eu la treaba îndoită ce aveam acum de făcut, am cam împrăştiat câţivă cătiva din tăciuni prin biserică. Noroc că erau lespezile de piatră şi în vreme ce popa cu ochii mânioşi, tot îmi ţâşneă câte un «*Uvajai chlopce!*» (ia sama, băiate), eu i-am stâns afurisiţii de cărbuni cu talpa ciubotei.

Dar lucrul a mers totuşi destul de bine. Că i-am dat, îngenunchind

[1]) Numele de *preot* pe limba polonă.

la treapta de jos a altarului, preotului răspunsurile cuvenite, când un «Deo gratias», când un «Et cum spirito tuo» şi, în vreme ce organistul mormăiă de sus aminurile sale umflate de hodorogeala cu orga, n'am uitat să i mut evanghelia de vr-o două ori din dreapta în stânga şi înapoi, — cum cere slujba la catolici. L-am tămâiat apoi zdravăn pe sfinţitul, am sunat din clopoţelul mic, ascuns sub treaptă, când şi cât a trebuit, i-am întins însfârşit preotului lighianaşul argintiu de şi-a spălat cu apa din ibricaşul ţinut de mine, mânile, şi după un «Dominus vobiscum» cam de mântuială, am ieşit amândoi, cum intrasem, cu frunţile ridicate, în sacristie. Şi bătrânul Groholschi, măcar că făcuse de astă dată adevărata liturghie cu bragă şi încă slujit de un şismatic, — cum ne spune papistaşii nouă ortodocşilor — erá atât de vesel, încât m'a sărutat pe frunte şi mi-a dăruit un sorocovăţ, zicând pe leşeşte: «Tu mi-ai fost astăzi scăparea mea»!

Şi adevărat că aşa a şi fost, numai că din scăparea părintelui Groholschi i-a ieşit tatălui meu bucluc întreg. Căci preotul nostru, părintele Filievici, cu care noi nu ne prea aveam bine, cum tot hojma îi căută tatei pricină, a şi aflat de istoria asta, şi dăi cu jalba la consistoriu, de s'au judecat apoi ani dearândul. Eu însă am mâncat o ocară zdravănă şi, ca să nu-mi vie cumva poftă de a mai face pe papistaşul, m'au trimis fără zăbavă la şcoală, la Cernăuţi.

EM. GRIGOROVITZA.

SPRE IDEAL

Visul meu întreg pământu-a străbătut,
Vrând să-şi cate ideala întrupare,
Insă, vai ! mult aşteptata arătare
Niciodată'n calea lui n'a apărut.

Ajunsesem spre amurgul veciniciei,
Unde mii de năluciri au asfiinţit,
Când în poarta-ţi luminoasă-ai răsărit,
Ca un înger din grădinile tăriei.

Şi'nchegând, ca o minune, al meu vis,
Ai pus stavilă 'ntre mine şi abis ;
Ai cules a mea privire rugătoare,

Şi-alungând din al tău suflet tristul «nu».
Mi-ai dat viaţa, pricepând îndurătoare,
Că 'ntre mine şi între moarte eşti doar tu !

PEISAJ

Zi senină de Octobre, când lumina te orbește.
Viţa galbenă şi tristă vrea să plângă în zadar:
Lacrimele i-au fost stoarse şi-al lor strop înveselește
Feţe cari toată viaţa uită jalea într'un pahar.

Nici un zâmbet nu se vede în dumbrava ruginită,
Nici un bucium nu 'ntrerupe pacea moartă de prin vii,
Iar grămezile de sfeclă din câmpia veştejită
Pari, în soare, hecatomba unei crunte bătălii.

Şi cum inima-mi se pierde în fireasca întristare,
Şi din pomi, sub vântul rece, pică frunzele mereu,
In amurgul ce se lasă melancolic mi se pare
Că sunt palide crâmpee, smulse sufletului meu.

ED. HARAUCOURT

CÂNTECUL ZILEI CARE VINE...

(VILLANELLE DES TEMPS PROCHAINS)

Vreau să iubesc! Viaţa-i un vis...
Amorul e'n călătorie
Purtând visări de Paradis.

Amorul vine din abis,
In păr cu mirt şi iasomie.
Vreau să iubesc! Viaţa-i un vis...

El merge 'n gândul lui închis,
Ducând femei cu voioşie
Şi dulci visări de Paradis.

O horă fetele-au deschis,
Strigând speranţei care 'nvie:
— Vrem să iubim! Viaţa-i un vis...

Eu cat pe-aceea ce-mi-e scris
Să'mi umple inima pustie
Cu vise dulci de paradis.

Vreau să iubesc! Viaţa-i un vis...

ED. HARAUCOURT

CLIPE

(MINUTES)

Oh, spune! Tu, pe care atâta te-am iubit,
Pierdut-e pe vecie parfumul nesfârşit
Cu care-a ta privire mi 'mbălsăma tot chinul?
Tu, sufletul visării ce'mi luminà seninul,
Tu, ce mi erai pe lume mai mult ca Dumnezeu,
Cum amintirea-ţi dulce mi-apare-aşa de greu,
Că 'mi trebue-o sforţare pentru-a găsi în gând
Imagina neştearsă, dar ştearsă-aşa curând
A celei ce pe lume fu totul pentru mine?

A dispărut parfumul şi zilele senine!

O moarte ne'ncetată, o suflet omenesc,
Vultoare unde-ai morţii iuţi fluturi se rotesc,
Şi'n zborul lor înalţă o pulbere-aurie,
O clipe, din abisuri nimic nu reînvie
Nimeni nu este sigur şi n'are trăinicie...
Doar vântul de uitare prin care voi pieriţi,
O clipe de speranţă ce suflet vă numiţi!

I. GR. PERIEŢEANU.

TRADIȚIONALISM

La 3 Decemvrie 1903 se reprezintà pentru întâia dată, pe scena teatrului *Gymnase* din Paris, o piesă — azi vestită — a domnului Maurice Donnay, strălucitul autor dramatic, acum membru al Academiei Franceze. Ce se petrecù atunci... e greu de spus, fiindcă ori cât s'ar povestì şi s'ar descrie mişcările, freamătul, viaţa intensă şi vijelioasă ca talazurile unei ape înfuriate — sbuciumările sufleteşti — ale unei mase de oameni, tot nu s'ar puteà redà prin vorbe fiorul acela de ură, de durere, de revoltă care străbate şi apropie pe cei uniţi în gânduri în asemenea împrejurări.

Iată cum spune în câtevà cuvinte, însuşi autorul, impresia lui în clipele vijeliei:

«A! când am simţit în sală freamătul acela, când am auzit vâjiind furtuna care părea că se repede până a sfâşià pânza decorurilor ca un văl, printre aplauze şi râsete, mi s'a părut că aud strigătul: Hep! Hep! cu care odinioară în ţările din Răsărit, poporul urmăreà pe ovreii demni de plâns, în străduţele strâmte ale întunecoaselor ghetto.

«Şi când cortina se lăsă la sfârşitul actului al treilea, fui mişcat când auzii pe o ovreică spunând: «Ce vrei? noi ăştilalţi n'avem farfurii zugrăvite». Nu e oare—zice Donnay — Ahasvera care, prin vorbele astea mişcătoare îşi plânge neamul lui risipit pe faţa pământului?» [1])

Iată, în puţine vorbe, de unde plecase deslănţuirea aceea de simţiminte violente şi de ce erà vorba.

Le Retour de Jérusalem, — asta e piesa — zugrăveşte la început o familie de oameni mulţumiţi de viaţă, de casă, de rudele şi de prietenii lor. Michel Aubier însă e atras de farmecele unei doamne, Henriette de Chouzé, cu care el aveà o comunitate de idei, amândoi fiind un fel de anarchişti, de oameni cari nu ţin la nimic. In realitate Michel Aubier făceà mai mult un sport din propagarea ideilor astea, iar Henriette — care nu erà decât pur şi simplu ovreica Judith — le răspândià în societatea Francezilor, dar ţineà cu îndârjire la amintirile şi la firea neamului ei, de care nu se depărtase decât spre a ajunge vicontesă. Cearta isbucneşte între Aubier şi soţia lui. In curând el va locui sub acelaş acoperemânt cu Judith — care se desparte de soţul ei şi ţine — lucru interesat — a i se zice Judith iar nu, ca până acum, Henriette. De aci înainte lucrurile se lămuresc din ce în ce. Judith sileşte pe prietenul ei să facă împreună o călătorie la Ierusalem, unde ea se înduioşează pe ruinele patriei hebraice. Intorşi în Paris, tot felul de cunoscuţi ai doamnei, numiţi Durkeim, Vowenberg, Afkler, Silvescu, Lurdau,

[1]) **Maurice Donnay,** *Le Retour de Jérusalem*, in *Théâtre*, IV, Paris, Bibl. Charpentier, 1909, Préface, p. 170.

Hœndelssohn, etc., sunt oaspeţii dese ori nepoftiţi ai casei M. Aubier & Judith Fuchsyani. Acì se discută noutăţile zilei şi mai ales literatură, politică şi sociologie. Cea mai nepieptănată producţie ovreiască e declarată superbă, ne mai văzută, genială. D-r Lurdau — care până la un punct nu e decât Max Nordau, — într'o franţuzească cugetată în nemţeşte, îşi bate joc de tot ce e francez, şi asta pe temeiuri declarate ştiinţifice. De altfel toţi umblă cu ştiinţa în gură la fiecare pas, de şi nimic ştiinţific nu se vede în cunoştinţele lor. Ei — oaspeţii aceştia, străini în casa lui Michel Aubier, străini şi în casa cea mare, în Francia, —îşi bat joc, rând pe rând de cultul pe care oamenii îl aveau pentru eroii neamului lor, îşi bat joc de patrie, de drapel, de armată, de tot ce-i leagă pe Francezii de faţă de trecutul lor.

Acì e punctul culminant al piesei, aici e locul când Michel Aubier înainte de-a isbucnì faţă de necuviinţa străinilor, le răspunde la întebarea: ce e patria, prin vorbele simple, cumpătate, adânc simţite:

«Nu ştiu dacă definiţia mea vi se va părea sănătoasă; dar mi se pare că patria sunt biruinţe glorioase, înfrângeri vitejeşti, pilde frumoase de jertfe şi de virtuţi... sunt biserici, palate, morminte... sunt privelişti ale Firii, văzute când eram copii mici şi altele cari, mai târziu, au încadrat ceasuri de bucurie ori de tristeţă... sunt lucruri intime, amintiri, tradiţii, obiceiuri... e o limbă care ţi se pare mai dulce decât oricare alta, e un cântec vechiu, o zicătoare bătrână şi cuminte... e un trandafir numit Francia, e o farfurie pictată... ştiu eu?... Da... patria... da, sunt toate astea... şi multe altele...» [1]).

Ast-fel în cuvinte limpezi şi evocătoare de mari simţiminte, lămureşte Maurice Donnay ce înţelegem noi — Francezi, Români, Germani, Ruşi, Englezi, Turci, Spanioli — prin patrie şi ce... nu pricep Ovreii că înseamnă vorba, ideea, puterea aceasta. In actul când se petrec scenele de cari vorbiam adineauri şi când Michel Aubier dă această definiţie, s'a deslănţuit în teatrul le *Gymnase* viforul care se îndreptà în potriva pângăritorilor ţării cari-i adăpostià.

E bine să adaogăm îndată că marele autor dramatic n'a făcut nimic alt-cevà de cât să constate un fapt pe care l-a pus pe scenă, aşà cum ar strânge în cuprinsul câtor-và acte o altă dramă — socială, romantică, de moravuri, etc. — ori care ar fi ea. Citiţi, ori recitiţi, cu băgare de seamă piesa, împreună cu admirabila prefaţă care o precede — un studiu de mare însemnătate — şi vă veţi convinge de acest adevăr.

La 1905 d. André Bellessort a publicat o carte, mai mult de cât interesantă şi plină de viaţă, întitulată *La Roumanie contemporaine*, în care vorbeşte, între altele, şi de Evreii din România în special şi de toţi în general. Iată ce zice d-sa despre deosebirea pe care o înţelege în privinţa ideii de patrie la Ovrei, pe de o parte, şi pe de alta la cele-l-alte popoare:

«Patria noastră e casa noastră, satul nostru, ţinutul nostru, toată ţara de durere şi de bucurie pe care de veacuri bucuriile şi durerile noastre au semănat-o. Patria noastră are oraşe, câmpuri, păduri, râuri, ierburi mirositoare. Noi suntem biete fiinţe cari ţinem la forma dealurilor noastre. Nicăieri ciocârlia nu cântă aşà de frumos ca la noi! Şi dacă, surghiuniţi într'un pământ străin, ne refacem o patrie, dragostea noastră se modelează tot după înfăţişarea lucrurilor. Dar Ovreiul n'are nevoe nici măcar de un bulgăre de pământ ca să-şi închipue patria lui. El o concepe în minte. O zideşte cu timpul şi cu spaţiul. Alte popoare au fost risipite pe faţa pământului: numai el n'a pierit.

[1]) **Donnay,** Op. cit., Acte III, p. 302.

Naționalitatea lui aspră și de neatins l'a mântuit de pieire. Dacă trăește azi, asta o datorește patriei ideale a cărei cetățue este capul lui.» [1]).

S'a zis de unii că distinsul scriitor francez e un filo-semit — tot așa după cum alții l-au judecat antisemit. De fapt, d. Bellessort nu face de cât să constate ca și d. Maurice Donnay, o stare de lucruri, niște concepții. Patria pentru toate popoarele ariene e legătura dintre loc, trecut și toți cei cari alcătuesc un neam; pentru Ovrei este o simplă păstrare de tradiții. De fapt Ovreiul e, putem s'o spunem, un idealist. Nimeni n'ar dorì însă un atare idealism pe care împrejurările l'au născut.

Incă odată nu e vorba acì nici de filo —, nici de antisemitism: Se vorbește despre seria de tradiții cari alcătuesc ideia de patrie pentru un Ovreiu; se explică simțimintele cari leagă pe un Român, pe un Francez, ori pe un alt Arian — căci vorbim doar de neamurile bine cunoscute nouă — de tradițiile lui, dar în acelaș timp și de pământul pe care au trăit și au murit strămoșii lui, pe care se află el și pe care se străduește să-l lase urmașilor lui. Cei cari nu înțeleg lucrul acesta din urmă sunt în prima linie Ovreii de pretutindenea, și o constatăm cu adâncă părere de rău; căci dacă ei nu au putința de *a simți* anumite stări sufletești, n'au dreptul să se transforme într'un element disolvant în mijlocul țărilor în cari se găsesc. Chiar dacă ne explicăm, până la un punct, disprețul și ura pe care o arată instituțiilor și oamenilor cu cari trăesc, nu sunt de iertat, căci oameni deștepți cum este marea lor majoritate, ar puteà să-și trudească puțin mintea spre a-și da seama de concepțiile noastre, ale celor băștinași în țările în cari au venit ei acum câtăva vreme.

Legătura aceasta a omului cu pământul au spus-o și au cântat-o mulți mari scriitori, mai ales în veacul al XIX-lea. Chateaubriand e unul din cei d'întâi. In *René* și în *Atala*, patria e pentru el tot ce leagă viața unui om de locurile în cari s'a născut și a crescut. Imitându-l, la 1826, un poet — azi necunoscut la noi — De Villebois, publică o poemă întitulată *Le Chant de l'Exil*. Cea dintâi strofă erà următoarea, de o rară delicateță de simțimânt:

Si le Flammant superbe, heureux enfant du Nil,
Disait près de ces bords à l'oiseau de l'exil:
— Pourquoi gémissez-vous sous ses charmans ombrages?
N'avez-vous pas ici, comme dans vos bocages,
Un ciel toujours propice et des fruits toujours mûrs?
Nos chants sont-ils moins doux, nos flots sont-ils moins purs?
— Non... Mais j'ai tout laissé sur la terre chérie...
Mais vous ne m'offrez pas le ciel de ma patrie,
Ni mon nid, seul temoin des amours les plus doux:
Et mon arbre natal, cet arbre, l'avez vous? [2])

Urmând de aproape tonul, ideile și uneori chiar fraza lui Chateaubriand, Bălcescu — după cum am arătat-o acum vre-o doi ani [3]) — ne-a dat una din cele mai frumoase pagini:

«Patria e aducerea aminte de zilele copilăriei, coliba părintească cu copaciul cel mare din pragul ușii, desmierdările drăgăstoase ale maicii noastre, plăsmuirile nevinovate ale inimii noastre, locul unde mai întâi am iubit și am fost iubiți, cânele care

[1]) *La Roumanie Contemporaine*, Paris, Perrin, 1905, Ch. VII-Bouhousi, p, 179.

[2]) In *Les Anales Romantiques*, 1826, p. 180. Cf. **Lamennais,** *Paroles d'un Croyant*, 1834, XLI.

[3]) In *L'Influences des Romantiques français sur la Poésie roumaine*, Paris, Champion, 1909, V. pp. 191-193.

se jucà cu noi, sunetul clopotului dela biserica satului, ce ne vesteà zilele frumoase de sărbătoare, sbieretul vitelor când se întorceau în murgul serii dela păşune, fumul vetrii ce ne-a încălzit în leagăn înălţându-se în aer, barza de pe streaşină ce cată duios pe câmpie, şi aerul care nicăiri nu e mai dulce!..» [1])

Recitiţi părţile din *René* şi din *Atala*, pe cari nu le mai citez—întâiu fiindcă fac parte din nişte scrieri destul de cunoscute şi al doileà fiindcă am insistat în deajuns asupră-le altă dată—recitiţi-le şi veţi vedea ce unitate de vederi e între Chateaubriand, Villebois, Lamennais şi *Cântarea Românei*. Patria aci e arătată ca legătura nedesliptă dintre om şi pământul în care el şi-a petrecut copilăria şi tinereţea. Cel care s'a depărtat ori a fost silit să plece din plaiurile părinteşti plânge, ca şi pasărea dusă în surghiun pe ţărmurile Nilului, cerul ţării sale, locuinţa şi copaciul care îi desfătà odată vederea şi care nicăeri nu-şi are seamăn. Patria e arătată la aceşti scriitori ca fiind alcătuită din răstimpul vieţii u n u i individ aflător într'un anumit loc din clipa naşterii şi până la moarte. Dacă dar fii lui s'ar naşte, ar creşte şi ar trăi într'alt ţinut,—pentru ei ţara aceea le-ar fi patrie. Ori cât de poetice deci, ori cât de armonioase ar fi limba şi expresiile în cari scriitorii de cari vorbim şi-au întrupat gândurile, ele nu ne dau o definiţie adevărată a *patriei*. Cuvântul însuşi ne îndreaptă către înţelegerea deplină a lui: *Patria* e din aceeaşi rădăcină cu *pater* şi cu *patrimonium*. A sta deci în locurile părinteşti, a te legà de pământul în care au trăit strămoşii tăi, a le păstrà obiceiurile, a-ţi aduce aminte de tot ce a făcut fericirea şi durerea tutulor generaţiilor cari au fost înaintea ta, a înţelege cu desăvârşire spiritul lor, iată patria, iată patria aşà cum adânc, poetic şi adevărat a înţeles-o un Maurice Donnay. In veacurile îndepărtate Românii spuneau că se duc la luptă să-şi apere *moşia*. Deşi perduseră vorba *patria*, noţiunea rămăsese însă neclintită: Ei îşi apărau pământul şi obiceiurile—tot ce le rămăsese din *moşi*—strămoşi. A-ţi pricepe şi a-ţi iubì patria înseamnă deci a înţelege în chip aproape instinctiv toate mişcările sufleteşti, cari au animat ori sbuciumat pe străbunii tăi, a pune în aplicare în chip inconştient, până la un punct, suma de tradiţii lăsate ţie prin moştenire sufletească şi a te face păstrătorul obiceiurilor proprii neamului. Dar ca lucrul să se poatà îndeplinì îi trebue cadrul firesc în cari evenimentele se petrecuseră de veacuri: pământul strămoşesc. T r a d i ţ i e şi ţ a r ă p ă r i n t e a s c ă: iată deci două elemente trebuincioase pentru a puteà concepe ideea completă, desăvârşită, de patrie. Când unul din ele lipseşte, însăşi noţiunea dispare, sau cel puţin, se întunecă, se modifică, se înstrăinează dela adevărata ei semnificare.

Regretatul folklorist D. Stăncescu a publicat, între alte snoave, una întitulată *Ovreiul la bătaie*. Iat'o pe scurt: In timpul războiului din 1877, un Ovreiu fu înregimentat într'o grupă oare-care de soldaţi şi pornit la luptă. Intr'o zi regimentul din care făcea el parte primì poruncă să intre în foc. Toate bune, dar când ajunseră în faţa Turcilor şl începură puşcile să pocnească, gloanţele să şuere şi soldaţii să cadă ca spicele, rămase Ovreiul încremenit, cu mâinile ţepene pe puşcă şi cu ochii mari scoşi afară din cap.

«Un sergent îl vede.

— Ce faci, Jidane, nu tragi cu puşca în vrăjmaş? strigă el.

— Ci... ci vrajmaş, dom'strejent, iu... iu nu... nu cunosc pu ei, pu nici unà nu cunosc iu, n'am vuzut du cund mamâ m'a fucut. Intâi... întâi sa mu cert cu ei şi pu urmâ... pu urmâ pot si fii să dau cu puşcâ...

[1]) **N Bălcescu**, *Cântarea Românei*, ed Odobescu, 1887, pp. 592-593.

— Dă, mă fir'ai al dracului de Jidov că Turcu dă'n tine ca şi cum a-ţi fi certaţi!

— Aşaaaa?... întrebă Ovreiul clănţănindu-i dinţii în gură, da... da nu su poti sa ne impucăm, mu rog?...» [1])

Anecdota păcătueşte dintr'un singur punct de vedere: Nici un Ovreiu n'a intrat în foc în războiul nostru pentru independenţă. Domnul Al. D. Xenopol ne spune numele celor 4 (patru) Ovrei cari ar fi putut fi în această categorie, dar cari au *dispărut* [2]), nu se ştie cum, înainte de a încercà neplăcerea luptei. Snoava lui Stăncescu presupusă adevărată, ne slujeşte însă de minune spre a ilustrà cele spuse mai adineaori: Cum puteà omul acesta care se născuse poate în ţara noastră, dar care nu aveà îndărătul lui multe generaţii, locuitoare pe acest pământ, să priceapă că ostaşii din faţă-i n'ar voì numai să ne stăpâniască teritoriul României, ci şi să ne impună, cu vremea, obiceiurile şi firea lor? Pe Ebreul, ajuns oştean român, nu-l legà nimic de trecutul românesc; el nu aveà în sângele lui nimic din ura strânsă de veacuri, din tată în fiu, împotriva asupritorilor neamului nostru; pe el nimic nu-l legà de tovarăşii lui de luptă. Chiar dacă i-ar fi convenit să lupte întru apărarea teritoriului pe care crescuse, asta nu erà de ajuns pentru a face jertfa vieţii. Nu se aşează nimeni în faţa morţii numai pentru păstrarea unui petec de pământ, de cât dacă pământul acela are, legate de el, amintirii neşterse şi înfăţişează, aşà zicând, o parte din sufletul individului. Ovreiul erà deci în dreptul lui, lăsând gluma la oparte, să spună că el nu e vrăjmaşul nici unui Turc: Cu nici unul nu se c e r t a s e—cum ziceà el—nici el, nici tatăl, nici moşul, nici strămoşii lui,—căci în alte ţări se aflau ei în vremurile trecute. De aceea nu înţeleg nici un moment să ne ridicăm înpotriva Ovreilor pentru-că ei nu ne iubesc neamul—nu zic pământul, căci pământul ar vrea să-l aibă—sau chiar că ne vorbesc de rău: Ce simţiminte adânci, străvechi ne leagă pe unii de alţii? Nici unul! Ei sunt dar la locul lor să facă ce le place; dar noi avem datoria de a-i opri să ne vatăme când lucrează pe pământul nostru, împotrivă-ne, fie insultându-ne, fie turburându-ne obiceiurile, datinele româneşti prin vârîrea ideilor şi simţimintelor lor. Ei sunt nişte oameni foarte respectabili din punctul lor de vedere — am avut şi am buni prieteni printre Ovrei —; dar cum le-am puteà cere să judece şi mai ales să simtă la fel cu noi? Ar fi nu numai o glumă de prost gust, ci şi o dovadă de neseriozitate din parte-ne. Când în vara lui 1899 se judecă la Rennes procesul lui Dreyfus, printre asistenţi se găseà şi Maurice Barrès, cel mai mare scriitor al Franţei contemporane, venit: 1) să observe—ca artist—unul din cele mai turburi momente de sbuciumare politică şi 2) să urmărească de aproape, ca luptător naţionalist, marea dramă care tindeà să târască Franţa în prăpastie. D. Barrès povesteşte faptele, apreciază trădarea, dar—în acelaş timp—la fiecare pas îşi explică motivele psichologice ale acţiunilor fiecărui personagiu. De odată, cu toată ura pe care i-o inspirà trădarea lui Dreyfus, d. Barrès zice:

«Hotărît lucru, e adevărat cuvântul ăsta, care m'a ispitit veşnic prin dureroasa-i fire: Nu e dreptate decât în lăuntrul aceleiaş speţe. Dacă noi am fi inteligenţe desinteresate, în loc de a judecà pe Dreyfus în conformitate cu moralitatea franceză şi după ideile noastre de dreptate, ca pe un semen al nostru, am recunoaşte în el reprezentantul unei alte speţe, al unei tradiţii faimoase pe ţărmii Iordanului, ai Feniciei şi ai vechii Asyrii. Nu l-am mai legà de stâlpul ispăşitor al nelegiuirii în Insula Dracului,

[1]) **D. Stăncescu,** *Snoave,* Ovreiul la bătaie, în *Revista Nouă,* An. VI, No. 8—9, Ian.—Febr. 1894, p. 351.

[2]) **A. D. Xenopol,** *La Question israélite en Roumanie,* in *La Renaissance Latine,* 1-ère année, No. 6, 15 Octobre 1902, Paris, p. 192.

MINISTERUL LUCRARILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

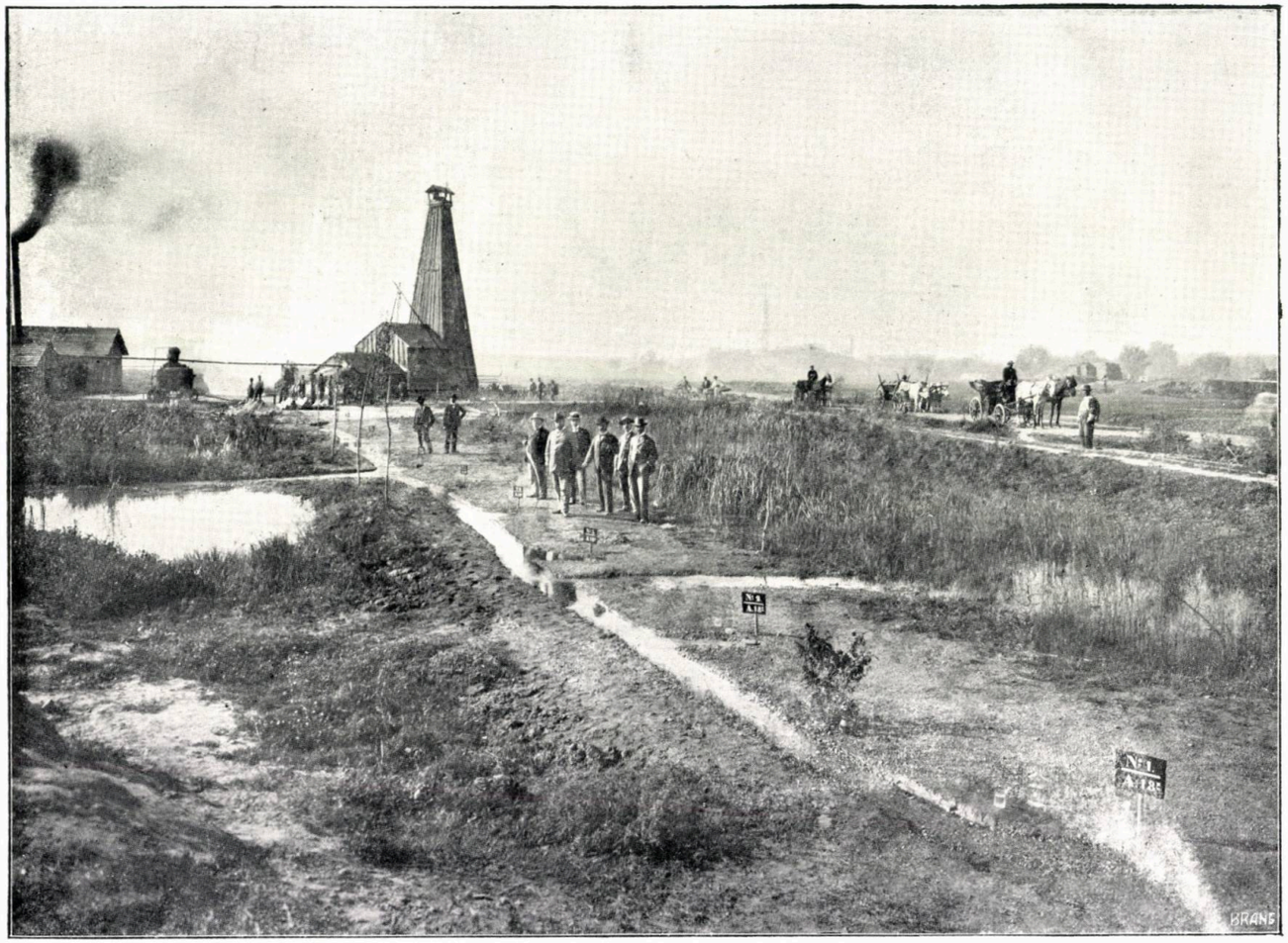

Alimentarea cu apă potabilă a Capitalei Bucureşti

Cercetarea apelor din adâncime la Ciurel.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

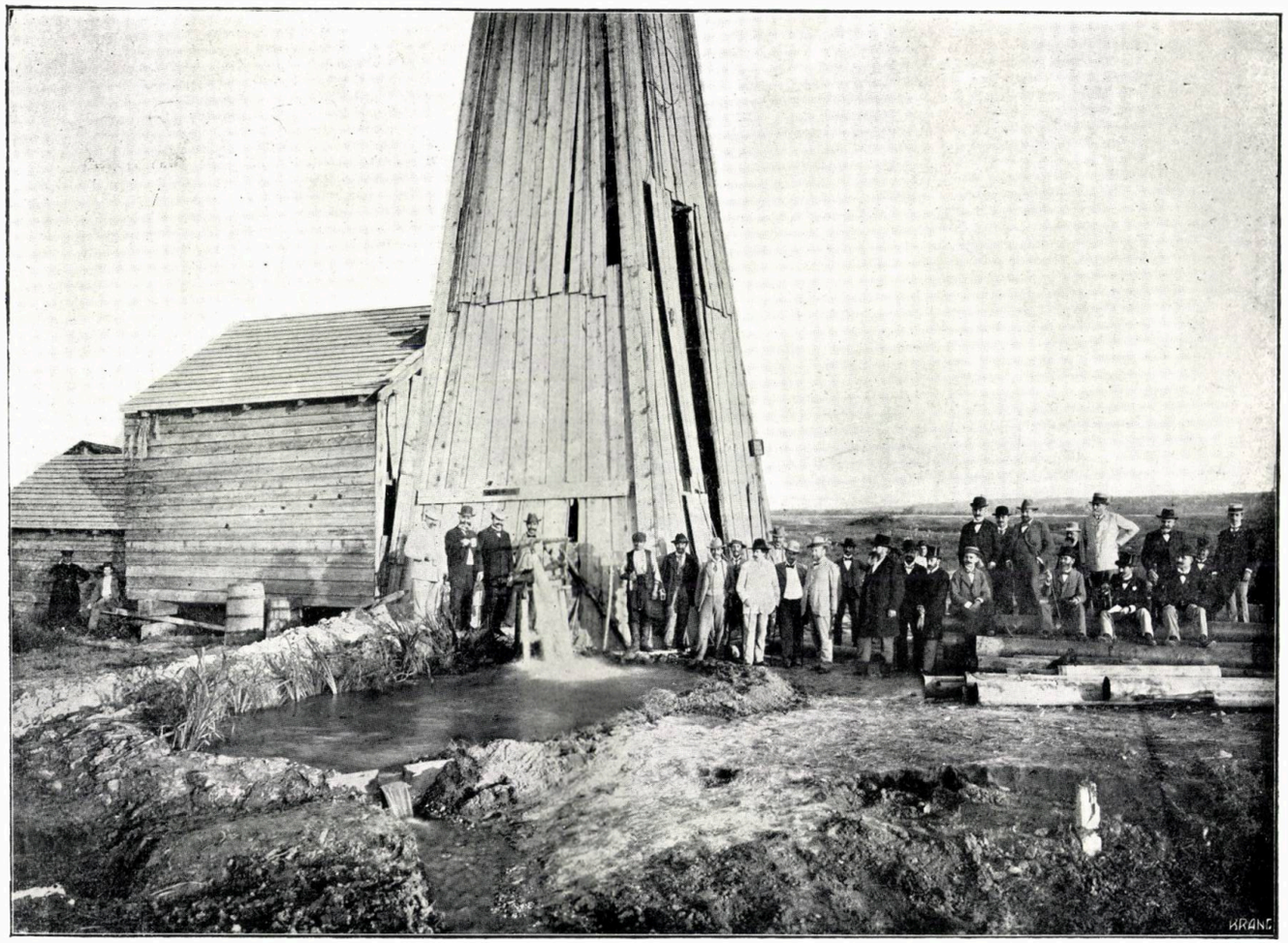

Alimentarea cu apă potabilă a Capitalei Bucureşti

Sondagiu No. 2.

ci ca pe o mărturie vie, ca pe o lecţie, ca pe un model, l-am aduce în clasă, alături de o catedră, după care s'ar predà ethnologia comparată.» [1])

Tocmai d. Maurice Barrès este autorul vestitei teorii a *desrădăcinaţilor*, ilustrată mai ales prin romanul său les *Déracinés*, — roman şi studiu totdeodată — una din lucrările cari însemnează o dată nouă în istoria literaturii veacului al nouăsprezecelea şi în mersul cercetărilor sociologice moderne.

Un om care se desparte de pământul părintesc încetează de a trăi aşà cum ar fi cerut «eul» său, care e un produs al generaţiilor trecute. «Noi nu suntem de cât o prelungire şi o continuitate a părinţilor noştri» [2]), zice marele scriitor, privind plaiurile Lorrenei în ziua când credincioşii catolici comemorează amintirea celor morţi. Fireşte sunt deosebiri între tată şi fiu, dar rânduiala cea mare e tot aceeaş. «E — zice d-sa — ca o casă în care ai schimbat cevà» [3]); dar temelia, pereţii sunt aceeaşi.

«Strămoşii pe cari noi îi prelungim, nu ne lasă în deplinătate moştenirea câştigată de sufletele lor de cât prin stăruinţa acţiunii pământeşti. Având sub ochii noştrii zările cari au înconjurat munca, fericirile şi ruinele lor, vom înţelege aşà cum se cuvine ce ne e învoit să facem şi dela ce suntem opriţi». [4])

«Fiecare din faptele noastre cari desmint pământul şi pe strămoşii noştri, ne înfundă într'o minciună care ne face nerodnici. Şi cum n'ar fi aşà? In ei trăiam dela începtul fiinţei mele şi condiţiile cari susţinură viaţa mea necunoscută dealungul veacurilor, cari mă predestinară, mă lămuresc de sigur mai bine de cât experienţele în cari m'a amestecat gustul meu, de vre-o treizeci de ani». [5])

Aruncându-şi ochii asupra câmpiei lorrene, fiul acelor pământuri o găseşte plină de poezie. Dacă altora nu le place, el nu se turbură câtuşi de puţin de o asemenea părere. «Dacă vântul toamnei târzii ar strânge milioanele de frunze de nenumărate culori, din pădurile noastre, ca să le ducă în mare, şi chiar de-ar ascunde soarele în faţa norului lor frumos, marea nu ar palpità din pricina asta cu mai mare putere, căci ea nu ne cunoaşte munţii; dar o ogradă de pomi din Lorrena, admirată în Iuniu, privită apoi când Noembre o desbracă de frunze, iată ce e de ajuns ca să redeştepte, să frământe în noi tot şiragul strămoşilor noştri» [6])

Omul e ca un copaciu ale cărui rădăcini sunt adânc prinse în pământ. A-l desrădăcinà înseamnă a-l omorî. Dacă-l muţi într'alt loc, e cu putinţă ca să se ofiliască şi după un traiu scurt şi bolnăvicios să ajungă tot la peire. A-l duce într'un teren identic şi într'o climă identică, da! asta l-ar scăpà de moarte, deşi mai bine s'ar fi simţit el neclintit, în locul în care se născuse odinioară. Pentru un om însă, identitatea pământului şi a climei e unită cu oamenii de acelaş neam cu el, cu obiceiurile moştenite din tată în fiu şi chiar cu priveliştea locurilor părinteşti. Noi vrem — cum zice d. Bellessort — să avem înaintea ochilor forma dealurilor noastre; să vedem neîncetat — cum spuneà Bălcescu în proza-i fermecătoare — copaciul cel mare din pragul casei, să respirăm aerul ţinutului nostru, care nicăieri nu e mai dulce. Poţi să te duci în ţara cea mai frumoasă, cea mai uimitoare; să vezi, să auzi producţiunile artistice ale celor mai minunaţi poeţi, muzicanţi, sculptori şi arhitecţi; să te încânţi în faţa celor mai neaşteptate privelişti; să ai a-face cu oamenii cei mai distinşi, mai drepţi şi mai politi-

---

[1]) **Maurice Barrés**, *À Rènnes*, in *Scènes et Doctrines du Nationalisme*, 20e éd., Paris, Félix Juven, p. 158.

[2] şi [3]) **Barrés**, AMORI ET DOLORI SACRVM, Paris, Félix Juven, *Le 2 Noemvre en Lorraine*, p. 277.

[4]) şi [5]) Idem, ibidem, p. 279—280.

[6]) Idem, ibidem, Op. cit., p. 284.

coşi... tot nu poţi să uiţi pământul şi neamul tău, chiar dacă n'are el privelişti ca în basme, artişti şi scriitori neîntrecuţi şi chiar dacă la fiecare pas te-ai lovì de netrebnici, intriganţi, mincinoşi; chiar dacă strâmbătatea ar fi regulă şi răsplata cuvenită fiecăruia o întâmplare...

Mi-aduc aminte de o scenă care-mi răsare de multe ori în faţa ochilor, ori de câte ori mă gândesc ori aud vorbindu-se de regretatul psiholog N. Vaschide. Erà prin 1905. Intr'o zi stam de vorbă cu el, în locuinţa-i din rue Notre-Dame-des-Champs, acolo unde s'a stins. Vioiu, cu gândul numai la muncă, distins în vorbă şi în înfăţişare, îmi spuneà cu un fel de aprindere, care contrastà cu liniştea-i avută cu puţine minute mai înainte, cu cât drag îşi aduceà aminte de unii oameni din ţară şi mai ales de profesorul său şi al meu, de învăţatul istoric şi archeolog Tocilescu. Glasul îi devenià din ce în ce mai cald, având cevà duios în el; îşi stăpânià cu greu o emoţie care-l cuprindeà, cătând să facă din vreme în vreme o glumă. Şi apoi iar continuà. Se grăbià să-mi arate ici un portret al unui om de seamă al nostru, colo o ţesătură naţională, mai dincolo o amintire din vremea când erà student în Bucureşti. Nu doar că ar fi căutat să facă paradă de naţionalism ori de patriotism. Pot zice că—din potrivă—păreà, la întâia vedere, un om care n'ar vrea să mai ştie de pământul natal. La întrebarea pe care i-am pus-o: de ce nu se întoarce în ţară? după o şedere de nouă ani în Paris, mi-a răspuns: Ce vrei? să viu la Bucureşti să mă rog de X ori de Y ca să-mi dea o catedră universitară? Şi chiar aşà fiind, socoţi că mi-ar face mare plăcere să mă găsesc alături, cot la cot cu d. A, cu d. B, ori cu d. C.? Când i-ar cunoaşte cinevà pe aceşti domni şi pe altă parte ar şti că eu le sunt coleg, şi că am părăsit Parisul ca să stau într'o asemenea tovărăşie, ce ar socotì în privinţă-mi? Acì am situaţia mea câştigată prin muncă, fără de ploconeli, situaţie pe care o cunoşti—erà subdirector la azilul din Villejuif şi director de laborator la École des Hautes Études. In ţară ar trebuì să mă înjosesc pentru ca să am cevà... inferior stării de aci! Nu! asta nu o fac. Imi pare rău, foarte rău... dar n'am ce face...

Dar abià isprăvià vorba asta şi începeà să mă întrebe de cunoscuţi, de prieteni: «Ce mai face magistrul Hasdeu? A îmbătrânit de tot! Dar Lecca? Ce artist!... Nu ştii ce prieten bun îmi este! Dar nu ştii ce bucurie am simţit când am văzut acì mai deunăzi pe d. Tocilescu. Tocmai vorbise—îşi ţinuse conferinţa—la Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Ce-ţi mai scrie? E tot necăjit? Bietul om! Ce mare învăţat şi ce de nepricepuţi şi de duşmani împrejurul lui!... La vară nădăjduesc să mă duc din nou prin ţară...» Şi deodată par'că răspunzându-şi la o întrebare ori la o mustrare: «A! dar un lucru! Să nu crezi cumvà că rămânând în Paris voiu devenì cetăţean francez. Asta nu! O fi, poate, cam greu fără asta, dar nu pot altfel. E o cinste să aparţii naţiunii celei mai alese din lume, dar n'aş puteà nici odată să-mi leapăd numele şi firea mea de Român... O fi prejudecată, copilărie, zică fiecare cum o vrea — dar eu nu-mi schimb nici părerile, nici hotărîrile, vreau să rămân ce sunt»...

Şi omul ăsta pe cari mulţi îl credeau — după înfăţişarea primă, — că e un desrădăcinat, erà în realitate un cald iubitor al ţării sale. Când în 1902 apărù la Paris revista *La Renaissance Latine*, chiar în primul număr el publică un articol întitulat *Les Latins du Danube*, unde în linii mari atrăgeà atenţia asupra neamului şi culturii noastre. De vreme îndelungată, se trudià mai în fiecare lună să strângă la o masă prietenească, luată împreună într'o sală din rue Danton, la Hôtel des Sociétés Savantes, pe Românii mai de seamă, aflători în Paris. Erà, în toate asteà o manifestare pe care el ar vrut să o ascundă, — căci erà un om modest, şi care dispreţuià reclama — o manifestare fără de voie a dragostei lui de ţară.

Iată, de vreţi, un colţ de tragedie sufletească — ascuns de ochii lumii: Un om de seamă, învăţat apreciat într'o ţară ca Francia, luptându-se pe deoparte cu dorul de ţară, pe de alta cu dorinţa de a rămâne în locurile de cinste pe cari le cucerise mulţumită numai muncii lui. Iată, cum un om, aşezat în stările cele mai bune, obicinuit cu traiul unei lumi alese, nu poate — în fundul conştiinţei sale — să se împace cu depărtarea de pământul în care se născuse.

In epoca noastră de reînviere naţională mulţi au fost scriitorii cari au spus ori au lăsat să se înţeleagă vorbele lui Creţianu:

Fie pâinea cât de rea,
Tot mai bine 'n ţara mea. [1])

C. Negruzzi în versuri — puţin faimoase ca eleganţă poetică, puţin armonioase — dar puternice prin ideile exprimate, ziceà:

Frances, Neamţ, Rus, ce firea te-a făcut,
Pământul tău e bine a nu uità.
Ori-cui e drag locul ce l'a născut.
Eu, fraţii mei, ori-unde oiu căutà,
Nu mai găsesc ca dulcea Românie,
De şi-o hulesc câţi se hrănesc în ea,
Corci venetici!... Dar ori cum va fi, fie.
Eu sunt Român şi 'mi place ţara mea.

Alecsandri, care nu erà numai un mare şi neasemuit poet, ci şi un fin artist şi cizelator de versuri — mult mai fin decât se crede — nu stă nici un minut la îndoială, ca, isprăvind prefaţa la operele complete ale prietenului său, să citeze tocmai aceste versuri ca un suprem omagiu adus lui Constantin Negruzzi. [2])

Omul într'adevăr desrădăcinat, cel care nu mai are nici o legătură cu ţara ori chiar cu ţinutul lui, e un nenorocit de multe ori fără ca să'şi dea seama.

In *les Déracines*, d. Barrès ne arată pe o mână de tineri plecând din Nancy şi venind la Paris. Incă din liceu, ei crescuseră sub influenţa ideilor abstracte ale unui profesor al lor, un om care socotià că indivizii sunt un fel de obiecte care se mişcă, sau se pot mişcà, după nişte anumite reguli. După cum e constatat că în vid corpurile de greutate deosebită cad cu aceiaş putere, ori că H_2 şi O în anumite împrejurări — desvoltându-se un număr oare care de calorii—dau apă, tot aşà credeà profesorul acela al tinerilor din Nancy că omul poate fi supus unor legi şi obiceiuri, ori cari ar fi ele, aşà după cum ar socotì Statul ori vre-un principiu înalt filozofic. «Imperativul categoric» al lui Kant erà pentru el un fel de Evanghelie: «Fă aşà ca ori-ce acţiune a ta să poată ajunge ori intrà într'o regulă ori principiu general». Nici-o-dată însă mintosul profesor de filozofie din Nancy nu se gândise că omul nu e o maşină şi că se naşte cu anumite predispoziţii, dorinţe, anumite înclinări de a se purtà în faţa unei împrejurări oare-care. Nici o-dată nu le spusese ceea ce se cuveniá, anume: «Caută să ai drept călăuză firea strămoşilor tăi, duhul care a călăuzit generaţiile trecute, tot ce le-a dat viaţă şi le-a plămădit înfăţişarea de azi. Numai aşà vei fi un om căci nu vei lucrà împotriva firii tale; te vei desvoltà sprijinit pe mari puteri câştigate

[1]) **G. Cretzianu**, *Patrie şi Libertate*, Bucureşti, MDCCCLXXIX. *Cântecul străinătăţii*, pp. 150—152.
[2]) **V. Alecsandri**, *Introducere la scrierile lui C. Negruzzi* în *Păcatele Tinereţilor*, 1872, p. LXIV.

de alţii pentru tine. Tu numai să le înviezi în tine însuţi». Nu ! profesorul din Nancy îi deslipise încetul cu încetul pe tinerii lui elevi, de tot ce erà real, aruncându-i în lanţurile unor păreri ori idei abstracte.

Ajunşi în Paris, cu aşà pregătire sufletească, ne mai având nici măcar privelişlea regiunii părinteşti, tinerii descrişi în *les Dèrscinés* sunt un fel de plute lipsite de cârmă pe talazurile vieţii pariziene. De ţărm, de provincia lor—căci în Franţa, fie-ce provincie e aproape o ţară deosebită, cu moravurile, cu tradiţiile, une-ori cu limba ei diferită—de ţinutul lor, nimic nu-i mai legà. Bouteiller, aşà se numeà profesorul faimos, tăiase ori ce legătură cu uscatul. Acum ei mergeau la întâmplare. Tot ce vroiau, erà să poată... să trăiască. Asta erà tot idealul. Iată-i dar nişte utilitarişti desăvârşiţi, nişte oameni cari nu văd înaintea lor nimic, de cât poate grija zilei de mâine. Ce nenorocire poate fi mai mare pe capul unui om care trece măcar niţel de nivelul celor-l-alte vieţuitoare, de cât o asemenea stare ?

«Fie-care din ei poartă în sufletul său un lorren mort în tinereţe—zice Barrès —şi de azi înainte fie-care nu e de cât un individ», [1]) o fiinţă fără de nici o personalitate în continuarea societăţii, şi care nu-şi cunoaşte altă responsabilitate de cât faţă de propria şi singura lui persoană.

Intr'o zi unul din tinerii lorreni, care scrisese într'un ziar un articol despre Taine, primì vizita marelui cugetător şi istoric. Plecând apoi împreună pe stradele şi bulevardele Parisului, căci Taine, în boala care începuse a-l săpà simţià nevoe de multă mişcare, ajunseră pe esplanada Invalizilor. Acolo autorul vestitei *Philosophie de l'Art* şi al marilor studii din *les Origines de la France Contemporaine,* arătă tânărului student un mare şi viguros platan.—Iată un arbore care mi-e drag, zise filozoful istoric. Il admir şi-l înţeleg. Il socot prietenul meu. Ii pricepi biografia ? O putere, o energie creatoare, l-a scos din întunerec la lumină ; a crescut evitând umbra. E sănătos. Trunchiul, crengile, frunzişul alcătuesc o federaţie. Legea după care se conduce e însăşi firea lui de a fi şi de a se desvoltà. S'a supus în viaţă-i nevoilor de neînlăturat : când creşterea-i a fost împiedecată de cevà, el s'a îndreptat în altă parte : către libertate. Acum e în deplinătatea puterilor lui. Dar natura, care i-a dat sprijinul până acum, îl va părăsì ; ea care ajută speţa, nu individul, a făcut destul pentru acesta. El va dispăreà încet, tot aşà cum s'a ridicat, şi alţi platani se vor înălţà în locu-i. [2])

Rămas singur, tânărul student simţì că, din ce în ce, vorbele lui Taine luau pentru el o însemnătate mai lămurită şi cu urmări puternice. El pricepù că omul nu e singur în lume, că depinde în timp şi în spaţiu de o mare colectivitate. «Fie-care se sileşte să-şi joace micul său rol şi se mişcă întocmai cum ar fremătà fie-care frunză a platanului ; însă ar fi plăcut şi nobil lucru, de o nobleţă şi de o plăcere dumnezeească, dacă frunzele ar înţelege chipul în care ele depind de platan şi cum soarta lui favorizează şi mărgineşte, produce şi strânge la un loc soarta fie-căreia din ele. Dacă oamenii ar cunoaşte puterea care doarme în cel d'întaiu germene şi care, rând pe rând, îi face să apară identici cu cei din naintea lor şi cu cei cari vor venì după ei...» [3]) ce urmări neînchipuite şi ce măreţie !—zice, într'alţi termeni—d. Barrès.

Unul din tinerii lorreni căruia admiratorul lui Taine îi povestì întâmplarea, declară că, fireşte, admiră concepţia filosofului, dar că el nu vreà numai să trăiască în

---

[1]) **Barrès**, *Les Déracinés*, Paris, Felix Juven, Ch. V, p. 124.
[2]) Idem, Ibidem, pp 198—200
[3]) Idem, ibidem pp. 202—203.

bună înţelegere cu societatea din care face parte, ci şi să aibă o anumită normă de viaţă, o metodă mulţumită căreia să strângă într'un mânuchiu toate actele vieţii lui. Atunci ei se învoesc ca într'o zi apropiată—la 5 Mai, aniversarea morţii lui Napoléon I—să se strângă toţi la câţiva paşi de copacul admirat de Taine, la mormântul marelui împărat, şi acì să ia o hotărâre cu privire la ţelul de urmărit în viaţă. Cât de trist erà faptul că nişte oameni cari trăiau în lumea studiilor nu aveau încă un ideal lămurit, născut din însăşi desvoltarea vieţii lor de până atunci, ne-o spune autorul în pagini de înaltă cugetare. Când în ziua aleasă se întrunesc, primele minute sunt foarte frumoase : Unul din ei vede în desfăşurarea întregii activităţi a lui Napoléon, actele şi înfăţişarea unui p r o f e s o r d e e n e r g i e. Va trebuì să'l imităm, zic toţi. Dar cum? Acì răspunsurile nu vin. Propunerile nu sunt la înălţime. In cele din urmă se hotărăsc a înfiinţà un ziar. De acì înainte lucrurile se petrec în chipul oare-cum aşteptat. Neavând o cârmă în viaţă, cei mai puţin inteligenţi şi cei săraci cad din treaptă în treaptă. Unii din ei sunt aduşi de împrejurări să fie criminali. Cei mediocri se fac politiciani, unde nu au—firește—apucături prea bune. Cei mai distinşi trăesc o viaţă de oameni desgustaţi. Unul singur, din toţi foştii elevi din Nancy, se întoarce în provincia lui şi cultivă pământul rămas dela părinţi, pe care nu'l vânduse, aşà cum făcuseră mulţi din tovarăşii lui. Acesta e mulţumit; se simte trăind o viaţă care isvorăşte din adâncul firii lui : Se găseşte pe pământul rămas din moşi-strămoşi, este în mijlocul a lor săi ; are aceleaşi obiceiuri ca nenumărate generaţii din înaintea lui; se simte ca un inel dintr'un lanţ nesfârşit de existenţe. Iată omul care păstrà neatinsă tradiţa neamului şi care îşi petreceà zilele în cadrul trebuincios: în locurile părinteşti. El erà singurul care nu se desrădăcinase.

Celebrul romancier, critic şi poet, d. Paul Bourget spune că o naţiune e alcătuită din trei elemente: din morţi, din cei cari sunt în viaţă acum şi din cei cari se vor naşte. [1]) Oamenii aflători acum pe pământ sunt numai purtători, transmiţători, faţă de generaţiile viitoare, ai dorinţelor şi credinţelor cari le vin dela părinţii lor şi sunt responsabili faţă de fii de chipul cum au ştiut să păstreze patrimoniul sufletesc, produs a zeci de veacuri.

Ca să pricepem istoria Franţei, al cărui produs suntem—zice d. Barrès—«trebue să trăim cu toţi morţii săi» [2]) adică să ne identificăm cu felul lor de a înţelege comunitatea numită patria. El citează apoi cuvintele unui filosof ca Louis Ménard care îşi închipuià pe copiii, pe urmaşii unui om de curând pierit, căutând să'şi deà seamă de starea lor şi de calea pe care vor trebuì s'o apuce. Ei zic, în minţile lor: «Ceea ce plângem nu e un corp dat pământului, ci o iubire care ne învăluià, o conştiinţă care ne conduceà. Fiinţa lui erau sfaturile, binefacerile, pildele date de el. Fie ca în toate luptele vieţii cugetarea lui să fie vecinic de faţă. Sunt ceasuri când umbra e deasă : ce ar fi făcut el în locul nostru? ce ne-ar fi spus să facem? Acì e datoria de îndeplinit; prin faptul că noi cugetăm la el, puterea lui binefăcătoare se întinde asupră-ne ca şi în timpul vieţii; astfel cei morţi întind mâna celor vii». [3])

Dacă urmaşii aceştia sunt credincioşi desăvârşiţi, ei vor socotì ca o realitate perfectă aflarea în mijlocul lor a celui care i-a părăsit numai cu trupul. «El veghiază

[1]) **Paul Bourget,** *Etudes et Portraits,* III, *Sociologie et Littérature,* Paris, Plon, 1906, Lé Péril primaire, II, p. 124; Idem, *La crise du parlementarisme,* in *La Revue hebdomadaire,* XVII-e année, No. 23, le 6 Juin 1908, p 20—22.

[2]) **Maurice Barrès,** *Scènes et Doctrines du Nationalisme,* Paris, F Juven, 20 éd., Ch. III, p. 82.

[3]) Idem, ibidem, p. 90.

şi protejază pe cei cari sunt strânşi în numele lui. Menţină între noi toţi — vor zice ei—pacea şi unirea; să-l rugăm să ne ajute a suferi asprimile vieţii şi să putem îndepărtà pe cele cari ar fi mai presus de puterile noastre. Lumineze-ne şi călăuzească-ne totdeauna pe calea cea dreaptă, care ne duce către el.» Aşà pricep legăturile noastre cu lumea celor duşi, un filozof ca Ménard şi un strălucit sociolog şi literat ca Barrès.

La Terre et les Morts, acesta e titlul unei lucrări a celui din urmă, şi cuvintele astea sunt destul de vorbitoare ca să mai lămurim cuprinsul acestui studiu.

Literatura tradiţionalistă a luat dela o vreme un avânt mare. Scriitorii cei mai desăvârşiţi, mai ales în Franţa, au dat lucrări vestite. Alături de Maurice Barrès, de Maurice Donnay şi de Paul Bourget, — vicontele de Vogüé, mort anul trecut; marele critic, poet şi autor dramatic, subtilul romancier şi nuvelist Jules Lemaître; Henry Bordeaux în romane ca *les Roquevillard, Le Pays Natal, La Croisée des Chemins*, învederează aceleaşi idei sănătoase, drepte şi ştiinţifice în sensul cel mai desăvârşit al cuvântului.

In *Les Morts qui parlent*, Vogüé ne arată luptele politice din Franţa actuală. Cu o măestrie rară, el dovedeşte că îndărătul fiecărei cestiuni puternice care se agită, ceea ce e temeinic, esenţial, e lupta între oamenii de origină ori cu păreri deosebite— de veacuri. Intr'o zi, la Cameră, desbaterile erau agitate; ele păreau că se învârtesc în jurul unor cestiuni de formă, de politică a minutului.—Să nu te înşeli nici un minut, luându-te după ce ţi se pare, zise un deputat, care—lucru rar—erà şi un învăţat şi o minte luminoasă, vorbind cu un nou venit în Adunare. Observă mişcările, şi ce se ascunde îndărătul fiecărei propuneri. Acì se continuă, sub acoperişuri zise sociale, certurile religioase, cari au sfâşiat Franţa atâtea veacuri. «A! prietene, crezi că vezi gesturile, că auzi cuvintele a cinci sute opt-zeci de contemporani, şi nimic mai mult, oameni conştienţi şi responsabili de ce zic şi de ce fac? Desamăgeşte-te. Vezi, auzi câtevà păpuşi, cari trec doar o clipire pe scena lumii; cari fac mişcări reflexe; cari sunt răsunetele altor voci. Uită-te şi vezi, îndărătul lor, o mulţime nenumărată, miriadele de morţi, cari împing pe oamenii aceştia, cari le poruncesc gesturile, cari le dictează cuvintele. Noi credem că mergem pe cenuşa nesimţitoare a celor morţi; în realitate ei ne învăluesc; ne apasă; ne înăbuşă sub greutatea lor. Ei sunt în oasele, în sângele, în materia creerului nostru; şi mai cu seamă când ideile cele mari, patimele cele mari intră în joc, ascultă-le bine vocea: sunt morţii cari vorbesc.» [1])

Uită-te urmă el, la acesta: Intr'o clipă, atunci când a fost vorba să loviască în catolici, deşi acum nu erà vorba nici de catolicism, nici de religie,—s'a deşteptat în el flacăra patimilor calviniste. Azi omul ăsta «şi coreligionarii lui şi-au tăiat partea leului în guvernământul ţării acesteia; cu toate astea când trece pe sub balconul Luvrului, Mirevault—aşà se numia individul—ridică cu grijă capul şi i se pare că vede archebuza regelui Carol [al IX-lea]; se teme să nu audă, pe urmele lui, paşii dragonilor...» [2]) Cât despre cellalt...—arătà pe un Ovreiu franţuzit de o generaţie—, socialist şi necredincios (asta pentru creştini) «în adâncul inimii acestui Parisian, care vrea să facă a-i se uità obârşia şi care se sileşte să-şi o uite el însuşi, glasul de veacuri al lui Israel asvârlià fieroasa-i anatemă asupra Goilor, urmărià răzbunarea înfruntării care durează de aproape două mii de ani.» [3])

---

[1]) **Vicomte Eugène-Melchior de Vogüé,** *Les Morts qui parlent,* Paris, Nelson, 1910, Ch. XI. Le bain de haine, p. 204—205.

[2]) Idem, ibidem, p. 206.

[3]) Idem, ibidem, p. 205.

Astfel îndărătul acţiunilor noastre se găsesc în totdeauna îmbolduri de cari noi nu ne dăm seamă decât rareori şi pe cari le socotim— adesea dacă nu totdeauna—că vin din propria-ne iniţiativă.

Psichologia, ajutată mult de fisiologie, nu ne poate explică altfel cazurile de atavism. Julia Hasdeu a scris, a trăit, a cugetat—uneori părând afară din veacul în care se află—întocmai ca strămoşul său Tadeu Hasdeu, pe care nu l-a cunoscut, ale cărei scrieri nu le citise—fiindcă erau în limba polonă—, a cărei viaţă o cunoşteà probabil în chip vag. Toţi Hasdeii au avut aceiaşi linie de purtare: Credinţă, patriotism, poesie, ştiinţă serioasă ; dar o asemănare aşà de adâncă nu s'a putut vedeà decât între aceşti doi îndepărtaţi membrii ai aceluiaşi neam. Se urmează deci moştenirea psichică şi chiar fisiologică din tată în fiu, dar uneori asemănarea ajunge aşà de mare încât miră pe oricine, şi e cu atât mai minunată când ea răsare desăvârşită peste mai multe generaţii şi în chip independent de voinţa omului în viaţă.

Dar nu numai atât. Pentru a pricepe pe deplin un popor: cultura, obiceiurile lui ; spre a te bucurà de ele, iar nu să pari că le suferi ca pe un lucru pe care-l înghiţi pe nemestecate şi al cărui gust nu-l simţi, trebue să fi avut vre-o legătură apropiată cu acel popor.[1]) Când Barrès se duce în Grecia, el urmăreşte rămăşiţele vechei splendori elenice; dar se simte înduioşat numai în valea dela Daphne, unde găseşte vechia bisericuţă catolică şi când se gândeşte la mormintele ducilor francezi de Atena descoperite de Buchon. Pe el îl mişcă mai mult o procesiune făcută în Lorrena în cinstea sfintei Fecioare, decât vederea căiei sacre pe care o urmà procesiunea iniţiaţilor din Eleusis. Femeile, copiii, bărbaţii şi preotul cântând verseturi creştine, îi aduc aminte nu numai de copilăria lui, ci nasc în el simţiminte cari se iviseră şi la atâţia străbuni ai lui. Nici chiar Partenonul, a cărui frumuseţe o admirà—fireşte,—nu deşteaptă în călător muzica aceia de nespus, pe care o învià cunoaşterea unei opere—de orice fel—a unui om mare din neamul tău.

Noi înşi-ne, cari de un veac întreg, ne hrănim din cultura şi viaţa franceză, care am altoit sufletului nostru cevà franţuzesc, admirăm şi ne întristăm la citirea sau la vestea oricărei fapte—din trecut ori de acum—care a bucurat ori îndurerat pe Francezi. Şi cu toate astea, nici Roland, nici Charlemagne, nici Henri IV şi nici chiar Napoléon I, nu ne mişcă aşà cum ne înduioşază o pagină istorică de Miron Costin ori din Neculce, din Cantemir sau din Ienăchiţă Văcărescu. Un document dela Mihai-Viteazul, o inscripţie din vremea lui Ştefan cel Mare ori a lui Matei-Basarab, ne par nişte lucruri într'adevăr sfinte, şi nu ştiu pe nimeni din cei cari au avut prilejul să se apropie de asemenea rămăşiţe ale trecutului, care să nu fi simţit un fior în tot corpul lor în asemenea prilejuri.

La sfârşitul lui Martie 1904, într'o zi cu adieri primăvăratice, am cercetat cu deamănuntul biserica—fostă mânăstirească—din Valea Mare,alături de Piteşti,şi schitul părăsit al Goleşteniior, cale de vre-o jumătate de ceas în sus de întâlul locaş sfânt. In ajun revăzusem Vieroşul cel plin de amintiri istorice. Im ambele excursii fusesem împreună cu un distins cercetător al trecutului nostru istoric, d. Elie Nicolescu. La Goleşteni eram chiar numai noi doi. Ne-am apropiat, printre morminte, de schitul cel părăsit. După un moment de îndoială, de teamă, căci zidurile erau crăpate adânc, am deschis încet uşa şi am pătruns înlăuntru. Prietenul meu a descris încă de atunci, într'un foarte important

---

[1]) **Barrès,** *Le Voyage de Sparte,* Paris, F. Juven, 1906, Chap. VIII, Daphné, p. 96—97.

studiu, rezultatul cercetărilor, [1]) neuitând a vorbì şi de aspectul desolat al interiorului unde cărţi şi odăjdii se vedeau răspândite pe strane şi în toate părţile. In tăcerea, în răcoarea şi lumina slabă din năuntru, am privit cu băgare de seamă picturile murale, în primul rând. Vedeam chipurile ctitoreşti zugrăvite greoiu, priviam lipsa de artă, care diriguise pe clăditorii acelui locaş, dar ne simţiam pătrunşi de o neînţeleasă emoţie. Dacă în altă ţară am fi întâlnit o atare urmă a trecutului, am fi privit-o,—cum venisem întâiu să o facem şi acì,—ca un document istoric; dar nu ne-ar fi mişcat prin nimic. Acì însă erà o parte din trecutul unor oameni din acelaş neam cu noi, şi fără de voe, fără să ne gândim la asta, ne simţiam învăluiţi de un fel de caldă înduioşare. Eşind din biserică, ne-am apucat să cercetăm inscripţiile de pe morminte, în nădejdea de a găsì vre-un nume în legătură cu documentele, actele, studiate de prietenul meu. Schitul e zidit sau—mai probabil—rezidit la 1766 în zilele lui Scarlat Ghica,—amănunt dat de pisanie,—dar n'am dat de nici o piatră funerară a vre-unuia din ctitori sau a vre-unui contemporan al lor. Am zărit însă, spre adânca noastră mirare—mai întâiu—şi turburare sufletească—mai apoi—,o cruce rezemată de zid, purtând pe ea câtevà rânduri în limba franceză. Ni s'a părut că zărim o prăpastie care despărţià pe archimandritul Nicodim, pe Gligoraşcu Ipsilant, pe Manole Agiul, pe stariţa Expraxia şi pe jupâneasa Caplea—cei pomeniţi în inscripţia scrisă, fireşte, în cirilice la 1766—, de nefericita copilă «Valère-Charlotte Rignault, née à Vallea Mare le 27 Octobre 1882, décédée dans cette dite commune le 13 Avril 1885, très regretée et aimée de ses parents et amis qui lui gardent un souvenir éternel.»

«Câte-và momente am păstrat amândoi tăcere; emoţiunea ne cuprinsese...» zice d. Nicolescu, [2]) oprindu-se un moment din cercetarea istorico-epigrafică de care vorbiam, pentru a-şi arătà ceea ce simţisem şi ce ar fi întâmpinat orice om cugetând măcar o clipă la înfăţişarea dramatică a realităţii.

Noi ieşiam mişcaţi de amintirea trecutului n o s t r u şi găsiam la doi paşi urma unei dureri neînchipuite! Un biet copil născut în străini şi îngropat în pământ străin.

Ce despărţire crudă—o a doua moarte—între părinţi şi micul cadavru, rămăşiţa unei fiinţe nefericite!

Iată cum contrastul între mulţumirea unora de a fi pe pământul lor, amintindu-şi trecutul neamului şi între cei cari s'au depărtat de ţara lor, aduce mai mult la iveală trebuinţa neîndurată de a fi legat întru totul de locurile şi de tradiţia părintească.

Aşà dar omul nu e liber să-şi aleagă ţinutul în care ar trebuì să locuiască, nici obiceiurile fundamentale după cari să se îndrepte. El e d e t e r m i n a t de împrejurări, cari nu atârnă de el; cari sunt cu mult mai vechi decât viaţa lui. Deci *tradiţionalismul*—în înfăţişarea-i completă — legătura cu obiceiurile şi credinţele străbune şi traiul pe pământul patriei—este în realitate o aplicare a ceea ce filozofii numesc *determinism*. Fireşte că omul poate să se împotrivească acesror două condiţii cerute şi rezumate de d. Barrès în vorbele *la terre et les morts*; dar el va fi nefericit, şi va puteà chiar să piară—după cum o învederează atâtea cercetări. Dar să ne gândim numai la un lucru: Cui nu i s'a întâmplat în viaţă să se găsiască pentru câtvà timp într'un oraş deosebit de cel în cari lăcueşte de obiceiu. Presupuneţi chiar o zi de sărbătoare, o mişcare nespusă, o vreme frumoasă, petreceri destule. Dacă nu în mijlocul mulţimii, dar — cel puţin — când seara va rămâne singur, ori numai cu puţini

[1]) **Elie Nicolescu,** *O vizită la mânăstirea Vieroşul, la schiturile Valea Mare şi Goleşteni,* în *Literatură şi Arta Română,* Anul VIII, No. 4, Martie 1904, pp. 121—126—129.

[2]) Loc. cit., p. 129.

ai săi, va simţi o strângere de inimă, un fel de neplăcere, de părere de rău că şi-a părăsit casa pentru câtvà timp, un dor de locurile obicinuite. Toate astea ca un lucru nelămurit, pe cari de multe ori îl pune pe socoteala oboselii ori a vreunei întâmplări din timpul zilei. In realitate e dorul de casă, de pământul lăcuit, de aspectele cu cari s'au deprins ochii săi, de mişcarea zilnică. Iată dar şi în mic, în chip redus, un fel de tradiţionalism, sau—mai exact—un punct al său de plecare.

Mai e oare îndoială că faima lui Creangă se datoreşte nu atât poveştilor lui—cu mult inferioare basmelor lui Ispirescu—ci bucăţilor în cari zugrăveşte viaţa intimă, în special *Amintirilor din copilărie?* Sunt acì scene amintitoare a unei părţi din viaţa multora din noi ori a cunoscuţilor noştri, sunt mai ales scene de i n t e r i o r, cari readuc înapoi o viaţă de mult stinsă şi pe care pare că am fi văzut-o ieri.

«Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde legà mama o sfoară cu motocei la capăt de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam când ne jucam noi băeţii de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acuma inima de bucurie!» [1])

In numărul acum apărut din *Figaro illustré*, distinsul romancier şi autor dramatic Pierre Veber, publică o piesă întitulată *le Bonheur*. Doi soţi cari trăiau în Paris, la catul al 6 lea, cari aveau ce le trebuià pentru viaţa zilnică, dar erau lipsiţi de un plus oarecare, se gândiau cu un fel de pismă, din ce în ce crescândă, la un văr al lor care ducându-se în Transvaal dase de o mină de aur şi ajunsese nu ştiu de câteori milionar. Intr'o zi se pomenesc însă cu vărul cel bogat întors în ţară, la Paris. Mare bucurie pe rudele sărace cari se aşteptau să schimbe viaţa de azi înainte, să nu mai stea la al 6-lea să privească—după cum ziceà bărbatul—colecţia de coşuri dela toate casele din oraş. Din nenorocire, vărul pierduse tot, dar tot. Nu intru în amănuntele şi în desfăşurarea piesei. Voiu reproduce însă o mică parte din vorbele omului care, deşi pierduse averea cea minunată, se simţià acum întors între ai săi, mai bine ca până atunci. Privelişlea pe care omul care stase nemişcat în Paris şi la al 6-lea o dispreţuià, noul venit o admirà. De ce? Iată cum se explică el:

«Am văzut privelişti admirabile, înfăţişări splendide, dar... nu erau ale mele; nu erau decorul de casă, de familie, care e cu tine, care îţi încadrează cugetările în fiecare zi, căruia îi cunoşti cele mai mici amănunte şi pe ale cărui rari schimbări le urmăreşti de aproape. De câte-ori nu m'am gândit să am o privelişte a mea, un colţ de peisagiu neschimbat, mereu înaintea ochilor mei, cum e ăsta.» [2])

E acì ca şi la Creangă, până la un punct, evocarea patriei tradiţionaliste, aşà cum a lămurit-o Maurice Donnay. E ceea ce ne leagă nu numai de locul naşterii, ci şi de un trecut al altora, dar de care nu ne dăm seamă decât printr'o conştiinţă afectivă—învăluită oarecum în mister—iar nu printr'o judecată având la temelie vreun silogism. Şi «cea mai înaltă biruinţă a raţiunii, este de a se supune lucrului care o întrece; şi dacă am cugetat mult asupra firii omeneşti, băgăm de seamă că adevărata ei demnitate e alcătuită tocmai din ceea ce este neexplicabil în ea». [3])

---

[1]) **I. Creangă,** *Amintiri din copilărie,* în *Opere complete,* ed. C Müller, Bibl. p., toţi, partea V—VI, II, p. 34.

[2]) **Pierre Veber,** *Le Bonheur,* in *Figaro illustré—Noël,* No. 249, 29e année, Décembre 1910, p. 15 col. 1.

[3]) **F. Brunetière,** *Discours de combat.,* I, Paris, Perrin, 1903, *L'idée de Patrie,* p. 157.

Nu urmează de loc de acì însă că dragostea ţării şi a obiceiurilor noastre trebue să ne ducă în direcţii cari n'au face cu apărarea tradiţiei ori a teritoriului nostru. Nu înseamnă că din dragoste pentru pământul şi obiceiurile noastre să urâm pe cei cari nu-s la fel cu noi: Câtuşi de puţin! Cu atât mai mult va fi de neiertat omul care înăuntrul aceluiaşi neam, va căutà să facă separatism provincial cum de pildă, ne arătà mai deunăzì în *Noua Revistă Română*[1]) amicul N. Em. Teohari pe un domn care nu se sfiià de a spune că singuri scriitori critici de frunte la noi sunt Moldovenii. D. Teohari, deşì Moldovean, nu stă un minut la îndoială în a spune că numai rudă cu adevărul nu erà afirmarea domnului de care vorbim. Am puteà adăogà, din punctul care ne preocupă, că el nu aduceà nici un serviciu regiunii pe care o lăcuià, căutând să o laude, în chip neexact, în dauna unei alte părţi din ţară.

Ţara noastră, pământul ăsta românesc, ne a fost păstrată de strămoşii noştrii printr'un fel de minune. Nu există epopee mai măreaţă—asta spusă fără cea mai mică exagerare—decât trecutul poporului nostru. A fost de atâtea ori pe priporul peirii şi totuşi a eşit la liman. Când cauţi să pricepi niţel mai adânc istoria neamului; când citeşti documentele, inscripţiile şi când vezi urmele de odinioară, învederate nu numai prin lăcaşuri sfinte şi prin ruine evocătoare a unei glorii fără de seamăn, ci şi naţiunea asta plină de viaţă, dar—din nenorocire—cam lipsită azi de un ideal, te cuprinde o mirare adâncă şi crezi că eşti în lumea basmelor. Cum au putut trece oamenii ăştia peste atâtea nevoi, prin atâtea vâltori spăimântătoare, în mijlocul vârtejurilor de vecini puternici şi cuceritori?... Cum?... Prin credinţă şi prin voinţă! In asta se rezumă întreaga noastră istorie.

Să ne ierte dar admiratorii teoriilor lui Marx şi Lassalle, dacă vom socotì primejdioase ideile propagate de aceşti oameni fără de patrie, cevà mai mult, de nişte duşmani ai unor stări pe cari nu le puteau pricepe. Nici pe Tolstoi ori Dostoewski nu-i vom luà de cârmaci în drumul nostru către viitor. In vreme ce strămoşii lor erau ca un fel de turmă sub stăpânirea lui Ivan cel groaznic, Românii ţineau piept hoardelor de tot felul, având putinţa de a cugetà ce fac, lucru oprit Muscalilor. Azi, eşiţi brusc la lumină, Ruşii simt ameţeala omului scos dintr'o tainiţă; şi în zăpăceala lor răspândesc idei cari de multe ori ar puteà fi studiate la un spital de nebuni. Un mare admirator al literaturii ruseşti, de Vogüé, cel căruia se datoreşte cunoaşterea scriitorilor muscali în Occident, nu se poate oprì totuşi de a nu spune cu privire la Tolstoi că el sufereà de «boala specifică sufletului rusesc, pe care o arată o vorbă cu neputinţă de tradus, *ocianie*, şi care duce la toate extremităţile: omor, sinucidere, revoltă, ascetism, caritate bolnăvicioasă». Domnul J. Bourdeau, care reproduce vorbele asteà ale ilustrului academician, de şi admiră opera pur literară a scriitorului de curând dispărut, zice într'un mare articol apărut acum vre-o săptămână în *Journal des Débats,* că opera filozofico-politică a lui Tolstoi n'a adus decât nenorociri patriei lui, şi că exaltările cari s'au născut din ea nu sunt de loc de admirat. De altfel, zice d-sa, «oameni pe jumătate nebuni sunt din bielşug în Rusia; literatura e plină de ei.»[2])

Nu asemenea modele trebuesc date neamului nostru. Mentalitatea slavo-tătară a vecinilor noştri din Răsărit nu are nimic asemănător cu tradiţiile şi cu firea noastră. Cu atât mai puţin vom ascultà de sfaturile ovreeşti ale doctrinei lui Marx. Coreligio-

---

[1]) Vol. 8, No. 22, 10 Oct. 1910.

[2]) *Journal des Débats* du 21 Novembre 1910.

narii şi compatrioţii acestui modern profet hebraic sunt cei cari, sprijiniţi de un străin naturalizat francez, au căutat să ne pue primele piedici la începutul reînvierii statului nostru de azi. La congresul din Berlin ni s'a precupeţit Independenţa, [1]) cerându-ni-se a vârî în casa noastră românească,—apărată cu preţul a mii de vieţi, a nenumărate chinuri, timp de multe sute de ani—a vârî pe nişte mosafiri nepoftiţi şi proaspeţi. Puţini au ridicat glasul, cum a făcut Drumont, ca să arate neruşinarea asta revoltătoare.

Azi, mulţi sunt cei cari ne îmbiază când cu vutcă filozofică à la Tolstoi, când cu beghelă socială, sciinţifică, literară, etc. à la Marx.

Noi avem datoria să mulţumim adânc pentru asemenea alimente; a nici nu ne atinge de ele, păstrându-ne credinţa şi înfăţişările noastre de veacuri, lângă cari alipim altoiul culturii franceze.

Piteşti, 5 Decembre 1910. **N. I APOSTOLESCU.**

[1]) **Édouard Drumond,** *La France Juive*, tome 1-er, 145 édition, Ernest Flammarion, Ch. VI, p. 454—463.

NOTE DIN TREN

Zboară trenul – vânt – spre satul
Risipit pe lâng'un munte
Cu poteci şerpuitoare
Şi pădurile cărunte.

Şi, nebun cum fuge trenul,
Tot se'nşiră pe delături :
Ba un crâng umbros de sălcii,
Ba un lan înalt de mături...

Uite colo, 'mlădioasă,
Blondă ca un spic de grâu
O mândruţă-şi bate pânza
La o margine de râu.

Şi-un cioban ce poartă bâta
După gât, păzindu-şi iezii,
A rămas aşa pe gânduri —
Cruce'n mijlocul livezii...

. . . . . .

Peste câmpul plin de floare
Şi de soare şi de cânt —
Călător cu doruri multe
Trenul zboară, zboară — vânt..

1910

CITIND SCRISORILE-ŢI...

Citind scrisorile-ţi, pe rând —
Comoara mea întreagă, —
Eu simt cum fiecare gând
Cu gândul tău se leagă.

Citind scrisorile-ţi, mereu,
Eu simt, sfios, cum bate
La poarta sufletului meu
Un suflet ce-mi e frate.

Aceleaşi pagini recitind,
Eu văd ca 'ntr'o oglindă
Cum braţe dornice se 'ntind
Cu drag să mă cuprindă.

Doi ochi frumoşi, ca două mări
Albastre, fără cută
Cu ochii mei, de-atâtea ori
Eu văd cum se sărută.

Şi-ncet-cu'ncetul, surâzând
Fermecător, se'nchiagă,
Din tâlcul fiecărui rând,
Icoana ta întreagă.

Şi isprăvind, adese-ori
Cu plânsul în pleoape,
Incep aceleaşi dragi scrisori,
Să-mi fii mereu aproape.

1910 **VASILE G. MILITARU.**

SULLY PRUDHOMME [1]

(URMARE)

Crede în acel cevà *divin* şi mintea lui luptă a-i descoperì esenţa intimă; dar lupta e neputincioasă şi atunci poetul dezgustat zice: „Inapoi sa-„vanţilor, doctorilor şi apostolilor..., nu vă mai întreb ci mă plec şi sufăr".

Haşdeu în poema *Aşteptând*, spune:

Intreb pe filozofi de-a rândul, întreb...
— Nu'i întrebà:
Ei toarnă şi răstoarnă gândul
Dar inimile — ba.
Cărarea vieţii viitoare
De vrei s'o nemereşti
Vei şti răbdà; ş'or cât te doare
Să crezi şi să iubeşti [2]

Când inteligenţa zice probează, inima răspunde cred şi sper, spune un vers în Sully Prudhomme. Taina necunoscutului, ce va fi dincolo de mormânt, iată gândurile ce chinuesc pe poet. „Pământul tăcut, nu a spus nici odată unde se duc morţii", zice el. În poezia *Ochii*, vorbind de cei ce se 'nchid, murind:

Să fi pierdut privirea — focul nepriceput de mintea noastră —
Frumoşii ochi ce străluciră sub bolta 'naltă şi albastră
Spre care-apururi năzuim?
Să fie cu putinţă oare?

Dar nu! e neagră 'nchipuire apusul veşnic al privirii;
Atâtea candele de viaţă s'au dus în spaţii depărtate
Spre Cel de moarte nezărit.
Ca stelele de peste raza vederii noastre mărginite
Pe cari 'nchis şi tainic cerul le-adăposteşte ca 'n palate,
Apusa viaţă n'a pierit [3]

căci.. Şi dincolo chiar de morminte, frumoşii ochi închişi de moarte, nu încetează de a vedeà".

---

[1]) Conferinţă rostită la Ateneul din Piteşti, în ziua de 28 Februarie 1910. (A se vedeà no. precedent).

[2]) **Haşdeu**, *Sarcasm şi Ideal.*

[3]) După *Les yeux: Ochii,* trad. de **A. Nicoară,** *Literatură şi Artă Română*, An. XI, 1907, p 405.

Guyau cu care nu numai odată se 'ntâlneşte în cugetări, este şi mai chinuit de îndoiala aceasta. „Cine ştie, — zice el — dacă însăşi moartea e sinceră, fără văl, şi desleagă desăvârşit problema?[1]); iar Leconte de Lisle, poetul care a cântat moartea şi pe care nu-l înspăimântă tăcerea infinită a spaţiului ci din potrivă prelungitul sgomot al vieţii eterne, imortalitatea, crede că moartea ar puteà desfăşurà ceia ce e învăluit în taină ochilor noştri. El zice:

Nu sta, omule, nemişcat pe pragul uşilor închise.
Să ştii să mori pentru ca să poţi zice că *ai fost.*

Şi'n afară de vârtejul misterios al lucrurilor, caută în fundul mormintelor taina vieţii[2]) căci: le secret de la vie est dans les tombes closes.

. . . . . .

Ne reste pas inerte au seuil des portes closes,
Homme! Sache mourir afin d'avoir été;
Et hors du tourbillon mystérieux des choses,
Cherche au fond de la tombe, en sa réalité,
Le secret de la vie.

Această luptă între ce i se părea şi ce simţia îl adusese acolo în cât, în ultimii ani, momentele îi erau ocupate de gândurile astea, şi în „Cercetarea-i de conştiinţă" el ziceà: „Aş fi vrut să 'mi fac inventariul, să „fixez până unde am ajuns pe aspra cărare a adevărului după ce cuge- „tarea mi a rătăcit atâta vreme, dar.. mi se pare că sânt tot acolo ca şi „la începutul pelerinajului meu, când mama îmi împreuna mâinile dimi- „neaţa şi seara făcându-mă să îngân după ea cuvinte pe care le simţeam „sacre fără să le fi înţeles.[3])"

In răspunsul domnului Frédéric Masson la discursul de recepţie al domnului Poincaré, care înlocuia pe Sully Prudhomme la Academie, el povesteşte o mică scenetă dureroasă, petrecută la Châtenay: „Acum patru ani, într'o zi de primăvară, ieşind de la una din acele mese pe care le da iubitul nostru Theuriet la Bourg-la-Reine cător-va din confraţii săi prieteni (dintre care vai! numai eu şi poetul Lafenestre am mai rămas), o luarăm împreună cu Coppée dealungul grădinilor îmbălsămate, pe sub verdeaţa cea proaspătă, ca să ne ducem să spunem lui Sully o bună-ziua prietenească în căsuţa sa de la Châtenay de unde nu mai putea să se mişte. Care era groaza suferinţelor lui fizice? nu puteai să te înşeli faţă de durerile care se zugrăviau pe nobila lui faţă, după agitarea neîncetată a corpului său bolnav, după sgârcirea de plâns a picioarelor, după răspasurile care le făcea ca să dea drumul vorbei lui gâfâinde. Dar mai mult decât trupul, sufletul era nenorocit. Ori-câtă sforţare am făcut noi ca s'aducem vorba despre subiecte care altă dată îl interesau, el se întorcea neîncetat cu gândul la moarte şi la ce e dincolo de moarte. Ne spunea cum se odihnise în credinţa creştină, cum se depărtase, şi cum d'atunci rătăcise pe drumul îndoielii fără să ajungă, în dragostea sa pentru divinitate, să întâlnească în vr'o parte siguranţa, care să-i mulţumească pe deplin ima-

[1]) **Guyau,** *Vers d'un philosophe,* 1896, *Problème d'Hamlet.*
[2]) **Leconte de Lisle,** *Poèmes tragiques, Le Secret de la vie.*
[3]) **Sully-Prudhomme,** *Que Sais-je?* Lemerre, 1896, pp. 138—139.

ginaţia şi cugetarea sa. Ne întreba, ne silia să-i spunem, să ştie dacă noi în inimile noastre avem aceiaşi rană; şi când Coppée, — care până atunci se silia—glumeţ—să înviioreze pe Sully Prudhomme şi să-l distreze, — devenit deodată foarte grav, răspunse convins: *Eu cred*, Sully Prudhomme întorcându se, privindu-l cu frumoşii lui ochi, în care se zăria o admiraţie geloasă şi ridicându-şi bietele lui mâini, zise doară: O! Coppée! nu ştii cât eşti de fericit! Şi când, ieşind din casă, din grădină, fără să mai vorbim, atât eram de mişcaţi de acest îndoit martiriu, ne găsirăm pe Şoseaua Principilor, Coppée, aprinzindu-şi o ţigară şi dintr'o privire luând în stăpânire copacii, florile, albastrul cerului, fericirea vie a firei primăvăratice, zise ca şi cum ar fi continuat conversaţia: Ş'apoi... e cu mult mai simplu!» Şi poate că la fel, zice Masson, i se părù mai simplu şi lui Sully Prudhomme când sosì ceasul supremei plecări.»

Sully Prudhomme era turburat de lupta între cunoscut şi necunoscut; da dreptate celor ce văd un necunoscut dincolo de marginile ştiinţei şi credeà chiar că domeniul necunoscutului s'ar puteà restrânge. In realitate lucrul e din potrivă şi câtă mângăere n'ar fi avut el de ar fi putut să audă pe Pierre Loti în răspunsul lui către Aicard care succeda la scaunul lui Coppée în Academie, la 24 Decembrie anul trecut.

„Noi nu ştim şi n'o să ştim niciodată nimic, nimic. Asta e singu-„rul lucru pe care l ştim. Adevărata ştiinţă nu mai are nici măcar pre-tenţia de a explicà, pretenţie pe care o ave a ieri. De fiecare dată când un „biet creer omenesc, d'intre aleşi, descopere un „pentru-ce?“ al vr'unui „lucru, e ca şi cum ar fi reuşit să deschidă o nouă uşe de fier dar nu-„mai ca să dea într'o sală mai spăimântătoare, mai întunecată, care duce „la altă uşe mai închisă, mai pecetluită şi mai teribilă. Pe măsură ce în-„naintăm, misterul, noaptea, se fac mai puternice şi groaza se măreşte.“

Sully Prudhomme a fost tot aşà de puternic estetician, cum îl văzurăm filozof metafizician. Intr'una din lucrările sale, el începe prin a arătà cari sunt calităţile cerute unui artist.

„Un om nu e artist dacă nu are nicì un simţ mai fin de cât cele-„lalte, dacă oare-care culori, linii or sunete nu'l ating ca nişte mângâeri „sau ca nişte răni; dacă pentru el impresiunile nu au nuanţe.“ De unde ia artistul modelele sale? Natura i le dă, — natura în sensul de lumea exterioară — în care fie că artistul găseşte materiale, elemente răspândite pe care le reuneşte şi le compune cum îi place — şi acì e originalitatea luì—, fie că găseşte modèle complete pe care le copiază cu o fidelitate mai mult sau mai puţin perfectă. Legea imitaţiei în artă e cunoscută şi foarte dese-ori nu reuşeşte, căci nu e posibil a se redà frumuseţea ce a 'ncântat simţurile, fie din pricina imperfecţiei uneltelor, de care se serveşte artistul, fie din pricina materialului care e greu de supus ideii. Dante în *Divina Commedia* spune:

.... la forma non s'accorda
Molte fiate alla intenzion dell'arte
Perch'a risponder la materia è sorda.

Sully Prudhomme în poezia sa: „Mă credeam poet“ spune: „Dar

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Calea Ferată Târgovişte-Pucioasa

Pod peste lalomiţa la Târgovişte pentru cale ferată şi şosea
255 m 00 lungime.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

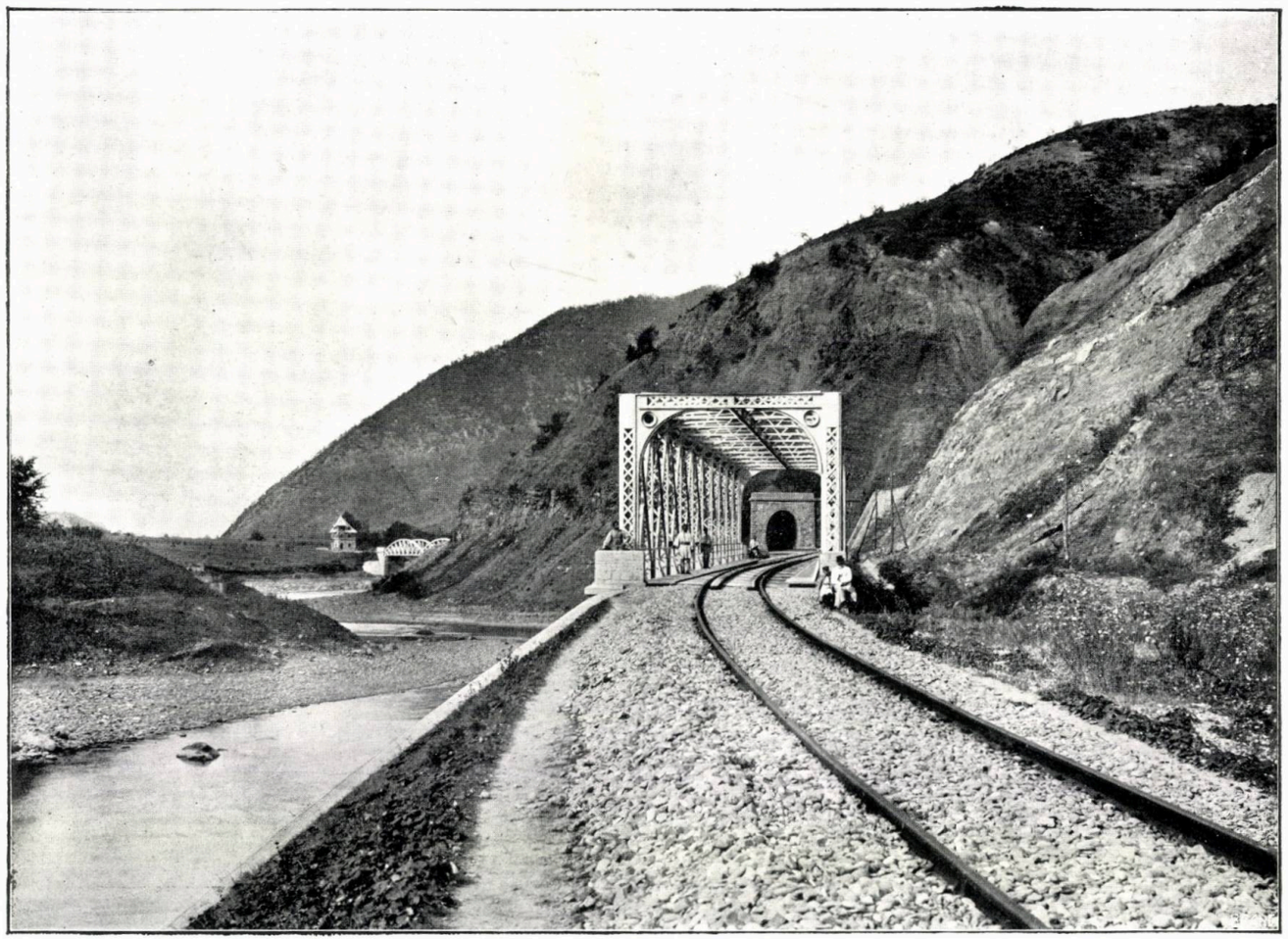

Calea Ferată Târgu-Ocna-Palanca

Vederea generală a defileului de lângă Târgu-Ocna.

cum? statuarul, în momentul când huma refuză a da conturul pe care sentimentul l'ar voì, pentru că această humă nu se îmlădie, este el mai puţin inspirat?

„Ideia mea intimă rămâne neştiută oamenilor, din pricina uneltei care tremură în mâna mea. Vai, nu pot redà ce cuget, sufletul meu are mai mult avânt de cât îl pot eu exprimà, simt că sunt bogat şi haina mea murdară, ascunde ochilor comoara mea“ [1]).

Tot aşà în cunoscutele versuri:

Si je vous livre mon poème
Mon cœur ne le reconnaît plus.
Le meilleur demeure en moi même
Mes vrais vers ne seront pas lus.

Sully Prudhomme studiază cu multă fineţe de analiză simţurile şi ceia ce căpătăm prin ele, adică percepţiunile sensibile, şi expune teoria sa asupra *Expresiunii.* In câmpul conştiinţei noastre se întâlnesc percepţiuni sensibile şi stări morale. Să ne închipuim un om care, obosit de a fi scris sau citit prea mult, lasă lucrul, aprinde o ţigară şi stă în faţa sobei, la foc. In timpul acestei odihne, el simte mirosul fumului de la ţigară, aude uruitul unei trăsuri, vede marmora ori zidăria sobei, simte căldura focului şi o oare-care toropeală, apăsare. Ar vrea să-şi sustragă mintea de la lucrul său de mai înainte. Toate aste diferite stări de conştiinţă, sensaţii, sentimente, amintiri, nu sunt clare în el şi n'ar putea fi, fiind prea multe în acelaş timp, nevenind succesiv ci simultan. Cu cât sunt mai multe cu atât sunt mai confuze. Insă chiar în astă confuziune e un sentiment de coexistenţă şi de ar fi luate două câte două ar fi clare: se poate să fii atent la ce pronunţi şi în acelaş timp să distingi clar o figură în faţă-ţi sau să simţi mirosul unei flori ce ai în mână şi să auzi un şoptit. Chiar prin singurul fapt că pot zice de aceste două stări: *le simt,* prin faptul că există în acelaş timp într'o fiinţă unitară, *eu,* stările acestea trebue să aibă legături între ele, un raport oare-care. Şi cum în cercul restrâns al conştiinţei se întâlnesc stări venite prin simţurile externe, cum fură mirosul florii, auzul sunetului, care sunt percepţiile sensibile — cu stări morale care nasc în interiorul nostru, de ex. plăcerea pentru parfumul floarei sau enervarea pricinuită de sgomot—deducem că există raporturi, caractere comune, între aceste două feluri de stări venite din afară şi din interiorul eului nostru. Pe aceste caractere comune le numeşte Sully Prudhomme *expresive.*

Când o compoziţie muzicală ne întristează, când albastrul cerului ne mişcă şi un parfum ne face să visăm, când un individ ni se prezintă şi-l găsim că e plicticos sau plăcut, sau blând sau... acru, în toate aceste diferite cazuri noi afirmăm cevà comun între percepţiile sensibile, ce am primit prin simţuri dela acel obiect exterior, şi lumea morală sau ce simţim în interiorul nostru. Şi ca dovadă, ce sunt comparaţiile poetice ? Trăsătura comună între două lucruri, un lucru şi o fiinţă, între o idee şi un sentiment, etc. De exemplu, când poetul zice: „plângătoarea elegie

[1]) *Stances & Poèmes,* Je me croyais poète.

în lungi haine de doliu ştie, cu părul despletit, să plângă pe un cosciug", caracterul comun acì este că elegia—ca şi o femee în doliu—este plângătoare... De aceia aceleaşi calificative se întrebuinţează în vorbire spre a exprimà stările fisice, percepţii sensibile, şi pe cele morale : durere şi când te loveşti, durere şi când îţi moare cinevà; şi de o lovitură şi de un sentiment poţi zice că sunt puternice ; amară e o doctorie, şi amară e şi tristeţea ; profundă e o prăpastie şi o pasiune tot profundă ; e dulce mirosul unei flori, şi o amintire poate fi dulce, şi aşà la infinit. Astfel că întrebuinţăm şi pentru ce primim prin simţurile externe şi pentru ce avem prin cele interne aceleaşi cuvinte, lucru care ne arată lămurit că între ele sunt raporturi, caractere comune, expresive. — Sully Prudhomme trece apoi, după un studiu amănunţit, la importanţa simpatiei în artă, prin care artistul îşi reflectează propriul său temperament. Altfel, ce ar însemnà reproducerea exactă a modelului, dacă nu s'ar întrezărì în operă şi o parte din sufletul artistului? Atunci s'ar puteà zice, cu Pascal: Ce vanitate şi pictura, care atrage admiraţia prin asemănarea cu lucrurile al căror original dese-ori nu e admirat de loc! — de altfel pictura nu erà în bunele graţii ale lui Pascal şi de aceia concepţia lui despre ea e că trebue să fie o imitare perfectă a naturii.

Când imitarea însă e perfectă, une-ori naşte chiar efecte comice.

Souriau povesteşte întâmplarea următoare:

„Imi amintesc — zice el — de o bucată de muzică imitativă, execu-
„tată la Douai de fanfara regimentului de artilerie cu diferite instrumente.
„cari imitau perfect fenomenele din natură. Erà spre seară şi cam ame-
„ninţà a ploaie, când începù furtuna muzicală. Iluzia fu aşà de puternică,
„în cât fiecare crezù că în adevăr începe să ploué şi începură să-şi des-
„chidă umbrelele şi să se scoale să plece".

Fiindcă în ori-ce artă trebue să se resfrângă cevà din temperamentul artistului, nu există nici o artă pur şi absolut obiectivă. Cea mai independentă însă de lumea exterioară, cea mai subiectivă este muzica. Natura îi poate procurà subiecte, dar expresiunea, — caracterul comun de care fu vorba — nu e datorită decât imaginaţiei artistului: In faţa unui rîu care curge fără odihnă, monoton şi melancolic, urechea artistului percepe sunete muzicale şi el imaginează numai decât o stare morală : de tristeţe pentru ce este trecător, de pildă. Intre murmurul apei, care par'că îşi spune poema vecinic aceiaşi şi între sufletul lui întristat, artistul pune raporturi, şi mişcat ca de cevà real, emoţiunea lui se transformă în cântare pe care o notează.

Dacă o apă sglobie îşi rostogoleşte
Valurile ei mişcătoare de cristal,
Muzica sa mi se pare omenească şi-mi aminteşte
[suspinele

zice Sully Prudhomme.

Muzica e limbagiul cel mai nedefinit (când e fără cuvinte) cum o cântă Musset:

Dulce limbă a inimii, unica în care cugetarea
Această fecioară sfielnică, ce se teme şi de o umbră,
Trece păstrându-şi vălul, ascunsă privirilor.

sau A. Samain, în versuri de o subtilă frumusețe, uneori cam simboliste :

O! ascultă simfonia! nimic nu e dulce ca o agonie în muzica nedefinită dintr'o îndepărtare brumoasă[1]).

La ceia ce ne dă artistul, mai adăogăm și noi cevà: propriul nostru sentiment, favorizați tocmai de această calitate a ei de a fi vagă și nedefinită. Souriau ne spune cum Mendelsohn, când compuse „Lieder ohne worte", mai mulți poeți îi trimiseră cuvinte pentru această muzică; dar el le răspunse că nu pentru că nu a găsit cuvinte a lăsat'o și i a zis așà ci pentru că muzica nu trebue să fie definită și explicată prin cuvinte, care mai mult o 'ntunecă. Adevărata muzică, simplă, umple sufletul de mii de lucruri pe cari fiecare le simte în felul lui și în felul sentimentelor ce are 'n el, adică lasă câmp liber celui ce ascultă să o interpreteze cu sufletul lui.

Muzica e arta, care mai mult de cât oricare alta, transportă pe om, ducându-l din lumea asta într'o alta, creată de imaginație, îi mângâie și-l face fericit. Sunt o sumă de legende din cari vedem că cei vechi cunoșteau influența asta a muzicii. Orfeu scăpă pe Argonauți de farmecul sirenelor prin vocea lui. Herodot ne spune că un anume Arion, care cântà admirabil cu harpa, când erà sà fie aruncat de pe corabie în mare de Corintieni, el le-a cerut voie să mai cânte odată. Cântă așà de duios încât un delfin s'a apropiat, fermecat, și cântărețul când a fost aruncat în mare, delfinul l-a luat pe spate și l-a trecut pe celalt țărm.

Sully Prudhomme spune în muzicala poezie *„L'Agonie"* :

Voi, care-mi veți da ajutor când voi fi în agonie
Să nu-mi vorbiți atunci nimic.
Să aud doar un cânt armonios și o să mor în tihnă.
Muzica liniștește, încântă și te desleagă de lucrurile pământești.
Legănați-mi durerea dar nu-i vorbiți!

Vous qui m'aiderez dans mon agonie
Ne me dites rien;
Faites que j'entende un peu d'harmonie,
Et je mourrai bien.

La musique apaise, enchante et délie
Des choses d'en bas.
Bercez ma douleur: je vous en supplie,
Ne lui parlez pas.

Poeziei, Sully Prudhomme i-a dat un loc a-parte (în *Testament poétique*). Poetul, zice el, posedă în mod desăvârșit facultatea de a și însuși toate emoțiunile și a se face ecoul lor. Versul este forma cea mai puternică de care dispune limbagiul pentru a exprimà aspirația vagă și totd'odată infinită care hrănește visele poetului. Versul are o armonie a lui internă, așà că de vom unì poezia cu muzica nu va fi fuziune, ci simplă transpoziție. Atârnă de compozitor ca poetul să fie servit sau trădat în funcțiunea sa de artist. Ceia ce înseamnă că s'ar puteà să parà mai frumoasă poezia

[1]) **Albert Samain,** *Au jardin de l'infante, Musique sur l'eau.*

prin muzică sau să piardă din frumusețea ei din pricina unei muzici nepotrivite. Lamartine spune că pentru poezia sa „*Le Lac*“ s'au încercat mulți să-i dea o melodie (cum se 'ntâmplase lui Mendelsohn cu Lieder). Dar poetul adaogă: am crezut totdeauna că muzica și poezia se vatămă una pe alta, asociindu-se. Ele sunt arte separate și complete. Muzica are în ea sentimentul său, versurile frumoase au în ele melodia lor.

Sully Prudhomme zice: ce cuvinte vor puteà formà ecoul fidel al unui cânt? și Guyau se 'ntreabă: de unde vine că în fiecare cuvânt eu caut o armonie? Nu știu ce voce a cântat în sufletul meu, ca o mângâiere și urechea mea ascultă și se umple de duioșie.

Sully Prudhomme, care e numit cu drept cuvânt Lamartine modern, în versurile sale are o armonie perfectă și nu s'ar puteà muzică mai frumoasă decât cea din versurile din „*L'Agonie*“ sau în „*Au bord de l'eau*“ :

Să stai pe mal, alături, și unda călătoare
S'o vezi trecând...
Vr'un nor de se iveşte, să-l vezi în depărtare
Alunecând...
Din vr'o colibă, fumul albastru 'ncet de iese,
Să-l vezi eșind...
S'auzi, sub crengi de sălcii, pe unde apa plânge,
Apa plângând...
Şi să nu simți atâta cât timp visul nu trece
Timpul trecând;
Da 'n suflet să nu 'ncapă decât o pasiune:
A se iubì:
Şi făr' de nici o grije, de certele din lume
Nimic a ști.
Şi fericiți, alături, în fața-a ce se schimbă,
Făr' a clintì,
Simțind iubirea în fața a tot ce'n lume piere
Că n'a pierì. [1])

O caracteristică generală a operei poetice a lui Sully Prudhomme, pentru cei ce o privesc în mod superficial, ar fi cevà trist, abătut, delicat și încântător, care par'că-ți dă impresia — zice Anatole France — că vine dela un om suferind și care te face să-l simpatizezi. Și ne povestește el, cum o pariziancă voià să cumpere un volum de poezii și după ce a dat la o parte o sumă de poeți cu un fel de desgust, i se oferì un volum de Sully Prudhomme. Parizianca se însufleți și cu o voce blândă zise: «à la bonne heure, ăsta da, îmi place fiindcă e bolnav».

Aceasta erà una din acei „amis inconnus“ cărora le-a dedicat Sully Prudhomme versurile prime din *Les Vaines Tendresses:*

Voi, care nu ați căutat poate în propriul meu chin
Decât sacra frumusețe a durerii omenești,
Voi care m'ați iubit pentru suspinele mele adânci, fără să fi putut
înțelege cauza care le-a născut,
Scumpi trecători, nu luați dela mine decât puținul care v'a plăcut
fiindcă vi se aseamănă. [2])

---

[1]) *Les Vaines Tendresses, Au bord de l'eau.*

[2]) Ibidem, *Aux amis inconnus.*

A fost o inimă de elită, un sensibil pe care studiul şi filozofia nu l-au făcut fericit.

Am voit să iubesc totul şi sunt nefericit
Căci am înmulţit, eu singur, pricina chinurilor mele

zice el.

Şi când, trudit, se întoarce cu mintea în trecut şi ar voi să-l mai retrăiască, să se mai simtă înviorat ca în anii din copilărie, sufletul lui se sbuciumă în durere şi nu găseşte nimic... şi singur, părăsit de tot ce iubià e veşnic nemângâiat:

TRECUTUL

Spre-al meu trecut, adesea mă 'nclin nefericit
Şoptindu-i, «povesteşte-mi din zilele senine».
Bătrânul se desprinde din noapte buimăcit;
Îşi freacă ochii; apoi... se 'ntoarce către mine.

Şi vesel, sub căldura vieţii el tresare
Şi 'ncepe să mă poarte în zbor neînfrânat
Spre vremuri fericite, apuse în uitare
— Mormânt fără de cruce pe ţărmul depărtat!

Minuni nemai văzute... şi-i cald, în cupe vin;
Gondola 'mpodobită cu flori, s'avântă lin,
Iar cântul lui se pierde, cu valul apei stins...

Şi vrui să-l strâng în braţe... dar groaza m'a cuprins,
Căci surâzând Trecutu-mi, priveà spre mine mut
Cu ochi sticloşi în care citii că-i mort de mult [1])

Acesta este poetul, marele cugetător, a cărui operă e unică în felul său prin aceia că autorul ei are un geniu atât de variat. Poet şi savant, estetician şi metafizician, moralist şi fizician, capabil să treacă dela o tremurare sensibilă, aproape femenină, la raţionamentele cele mai riguroase ale geometriei, el puteà vedeà lumea în cele două aspecte: aşà cum apare imaginaţiei poeţilor şi aşà cum apare cugetării adânci a savanţilor. Opera lui e un adevărat simbol al spiritului epocii în care a fost produsă. El a fost foarte iubit de tovarăşii săi şi de toţi cei cari l-au cunoscut; a avut şi are admiratori şi amici. Când Suedia i-a decernat premiul Nobel, prima lui grije, istoriseşte J. Claretie, a fost de a se gândì la poeţi, de a fondà pentru ei un premiu. Când Sully Prudhomme fu ales membru în Academia franceză i se dete un banchet. Toţi amicii erau acolo, printre care André Lemoyne — zice Claretie — care îmi spuneà — „Imi vine să mă scol şi să povestesc, după masă, istorioara următoare: «A fost odată un poet care n'aveà decât un gând în capul lui, să se ducă în Olanda să vadă operele lui Rembrandt. Dar acest poet erà sărac şi ca să trăiască făceà corecturi în imprimerii. Venì o zi când un alt poet care-l iubeà mult, luă niste bani dela Academie, un premiu de vr'o 6000 lei.—Acesta venì tamnesam la poetul cel sărac şi-i zise: Dragul meu, am vrut să-mi împart

[1]) După *le Passé*, trad. de **A. Martha**, *Literatură şi Arta Română*, An. XI, 1907, p. 421.

câştigul cu cinci din prietenii mei; am făcut şease părţi: una mie; voi spune celorlalţi să vie să şi le ia. Iată şi partea ta. Mi-ai spus de atâtea ori că vrei să vezi pe Rembrandt — Dute. Şi astfel noul academician a făcut cinci fericiţi cu un premiu al Academiei. — «Povesteşte-o, am răspuns lui Lemoyne — zice Claretie — căci va completà cuvântarea aşà de afectuoasă a lui Coppée». Dar Lemoyne nu îndrăznì, erà timid şi via sa recunoştinţă ezità a se manifestà în public. Dealtmintrelea ar fi nemulţumit pe Sully Prudhomme, căruia îi plăceà a face binele fără fraze, după cum trăià, după cum suferià, după cum iubeà. Pentru el a trăì erà divin cu condiţie să ai o datorie în existenţă. O decepţie îndepărtată îl făcuse melancolic; prin devotamentul său în studii îşi uşurase durerea sau o suportà resemnat. El a murit in ziua de Vineri 6 Septembrie 1907 la vila sa din Châtenay, un mic sat lângă Paris, unde trăià retras şi din care nu ieşià decât spre a-şi face plimbările prin pădure într'o trăsurică. Erà de 68 ani şi cu toată boala, care de câţivà ani nu-l mai părăsià, — suferià de ataxie — figura lui păstrà încă urme din frumuseţea cu care-l înzestrase natura; expresiunea ochilor săi şi surâsul rămăseseră aceleaşi, pline de nobleţe şi de distincţiune. Ziarele pariziene, apărute îndată după moartea poetului, ne dau câtevà amănunte nouă privitoare la viaţa sa.

Căsuţa în care locuià erà ca un refugiu unde credeà el că va scăpà de boală; şease ani a fost ţintuit de boala nemiloasă, şi nu venià la Paris decât în zilele când erà să-şi dea votul là Academie pentru vr'o alegere. Işi petrecea timpul cetind şi scriind; ultima sa lucrare a fost studiul asupra lui Pascal; când durerile fizice îl lăsau, în orele de dimineaţă el lucrà în biuroul său ajutat de un secretar, care în timpii din urmă erà o domnişoară de o cultură aleasă. Coppée ne povesteşte chinuitoarea scenă ce a avut loc, când la 23 Martie, anul când erà să moară, câţivà din amicii săi veniră la Châtenay să-i aducă, cu ocazia aniversării a 25 de ani dela intrarea sa în Academie, o medalie cu chipul său. „Zi plină de emoţii dureroase! Delegaţia erà puţin numeroasă, căci erà teama să nu-i facă rău, emoţia. Erà Coppée, Boutroux, Lafenestre, Mendès, Cazalis. Intr'un fotoliu pe care vizitatorii în picioare îl înconjurau, Sully Prudhomme ascultà cu ochii în lacrimi şi cu o înfăţişare abătută de durere şi oboseală, cuvintele de afecţiune şi admiraţie pioasă ce i se spuneau. Coppée vorbì în numele poeţilor, Boutroux din partea filozofilor, Lafenestre în numele prietenilor. In mai multe rânduri Sully Prudhomme se ridică cu greutate ca să le strângă mâna; nu părù a se însufleţì decât când vechiul lui prieten Lafenestre îi recità un sonet compus anume pentru această ocazie şi pe care din pricina emoţiunii care-l înecà, îl spuneà încet de tot. Atunci bietul bolnav surâzând îi zise: Vorbeşte mai tare, că numai eu te aud... După o oră toţi plecară şi din nou marea tăcere înfăşură casa poetului Cea mai mare parte din aceştia nu l-au mai revăzut! Ultimele zile înainte de a murì se plângeà de dureri de inimă. Vineri după dejun se simţì deodată rău. Sora sa, servitorii, doctorul, fură lângă el. Se înăbuşià. Incetul cu încetul el nu mai putù vorbì, pierdù cunoştinţa după ce spuse în mai multe rânduri: O! cât sufăr! Preotul Eudel din Châtenay fu chemat în grabă şi Sully Prudhomme încă în stare lucidă avù ajutorul religiunii. Urmă coma şi la orele 4 se

sfârşi. Frumoasa lui figură--spuneau toţi cari l'au văzut—după care pierise orice urmă de suferinţă, era par'că iluminată de cevà cu totul nobil. La Châtenay vestea morţii lui a pricinuit o adevărată tristeţe generală. La Paris şi în toate ţările unde erà cetit, tristeţea erà pentru plecarea poetului de frunte, a savantului; în sat acolo erà pentru omul bun care împărţise binefacerile în jurul lui. Ii plăceà să vorbiască cu toţi pe care-i întâlnià în plimbările lui regulate în trăsurică; îi întrebà de nevoile lor şi mângâià cu discreţiunea sufletului fin de poet mizeriile ce întâlnià. Ca scriitor nu-l puteau cunoaşte aceştia ci numai ca om bun!

Prima oară când, ducându-ne la Châtenay, am voit să vedem căsuţa în care suferise şi se stinsese poetul, a trebuit să rătăcim mult şi să întrebăm şi mai mult. Fiecare ne întrebà ce meserie aveà acest domn a cărui locuinţă o căutam? la răspunsul nostru că erà poet, scriitor, nu-şi aminteau. Indată însă ce am întrebat de un librar din Paris, care locuià vara acolo,... toţi îl cunoşteau. Poate că şi atunci când el erà în mijlocul lor nu ştiau pe Sully decât în felul ăsta: Domnul acela blând şi bun care stă de vorbă cu noi şi ne ajută şi care pare bolnav...

S'a stins şi s'a stins fără agonie aproape, în seninătatea unui amiaz de toamnă... Nu-i oare cel mai poetic sfârşit al unei existenţe consacrată cugetării, idealului şi bunătăţii? Erà decorat între altele cu Coroana României în gradul de comandor şi la înmormântarea lui, unde Legaţia Română n'a găsit de cuviinţă să apară, când se oficià serviciul funebru în biserica Madeleine, pe registrul pus pentru semnături, nu mai spun care e numărul Românilor cari îndureraţi au semnat şi au asistat.

ZOE N. I. APOSTOLESCU

SONET

escătușat de lut — nemărginire —
Se 'nalță sufletu-mi pustiu de vise, —
Plutește majestuos peste abise —
In marea ta senină de iubire.

Adâncul tău și pacea îl robise —
Incă de mult, căci azi cu înlesnire —
Se-avântă tot mai sus — spre «nemurire», —
Primește-mi-l cu brațele deschise!

Din templul tău măreț el își va cerne
Prinosul alb de cântece eterne
— Un zumzet plin în nemișcatul timp.

...Chemările-i — ca valuri de-armonie, —
S-or risipì în larga 'mpărăție —
Și toți vor năzuì către... *Olimp.*

N. RUSSU

SENTINTE

— Conştiinţa cea mai curată e singura demnitate omenească.

* * *

— Omul îndrăzneşte prea mult şi nu vede cât de mult e cruţat... Ce umilitor!

* * *

— Antipodul mulţimii e totdeauna mai mare şi mai puternic decât ea.

* * *

— Inaltele porniri ale sufletului sunt o nefericire pentru «om».

* * *

— Creştinismul e începutul celui dintâiu drum către Adevăr—Fericire.

* * *

— Bărbaţii — cu excepţia geniilor — sunt cât se poate de ridiculi în iubire.

* * *

— «Prieteni mulţi» — o iluzie. «Un prieten» — o raritate.

* * *

— Omul superior nu poate găsi niciodată — în nimic, motiv de râs.

* * *

— Credinţa a fost, e şi va trebui să fie, vreme multă încă, prima condiţie a unei vieţi adevărate.

* * *

— Geniul naşte cu fiecare om. Dar că-l întâlnim atât de rar — aceasta-i foarte simplu., — deşi, e cert, toate argumentele de cari această afirmaţiune ar fi zadarnic enumărată, căci nimeni nu se va încredinţà de acest lucru, în afara de *om* — şi aceasta — natural, — fără nici o argumentaţie.

* * *

— Napoleon, — ca şi când n'ar fi fost !...

— «Eu n'am nici un contemporan» — spune omul de geniu. — Are dreptate ? — Ce întrebare !...

— *Faptul* absolut şi în consecinţă etern, pe care-l putem controlà şi admite cu toţii, — văzut în toată multiformitatea lui — contradictorie pentru empirişti, — e **Dreptatea**.

* * *

— Isus Cristos e cu adevărat fiul lui Dumnezeu, — deşi nu singurul. Şi deci putem fi şi noi cu toţii, copiii aceluiaş Tată, — necondiţionat chiar!

* * *

— *Viaţa* în cea mai infimă cantitate, nu poate fi decât veşnică.
O viaţă cu început şi sfârşit — nu se poate concepe.

* * *

— Tot începutul îşi are sfârşitul.

* * *

— Singurul veşnicei vieţi a eului fundamental — intangibil, şi obiecivitatea perpetuă, sunt izvorul celei mai depline fericiri şi dovada atingerii unei culmi superioare, — chiar numai prin ele înşile.

— *A crede* — în înţelesul alb, — e singura putinţă şi unicul *sens* al vieţii pământeşti.

* * *

— Răbdarea — ori cât de greu încercată, e totuşi îndeajuns răsplătită.

* * *

Zadarnic strigi, — când eşti prea departe, — nimeni nu te va auzì !

N. RUSSU

DUPĂ DOUĂ ZECI DE ANI

«Un cerşetor, stăpână, ne sosește»
Venì un sclav s-anunțe de afară.
In casă-i joc şi cântec de chitară ;
De ani ospățul nu se mai sfârşește.

Eşi atunci stăpâna lângă scară:
— «Deschide» —a spus. Pe cerşetor primește!
Şi vine omul: «Pe stăpân, vestește,
L-am cunoscut la Troia odinioară!»

A tresărit de bucurie doamna:
— «Chemați la masă 'ndată pe străinul!
Sfârşit durerii azi ne dă destinul.»

Afară frunze moarte smulge toamna
Şi neştiut, pe porțile deschise
Venia din Troia 'nvingător Ulise

24 Iulie, 1910.

PE O CARTE

Azi alte lumi, bătrânule poet,
Tot alte patimi veşnic le frământă.
Tresari din somnul tău şi te 'nspăimântă
Uitarea ce te 'nvălue încet.

Nu te 'nţelegem azi şi mut e graiul
Ce tot mai rar din vremuri vechi străbate.
Murir'ai tăi cu toţii. Prin palate
Eroii tăi îşi împliniră traiul.

In temple astăzi nu mai sunt altare.
Nici zei, nici zâne 'n vechiul tău Olimp.
Vre-un credincios, venind din timp în timp,

Se opreşte 'n loc şi trist, plin de mirare,
Ridică 'n lacrimi ochii către cer:
— «Ce vremi trăeşti, bătrânule Omer!»

22 Iulie, 1910

MIHAIL IORGULESCU

DUPĂ CE ULYSE REVĂZU ITACA [1]

(URMARE)

De amândouă părţile zidului celui cumplit, muntele lovit de trăsnete, răscolit, atârnà deasupra golului; ace de piatră, turnuri sfărâmate, încărcate de zăpadă, se aplecau peste prăpastie, amenințătoare; şi, jos de tot, o lume de ruine, stânci îngrămădite par'că de braţele unui uriaş nebun, un val de pietre cari se înalţà şi isbià, fără putinţă de isbândă, zăgazul lumei celeilalte. Şi mai jos, venià râuşorul, apa de moarte cari eşià pe furiş din pietrele îngrămădite, cu murmurul său cel veşnic blând.

«Priviţi», zise atunci bătrânul.

Intinse mâna către munte. Din aburi rătăcitori, legănaţi pe culmi, se coborau întocmai ca o panglică neagră, fără sgomot şi ca şi cum ar fi fost înţepenit, isvorul cel sfânt. Apoi se pierdea în noianul de piatră şi se rostogolia, în noapte, printre Morţi.

«Acuma, porunci preotul, să ne suim pe acoperişul tărâmului celuilalt, ca să ajungem la fântâna cea curată, de care se turburà pacea fericità a Zeilor nemuritori, numai să-i audă numele».

Şi, foarte drept, cu un pas măsurat, treceà peste grămezile de pietre. Niciodată nu stà la îndoială unde să puie piciorul. Pentru el, ruinele muntelui păreau că sunt scara unui templu. Cu cât se suia în dărâmăturile Nonacrisului, cu atât statura lui se înălţà măreaţă. Cei trei întrezăritori de mistere gâfâiau pe urmà ciudatei călăuze. Cădeau în genuchi prin rupturile de stânci, se răniau de colţurile ascuţite ca nişte muchi de cuţit. In sfârşit ajunseră în vârf. Preotul îi aşteptà, rezemat cu spatele de munte. Un vuet nelămurit alergà prin adâncimile subpământene ale Nonacrisului.

Ulyse, cel dintâiu, se apropie de Stige, apoi Menelau, apoi Eumeu. Ei luau în podul palmei câteva picături de apă rece ca ghiaţa pe cari le duceau la buze.

«Bine, zise bătrânul. Acuma puteţi să priviţi, fără să muriţi, tainele Iadului. Uit'te ferestruile Tărâmului celuilalt. Aplecaţi-vă şi uitaţi-vă jos. Din întunerecul în care se înfundă Stygele, o să primiţi destăinuirea mântuitoare ori dureroasă pe care Zeii v'o păstrau».

Ascultători, fiecare din cei trei călători îngenuchià pe marginea crăpăturii de unde se ridicà fâşiitul apelor nevăzute şi plecă fruntea.

Stară aşà câtevă clipe. Eumeu se ridică cel dintâiu, cu faţa întristată.

«N'am văzut nimic, spuse el preotului.

— Bucură-te. prietene, răspunse bătrânul. Fericit e omul în ochii căruia Iadul pare întunecos şi gol ca un mormânt!»

Două strigăte isbucniră atunci, unul de isbândă, altul de groază nespusă. Me-

[1] *Les dernières aventures du divin Ulysse.*

nelau, în picioare, bătea din mâini şi râdea. Ulyse, cu privirea pierdută şi cu faţa albă ca varul, se târa la picioarele preotului.

«Am văzut pe Paris, striga Menelau, pe Paris, pe amantul Helenei, Paris, oaspele viclean cari mi-a răpit dragostea Helenei. A murit, ticălos pe vecinicie. Fuge plângând înaintea lui Cerber. Zăvodul sfâşie cu ghiarele lui de oţel carnea lui Paris şi sângele roşu al Troianului curge în Styge. Cade şi, dintr'o muşcătură a întreitului său bot, drăguţul de câine, îl ridică ; şi Paris cu trupul sfâşiat începe din nou fuga. Binecuvântaţi să fie Zeii!

— Să fie blestemaţi! murmură Ulyse. Am văzut trecând corul Oceanidelor care cântă un imn Nemesidei. Şi pe urmă, plutind în curgerea negrei ape, legănat pe un pat de lotus şi de asfodeli, am văzut corpul alb al unui prunc: aveà coşul pieptului sfărâmat, capul tot una de sânge. A deschis ochii şi am simţit cum privirea lui se ţintuià pe faţa mea. Am crezut că o să mor şi am ţipat.

— Nu vreau să-ţi ştiu numele, zise preotul. Tu fuşi un mare vinovat. Fie ca Stygele să-ţi spele petele!»

Zăpada începea să cadă. Se învârteja pe înălţimi, se cufundà în peşteri. Din toate crăpăturile muntelui, din prăpăstiile căscate ale Stygelui eşeau aburi posomoriţi cari se topiau în columne mişcătoare şi se târau până la podişurile aeriene pierdute în ceaţă. Spăimântătoarea pustie de stânci, mai nelămurită, mai depărtată, se ascundea; turnurile dărăpănate ale Nonacrisului şi acele de piatră, înnecate într'o mare de burhaiu, dungate de zăpada care cădeà, se dau înapoi, mereu mai mari, şi se clătinau. Vuetul apelor tainice, mai înfundat, părea un mare, nemărginit şoşot de foi uscate, măturate de crivăţul iernii. O lungă mahramă cernită se coborà fără de sgomot pe valea morţilor.

VI

Ceata cea mică se întoarse în tăcere la bisericuţa zeilor subpământeni. Bătránul preot făcu inimă bună mosafirilor săi, cu vorbe bune şi cu o masă alcătuită din măsline, nuci şi migdale uscate, iar spre potolirea setei le aduse apă limpede. Apoi le dete drumul.

«Să ne îmbrăţişăm, prea cinstite părinte, zise regele Spartei, şi ia ăşti trei galbeni pentru Cerber, drăguţul meu de zăvod. Să-i cumperi prăjituri cu miere de sărbătorile viitoare ale lui Hermes, călăuza sufletelor, şi ale Persefonei, culegătoarea de maci».

Drumaşii îşi luară cârjile, îşi ridicară mantalele până la urechi şi o luară printre râuleţe, pietre şi copaci uscaţi, dealungul Crathisului. Suiră o coastă prăpăstioasă, presărată cu brazi ale căror crengi erau încărcate de o zăpadă proaspătă care le înfloria. Către asfinţitul soarelui, descoperiră lacul Feneos în fundul cupei lui ovale, nemişcat, întunecat de către cei şeapte munţi cari îl împresoară dinspre Apus, şeapte piramide negre, ca de mormânt. Maseră noaptea între zidurile unei case părăsite, în tovărăşia unei cucumele, albă de bătrâneţe, al cărui neastâmpăr le turbură somnul. A doua zi, după ce au mers o bucată bună în jurul lacului, se coborau aproape ca dealungul unui zid în valea Stymfalului, baltoacă tristă pe ale cărei noroaie săriau negrele Stymfalide, ca nişte corbi zglobii. Menelau poftia să contemple în locul acesta vâltoarea în care se aruncă apele noroioase ieşite ca şi ale Stygelui, din stâncile cari alcătuesc deschizătura Feneului.

«Nu! nu! zise Ulyse, le-am văzut prea de aproape, fluviile şi vâltorile Iadului, populate cu vedenii fioroase şi cu amintiri sângeroase. Să mergem mereu, frate, cu picioarele în tină şi cu inima vitează. Sunt grăbit să zic bună ziua Casandrei şi să mă arunc repede pe marea cea uriaşă, marea, prietena mea cea de seamă, care-mi va redà uitarea şi-mi va turnà speranţă în suflet.

Mai merseră două zile încă, printr'o ţară pustiită, înţepenită de vânturile înghеţate ale Focidei. Pustia Nemeei, balta Lernei — unde orăcăiau broaştele, — născură în mintea şi pe buzele fiului lui Laret vorbe de înţelepciune despre nebunia vitejiilor şi despre şiretlicurile femeilor.

«Uitaţi-vă, prietenilor, la nepătrunsul nimic al muncilor îndeplinite de Heracles. A omorât pe centuarul Nesos, a tăiat capetele hidrei din Lerna, şi lumea furnică de jigănii fioroase. In ce mă priveşte, eu am văzut unele foarte ciudate, în călătoriile mele. El a săgetat Stymfalidele şi noi întâlnirăm stoluri întregi de păsări d'astea cobe. A sfărâmat, pe Caucaz, lanţurile lui Prometeu, şi sila, nedreptatea. tot domnesce printre muritori. Femeile sunt cari au prăpădit pe semi-zeul acesta. E drept că a măcelărit pe una din prea multele lui neveste, şi fireşte nici nu-mi trece prin gând să socot că rău a făcut; dar, vezi, s'a înjosit la picioarele Omfalei, o prefăcută şi aia! Cea de pe urmă, Dejanira, îi ţesù tunica blestemată de care trebuia să moară. Eu în locul tău, Menelau, nu m'aş mai gândì la Helena cea bălaie şi m'aş duce să beau mied în grădinele Taygetului şi să încunun cu micşunele pe fecioarele Lacedemoniei.

— Stăpânul meu este Eros, răspunse suspinând Menelau, Eros, tiranul zeilor cari lăcuesc pe Olympul cel cu o mie de piscuri.

— Eros erà şi stăpânul celor cinci zeci de feciori ai lui Egyptos cari voiră a se căsătorì, fără ca să o dorească şi ele, cu cele cincizeci de fice ale lui Danaos. Dar, în noaptea d'întâiu, după nuntă, patru-zeci şi nouă din aceste cucoane tăiară capetele bărbaţilor lor şi le aruncară — crunte de sânge şi groaznice — acì în apropiere de Lerna. Şi istoria asta de dragoste e foarte bine cunoscută de Helena, fiica Ledei».

Către seară, drumeţii poposiră, ca să ţină sfat, pe culmea unui deal pietros de unde se zăreà, la stânga, întunecata acropole a Mycenei, palatul şi mormintele Atrizilor; mai în vale, capitala lui Agamemnon, şi, departe, acropolea verzuie din Argos. Menelau, mişcat foarte, doria să nu pătrundă de cât la lumina soarelui în casa nelegiuită a Clytemnestrei. Eumeu, care se temeà de vedenii spăimântătoare, era de părere să cate adăpost, pentru la noapte, în cetate. Ulyse, care nu stà mult la îndoială, hotărî că trebue să meargă, îndată, drept la Casandra.

«Şi mâine, zise el, o să întindem, veseli, pânzele, iar doina Nereidelor cu părul ca smaragdul, ne-o da ritmul după care 'or vâslì oamenii noştri».

In scăpătatul soarelui, se puseră din nou pe drum. Atunci însă un strigăt care numai omenesc nu erà, un ţipăt de fiinţă care moare ori de nebun, întretăiat de cuvinte furioase ori de rugăminţi, îi oprì pe loc. Dinspre Argos, alergând către Mycene, un om mergea în sărituri mari cu un avânt nesăbuit. Câte odată îşi întorcea capul şi privià în depărtare, alergând mereu ca şi cum l'ar fi gonit vre-o fiară, apoi, strângându-şi umerii, cu capul aplecat înainte, îşi îndoià iuţeala. Alte ori se uità la palme, apoi le frecà din toate puterile una de alta, de par'că vrea să şteargă o urmă de sânge. Venià aşà, cu părul şi cu barba în vânt, în noaptea care cădeà.

Călătorii se deteră înapoi cu câţi-và paşi. Omul trecù prin faţa lor, glonţ, aproape atingându-i, dar fără să-i vadă. In clipa aceea, plângeà.

Dar Menelau îl cunoscuse. Şi domnitorul Lacedemoniei aplecându-se la urechea lui Ulyse, şoptì:

«Oreste!»

Fiul lui Agamemnon se înfundà în întunerec. Incetul cu încetul strigătul lui se stinse printre mormintele regilor.

Paznici învăluiţi în bronz, înarmaţi cu paveze de aramă şi cu suliţi grele cu îndoit tăiş, veghiau în jurul cetăţuiei. Menelau arătă inelul său regal. Paznicii se închinară adânc.

La marginea unei terase, se vedeà, între două ziduri aspre, alcătuite din stânci uriaşe, o poartă dintr'o singură bucată, d'asupra căreia se ridicau doi lei de piatră, în picioare, faţă în faţă, de amândouă părţile unui stâlp. Torţele ridicate de robii cari mergeau înaintea mosafirilor luminau priveliştea cea fioroasă. Dincolo de poarta asta, suiai un drumuleţ între două turnuri; apoi în fundul unei întinderi de pământ, singuratic şi trist, se arătà palatul. Străjile de bronz, nemişcate, apărau portalul. O sclavă bătrână, cu faţa tatuată în roşu şi albastru, ridică perdeaua de porfiră din faţa unei săli joase. Ulyse şi Menelau lăsară afară pe Eumen şi se vârîră în vizuina Atrizilor.

Mergeau pe rogojini groase de papură. La început nu zăriră, la lumina roşie a faclelor, sub bolta plină de umbră, decât ziduri goale pe cari erau puse, ici şi colo, armării de bronz, chivere cu pene ofilite şi securi de răsboi; apoi în fundul sălii, stând pe un tron de aramă, îmbrăcată în alb, cu păru-i lung şi negru desfăşurându-se până la cingătoare, o femee de statură înaltă, de o maiestate dureroasă. Lângă ea erà, pe jumătate culcată pe covorul de papură, o fată învelită într'o mantà de porfiră împodobită cu frunze de aur, o fată bălană, subţire la trup, ai cărei ochi mari, negri, se îndreptară, îngrijoraţi, spre cei doi necunoscuţi.

Buzele femeei îmbrăcate în alb se mişcară de odată ca într'un freamăt.

«Vă aşteptam, zise Casandra cu un glas armonios şi mândru. Electro, fata mea, sărută mâna unchiului tău Menelau, care vine să vadă de cu noapte mormintele nobilei sale familii. la scăunaşul ăsta, rege al Spartei. Stai. Celălalt o să stea în picioare.

— Eu sunt gata să ies dacă o porunceşti, roabă din Asia, răspunse ironic fiul lui Laert. Eu, n'am nimic de cerut acì, nici prezicere, nici vrăjire. Şi apoi eu îmi bat joc de neamul lui Priam.

—Râzi cât'ăi vrea, biruitor al lui Astyanax, dar păzeşte-te de neamul lui Ulyse. La voi Grecii ăilalţi, omorîrea părinţilor e un joc care zâmbeşte flăcăiandrilor.

— Eu n'am decât un fecior şi e un tânăr prea virtuos, care se teme de Zei şi care primeşte sfaturi dela Athena cea cu ochii albaştrii.

— Am pomenit eu pe Telemac? zise profetiţa. Penelopa fu oare ea singura ta iubire? Păzeşte-te, rege al Itacei, în plimbările tale de noapte; fugi de singurătatea oraşelor moarte; teme-te de ruinele unde dormitează sufletul unui copil!

— Copilul ăsta, cel din urmă vlăstar al regilor voştri, ultima nădejde a Ilionului, pluteşte pe un pat de lotus, în cântecele Oceanidelor, în Iadul răsunător, şi nici odată, viu fiind, nu aş mai apucà pe poteca Stygelui.»

Dar Casandra nu mai ascultà pe Ulyse. Ea trăgeà cu urechia la sgomotul unui pas furişat, care venià şi se duceà prin curtea palatului. Electra din ce în ce mai îngrijată, îşi aţintià ochii pe perdeaua de porfiră.

Menelau, pe care dialogul acesta îl turburà, îşi apropiă, sfios, scăunaşul de jilţul Casandrei.

«Depărtează-te, zise fiica lui Priam. Locul ăsta e sfânt. Acolo fu omorît, de o lovitură de măciucă, ca un bou în staul, Agamemnon, Regele Regilor, fratele tău!»

«Ea urmă pe un ton încet, solemn:

«Eram de faţă şi am văzut totul. Egist merse pitiş către rege, ţinându-şi arma sub mantà. Clytemnestra adulteră îi mergeà pe urme. Părul ei despletit părea nişte şerpi negri. Ţineà o lampă de pământ în mâna dreaptă. Agamemnon căzù fără de nici un strigăt. Il iubiam. Erà împreună cu Priam, cea mai de seamă figură a neamului omenesc. Dar Zeii cei vecinici l-au răzbunat.»

Paşii omului nevăzut, care se plimbà, se apropiau de perdeaua de purpură. Electra, înfiorată, se sprijinì, cu praţele puse cruce, de zidul de piatră.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

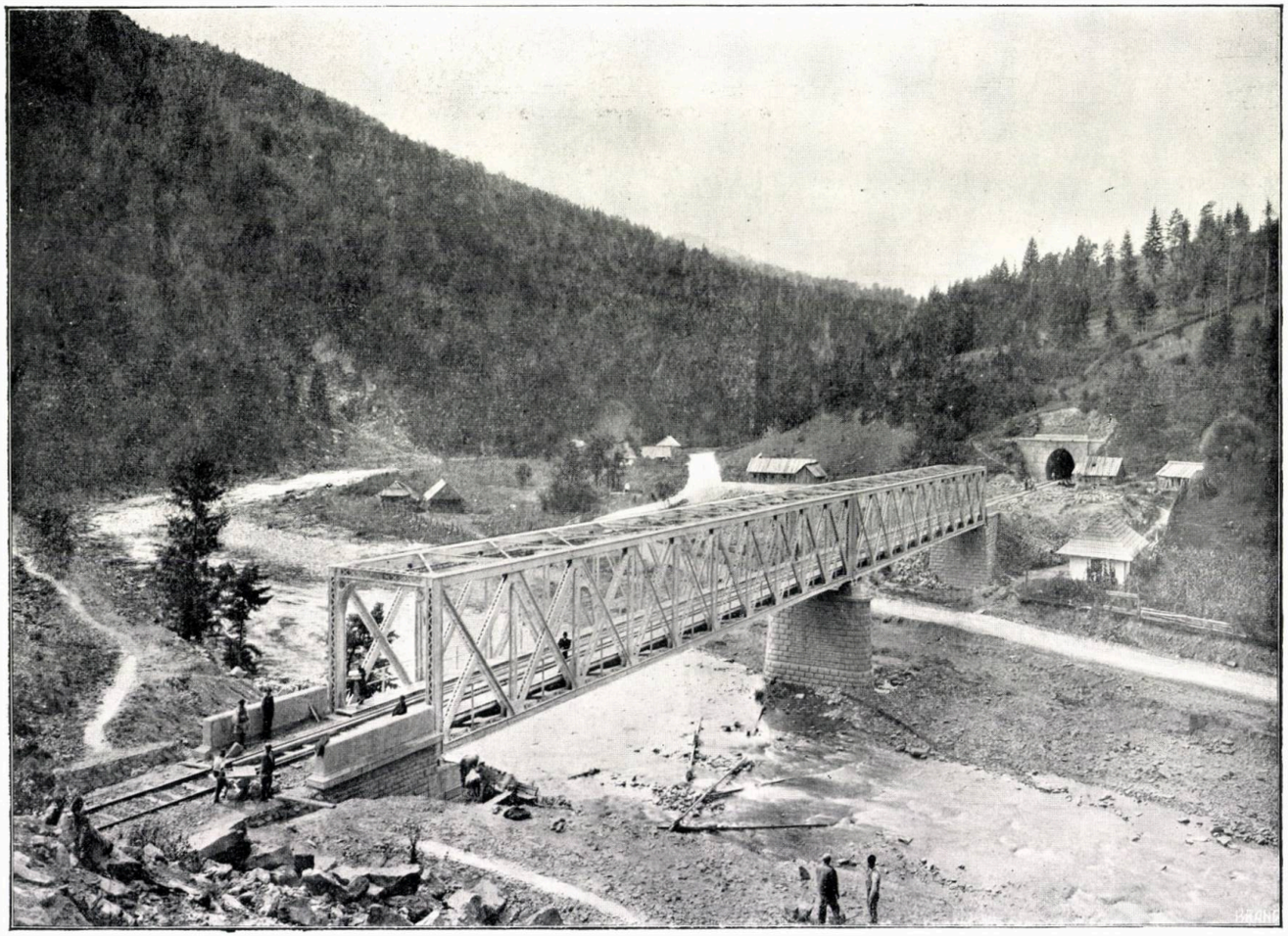

Calea Ferată Târgu-Ocna-Palanca

Pod peste Trotuş dintre tranşeea mare klm. 34+000 şi Tunel

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

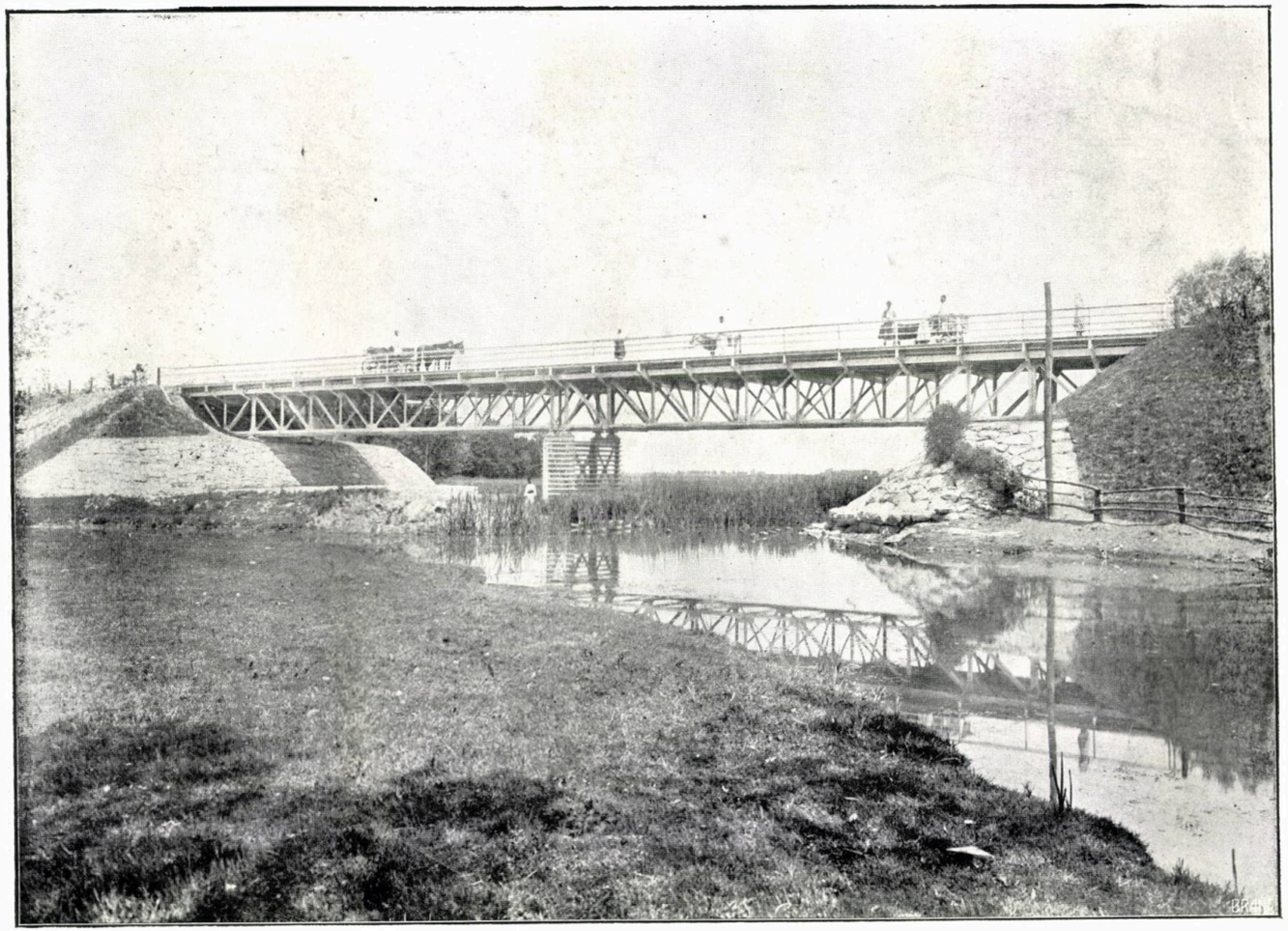

Pod metalic de inundaţie de 50 m 00 lungime din valea Jiului

Şoseaua Craiova-Turnu-Severin

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

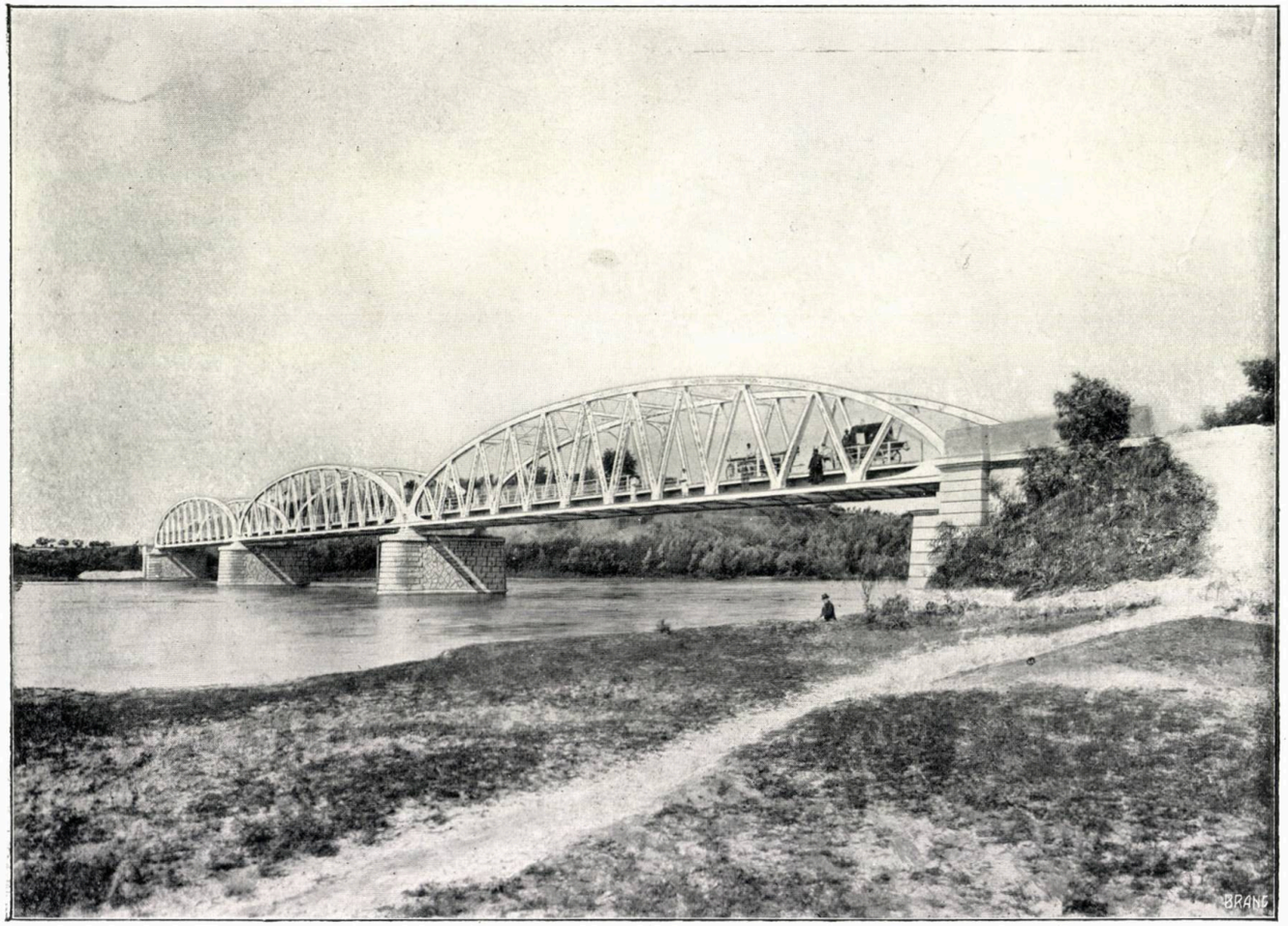

Pod pentru şosea peste Argeş la Copăceni

170 m lungime. Vederea generală din oval.

«Şi iată Nemesis», zise încet de tot Casandra, arătând cu degetul pragul sălii.

Oreste, pe jumătate gol, sguduit de groază, stete la îndoială câtevà clipe, apoi năvăli cu capul plecat înainte în odaia blestemată.

Mergeà nebuneşte în toate părţile, la întâmplare, isbindu-se cu fruntea de armăriile de bronz, şi ţipătul auzit de cei doi regi pe dealurile dela Mycene isbucnià mai spăimântător sub bolta Atrizilor.

«O! căţelele negre cari latră după mine, Eryniile Iadului cari mă hărţuesc şi mă muşcă vecinic, vecinic! Cu cât alerg mai iute, cu atât ele mă urmăresc mai repede. Sunt plin de sânge pe mâini, un sânge vecinic cald, vecinic roşu, al cărui miros le face pe căţele să urle. O! mama mea Clytemnestra, atât de frumoasă, aşà de înaltă, atât de palidă! Ce rană în gâtul tău, pe unde se scurge un val de sânge! Ce milă! ce chin! Cerul nu mai are stele, pământul e rece ca un mormânt. Patul meu e pustiu, totul e mort în juru-mi, şi inima şi mintea mea nu pot să moară. Vai! vai!»

Electra căzuse în genunchi, cu faţa în mâini. Ulyse şi Menelau se daseră în umbră. Casandra se ridică liniştită şi merse către Oreste.

Indată ce putù întâlnì, în cotiturile isbite ale alergăturii, ochii nenorocitului, ea îl atrase către sine şi-l duse în spre tron. Ii vorbià cu grai duios ca un viers, într'o limbă melodioasă şi barbară, şi Menelau îşi aduse aminte că auzise pe femeile din Asia legănându-şi copiii în chipul ăsta în câmpia Troiei. Fermecat de vraja cuvintelor, învins de gingăşia privirii de mamă, Oreste se ţineà în tăcere după Casandra. Ea se întoarse iarăşi în tronu-i de aramă. El se aşeză la picioarele ei şi-şi puse frutea scăldată de sudori pe genunchii roabei misterioase. Ea cântà mereu şi vocea-i luà o melancolie de vis. Cu mâna-i, albă ca ceara, atingeà părul oacheş buclat, şi graţia mângâierii adormià pe omorîtorul de mamă.

Atunci Electra chemă, printr'un semn pe cei doi călători. Fiica lui Priam întrebă doar pe Menelau despre scopurile lui.

«Caut, zise svânturatecul soţ, pe Helena cea cu zâmbetul dumnezeesc.

— Dar tovarăşul tău, Grecul care minte întotdeauna?

— El o caută împreună cu mine. In acelaş timp el fuge departe de Penelopa credincioasa lui soţie.

— Nebunia oamenilor, cari se cred mai învăţaţi e o dovadă despre dispreţul Zeilor. De ce să-ţi dau lămuriri, când ghicirile mele n'au fost crezute niciodată? Zadarnic am strigat în Ilion, în Mycene, tainele grozave ale viitorului. Cei cari-mi erau mai scumpi râdeau de ameninţările mele. Adineaori sfâşiai pentru Ulyse vălul întâmplărilor viitoare: nu a găsit de cuviinţă să mă înţeleagă. La urma urmelor, Menelau, călătoria asta o să-ţi facă bine sănătăţii. Iarna e blândă în Egypt pentru regii cari îmbătrânesc. Duceţi-vă. In staulul Zeilor cu coarnele îndoite şi aurite, profetiţă a Morţii, Helena ta e regină. Du-te de sărută cu dreaptă cucernicie pulberea consfinţită de urma sandalelor ei. Dar plecaţi fără întârziere din palatul ăsta. Acì se respiră un aer de crimă. Electra şi cu mine, până în zori vom legănà somnul şi visurile ultimului născut din Atrizi»[1]).

EMILE GEBHART

Traducere de

N. I. APOSTOLESCU

[1]) A se citì urmarea în volum.

*

DAR DE NUNTĂ

In clipa când pornirăţi împreună
Pe al vieţii drum — cum vru eterna lege —
Un gând al meu v'a împletit cunună
Cum n'a purtat, pe lume, nici un rege.

Seninul tot, ce poartă 'ntreaga fire,
Tot aurul din soare şi din lună
N'a risipit atâta strălucire,
Cum risipiá măiastra mea cunună...

Şi 'n clipa când, cu sufletele pline
De fericiri, trecea-ţi pe-a vieţii punte,
Umplând cu raze sferele senine,
Cununa mea vă străluceá pe frunte...

VASILE G. MILITARU.

REVEDERE

umină azi e'n firea toată. Zile
De fericiri senine vă aşteaptă.
Cu ochi frumoşi în cale vi se'ndreaptă,
Când o zăresc, frumoasele copile.

Şi ies bătrâne 'n prag cu bucurie
Să 'ntâmpine în cale pe feciorii
Ce duşi au fost în toamnă cu cocorii
Şi vin când primăvara reînvie.

Iar satu 'ntreg s'adună să vă vadă
O clipă doar şi grabnici în ogradă
Ii regăsiţi pe cei de-odinioară.

Şi-s veseli toţi. De-oparte stând o mamă
Mai plânge 'ncet cu faţa în maramă
Pe cel plecat de cea din urmă oară.

MIHAIL IORGULESCU

26 Iulie, 1910.

CRONICA LITERARA ŞI ARTISTICA

I. Kalinderu: *Cuvântare rostită la inaugurarea colecţiilor istorico-artistice ale comisiunii monumentelor istorice şi ale administraţiei Cassei Bisericii,* Bucureşti, Tipografia Cărţilor bisericeşti, 1911, pp. 17—35.

Intr'o broşură, în care se cuprind şi cuvântările ocazionale ţinute de d-nii P. Gârboviceanu şi Sp. C. Haret, d. Kalinderu publică o frumoasă conferinţă rostită la inaugurarea colecţiilor istorico-artistice ale comisiei monumentelor istorice.

Plecând dela exprimarea mulţumirii pe care o simte cu prilejul acelei serbări, d. Kalinderu vorbeşte despre rostul pe care l-au avut, în trecutul neamului nostru, bisericile ca mijloc de încurajare şi desvoltare artistică. Pictura bisericească se desvoltă în perfectă armonie cu adevărata credinţă. Iconografia bizantină e arătată în diferite faze, accentuându-se momentul reformei lui «Manuil, supranumit Panselin, care în veacul al XVI-lea, ca un Giotto al picturii orientale, a schimbat faţa picturii bisericeşti.» Dintre pictorii bisericeşti români, lăsând la o parte pe «maistorul Gheorghe Zugravul», îngropat la biserica din Hârlău şi pe Dima şi Gheorghe dela 1692, pe cari d. Kalinderu îi pomeneşte în treacăt, se vine—cu amănunte—la Tătărescu şi mai ales la Grigorescu, zugrăvitor de icoane la Căldăruşani, ori de întregi biserici ca la Zamfira din Prahova şi la Sf. Voivozi a mânăstirii Agapia.

Conferinţa domnului Kalinderu se închee vestind că au fost trimişi doi tineri în străinătate ca să studieze pictura la Venezia, Ravena, în Sicilia şi apoi la Muntele Atos, — spre a se perfecţionà în cunoştinţa artei bizantine care trebue neclintit să fie temelia picturii noastre bisericeşti. Muzeul inaugurat va trebuì să slujiască drept îndemn tuturor iubitorilor tradiţiunilor noastre.

Cuvântarea învăţatului academician este, ca şi activitatea sa, nu numai o producţiune aleasă ci şi un îndemn pentru a ne iubì ţara, respectând trecutul neamului românesc.

Eugeniu Dinescu, *Tragediile lui* **Sofocle** traduse în versuri, 1910, Tipografia Gheorghe N. Vlădescu, Câmpulung, 585 pp. în —8⁰; Idem, *Note explicative pe lângă Tragediile lui Sofocle,* 1910, Gh. N. Vlădescu, Câmpulung, 106 pp. în 8⁰.

Munca, exactitudinea şi îndemânarea de traducător a domnului Dinescu nu au drept potrivă decât dorinţa sa de a face cunoscute de aproape tragediile nemuritoare ale răscolitorului de mari simţiminte care a fost Sofocle. Miile de versuri cari alcătuesc

opera marelui Elin înfăţişează greutăţi nu uşor de învins, şi un om mai puţin iubitor de frumuseţi clasice s'ar fi dat înapoi în faţa lor. Domnul Dinescu ne-a dat o traducere în care fiecare vers reproduce ideea originalului pe care îl are neîncetat înaintea ochilor; şi cu toată lipsa aceasta de libertate, pe care şi-o impune, eleganţa, frumuseţea expresiei se menţine mai pretutindeni. I-ar fi fost poate mai prielnică, din acest din urmă punct de vedere, o independenţă literară, o neatârnare strictă de textul grec; dar în cazul acesta ar mai fi fost oare o *traducere?*

Pentru a lămuri şi mai bine meritele acestei lucrări vom reproduce o parte din vorbirea tânguitoare a Electrei—din piesa cu acelaş nume—în versurile albe ale domnului Dinescu, în alăturare de traducerea în proză a lui Leconte de Lisle — care este socotită drept una din cele mai exacte precum este una din cele mai poetice—şi apoi vom da versiunea cea plină de farmec a domnului Poizat.

Sfinţită lumină
Văzduh ce învălui
Pământu'n tot locul.
Ce des auzit-aţi
Şi cânturi de jale
Şi pumni ce răsună
Pe pieptu'mi
Cel însângerat,
De îndată ce noaptea
Cea întunecoasă
Se duce!
Culcuşul meu jalnic
Din aste palate
Prea nenorocite
Cunoaşte el singur
Amarul vegherii
Din noaptea întreagă
Şi cât plâng adesea
Pe nefericitu'mi
Părinte, pe care
Chiar Ares, pătatul
De sânge, 'l cruţase
In ţară streină;
Dar mama şi-acela
Ce împărtăşeşte
Iubirea'i,
Egist, cu—o secure—ucigaşe
Ii retează, vai, capul,
Precum tăetorii
Retează ştejarul,
Şi nici o jelire,
In toate acestea,
Nu'ţi este adusă
De altul afară
De mine, părinte
Cu viaţa răpusă
Aşa fără milă
Şi fără ruşine!
Dar n'oiu pune capăt
Bocirii
Şi plânsului jalnic,

Cât timp mai vedea-voiu
Săgeţi sclipitoare
De stele şi—această
Lumină,
Ca pentru ori-cine
Să fac să răsune
La poartă
Un strigăt de jale,
Ca privighetoarea
Ce şi pierde micuţii. [1])

Autorul vestitelor *Poèmes antiques* zice:

«O Lumière sacrée, Air qui emplis autant d'espace que la terre, que de fois vous avez entendu les cris sans nombre de mes lamentations et les coups précipités contre ma poitrine saignante, quand la nuit ténébreuse s'en va! Et mon lit odieux, dans la demeure misérable, sait les longues veilles que je passe, pleurant mon malheureux père qu'Arès n'a point reçu, comme un hôte sanglant, dans une terre barbare, mais dont ma mère et son compagnon de lit, Aigisthos, ont fendu la tête avec une hache sanglante, comme les bûcherons font d'un chêne. Et nul autre que moi ne te plaint, ô Père, frappé de cette mort indigne et misérable! Mais je ne cesserai point de gémir et de pousser d'amères lamentations, tant que je verrai les clartés étincelantes des astres, tant que verrai le jour; et, telle que le rossignol privé de ses petits, devant les portes des demeures paternelles je répandrai mes cris aigus en face de tous»[1]).

Nu e nevoe a mai insistà asupra credinţei pe care traducătorul român o păstrează textului original. Traducerea în proză a lui Leconte de Lisle, care poate să ţină locul—mai preste tot—versurilor eline, ca sens şi ca frumuseţe de exprimare, este o dovadă îndestulătoare despre aceasta. Citiţi însă *Électre* a domnului Poizat. In nişte versuri—rimate—de o putere clasică, de o măreţie şi o măestrie neobicinuită, d-sa ne *redă* tragedia lui Sofocle, dar nu putem zice că o *traduce*. Spiritul, expresiile de seamă vânjoşia originalului sunt păstrate; însă multe sunt scenele r e f ă c u t e de d. Poizat. Iată, drept pildă, versurile corespunzătoare părţii din vorbirea Electrei reprodusă mai sus:

O porteurs de lumière,
Dieux brillants et légers, c'est moi qui la première
Apparue avec l'aube et debout sur ce seuil,
Effrayante me dresse et marche dans mon deuil,
Et prenant ici mon poste de pleureuse,
D'un cœur infatigable et que la haine creuse,
A jamais à la mort vais hurler sans repos.
Car la hache a frappé l'invincible héros;
Ils ont pris au filet sa tête surhumaine,
Et sous leur fer il est tombé, comme un grand chêne!
Agamemnon, ô roi des rois, ô demi-dieu,
A te pleurer encor je suis seule en ce lieu,
Ombre superbe et lamentable de mon père!
Tes meurtriers voudraient m'obliger à me taire;
Mais moi jusqu'à la fin derrière eux j'aboierai,
Chienne, fille du meutre et du malheur sacré.
Ils n'arracheront pas ton grand nom de ma bouche,
Dans mon flanc virginal je te porte farouche;
Un jour j'accoucherai de ton glaive irrité,
Moi qu'ils ont condamné à la stérilité!

[1]) **Eug. Dinescu,** *Tragediile lui* **Sofocle,** *Electra,* pp. 23—24.
[1]) **Sophocle,** *Élektra,* trad. de **Leconte de Lisle,** Paris. A. Lemerre, p. 434.

Car, je le vois, hélas! je ne serai point mère,
Sinon de la vengeance et de la mort amère.
Comme le rossignol qui pleure ses petits,
Je gémis sur mes beaux espoirs anéantis [1]).

Sunt acì, ca şi în tot cuprinsul tragediei, versuri, idei, imagini de o frumuseţe cari încântă ori înfioară pe cititor ca şi pe ascultător. Cine a putut auzì pe doamna Silvain în rolul acesta din *Electra* crede, în anumite momente că ascultă pe însăşi nefericita, aspra fiică a lui Agamemnon. Ca ăripile o pasăre de rău augur îşi întinde mâinile îndoliate, în pragul casei părinteşti, şi asvârlă cuvintele de blestem, de ură, de groază, încrustate în versurile domnului Poizat, cari te fac pe tine, ascultător la Comédie Française, a te crede strămutat în vremurile nelegiuitei Clytemnestre. Pare-se la unele momente că pe lângă Sofocle mai e şi ceva din măreţia lni Eschyl. Toate astea fac a vedeà o lucrare de Sofocle *şi* Poizat iar nu o simplă traducere din clasicul grec.

Revenind la versiunea domnului Eugen Dinescu, trebue să recunoaştem în ea nu numai o traducere exactă, ci şi una din cele mai limpezi şi mai c i t i b i l e din câte s'au făcut până astăzi din autorii clasici. In privinţa *Electrei* acelaş noroc l-a avut şi d. G. Murnu, în traducerea de curând făcută pentru Teatrul Naţional.

Lumină curată, tu cer
Intins ca pământul, ah de câte ori
M'aţi auzit bocindu-mă
Şi m'aţi văzut lovindu-mă
Pe pieptul care-mi sângeră,
Când noaptea se îngână cu ziua [2])

începe să zică Electra — în scena citată mai sus şi la ceilalţi. Sunt acì însă, cum de altfel şi la d. Dinescu une-ori, prea dese încălcări de vers. Unele sunt chiar supărătoare.

D. Dinescu păstrează darul de care vorbiam, al frazei limpezi, neîntortochiate, în cuprinsul t u t u l o r tragediilor.

E de observat că, în traducerile domnului Dinescu, versurile cele mai distinse sunt cele cu măsura mică, mai cu seamă corurile. Iată un exemplu din Filoctet:

O somn, care nu ştii
Durerea şi-amarul
Din suflet!
Tu, rege ferice,
Grăbeşte de vino
Cu dulce suflare
Şi fă ca pe chipu-i
Să dăinue seninătatea
Lăsată acuma [3])

Tot astfel e în mare parte în scena I, actul al II-lea din *Antigona*, mai ales primele rânduri:

Minuni sunt multe
Dar cum e omul
Nu e nici una [4])

---

[1]) **Alfred Poizat,** *Électre*, tragédie d'après Sophocle, en trois actes et en vers, Paris, Plon, 1907 Acte I, Scène II, p. 4—5.

[2]) **Sofocle,** *Elcctra*, tragedie în cinci acte, traducere de **G. Murnu,** «Biblioteca Teatrului Naţional». Minerva, 1910, Actul I, scena II, p. 11.

[3]) **Eug. Dinescu,** *Tragediile lui* **Sofocle**, *Filoctet*, p. 153.

[4]) Idem. ibidem, *Antigona*, p. 402.

Volumul de *note explicative* e de o însemnătate deosebită, dând multe şi preţioase lămuriri mitologice, de antichităţi, ori istorice. Se urmăreşte vers cu vers textul din primul volum şi nu se lasă neluminat nici un punct care ar puteà înfăţişà vre-o greutate.

Putem spune că lucrarea domnului Dinescu e deci interesantă, folositoare, dovedeşte muncă multă şi cinstită şi ne învederează pe un traducător de talent.

Sofocle, *Œdip la Colona*, traducere din greceşte de **Mihail Iorgulescu,** cu o prefaţă de *N. Iorga*. Vălenii-de-munte, Editura Tipografiei «Neamul Românesc», 1911, 99 pp. in—8⁰ mic.

Tânărul poet, cunoscut şi cititorilor acestei reviste prin câte-và traduceri, din Coppée şi Leconte de Lisle, ne dă, ca şi d. Dinescu, o tragedie clasică şi anume din acelaş autor. Mă voiu ferì de a face comparaţii între felul de a procedà al unuia sau al celuilalt.

Voiu spune însă că d. Iorgulescu se depărtează ici şi colo de litera dar nu şi de spiritul originalului. De alt-fel, d-sa traducând opera lui Sofocle în versuri nu numa ritmate ci şi rimate, erà desc-ori silit de final a modificà vorba cutare sau cutare şi cu asta o parte din frază.

Traducerea e vioae şi—tot ca la d. Dinescu—corurile excelează. Iată o pildă în următoarele versuri pline de poezie bine simţită şi în limba noastră :

Aici narcisul înfloreşte
Sub roua cerului din zori,
Cunună veche şi divină,
Cu mândrele-i ciorchini de flori.
Şofranul creşte ca de aur
Şi apa râului Cefis
Aleargă, neadormită, 'ntr'una,
Rodind al ţării sân deschis[1];...»
. . . . . .

La un loc din volumul de *Note explicative*[2]) referindu-se la antistrofa din scena XIII din *Idip la Colonos*[3]), d. Eugen Dinescu observă asemănarea ideilor de aci cu vestitul monolog din *Hamlet*, «a fi sau a nu fi». D. Iorgulescu traduce primul vers chiar în stil shakespeare-ian şi urmează, după cum erà firesc—având în vedere textul—în sensul tristeţei din *Faust:*

«*Să nu mai fii,*—ce dulce gând»,
Ni-am zis adesc-ori!
De te-ai născut, apoi curând
La Hades să cobori.
Bătut de griji pe lume vii,
Căci ce nu-i cu putinţă?
In tinereţe, nebunii,
Şi 'n urmă suferinţă.

---

[1]) **Sofocle,** *Œdip la Colona*, trad. de **M. Iorgulescu**, pp. 45—46 (Antistrofa I).
[2]) Pag. 55, n. 211.
[3]) *Traducerile,* p. 354.

Urăşti, omori, în toţi izbeşti,
Răstorni mereu şi lupţi:
Apoi de-odată te trezeşti
Cu părul alb—şi-obrajii supţi.
Nimic atunci nu mai însemni.
Prieteni nu'ţi rămân,
La jocuri nu te mai îndemni
Şi nici la sfat, când eşti bătrân [1]).

Incontestabil, d. M. Iorgulescu e un talent poetic care îşi caută o cale frumoasă pe tărâmurile clasice. Scriind aceste rânduri simt cu atât mai mare mulţumire cu cât e vorba de un tânăr până mai ieri elev al celui ce subsemnează aci.

Corneliu Moldovanu, *Flăcări, Poezii, Bucureşti,* Inst. de arte grafice «Eminescu», 1907, 99 pp. in-8⁰.

Sunt câţi-va ani la mijloc de cândar fi trebuit să dăm seamă cititorilor acestei reviste despre poeziile unui scriitor atât de talentat ca d. Corneliu Moldovanu. Insă Miron Costin a spus-o de mult că «nu sunt vremile sub cârma omului, ci bietul om sub vremi». Azi ne încercăm nu a face o dare de seamă amănunţită asupra acestor poeme ale domnului Moldovanu, ajunse la o nouă ediţie şi urmate de alte producţii nouă, ci de a spicui ici şi colo câte cevà din versurile distinsului poet care a scris multe pagini frumoase şi în *Literatură şi Artă Română.*

Volumul, după cum se ştie, e alcătuit din două serii de poeme: *Din «Povestea Neamului»* şi *Cântecele Nopţii».*

Intâia parte coprinde schiţe războinice şi de «interior» — cum e *Boerul, Jupâniţa, Cronicarul* — evocând vremurile de altă dată. Voevozi, locuri de isbândă ori de înfrângere, munţi ori ape cari înconjură ori despart neamul românesc, chiar codrii — prieteni străvechi — sunt cântaţi în versuri pline de vigoare:

Fraţi codri! tovarăşi bătrâni, din falnica noastră mărire,
Voi singuri povestea ne-o ştiţi, păstrându-i în veci pomenire;
Părtaşi vitejiei străvechi a neamului nostru destoinic,
Nădejdea ne-o punem în voi şi'n freamătul vostru războinic.

Când neamuri vrăjmaşe-or râvni vre-odată averile noastre,
De larmă văzduhul umplând, sunaţi toate frunzele voastre,
Şi-alături cu noi, viforoşi, de-ţi pune voi codrilor umăr,
Prin duşmani cu fală trecând, purtà-vom isbânzi fără număr! [2])

Energia, vânjoşia care animă versurile poetului, face une-ori ca să trecem peste o mică parte neplăcută, comună, de alt-fel, multor poeţi contemporani: aceea de a nu ţine socoteală de cezură în versuri mai mari de 6 ori 7 silabe. Ast-fel iată strofa următoare, drept pildă:

O! daţi-mi aşteptata mântuire
Ruine vechi, morminte strămoşeşti
Ce până acum n'aţi fost răzbunate...
Noi cârtitori, tot socotim poveşti
Isprăvi şi vitejii adevărate,

[1]) **Sofocle,** *Œdip la Colona,* trad. de **M. Iorgulescu,** pp. 74—75.
[2]) **Corneliu Moldovanu,** *Flăcări,* Codrilor.

Căci mintea noastră n'o putem deprinde
C'a stat atâta vrednicie-odată,
Şi'n noi nu isbutim a mai aprinde
Străvechea fală'n veci nestrămutată.

După cum spuneam, tonul vorbirii şi sensul ideilor ne fac a trece peste sforţarea şi slăbirea armoniei cari se nasc din înlăturarea cezurii, obiceiu neo-poetic, care e tot atât de răspândit ca şi întrebninţarea lui *ci* acolo unde era locul unui *însă, dar* ba chiar a unui *doar* [1]).

De un avânt înalt şi de o rară bogăţie de imagini e un frumos imn către soare:

Mărire şi laudă ţie, slăvit Impărate al zilei,
Ce spornic din naltul boltirii îţi verşi dărniciile milei,
Topind cu potop de văpae tot norul şi umbra din cale,
Şi firea întreagă sfinţind-o cu harul luminilor tale.

Când treci purtător de nădejde prin largul tăriei albastre,
Gătind cu podoabă de flacări cetatea durerilor noastre
Şi'n strai de lumină bogată a lumii bătrână zidire,—
Spre tine, o soare! se'nnalţă a noastre cântări de mărire! [2])

Aceste prime stofe învederează o dragoste adâncă pentru obiectul adorării. Ele — ca şi restul — au tonul unui războinic în clipe de rugăciune. Se depărtează — şi prin aceasta e cu atât mai original — de poeţii cari au imitat textele religioase, ca Richepin în *les Litanies de la Mer,* [3]) unde modelul este Acatistul Maicii Domnului, sau ca doamna contesă de Noailles, care tocmai într'o poemă cu subiect asemănător cu al domnului Moldovanu, închină un psalm în cinstea soarelui. Iată, într'adevăr, spre o mai limpede explicare, întâiele versuri din *La Prière devant le Soleil,* publicată întâia dată în *La Renaissance Latine* [4]).

Ma joie est un jardin dont vous êtes la rose,
Enorme soleil d'or, flamme en corolle éclose,
Héros, d'ardents regards et de flèches armé
Soleil, mille soleils en vous seul enfermés!
Immobile splendeur dont la face tournoie
A force de plaisir, de rayons et de joie!...
Archange au seuil du jour, Soleil essentiel
Dont les rayons glissants, comme des fils de miel,
Pendent dans les jardins et se tissent en lierre;
O Soleil bourdonnant, cymbale de lumière,
Fanfare étincelante, élan de flûtes d'or!
Laissez que les deux bras levés, en quel essor!
Je vous dise un chant infini, monotone.... [5])

---

[1]) Ast-fel şi d. Moldovanu zice:

Ci numai la fereastra din grădină
Cu capu'n mâini, o jupâniţă plânge...
(Jupâniţa)

acolo unde e locul unui *doar.* Tot astfel în frumoasa poemă *Dunărea,* strofa III, găsim:

Ci numai Carpaţii deschis-au cu drag a lor porţi ferecate

unde numai *dar* poate fi întrebuinţat, iar nu *ci,* în sens propriu.

[2]) *Flacări,* Imn Soarelui.

[3]) *La Mer.*

[4]) Deuxième année, No. 7, 15 Juillet 1903, pp. 31—35.

[5]) **Comtesse Mathieu de Noailles,** loc. cit., p. 31.

Şi atunci glasul se înalţă din ce în ce mai răsunător, mai poetic, mai duios, către această «gerbe de blé divin» care e soarele.

Se va observà însă deosebirea mare de ton între doamna de Noailles şi între d. Moldovanu. Pe când poeta vestită din Francia cântă marele isvor de lumină cu răsunete creştine, cu îmlădieri cari par acì din tragicii greci, acì din şcoala simbolistă,—autorul imnului către soare, pare a se inspirà mai mult din gravitatea lui Lucretius în clipele când adoră pe Venus, născătoarea neamului omenesc.

In «*Cântecele Nopţii*» graiul poetului e duios, plin de o poezie caldă. Iată o scenă premergătoare ivirii lunii, într'o seară de vară.

L U N A

Se 'mbrobode satul în umbră
Şi-adoarme în cântecul sării,
Copacii îşi leagănă frunza
Sporind încă taina cântării.

Etern—veghetoarele stele,
Spunându-şi un basm învechit,
Clipesc din seninu 'nnălţimii,
Cuprinse de-un vis fericit.

De-odată, argint în tot cerul,
Şi apele murmură 'ntr'una, —
Ca ochiu de balaur răsare
Din negura zărilor, luna.

Comparaţia lunii la răsărit cu un ochiu de balaur nu e numai frumoasă, ci şi —de nu mă înşel—nouă. E de un efect deosebit, apoi, aşezarea cuvântului care trebue să ne explice feeria—în ultimul loc, la sfârşitul ultimului vers.

Poeziile domnului Corneliu Moldovanu sunt azi destul de cunoscute, spre a mai insistà asupră-le. Se cuvenià însă ca să fie amintite în această revistă, chiar dacă împrejurările au împiedicat până acum pe recensent. Recitindu-le mi-am făcut o plăcere.

G. Panu, *Amintiri de la «Junimea» din Iaşi*, volumul II, Bucureşti, Noua tipografie Brozer & Parzer, 1910, 396 pp. in—8⁰ mic.

Idem, *O încercare de mistificare istorică* sau *Cartea d-lui R. Rosetti «Pământul, săteni şi stăpâni»*, Bucureşti, Noua tipografie Brozer & Parzer, 1910, 239 pp. in—8⁰.

Cele două lucrări ale regretatului G. Panu sunt fie-care de un deosebit interes. Cum însă cuprinsul lor e de natură a da naştere la polemici, ne mărginim numai a spune cuprinsul—foarte pe scurt—al acestor scrieri ale celui de curând pierit.

In acest de al doilea volum al amintirilor de la «Junimea», regretatul Panu se ocupă în special de lupta dintre *Revista Contemporană* ori *Columna lui Traian* şi *Convorbiri Literare*, aruncând din când în când câte-o ochire asupra literaturii de azi, In rezumat se poate spune că pe când în volumul I, G. Panu admirà pe Hasdeu, în cest de-al doilea nu-l prea suferă, uneori vorbind chiar de aceleaşi împrejurări pentru

care îl lăudase la început. Această schimbare, puţin explicabilă, duce chiar la grave şi... curioase afirmări ca, de pildă următoarea:

«Un spirit neastâmpărat ca al d-lui Hasdeu, spirit făcut pentru generalizări şi sinteză, iar nu pentru detaliuri şi analiză...» [1]).

Hasdeu, autor al *Cuventelor den bătrâni;* al *Istoriei Critice* şi al marelui *Etymologicum* nu erà făcut pentru detaliuri şi analiză...!...

Lucrul merge până acolo în cât regretatul Panu crede că aveà dreptate combătând *Istoria Critică*, şi declară pe slavomanul Cihac, drept un om de ştiinţă.

In cealaltă lucrare G. Panu combate părerile şi teoriile domnului Radu Rosetti, autor al unor însemnate studii istorice publicate, pe vremuri, în *Revista Nouă*, dar în acelaş timp şi al romanului *Cu paloşul*, fără a mai vorbì de lucrarea pomenită *Pământul, sătenii şi stăpânii.* D. Radu Rosetti vroise a dovedì în această din urmă lucrare, că a existat un vechiu drept românesc încă din străvechi secole, despre cari nu ştim nimic, că *judecia* erà un fel de p r o p r i e t a t e, şi că — drept consecinţă — actualii proprietari au pus stăpânire pe pământuri cari de fapt nu erau ale lor. Cu alte cuvinte *la propriété c'est le vol,* ţipătul socialist al lui Proudhon, şi-a găsit un ecou în istoricul r o m â n Radu Rosetti, autorul teoriei că Românii sunt un amestec de Slavi şi de captivi romanizaţi de peste Dunăre. Cu cât temeiu susţine prima afirmare, o discută G. Panu, în volumul său; ce valoare poate să aibă cea din urmă glumă, a spus'o d. Maiorescu la Academie într'o şedinţă solemnă [1]).

N. Bănescu, un capitol din istoria mănăstirii Neamţului. *Stareţul Neonil.* Corespondenţa sa cu C. Hurmuzachi şi Andreiu Şaguna.—Vălenii-de-Munte, Tip. «Neamul Românesc», 1910, 99 pp. in.—8⁰ mic.

D. Bănescu, controlând o «hronologhie» a mănăstirii Neamţul, comparativ cu alte ştiri, ne dă un interesant rezumat al povestirii vieţii stareţului Neonil, care între 1834 şi 1853 a condus în trei rânduri pe monachii din Neamţu. Hronologhia scrisă de un călugăr care petrecuse 35 ani în lăcaşul pomenit, zugrăveşte în chip ales traiul şi luptele lui Neonil. D. Bănescu alege părţile esenţiale şi le pune în lumină cu multă îndemânare. Certurile cu Vodă Sturdza, cu vre-o câţi-va duşmani din mănăstire şi chiar —lucru de mirat—cu Mitropolitul Veniamin, alcătuesc temeiul primelor 58 de pagini. Sunt unele rânduri cari ar puteà slujì drept punct de plecare unui nuvelist ori unui poet. Răutatea călugărească e, de pildă, dese ori pusă în lumină şi o ilustrare desăvârşită e istorisirea surghiunirii şi părăsirii, în timp de iarnă, a «fostului» stareţ Neonil, la Slatina, într'o barcă. Interesant e apoi, din alt punct de vedere, că d. Bănescu presupune că ieromonahul Calinic, cel care scapă de la moarte pe Neonil, ar fi, poate, Calinic Miclescu.

Restul volumului cuprinde corespondenţa schimbată între Neonil, Şaguna şi C. Hurmuzachi, atunci când în urma revoluţiei de la 1848, se nimiciseră în Transilvania o mulţime de biserici. Şaguna făcuse apel la toţi Românii, pentru ajutor. Hurmuzachi intervenise pe lângă Neonil, între alţii. Acesta trimite însemnate cărţi bisericeşti, căci, în furia jafurilor, foarte multe fuseseră distruse dincolo.

Figura lui Neonil apare într'o lumină cât se poate de simpatică şi ne învede-

[1]) **T. Maiorescu,** *Răspuns la discursul de recepţiune al d-lui Duiliu Zamfirescu,* 1909, p. 46.

reazâ pe un om care nu cam ştià ce este frica de stăpânitorii nedrepţi—lucru mai mult decât rar pe vremurile acelea.

N. Zaharia, *Amorul,* Bucureşti, Tipografia G. Ionescu, 1911, 112 pp. in-8⁰ mic.

Idem, Tipuri sociale, «*Cuceritorul de inimi*», Bucureşti, Imprimeriile «Independenţa», 1911, 16 pp. în 8⁰—mic.

Intrebând pe filosofi şi poeţi, cercetând însă şi întâmplările zilnice, d. N. Zaharia arată cum se naşte, cum evoluează, cum se stinge ori se degradează dragostea; ce legături sunt între nebunie şi iubire şi pricinele sinuciderilor din amor. Ca o urmare a părţii acesteia din urmă, e broşura cea de a doua, în care ne arată unele din caracterele tipului «Don Juan».

Sunt multe lucruri şi observări interesante în publicaţiile d-lui N. Zaharia, care ne anunţă o serie de studii psihologice şi sociale.

André Chénier, *Oaristys*—Bucolică după Teocrit—traducere din franţuzeşte de **Mihail Iorgulescu,** Biblioteca teatrală III, Vălenii-de-Munte, Tipografia «Neamul Românesc», 1910.—Traducerea domnului Iorgulescu este exactă şi de multe ori cu avânt poetic. «Bucolicele» lui Chénier înfăţişează multe greutăţi pentru un traducător. Fineţea limbii şi gustul de clasic pe cari le aveà autorul acestor poeme într'un grad cât se poate de înalt, nu sunt de loc ajutoare scriitorului străin, care vrea să le păstreze în vorbirea lui. D. M. Iorgulescu a reuşit a ne da o impresie care ne aduce aminte originalul fără de sforţări, şi un asemenea rezultat nu poate fi trecut sub tăcere.

N. I. APOSTOLESCU.

CĂRTI ŞI REVISTE STRĂINE

BARRÉSISME

Maurice Barrès, de l'Académie Française, *Adieu à Moréas*, Paris, Émile-Paul, 1910, 18 pag. in 8⁰

Idem, *Dernier entretien avec Jean Moréas* dans *Vers et Prose*, tome XXII, sixième année, Juillet Août-Septembre 1910, pag. 35—40.

Idem, *Discours de M. Maurice Barrès sur l'Enseigment Primaire*, Prononcé à la Chambre pe Députés le 18 Janvier 1910, Edition de «l'Echo de Paris», 20 pag. in 8⁰.

Idem, *Discours de M. Maurice Barrès sur la nécessité de veiller à la conservation de nos églises*, Prononcé à la Chambre des Députés le 16 Janvier 1911.

La 2 April (st. n.) 1910 în cimitirul Père-Lachaise, cel mai ilustru dintre scriitorii francezi — cum îl numeşte chiar d-l Charles de Groffic[1]) — rostia înaintea rămăşiţelor lui Jean Mores o cuvântare plină de poezie şi de înalte învăţăminte. E interesantă din punct de vedere literar general părerea lui Moréas, completată de d-l Barrès, în privinţa clasicismului şi a romantismului.

«Cred că am primit testamentul literar al lui Moréas — zice ilustrul academician francez. Era acum câteva zile, în camera aceea de unde ridicarăm cu sfinţenie trupul lui. Spusese să fim lăsaţi singuri şi se depărtase chiar şi îngrijitoarea. Am vorbit de ce-i erà mai drag, de literatură, şi mi-a zis: «Nu există clasici şi romantici... Prostii... Imi pare rău că nu sunt mai bine ca să-ţi explic...» Nu vom ştii nici odată — zice d-l Maurice Barrès — argumentele pe cari Moréas aveà să mi le aducă, dar sunt de părerea lui; cred că un sentiment zis romantic, dacă e dus la un grad superior de cultură, ia un caracter clasic[2])».

Nu e acì nici teoria lui Émile Deschanel[3]), care credeà că un romantic este un clasic în drum către ţintă; nici a lui Brunetière, care vedeà literatura clasică desvoltându-se în momentele de maturitate a limbii[4]). E ceva nou, deşì înrudit cu părerile acestea.

Ideile ultime ale poetului precum şi minutele triste de care vorbim au mişcat adânc pe d-l Barrès. De aceea d-sa revine asupra lor într'un articol din *Vers et Prose*, reproducând scena cu amănunte vii şi nouă. Acì aflăm între altele, cum venise vorba despre romantism şi clasicism. O părere a domnului Pierre Lasserre, autorul lucrării *Le Romantisme français*,

---

[1]) *Revue Hebdamadaire*, XIX-e année, No. 19,7 Mai 1910, pag. 105.

[2]) **Maurice Barrès,** *Adieu à Moréas*, pag. 10—11.

[3]) *Le Romantisme des classiques*, Paris, 1883, Calmann Lévy, 2-e éd., pag. 9, et 27.

[4]) **Ferdinand Brunetière.** *Études critiques sur l'histoire de la littérature française*, 3-e série, Paris, Hachette, 1887, pag. 304.

în privinţa lui Moréas, adusese pe nesimţite în conversaţia celor doi mari prieteni cestiunea legăturilor ori a deosebirilor dintre cele două mari şcoli.

Cuvântarea şi articolul domnului Barrès au acea frumuseţe clasică pe care d-sa o lasă a isvorâ în chipul cel mai firesc din sufletul său. Ast-fel iată câteva rânduri, model de stil barrésian:

«Dacă am încredinţat publicului aceste amintiri dintr'o cameră de moarte şi note pe care un cititor nepătrunzător le-ar puteà gàsì «indiscrètes», am făcut-o pentru a da mai multă realitate figurii prietenului meu şi spre a o întări în amintirile noastre. Curajul pe care l-am văzut când stam la căpătâiul său de om în agonie, dă chezăşie, sigură, despre adevărul operei sale. Ii dam noi oare destulă autoritate, atunci când ne recita: *Ne dites pas: la vie est un joyeux festin*, şi toată urmarea, ori încă: *Eau printanière, pluie harmonieuse et douce?* Ştiam noi oare să gustăm atunci altcevà decât o norocoasă reuşită de armonie? Iată-ne acum siliţi să vedem strânsa împreunare d'intre om şi operă. In ritmurile celor mai de seamă poeme ale lui, trebue să recunoaştem bătăile unui suflet [1]).»

*

E curios, dar foarte explicabil, pentru cine a citit cel puţin câteva din lucrările de frunte ale domnului Barrès, cum acest scriitor, care goneşte fraza pompoasă ca pe un duşman, mişcă sufletele omeneşti în chipul cel mai deosebit şi mai cu putere decât un mare şi armonios poet.

Aşa, în discursul asupra învăţământului primar d-sa arată neomenia şi răutatea celor cari îşi bat joc de credinţele marii majorităţi a Francezilor interzicând copiilor, în şcoli, de a-şi arătà vre-o preferinţă religioasă. Se merge până acolo în cât d. Payot, rectorul unei Universităţi, cere — ca pe vremea Teroarei — ca să nu se permită părinţilor a conduce cum vor pe un copil: «Noi credem, zice d. Payot că un copil trebue a p ă r a t în contra tatălui său». Această protecţie consistă în a face din viitorul cetăţean un perfect necredincios şi un socialist ori anarhist. Se merge până acolo în cât să se fabrice un fel de i m n u r i de caracter antireligios pe cari copiii trebue să le înveţe în clasele primare. In ele, între altele, şcolarii aduc mulţumire stăpânirii că au fost scăpaţi din locul unde se înăbuşiau, din «peştera Câinelui»... Aceasta din urmă nu e altceva de cât casa părintească. [2])

Roadele aşa zisei şcoli «neutre» sunt de felul acesta. Citind cuvântarea domnului Barrès simţi un fior de teamă gândindu-te la ce poate fi expus bietul om în lumea asta, ajuns jucărie în mâinile unei domnii neinteligente şi deci capabilă din ce în ce de toate fanteziile nerebnice pe cari le pot scornì minţile întunecate.

*

D. Barrès care a rostit la 28 Octobre 1907, la Palais Bourbon, o vestită cuvântare întru apărarea aşezămintelor pioase, a ridicat în multe rânduri graiul său întru apărarea bisericilor din Francia. Ca să se vadă

[1]) **Barrès,** *Dernier entretien avec Jean Moréas,* in *Vers et Prose,* VI année, tome XXII, p. 39.

[2]) **Barrès,** *Discours sur l'Enseignement primaire,* p. 15.

până unde merge admiraţia oamenilor de seamă pentru acest apostol al frumosului, al binelui şi al dreptei judecăţi vom reproduce, fără de nici un adaos scrisoarea pe care d. Barrès o trimise acum un an, în Iuliu, domnului deputat Groussau, vice-preşedintele comitetului pentru apărarea bisericilor:

Domnule şi onorat coleg,

Dumineca trecută când intram acasă, pe la oreie patru, am găsit, lăsat pentru mine, un plic simplu de hârtie galbenă, un foarte sărăcăcios plic, adus de o persoană necunoscută. Nu era pecetiuit, era abia închis. Avea înfăţişarea unui anunciu ori a unei cereri. Desfăcând plicul, m'am pomenit că am în mâini un val de bilete de bancă. Două-zeci şi cinci de mii de franci, împreună cu nota aceasta scrisă cu creionul pe o bucată de hârtie: „Dar anonim pentru bisericile din Francia ameninţate de ruină. A răspunde de primire în corespondenţa «rose» săptămânală".

Iată o admirabilă bunătate de inimă şi care dovedeşte în de-ajuns (lucru de care nu m'am îndoit niciodată) că Francezii, credincioşi, necredincioşi, asta n'are face aci — nu vor lăsà ca pământul lor să piardă albul său veştmânt de biserici, *candidam ecclesiarum vestem* cum zicea cronicarul din veacul al zecelea.

Eu nu sunt în stare să împart bine suma aceasta de două-zeci şi cinci de mii de franci. Eu cred că fac foarte bine dând-o Comitetului pentru apărarea bisericilor pe care d. Veuillot l'a întemeiat împreună cu colonelul Keller şi al cărui vice-preşedinte sunteţi d-voastră.

«Vă rog, domnule şi onorat coleg, să credeţi în sentimentele mele în special devotate.

Maurice Barrès

Această scrisoare, publicată la timp de ziare, [1]) învederează mai bine de cât orice, nădejdea pe care sufletele alese au pus-o în Maurice Barrés.

*

La 16 Ianuarie anul acesta, când s'a discutat la Cameră budgetul Ministerului de Interne, d. Barrès a rostit o cuvântare despre care *Journal des Débats* zice, vorbind de partea ei esenţială, că «a fost aplaudat de aproape unanimitatea Camerei, când a arătat raţiunile adânci care trebuesc să impună tutulor respectul credinţelor».

D-sa arată cum cugetarea adâncă, — singura care îl conducea în acele momente — este că orice om are drept la dezvoltarea tuturor facultăţilor sale. Acest principiu, pe care nu-l poate nesocoti nici un om de guvernământ, este moştenit tocmai din filosofia veacului al XVIII la care se tot îndreaptă. ca la o Biblie democraţia modernă. Şcoala oricât de bună şi desăvârşită ar fi, nu poate să cultive pe om în întregime. Metoda cea mai ştiinţifică nu e de ajuns.

«Eu nu mă aşez pe nici un tărâm confesional — zice oratorul — şi

[1]) Cf. *Journal des Débats* du Vendredi 8 Juillet 1910, aus «Echos».

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Şoseaua naţională Lotru-Câineni peste Olt.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

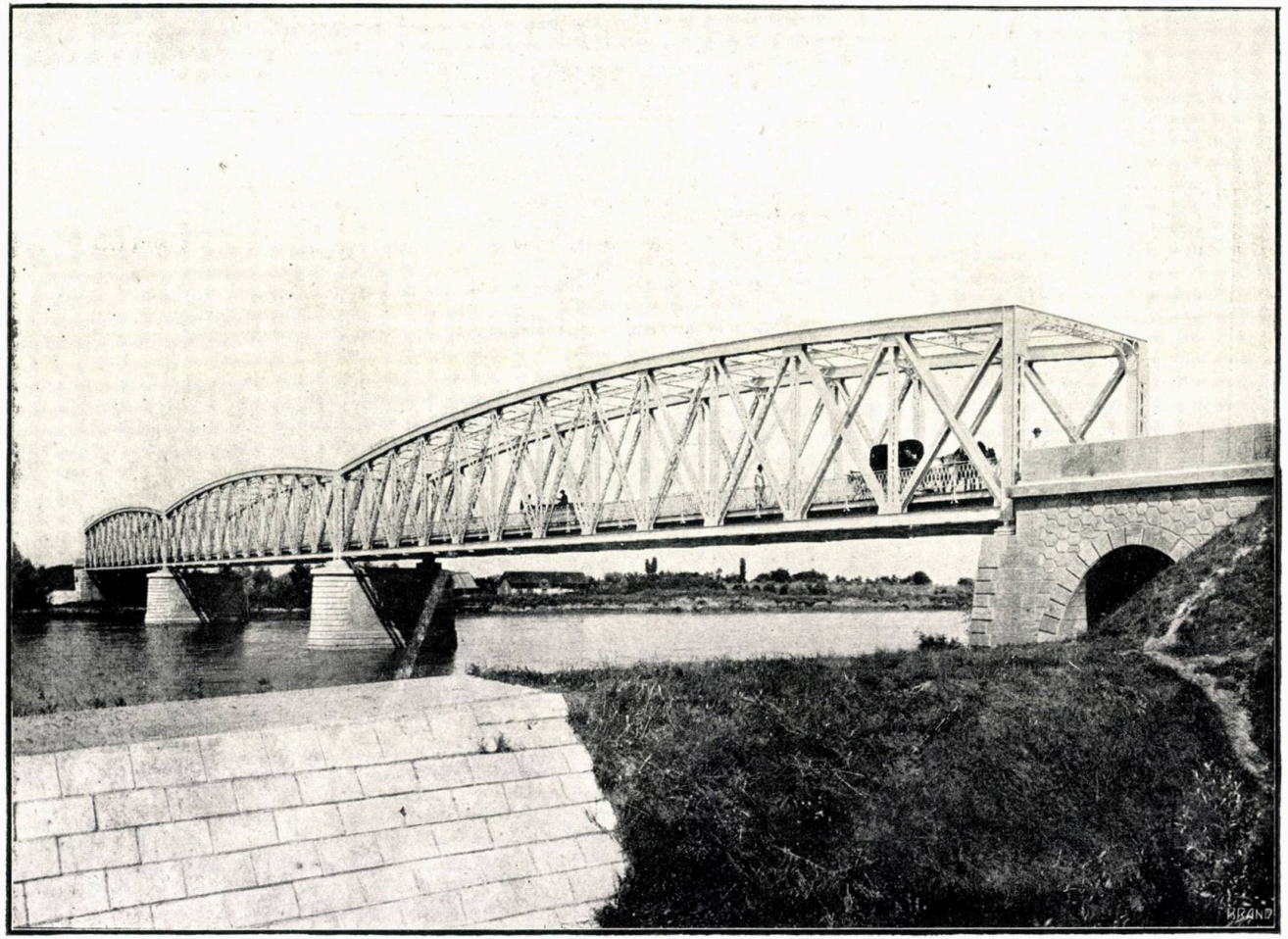

Pod peste Argeş la Mihăileşti

270 m lungime. Vederea generală.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

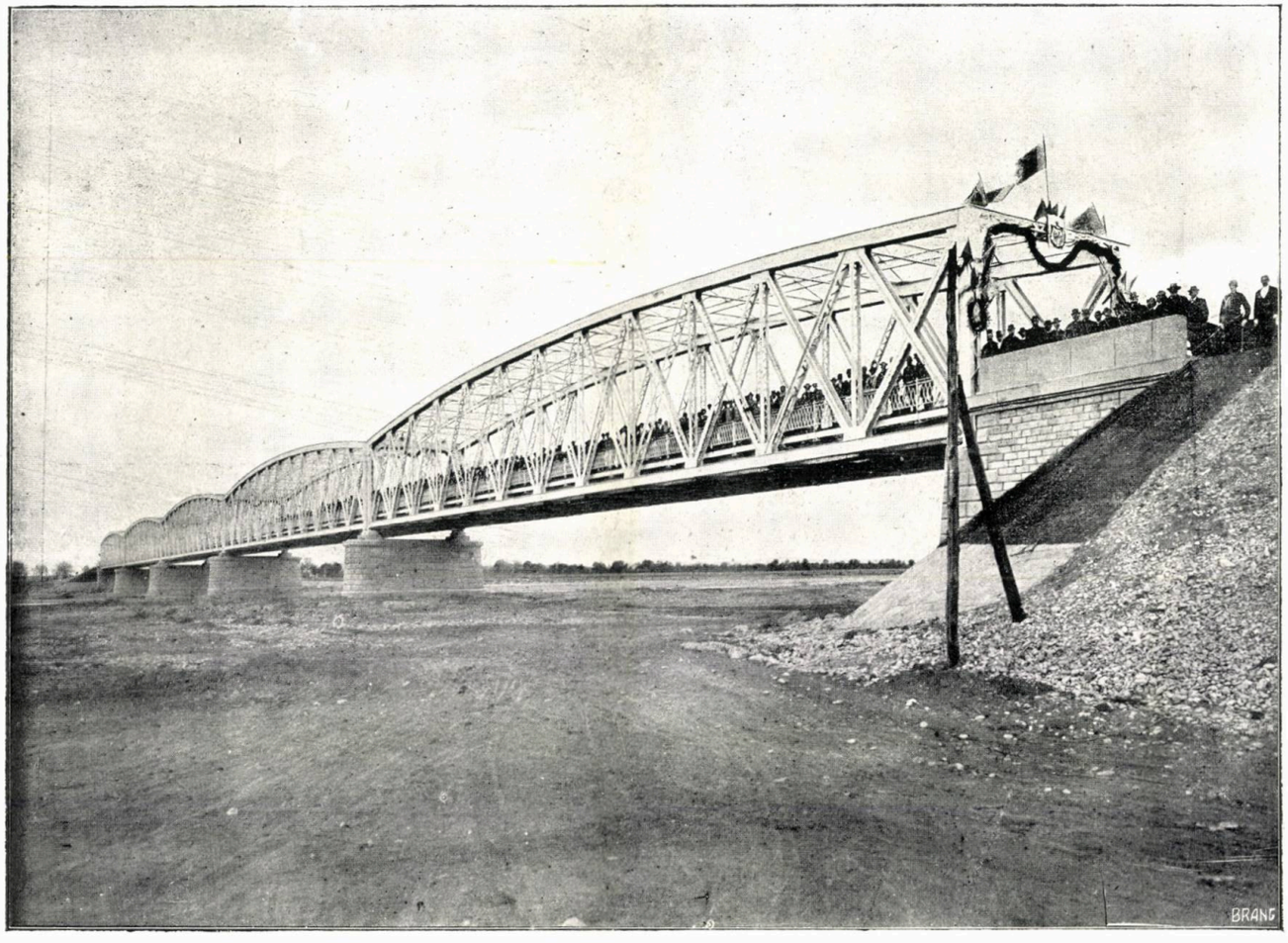

Pod pentru şosea peste Prahova la Dărmăneşti

280 m 00 lungime. Vederea generală.

MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE

SERVICIUL DE STUDII ŞI CONSTRUCŢIUNI

Pod pentru şosea peste Olt la Stoeneşti lângă Caracal

240 m 00 lungime.

nu e de bănuit că aş vrea să umilesc raţiunea înaintea vreunei dogme oarecare. Dar pretind că nu puteţi cultiva fiinţa omenească numai cu raţionalizmul.

„E în suflet o parte, cea mai adâncă, pe care raţionalizmul nu o poate sătura.

„Intrebaţi în privinţa aceasta pe magistrii acestui curent de cugetare liberă care ne târăşte pe toţi: duceţi-vă în strada Monsieur-le-Prince, veţi găsi biserica deschisă de Auguste Compte; duceţi-vă în Provenţa, veţi vedea oratoriul lui Stuart Mill, pe care Gladstone îl numea sfântul radicalizmului.

„Nu toţi fac un oratoriu sau deschid vre-o biserică, dar toţi, la sfârşitul lucrărilor lor, constată un necunoscut.

„Şi cum ei nu se pot hotărî să trăiască fără contact cu el, lasă a se dezvolta în ei puterile cele mai adânci ale sentimentului şi ale veneraţiunii cari îi călăuzesc şi-i aduc să facă parte din acest necunoscut (Aplauze).

„Această tristeţă în mijlocul muncii, este a lui Albert Dürer în a sa *Melancolia* sub care s'ar putea scrie: „neîndestula putere a ştiinţei spre a mulţumi un suflet mare": e întâmplarea lui Faust şi a tuturor Fauştilor (Aplauze nouă).

„Această nelinişte nu este privilegiul spiritelor înalte; ea se găseşte în fiecare din noi.

„Fără îndoială, micimile vieţii şi preocupările noastre de mică însemnătate, nu lasă ca grija aceasta să atingă în noi gradul de chinuire al unui Pascal; dar e de ajuns o naştere, alcătuirea unei familii, o boală fără de leac, o moarte, ca fiecare din noi să se simtă mişcat şi să fie atras de sentimentul de nedreptate adâncă şi de neînlăturat al vieţii.

„Şi gemetele bătrânei femei, îngenunchiată şi încovoiată pe lespezile micii sale biserici din sat, traduc aceiaş nelinişte ca şi cugetarea adâncă a unui învăţat ori poet (Vii aplauze)".

In fruntea aceluiaş număr din *Journal des Débats*, [1]) de unde extrag rândurile de mai sus, d. Louis Debzons într'un articol intitulat *La Défense des églises*, comentează cum se cuvine, adică aducându-i laudele cele mai depline, cuvântarea d-lui Barrès, amintind că marile adevăruri repuse în lumină în timpii din urmă de nişte filosofi ca W. James şi Bergson, „statornica aspirare către tărâmuri aşezate dincolo de marginile lumii fenomenale şi a raţiunii propriu zise", această „emotivitate religioasă" aşà de maestru evocată de Barrès, sunt azi lucruri peste care nu se poate trece.

In ultimul timp, presa franceză vesteşte că o petiţie a d lui Barrès semnată de membrii ai institutului Franciei ca Bonnat, Carolus Duran, Cormon, Detaille, Jean-Paul Laurens, Injalbert, Lafenestre şi alţi 429 artişti, cere Parlamentului să păstreze bisericile ţării. Ei zic între altele:

„Vrem să păstrăm aceste rămăşiţe ale trecutului, aceste izvoare de viaţă sufletească. Voim a scăpà de peire înfăţişarea arhitecturală, figura fizică şi morală a pământului Franciei.

---

[1]) *Cf. Journal des Débats* du Mercredi 18 Janvier 1911.

*

Astfel azi d-l Barrès e mai mult decât un mare şi neîntrecut scriitor, el apare ca simbolul apărării sufletului şi tradiţiilor franceze.

*

In Martie anul trecut am publicat în *Revue de Roumanie*[1]) un studiu asupra operii d-lui Maurice Barrès. Ilustrul academician mi-a făcut cinstea mare şi neaşteptată de a-mi trimete pe lângă câtevà din lucrările sale şi scrierile despre care vom vorbì îndată:

Egotisme et Acceptation. A quelle philosophie rattacher M. Barrès?— par **Dom Léonce Pastourel**, moine bénédictin. Paris, Émile-Paul, 1909, 36 p. in 8' mic.

Acest studiu e plin de idei luminoase, şi 'mi pare rău că nu l-am cunoscut înainte de a-l scrie pe al meu. In rezumat, Dom Pastourel arată înrudirea dintre Pascal şi Barrès. Egotismul celui din urmă, «cultul eului», concentrarea în sine, e o idee religioasă în sensul lămurit de James: «Personalismul e temelia cugetării religioase». Dar după cum d-l Barrès, în cursul anilor, a găsit că eul nu poate aveà altă putere decât legătura cu societatea şi cu trecutul, tot astfel Pascal, slujindu-se de o terminologie împrumutată dela Sântul Paul spune că eul se descoperă făcând parte dintr'un corp; şi «membrul separat [de corpul (social) căruia aparţine] nu mai are decât o viaţă pieritoare şi pe moarte». Tot Pascal spune, mărind şi lărgind firea eului, ca «le propre de la puissance est de protéger», iar d-l Barrès în *l'Homme libre* arată pe egotist analizându-se şi descoperind în el o «tendinţă către bunătate».

Aceste idei cari la Pascal apar ici şi colo, sunt înrudite cu unul din marile principii, cari se găsesc la temelia operei întregi a domnului Barrès. Pascal şi Barrès: iată două figuri strălucite întâlnindu-se în gândurile lor, deşi mergând pe căi deosebite.

Lucrarea lui Dom Léonce Pastourel, — bogată în cunoştinţe, în lămuriri de idei, — ea care defineşte opera d-lui Barrès «o luptă împotriva morţii» [2]), e un studiu delicat al unui cugetător de seamă.

Henri Clouard, *La «Cocarde» de Barrès,* Avec des Letres de M. M. Maurice Barrès, de l'Académie française, Renét Boylesve, Eug. Fourérnie, Alfred Gabriel. Paris, Nouvelle Librairie Nationale, 1910, 80 pp. in 8.

D. Clouard, face în acest volum, istoricul ideilor cari au dominat la ziarul care apărù sub direcţia domnului Barrès, din Septembrie 1894 până la 7 Martie 1896. Câtă viaţă! Ce înalte idealuri! Ce oameni! Barrès, Charles Maurras, Louis Menard, Jules Soury, René Boylesve, Hugnes Rebell şi câţi alţii trec pe dinaintea noastră, ca într'o galerie de portrete sau la schiţe pe care o străbatem—cu părere de rău—în grabă.

La ziarul acesta se scriau articole de înaltă filosofie alături de violente rânduri politice. Aci vedeai pe Maurice Barrès, lămurind principiile individualismului ca temelie a societăţii, ori arătând în ce fel budgetul instrucţiunii publice subvenţionează revoluţia, creând nemulţumiţi; aci se pălmuià, în rânduri aprinse, un Joseph Reinach.

---

[1]) Pag. 395—421.

[2]) **Dom Léonce Pastourel,** *Egotisme et Acceptation.* p. 22.

In acest ziar se predică zilnic naţionalismul antiparlamentar, şi aci pentru întâia dată d. Charles Maurras dete definiţia *metehului* [1]).

Acì răspunde Maurice Barrès, d-lui Alf Edwards, director al ziarului *Le Matin*, care se laudă că fiind naturalizat, e francez.

«Domnule, se înţelege prin naţiune un grup de oameni legaţi prin: legende comune, o tradiţie, obiceiuri căpătate în acelaş mediu, în timpul unui şir mai mult sau mai puţin lung de strămoşi.

„Naturalizarea este o ficţiune legală care face pe cine-và să ia parte la foloasele unei naţiunj, dar care nu-i poate da caracterele ei.

«In decursul timpurilor, strănepoţii d-voastră vor ajunge să se contopească în scumpa noastră ţară şi vor fi ast fel adevăraţi Francezi. Atunci felul lor de a cugetà va fi ast-fel în cât, citind articole moderate şi de metodă franceză, asemănător celui de care vă ocupaţi, îl vor înţelege...

«Domnule, nimic nu e mai greu pentru un străin, ori care ar fi, de alt-fel, înalta sa valoare, de cât de a prinde înţelesul exact al unei expuneri făcută fără declamaţie şi după metoda noastră de analiză franceză,— lucru care, pentru un neştiutor de carte parisian, ar fi cât se poate de simplu [2])».

Ideea descentralizării, dusă până la cererea de a se face din Francia o f e d e r a ţ i e de provincii, lăsând fie-căreia viaţa ei proprie, aşà cum împrejurările i-au dat-o,—e un punct însemnat din programul susţinut de la *Cocarde*—reluat azi de către *l'Action Française.*

Volumul domnului H. Clouard e de o însemnătate nu numai istorică ci şi sociologică, ideile expuse în la *Cocarde* fiind vii în ziua de azi.

Alfred de Musset, *Œuvres complémentaires* réunie et annotées par **Maurice Allem,** Paris, Mereure de France, MCMXI, 436 pp. in—12.

In ajunul împlinirii a o sută de ani de la naşterea lui Musset, d. Maurice Allem a publicat în *l'Opinion* rezultatul unei anchete făcute în străinătate cu privire la influenţà exercitată asupra literaturilor şi literaţilor din diferite ţări de către poetul Nopţilor. Poeţi, istorici, romancieri, critici cu răspuns în chip interesant. [3])

Puţin după aceasta d-sa publicà în volumul de care ne vom ocupà acele lucrări în versuri sau în proză ale lui Musset, cari nu sunt cuprinse în ediţia operilor lui complete.

Pierdute prin mici publicaţii sau amestecate în articolele altor scriitori, ele erau pierdute pentru admiratorii lui Musset, dacă n'ar fi intervenit grija pioasă a d-lui Allem.

Fie-care bucată în versuri sau în proză e însoţită de amănunţite date indicând locul unde s'a găsit ori unde a apărut mai întâiu, fără a se uità reproducţiile de până azi. Nu rare ori ni se indicà prilejul cu care a fost scrisă. Pentru istoria literară, publicaţia dată la lumină de d. Maurice

[1]) Decembre 1894. Cf. **Clouard** *La «Cocarde» de Barrès.* p. 58.

[2]) 21 Octobre 1894. Cf. **Clouard,** Op. cit. p. 30.

[3]) **Maurice Allem**, Apropos d'un centenaire, *Musset jugé par les étrangers, în l'Opinion,* 3-e année, no. 50, Samedi 10 Décembre 1910.

Allem e de însemnătate mare. Mulţumită ei putem legà multe din momentele vieţii lui Musset şi ne putem explicà nu numai unele date biografice ci şi unele părţi din evoluţia lui literară.

Versurile ca şi proza nu sunt fireşte d'ntre cele mai bune pe cari le-a produs poetul, dar sunt după cum spuneam, interesante. Astfel în fruntea volumului avem un cântec: *Chanson* (pour la fête de sa mère), care este întâia producţie poetică a lui Musset, alcătuită în Noembre 1824 la vârsta de patru-spre-zece ani. O poemă în care se găsesc versuri frumoase, e cea de a doua, la *Nuit*, scrisă în 1827 sau 1828:

Quand la lune blanche
S'accroche à la branche
Pour voir
Si quelque feu rouge
Dans l'horizon bouge
Le soir,

Fol alors qui livre
A la nuit son livre
Savant,
Son pied aux collines,
Et ses mandolines
Au vent; [1])

sunt primele două strofe. Neîndoelnic e acì un model, ca măsură şi strofă, pentru la *Ballade à la lune.*

Câtevà «bouffoneries» în genul celei publicate acum câţivà ani de d. Léon Séché în al său *Alfred de Musset*, ne arată veselia poetului strecurată printre necazurile vieţii. Citàm: *L'Anglaise en diligeance* [2]), *Le Songe du reviewer ou Buloz consterné* [3]), *Complainte historique et véritable sur le fameux duel qui a eu lieu entre plusieurs hommes des plume tres inconnus dans Paris, à l'occasion d'un livre dont il a été beaucoup parlé de différentes manières, ainsi qu'il est relaté dans la présente complainte* [4]), etc.

Iată apoi un *Quatrain italien:*

La rosa e un vago fiore
Come la giornata,
Presto che nasce e muore
E non ritorna più [5])

O serie întreagă de poeme, când duioase, când glumeţe, sunt adresate iubitei lui, George Sand.

Din o proectată *Nuit de Juin* găsim doar următoarele patru versuri:

Muse, quand le blé pousse, il faut être joyeux,
Regarde ces coteaux et leur blonde parure.
Quelle douce clarté dans l'immense nature!
Tout ce qui vit ce soir doit se sentir heureux... [6])

---

[1]) **A. de Musset**, *Œuvrés complémentaires* réunies et annotées par **Maurice Allem**, pp. 18—19.
[2]) Ibidem pp. 29—31.
[3]) Ibidem pp. 35—38.
[4]) Ibidem pp. 42—50.
[5]) Ibidem p. 105.
[6]) Ibidem p 58.

D. Allem, spune într'o notă ca poema erà să se nască în 1836. Paul de Musset erà mulţumit de versurile începute, când apărù Tattet care târî pe Alfred la o petrecere.

In *le Figaro*, supplément littéraire du 25 Mars 1911, găsim însă, sub titlul general de *Notes et curiosités* alte amănunte. Ni se spune, anume, că într'o zi din 1836, pe când Alfred de Musset făceà corecturile pentru Salonul din anul acela, zărì în faţa lui, la fereastra de peste drum, o fată drăguţă. In curând ea ajunse în casa poetului. Temându-se însă de legătura asta nouă, de o nouă iubire, Musset se duse la Bury, la prietenul său Tattet. Peste puţin însă, chiemă după el şi pe tânăra fată. In cadrul pitoresc al pădurilor de acolo, ea îi slujì de model pentru Bernerette şi Mimi Pinson. Dar această Mimi sbură iute de lângă poet, care întorcându-se trist acasă şi amintindu-şi de zilele plăcute petrecute în tovărăşia ei, pe la Margency, scrise versurile de mai sus, cari însă nu avură urmarea cuvenită.

Volumul domnului Allem se sfârşeşte printr'o serie de scrisori adresate tocmai lui Tattet şi din care vom regăsì multe în scrierea d-lui Léon Séché, de care ne vom ocupà îndată şi care a eşit de sub tipar cam în acelaş timp cu *Œuvres complémentaires* de Musset.

Incă odată publicaţia domnului Allem înfăţişează un mare interes şi e plină de bogate ştiri.

Léon Séché Études d'histoire romantique, *La Jeunesse dorée sous Louis Philippe,* Alfred de Musset, De Musard à la reine Pomaré, La Présidente. Paris, Mercure de France, MCMX 367 pp. in – 12.

Studiul şi documentele inedite pe cari le publică azi d. Séché au aceiaş valoare şi acelaş farmec evocător de trecut ca şi celel'alte cercetări ale sale în domeniul Romantismului.

Studiul începe printr'o biografie a lui Alfred Tattet, vestit prieten al lui Alfred de Musset şi cunoscut de ori şi ce lector al versurilor lui Musset din sonetele pe care acesta i le-a dedicat. Ni se povesteşte, între altele, momente din viaţa petrecută la Bury, în valea din Montmorency, unde Musset citì întâia dată *la Coupe et les lèvres*, sau la Madeleine, casă aşezată în marginea pădurii dela Fontainebleau, în spre Samois.

Prietenul cel mai bun al lui Tattet fu norocosul autor al unui celebru sonet, poetul Félix Arvers. Astfel din cele 51 scrisori pe cari Tattet le trimite prietenilor săi Ulric Guttinger şi Arvers 29 sunt adresate acestuia din urmă.

«Când Alfred [Tattet] treceà graniţa—şi asta i se întâmplà ori de câte ori răpià vre-o femee măritată.—Arvers erà cel însărcinat cu afacerile lui în timpul lipsei sale. Călătoria chiar, pentru mai multă siguranţă, sub numele şi passeport-ul acestuia — cea ce erà să i aducă într'o zi la Neapoli o istorie destul de neplăcută. Dar el nu erà din cei pe care i poţi prinde uşor. Aveà o aşà de mare îndrăsneală, erà aşà de îndemânatic şi vesel, că scăpà din toate încurcăturile. — «D-ta, Arvers? asta e! Eram la Massin cu el şi mi se pare ar trebuì să-l cunosc! — Asta nu împiedică, Domnule, ca să-i fiu văr primar, ba încă să ne numim Félix amândoi!

[1]) **Léon Séché,** *La Jeunesse dorée sous Philiype,* p. 15.

Volumul e alcătuit, începând de la pagina 41, de scrisurile de cari vorbiam mai sus, pline de un mare farmec şi de un deosebit interes pentru istoricul literar. Mai fie-care din ele e însoţită de schiţe biografice ale diferiţilor prieteni ori cunoscuţi, de note, ba chiar de bucăţi literare, cum e de pildă sonetul lui Guttinger, imitat după Petrarca,[1]) şi de care se vorbise în scrisoarea XIII adresată de Tattet autorului[2]) Arvers autor dramatic, Guttinger fabulist, începuturile faimei localităţii Trouville şi cunoscuta anecdotă a întâlnirii lui Alexandre Dumas père cu pictorii Jadin şi Huet,—sunt câtevà din paginele pline de vieaţă cari alcătuesc acest volum. Totul este aşà de viu în cât, fără exagerare, multe sunt momentele în cari cititorul retrăeşte — i se pare a fi de faţă ori a simţi—scenele descrise ori povestite. Douăspre zece scrisori inedite ale lui Musset către Madame Jaubert, Alfred Tattet, Madame Mennessier-Nodier, către mama şi sora sa, şi către Buloz, vestitul director de la *Revue des Deux-Mondes* sfârşesc volumul.

Noua publicaţie a domnului Léon Séché e un dar norocos nu numai pentru cercetătorii epocei romantice ci şi pentru ori şi ce cititor îndrăgostit de citiri atrăgătoare prin descrierea unei vieţi reale.

Piteşti. **N. I. APOSTOLESCU.**

---

[1]) Ibidem, p. 118.
[2]) Ibidem, p. 115—118.

CUPRINSUL
REVISTEI LITERATURĂ ŞI ARTĂ ROMÂNĂ
PE ANII 1909 ŞI 1910 [1])

1 9 0 9
TEXT

	Pagina
Apostolescu N. I., Il sait le grec	225
„ „ „ Tocilescu, *studiu*	275
Aur. Fulga, Ionescu-Morel. Cărţi şi reviste străine	284
Bobescu Ion B., Din vieaţa lui Mihail Kogălniceanu, *studiu*	55
Chiru Nanov I., Valurile uitării, *schiţă*	81
Cicorea N., Sinaia	125
Călinoiu G., Băile Slănic din Moldova	122
Costin A., Oraşul Bucureşti	3
„ „ „ Tecuciu	112
Faguet E., Cronica: Romanticii francezi în România	175
Haşdeu B. P., Muzica sângelui, *poezie*	1
„ „ „ Cugetări testamentare	101
Hétrat I. A., Cântăreţul din Kimeia	67
„ „ „ Alah Ehber: Victus, Vae victis, *versuri*	164
Istrati C. I. Dr., Din trecutul nostru	157
„ „ „ „ Din trecutul nostru, G. Asaki şi Bianca Milesi	187
Leontin Iliescu. Unui prieten, *versuri*	263
Merişanu I., Piatra-Neamţu	136
Milian G., Pe câmpul de luptă, *versuri*	77
Militaru V. G., Chemare, *poezie*	63
Moldoveanu Ioan M., Cu caii la iarbă, *schiţă*	149
„ „ „ Ion Plăeşu, *nuvelă*	265
Nestor I., Scrisoare dela fratele meu, *poezie*	147
„ „ Cronica: Influenţa romancierilor francezi asupra poeziei române, Teza de d. N. I. Apostolescu pentru doctorat, Expoziţiunea „Tinerimi Artistice“ din 1909	85
N. Russu. Invocatio, *versuri*	260
Podeanu V., Cărţi şi Reviste străine	92
„ „ „ „ „	179
Podol A., Lăutare! In ceasul din urmă, Floricele de cicoare, Reînviere, *poezii*	155
Serea I., Oraşul Contanţa	42
„ „ „ Buzeu	112
Silver, Salonul oficial din 1909	178
Stamatiad Al., Reverire, *versuri*	52
V. I. Militaru. Dimineaţă de vară. Adorare, *versuri*	250, 253—4

ILUSTRAŢII

***. Gheorghe Asaki, la bătrâneţe	185
***. Bianca Milesi, din colecţia lui G. Asaki şi în posesiunea d-lui Fotea din Iaşi	187
Appini. Bianca Milesi, schiţă cu creionul făcută la Milan în 1808	251
***. Bianca Milesi, după un tablou ce se află la d. Abgar Buicli, din Iaşi	261

[1]) Din împrejurări nedependinţi de voinţa noastră, anul trecut 1909, n'a apărut numărul ultim al Revistei şi prin urmare nici sumarul materiei anuale; îndeplinim acum lipsa de atunci, adăugând la sumarul anului curent şi sumarul anului 1909. N. R.

Pag.

* * *. Vederi din Bucureşti 3
* * *. Vederi din Constanţa 42
Bernard J., Scenă din Assomoir 53
Chaplain, Tablou decorativ 153
Grigorescu N., Car cu boi 63
„ Ţigancă 145
„ Călugăriţa 79
„ Evantaliu din veacul XXIII 83
„ Vederi din Buzău 103
„ Vederi din Tecuci 112
„ Vederi din Slănic 122
„ Sinaia 127
„ Pieatra Neamţ. 136
„ Vermont Hera 153

1910

Pag.

Apostolescu N. I., Delavrancea. 37
„ „ „ Cronica : Duiliu Zamfirescu la Academie 97
„ „ „ Emil Ghebhart, studiu 85
Apostolescu N. I. Zoe., Suly Prudhomme, conferinţă. 85
Costin A., Serviciul de studii şi construcţiuni al M. L. P. 81
Fulga Aur., Cărţi şi Reviste străine 61
„ „ „ „ „ 131
Gebhart E., După ce Ulyse revăzu Itaca 102
Iliescu L.. Din furtună, Unui prietin, versuri 84
Iorgulescu M., Pantoful, versuri 57
„ Judecata lui Komor, versuri 115
Istrati C. I. Dr., Societatea Română de ştiinţe din Bucureşti. 16
Militaru V. G., Dimineaţa de vară, poesie 56
„ „ „ Icoane de demult, poezie 80
Obedenaru Al., Dorul răpit, sonet 94
Ollănescu D. C., Scrisori inedite 1
„ „ „ 65
Tutoveanu G., Jale, poezie 55
Zaharia N., Valoarea morală, studiu 31

ILUSTRATII

Pag.

Balul, Palatul Ateneului Român 33
Grigorescu N., Ţărancă lucrând, Intoarcere dela târg, etc. 49
Goteran, Palatul casei de depuneri 57
Mincu I., Palatul justiţiei 9
Săvulescu, Palatul Poştelor şi Telegrafelor 17
* * * Serviciul de studii şi construcţiuni al M. L. P. 83
Şoseaua Naţională Cârligu-Caprei, Frontieră pe Jiu 81
Calea Ferată Piteşti — Curtea de Argeş, Gara Curtea de Argeş. 82
Pod de şosea peste Siret lângă Bacău 107
Pod de şosea peste Iotru (vedere generală) 108
Calea ferată Târgu-Ocna Palanca, (pod oblic peste Trotuş) 131
Calea ferată Câmpina Doftana, (pod peste Prahova) 136
Calea ferată Piteşti—Curtea de Argeş, vederea Culeei despre Curtea de Argeş. . . 75
Calea ferată Craiova—Calafat 76
Calea ferată Craiova—Calafat (vedere din aval). 73
Calea ferată Craiova—Calafat (vedere traneei despre Craiova din amonte). 74
Şoseaua naţională Cârligu-Caprei—Frontieră pe Jiu 81
Calea ferată Târgu-Ocna—Palanca. 134
Calea ferată Craiova—Calafat, (Gara, vedere despre oraş) 105
Şoseaua naţională Moroeni—Sinaia 97
Şoşeaua naţională Moroeni—Sinaia 106
Pod pentru şosea peste Olt la Slatina (vedere generală) 98
Pod pentru şosea peste Jiu la Breasta (lângă Craiova) vederea unei pile 113
Pod pentru şosea peste Olt la Drăgăşani 114

Director, **N. PETRAŞCU.**